

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
КИРИЛО - МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР
CYRILLO - METHODIAN RESEARCH CENTRE
BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

София 1000, п.к. 432, ул. „Московска“ 13, тел. 987 02 61/ BG, Sofia 1000, P.O.B. 432, Moskovska str. 13, tel. (359 2) 987 02 61
e-mail: kmnc@bas.bg ; fax: (359 2) 986 69 62

Василена Цочева Билярска

**Кирилометодиевистиката в личния архив
на акад. Петър Динеков в ЦДА**

ДИСЕРТАЦИЯ

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
Научна специалност
„Българска литература“

Научен ръководител
доц. д-р Славия Бърлиева

СОФИЯ • 2015

Съдържание

1. Увод – 4 стр.
2. Глава 1 - Кирилометодиевистиката в научната дейност на акад. Петър Динеков – аналитичен библиографски преглед. Мястото на кирилометодиевистиката в научната и популяризаторската му дейност като университетски професор и член на БАН – 23 стр.
3. Глава 2 - Теми и проблеми от кирилометодиевистиката в архивното наследство на акад. Петър Динеков – 180 стр.
 - 3.1. Глава 2.1 - Документи за изследванията на Петър Динеков върху историята на старата българска литература – 182 стр.
 - 3.2. Глава 2.2 - Делото на Кирил и Методий (обобщаващи изследвания за двамата братя) – работата на Петър Динеков над изворите за тях; създатели на азбуката и първи преводачи в старобългарската книжнина. – 199 стр.
 - 3.3. Глава 2.3 - Изследвания за Константин-Кирил Философ – живот и дело – 237 стр.
 - 3.4. Глава 2.4 - Изследвания за архиепископ Методий – живот и дело – 248 стр.
 - 3.5. Глава 2.5 - Общи изследвания за живота и делото на Кирило-Методиевите ученици – 252 стр.
 - 3.6. Глава 2.6 - Изследвания за Климент Охридски – живот и дело – 261 стр.
 - 3.7. Глава 2.7 - Изследвания за Наум Охридски – живот и дело – 267 стр.
 - 3.8. Глава 2.8 - Преводаческата дейност на братята Кирил и Методий и на техните ученици – 269 стр.
 - 3.9. Глава 2.9 - Въпросът за изворите в архивното наследство на Петър Динеков – 270 стр.

3.10. Глава 2.10 – Кирилометодиевистиката в архивното наследство на Петър Динеков – 291 стр.

4. Глава 3 - Акад. Петър Динеков като организатор и ръководител на Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките – 298 стр.

5. Глава 4 - Една любов завинаги - Петър Динеков и Полша – 355 стр.

6. Заключение – 377 стр.

7. Приложение № 1 - Библиография за академик Петър Николов Динеков – 384 стр.

8. Приложение № 2 - Кратка библиография на трудовете на академик Петър Николов Динеков по кирилометодиевистика – 412 стр.

9. Приложение № 3 - Ранни статии, изказвания и интервюта на акад. Петър Динеков – 445 стр.

10. Приложение № 4 - Полската тема в личния архив на акад. Петър Динеков в Централния държавен архив в София – 472 стр.

УВОД

Повече от два века проблемите на кирилометодиевистиката са обект на изследвания от български и чуждестранни учени и дейци на културата, но едва по времето на Петър Динеков тя е организационно обособена в отделен клон от филологията, историята, езикознанието и църковната история. През последните десетилетия, след създаването на Кирило-Методиевския научен център, може да се говори, че тя се откроява и като самостоятелен дял в хуманитаристиката. От публикуваните библиографии на П. Динеков, от Кирилометодиевската библиография¹, от биографичните статии за него и от сборниците в негова памет може да се видят не само количествените измерения на направеното, но и значимостта и разнообразието на неговата дейност в тази област.

Архивното наследство на П. Динеков е богат извор за проучване на живота и дейността му като учен, преподавател и общественик, а и е безценен източник за историята на българската интелигенция през ХХ в. Благодарение на неговото отношение към документа днес имаме запазено това архивно богатство, което може да стане основа на много разработки на теми от неговото творчество, а така също и за написване на пълна биография на този виден български учен и общественик.

Неговият личен архив е разделен между Централния държавен архив (ЦДА) и Българския исторически архив при Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ (БИА при НБКМ). В БИА се съхранява само огромният личен ръкописен дневник на П. Динеков, който е заведен под № 904. Според желанието на дарителя, тези тетрадки трябва да бъдат отворени 15 години след неговата смърт. Те са предоставени за

¹ И. Дуйчев, А. Кирмагова, А. Паунова. Кирилометодиевска библиография 1940-1980. С., 1983

съхранение на проф. Стефана Стойкова, една от най-близките сътрудници и приятели на учения. През 2003 г. обаче притеснена от военните действия в Югославия и бомбардировките над Белград, проф. Стойкова решава да ги предаде в БИА при НБКМ според указанията на автора им. Дарението е оповестено от Боряна Христова на юбилейната научна конференция по случай 125-годишнината на НБКМ. Дневникът е подреден хронологически по архивни единици, представляващи 297 тетрадки, групирани в 298 а.е. и обхваща времето от 1933 до 1991 г. В изпълнение на Динековото желание започва неговото публикуване в сп. „Библиотека“ от Асен Георгиев², като фрагменти са публикувани и в сп. „Страница“ от Евелина Белчева³. В сп. „Библиотека“ по случай 100-годишнината от раждането на П. Динеков е обявено като предстоящо и цялостното им публикуване с работно заглавие „Когато времето от приятел се превърне във враг... Есета, размисли, спомени 1933-1937, 1958-1991г.“ В съобщението си А. Георгиев се отбелязва кога и как е приет дневникът на П. Динеков в БИА при НБКМ, което ще цитирам изцяло, тъй като той дешифрира текстовете и е съставител и автор на редакционните бележки. А. Георгиев пише следното: „В началото на 2003 г. проф. Стефана Стойкова изпълнява последната воля на акад. Петър Динеков и дарява на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ 297 негови дневникови тетрадки. На 15.II.2008 комисия приема дарението и то постъпи в новообразувания фонд № 904.“ Като пример А. Георгиев цитира подбрани текстове от дневника, отнасящи се до Йордан Йовков и Дора Габе. По-нататък в съобщението си А. Георгиев размишлява върху ценността на дневника,

² Вж. Предстоящи издания - П. Динеков, [Дневник – 1933 г.]. Откъс от тетрадка № 2 (1933 г.), сп. „Библиотека“, № 3, С., 2011, с. 48-53 и П. Динеков, Дневник 1933-1938, 1955-1991 г. Откъс от тетрадка № 10 (1958-1962), сп. „Библиотека“, № 5-6, С., 2011, с. 10-19.

³ Ев. Белчева, За достойнството на учения или фрагменти от историята на Института за фолклор, документирани от неговия създател професор Петър Динеков. Сп. „Страница“, бр. 2, 2013, с. 180-190; Ев. Белчева, Самотен в своето – и в нашето – време („Тетрадките“ на професор П. Динеков). Сп. „Страница“, бр. 4, 2010, с. 121-148.

като отбелязва, че „дневникът е особено интересен с това, че ни показва начина на мислене на един български ляв интелектуалец, който дори и когато е насаме със себе си, не намира сили или не чувства необходимост, или се страхува да изрази някакво несъгласие с режима. Могат да бъдат прочетени интересни оценки за негови съвременници, българи и чужденци, учени, писатели и художници, оценки на литературни произведения и творческите възможности на различни автори, както и мнението му за някои литературни спорове за и в рамките на схоластическите мантри на социалистическия реализъм. През очите му виждаме една панорама на живота на интелектуалния елит на социалистическа България в продължение на 33 години и той се явява неуморен негов хронист. Забележително постоянство, което не трябва да остане напразно...“. По отношението на публикуването на дневника А. Георгиев отбелязва, че за тази цел ще подбере „най-интересното“ и ще го издаде на „хартиен носител, а след това да качим дневника на академик Динеков на сайта на Националната библиотека за общо ползване“⁴. Ранните му ученически и студентски дневници от предходния период (1925-1931) се съхраняват в ЦДА и вече са публикувани⁵.

Другата огромна част от архива се съхранява в ЦДА, където е предадена от неговите близки, изпълнили волята му. Той е заведен под № 1987 К и се състои от един обработен опис, наброяващ 4441 а.е. В служебното дело на фонда (Дело „А“) в ЦДА е отбелязано, че „личният фонд на П. Динеков постъпва в ЦДА през 1992 г. и така е изпълнено неговото желание литературното и научното му творчество да бъде съхранявано в архива“. Допълнително в папката се отбелязва, че на 6

⁴ Академик Петър Динеков, Дневници (Тетрадки № 1-20). Изд. На НБКМ, поредица „Отминалото. Неизвестно за известните“. Съст. А. Георгиев, увод и редакция проф. Д. Дойнов и проф. дфн Б. Христова. Вж. и А. Георгиев, Когато времето от приятел се превърне във враг ... Есета, размисли, спомени 1933-1937, 1958-1991 г., сп. „Библиотека“, № 6, С., 2010, с. 12-17.

⁵ Вж. В. Билярска, Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека на перото. Сп. „Известия на държавните архиви“ (ИДА), кн. 101, С., 2011, с. 231-278.

септември 1992 г. като дарение постъпват още 6 кутии и 2 кашона с документи. Описът на фонда от научно-техническата обработка, който е приложен заедно с историческата справка и другите отчетни документи, носи дата 30 март 2006 г.

Научно-техническата обработка на фонда (НТО) е извършена от специалистите в ЦДА Нина Дачева, Наташа Димчева и Искра Славова. Той е подреден по следната утвърдена класификационна схема:

I. Биографични документи: 1. Автобиографични; 2. Биографични; 3. Материали за фондообразувателя: А. Посвещения; Б. Статии, очерци и спомени за него; В. Поздравления за юбилеи и чествания.

II. Научна, творческа и обществена дейност: 1. Книги; 2. Статии; 3. Рецензии и отзиви от него; Рецензии за него; 4. Спомени; 5. Очерци и пътеписи; 6. Доклади и изказвания; 7. Слова; 8. Интервюта; 9. Радиопредавания; 10. Изследвания; 11. Бележки; 12. Първи творчески опити; 13. Договори и писма с издателства за публикуване на негови произведения и за редактиране на произведения на други автори; 14. Документи от участия в национални и международни форуми. А. Славистични конгреси; Б. Конференции, симпозиуми, комисии, съюзи, чествания и др.; В. Културно сътрудничество.

III. Служебна дейност: 1. Преподавател в СУ “Св. Кл. Охридски” (1938–1979 г.); 2. Завеждащ Секция по българска литература до Освобождението в Института за литература при БАН (1948–1983 г.); 3. Директор на Института за фолклор (1973-1982 г.); 4. Директор на Кирило-Методиевския научен център (1980–1988 г.).

IV. Кореспонденция: 1. От и до него; 2. От него до лица; 3. До него от лица; 4. До него от учреждения.

V. Снимков материал: 1. На фондообразувателя; 2. Снимки на други лица.

VI. Ползвани материали.

VII. Материали на чужди лица.

Ако се позовем на установеното профилиране на българските архиви, то архивът на П. Динеков е трябвало да бъде предаден и съхраняван в Научния архив на Българската академия на науките. В случая, който не е изключение, е взета под внимание волята на дарителя и той е предаден в Централния държавен архив, намиращ се тогава в системата на Главно управление на архивите при Министерския съвет (днес Държавна агенция „Архиви“). На този въпрос се спира в спомените си бившият председател на Главно управление на архивите проф. Дойно Дойнов, който не само е земляк на академика, но и принадлежи към неговия тесен приятелски кръг. След като П. Динеков се обръща към него за съвет във връзка с по-нататъшната съдба на огромната си лична библиотека и на архива, Д. Дойнов предава накратко един от последните си разговори с него, състоял се на 21 февруари 1992 г. Тъй като този въпрос е от изключителна важност, ще цитирам изцяло този разговор, в който Динеков поставя въпроса си: „Но днес те извиках за друго – в последно време грижата ми са книгите, архивът и ми е нужна помощта ти... Книгите са повече от 10 000. Счита, че трябва да ги подари на Пловдивската библиотека. Пътят му е почнал оттам – като учител във Френския колеж в града, библиотеката му е била като дом; архивът, по правилник на Академията, следва да се съхранява във ведомството (съгласно академическите му задължения, пък и от 1949 до 1951 г. е бил ръководител на Архивния институт на БАН), но в него има много и университетски дела, главно кореспонденция с колеги у нас и в чужбина, и по-добре е да го предаде в Държавния архив – демек при мен, по това време бивш архивен ръководител, но с някакво име и роля в института. Нужни са му инструкции, които да го улеснят в класифицирането на

хилядите документи, да се направят описите и т.н. Благодаря за доверието да предаде документацията си тъкмо на Държавния архив, но все пак защо се е разбързал, има време, сега е задръстен с толкова много научни задачи! След като бе предаден и обработен архивът му (фонд 1987), се оказа, че наброява 4441 архивни единици, между които писма от Антон Страшимиров, Михаил Арнаудов, Ал. Теодоров – Балан, Фани Попова – Мутафова, Веселин Андреев, на чужденци като Дмитрий Лихачов, Роже Бернар, Андре Мазон, Константин Велики, Предраг Матеич и др.; книжният му фонд в Пловдивската народна библиотека (специализиран кабинет „Петър Динеков“) наброява 14 296 заглавия, от които 3160 с автографи. По брой и разнообразие книжният и архивният фонд на Петър Динеков е не само едно национално богатство, но и щастливо изключение в епистоларната ни традиция – малцина от ония, дори и просветни личности, които на вчерашния, пък и в днешния ден полагат грижи по опазването на книгите и кореспонденцията си, опазват ги като домашен архив или ги предават в специализираните институции“⁶. По въпроса за предадените дневници на П. Динеков в БИА при НБКМ Д. Дойнов не отбелязва нищо в спомените си, но в подготвеното за печат издание той е един от неговите редактори заедно с проф. Боряна Христова.

На тези дарения се спира и ст.н.с. Стефана Стойкова. Тя пише: „Той остави огромна библиотека, завеща я на Пловдивската народна библиотека „Иван Вазов“, която познаваше и обичаше от времето на младостта си – в нея беше прекарал много плодотворни часове в самото начало на научната си кариера. Остави и огромен архив от публикувани и непубликувани свои ръкописи, различни материали от значение за българската литературна история, много снимки и голям брой писма от български и чуждестранни учени, писатели и културни дейци. Според неговото желание архивът му

⁶ Д. Дойнов, Хората, с които живях... С., 2009, с. 231-232. Вж. и Д. Дойнов, Раздяла с Динеков, в Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му. С., 2010, с. 276.

беше предаден от сестра му г-ца Гена Динекова на Държавния архив в София“⁷. Макар че ст.н.с. Ст. Стойкова е изпълнител на завещанието на П. Динеков, по отношение на дневниците му, тя тук не отбелязва нищо за това дарение.

Другото дарение на акад. Динеков е неговата лична библиотека, която той предоставя на Пловдивската народна библиотека „Иван Вазов“. По този повод в нея се открива самостоятелен специализиран кабинет, носещ неговото име. Дарението наброява 14 296 книги. От тях 3160 са с автографи – „дарствени надписи“, които Т. Янакиева и Р. Колева определят като „живи книги“. От книгите с автографи 2179 са от 400 български творци, а останалите (около 960) са от около 200 чужденци. От направения от Янакиева и Колева анализ 1484 книги са художествена литература, 928 са от областта на литературознанието, 201 – от историята, 196 – от фолклора и етнографията, 128 – от езикознанието, 64 – от библиографията и библиотечното дело, 38 – от изкуствата, а останалите са от областите на образованието и педагогиката, правото и икономиката, политиката, философията, приложните изкуства и т.н. Сред тях библиографите са групирани дарените книги и според езика на надписите: 2179 – на български, 375 – на руски, 228 – на полски, 86 – на сърбохърватски, 52 – на украински, 41 – на румънски, 38 – на чешки, 32 – на английски, 31 – на немски, 22 – на френски, 17 – на словашки, 8 – на унгарски, 6 – на италиански, 6 – на словенски и 3 – на молдавски. От дарените книги и от тези, които са без надписи, в библиотеката на П. Динеков могат да се видят неговите всестранни интереси, а и предпочитания като учен и като обикновен читател. По думите на двете библиографки „проучването на дарствените надписи върху книги от личната библиотека на П. Динеков ще помогне на бъдещия негов биограф

⁷ П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 297.

да направи по-вярна реконструкция на жизнения и творчески път на учения“, както и „ще предложи на бъдещия историк на българската култура материал за оценка на интелектуалния живот в България през един определен период от време“⁸.

Напоследък при направените промени в ЦДА и при пренасянето на фондовете на архива от старото хранилище в Биримирци в новото – в Илиянци, са открити още 7 кашона с необработени документи на акад. Динеков. При запознаването ми с тях, осъществено заедно със специалисти от архива, се установи, че това в основната си част е кореспонденция на учения с руски, полски, чешки, немски, френски и други учени главно по лични въпроси, по въпроси на литературата, както и поздравления по различни поводи. Сред тях преобладават документите на полски език. От кореспондентите в този опис ще отбележа Д. С. Лихачов (Ленинград, 1961, 1962, 1965, 1969), Р. Бернар (Медон, 1968, 1969, Валенсия, 1968, Шартр, 1982), Л. С. Ерихонов (Воронеж, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966), Д. Петканова (Ленинград, 1961), Г. Найденов (Лион, 1984), Ив. Дуйчев (Лондонския университет (1985), Народната библиотека в Белград (1973) и др. В този опис се съхраняват и отделни отпечатъци от статии и публикации на Динекови кореспонденти от чужбина; материали от пресата (полска и унгарска) със сведения за учения и за негови публикации; лични тефтерчета и бележки, както и впечатления и мисли от пребиваването му в Полша. Там, където има информация по

⁸ Вж. *Р. Колева и Т. Янакиева*, Личната библиотека на академик Петър Динеков: Книги с дарствени надписи. - Личната библиотека на академик Петър Динеков: Каталог: Т. 1: Книги с дарствени надписи. Състав.: М. Бояджийска, Р. Абаджиева, С. Говедарова. Пловдив, 1998, с. 1-45; *Р. Колева и Т. Янакиева*, Личната библиотека на академик Петър Динеков: Книги с дарствени надписи. – сп. „Везни“, XI, 2001, № 6-7, с. 16-33; *Р. Колева*, Дарение на академик П. Динеков за Народна библиотека „Иван Вазов“. – сп. "Годишник - Народна библиотека „Иван Вазов“ - Пловдив, [за 1989-1993], 1994, с. 61-62; *Р. Колева*, Дарение на библиотеката на акад. Петър Динеков на Народна библиотека „Иван Вазов“- Пловдив. – сп. "Библиотека", 1993, № 4, с. 57; *Т. Янакиева и Р. Колева*, Личната библиотека на академик Петър Динеков: Книги с дарствени надписи. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 44-48; *Ив. Вълев*, Полски автографи в библиотеката на акад. Петър Динеков. – сп. "Библиотека", III, 1995, № 8-9, с. 55-57.

теми от кирилометодиевистиката и старата българска литература, съм посочвала съответния документ, като отбелязвам описа и външните му белези (писмо, картичка, място и дата, начин на възпроизвеждане, брой на листовите и др.).

В подредения по утвърдената класификационна схема Опис 1 на архивния фонд се открояват документите от обществената, служебната, преподавателската и научната дейности на П. Динеков. Темите, с които се е занимавал ученият, могат да се класират в няколко главни дяла. Най-общо казано, това са проучвания в областта на историята и литература от цялостното българско историческо развитие. Сред тях изпъкват преди всичко темите от кирилометодиевистиката, изследванията му за български възрожденски книжовници, както и текстове върху следосвобожденската и съвременната литература. Тук могат да се отделят неговите предпочитания към проучването на живота и творчеството на Йордан Йовков⁹, Пейо Яворов¹⁰, Елисавета Багряна¹¹, Весела Василева¹² и др. Значителни са и неговите научни приноси в изучаването на културния живот на София. Участието му в различни научни форуми го правят съпричастен и към десетки още значими теми и въпроси, по повод на които можем само да съжаляваме, че ученият не е намерил време да се занимае и с тях, а само ги е набелязал. Като член на БАН П. Динеков е не само инициатор за създаване на Кирило-Методиевисткия научен център и негов ръководител, но и активен участник в научния живот на академията.

⁹ Вж. Йордан Йовков. Живот и дело (Из документалното наследство). Съст. Ц. Билярски и В. Билярска. С., 2008, 349 с.

¹⁰ Вж. Истинският роман на Яворов (Из документалното наследство на П. К. Яворов). Т. I. Съст. Ц. Билярски, В. Билярска. С., 2013, 462 с.

¹¹ Вж. *Елисавета Багряна*, Писма. Предговор, съставителство, редакция, коментар Л. Малинова. С., 2012, с. 73-107 (писма до П. Динеков).

¹² Вж. *В. Василева*, Стихотворения. Лирични фрагменти. Писма. С., 1981, с. 5-16 (предговор от П. Динеков) и *П. Динеков*, Весела Василева – непозната, но близка в Мозайка на спомените. Весела Василева през погледа на съвременниците си. Съст. Л. Малинова и А. Огнянова. С., 2004, с. 7-18.

В изложението на дисертацията се спирам на биографията на П. Динеков, като я свързвам предимно с неговото творчество по кирилометодиевистика¹³.

П. Динеков сътрудничи на много периодични издания, сред които „Литературен глас“, „Глобус“, „Вестник на жената“, „Българска мисъл“, „Златорог“, „Славянски глас“, „Литературен фронт“, „Изкуство“, „Септември“, „Литературна мисъл“ и др. Също така участва в редакционните колегии на списанията „Българска мисъл“, „Изкуство“, „Септември“, „Език и литература“, „Български език и литература“, „Български език“, „Литературна мисъл“ и др. Под негова редакция и с негови предговори и коментари излизат отделни издания и събраните съчинения на Иван Вазов, Пенчо Славейков, Христо Ботев, Любен Каравелов, Георги Сава Раковски, Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Райко Жинзифов, Нешо Бончев, Петко Славейков, Пейо Яворов, Йордан Йовков, а и издания на класиците на други славянски народи - Адам Мицкевич, Юлиуш Словацки, Болеслав Прус, Юлиан Тувим, Владислав Броневски, Мячислав Яструн, Константин Галчински и др.

Научноизследователската дейност на П. Динеков е много обширна и разнообразна. Тя обхваща освен цялостното развитие на българската литература, също така българския фолклор, проблеми на славянските литератури (особено на полската и руската литература). Значителни са неговите издирвания за дейността на славянските първоучители Кирил и Методий и техните ученици. В тези си научни студии и статии той разглежда въпросите за предисторията на славянската писмена култура и зараждането на българската литература, като се занимава и с произхода и

¹³ По-подробно за акад. П. Динеков вж. в сборника „В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство“. С., 2001, 591 с. и по-специално обзорната статия на Св. Николова, 90 години от рождението на академик Петър Динеков, в същия сборник, с. 7-16 и сборника „Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му“. С., 2010, 397 с. Вж. и предговора на Св. Николова и послеслова на Ст. Стойкова в сборника П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 5-8 и 297-298.

значението на първобългарските надписи. Солунските братя, личните им качества, приносът и заслугите им за българската култура и литература заемат важно място в неговите изследвания.

В проучванията си за българската литература той изследва проблемите на литературното развитие, като изяснява периодизацията на литературния процес, възникването на новобългарската литература, както и връзките ѝ с литературите на другите славянски страни. Обръща сериозно внимание на развитието на литературните жанрове и въпросите за творческите методи. Във фолклорните си трудове П. Динеков поставя интересни теоретически въпроси, прави периодизация на историческото развитие на българското народно творчество. Въпреки че не довършва труда си за българския фолклор, от който излиза само първият му том, в него той успява да покаже художествената стойност на фолклорните творби, когато изследва творчеството и дейността на българските фолклористи Кузман Шапкарев, братя Миладинови и мн. др. Той проявява интерес и към сравнителното проучване на българо-руските и българо-полските литературни връзки, като публикува ред статии и изследвания за видни полски писатели, като Адам Мицкевич, Юлиуш Словацки, Болеслав Прус, Хенрик Сенкевич, Стефан Жеромски, Владислав Броневски, Константин Галчински и др. П. Динеков се интересува живо и от проблемите на съвременната българска литература, за което свидетелстват редица статии и научни изследвания.

Многообразието в дейността и творчеството на П. Динеков не дава възможност да се обхванат всичко, отразено в неговото документално наследство, още повече, че настоящият кратък биографичен преглед е изграден само въз основа на инвентарния му опис, приложените към него класификационна схема и историческа справка, макар че за него могат да

бъдат намерени документи и в деловодствата и архивите на институтите, в които е работил.

Дисертационният труд „Кирилометодиевистиката в личния архив на акад. Петър Динеков в ЦДА“ е разработен на основата на използвани съществуващите публикации и запазеното документално наследство на учения.

Първата глава – „Кирилометодиевистиката в научната дейност на акад. Петър Динеков – аналитичен библиографски преглед. Мястото на кирилометодиевистиката в научната и популяризаторската му дейност като университетски професор и член на БАН“ е изградена на основата на публикуваното творчество на П. Динеков в монографии и студии, в тематично подготвени сборници от него, както и от негови колеги след смъртта му, в специализираните периодични научни издания, от периодиката, предназначена за широк кръг читатели. Използвала съм и негови публични изяви (главно интервюта) по случай важни годишнини, чествания и научни конференции, конгреси и симпозиуми, отразени в пресата. Като необходима част от първа глава е включената биографична справка за учения, на основата на запазените материали от неговия архив. Тази биографична справка няма характера на пълна негова биография, а само маркира основните моменти от неговия живот като виден изследовател, педагог и популяризатор на делото на Светите братя Кирил и Методий и техните ученици и последователи, като са посочени и неговите основни изследвания по хронология. Посочвам и в количествен план неговите публикации, доколкото това е възможно, още повече че много от тях претърпяват по няколко издания, а други са основно преработени и отново публикувани на фона на по-късни научни изследвания и открития. В приложенията давам библиография на изследванията за П. Динеков (Приложение № 1) и подредената по азбучен

ред библиография на негови проучвания по теми от кирилометодиевистиката (Приложение № 2), които са необходимо допълнение към първа глава. В Приложение 3 са дадени ранни статии, изказвания и интервюта на П. Динеков, от които има такива, които са извън темата кирилометодиевистика.

Втора и трета глава са написани само на основата на запазената документация в неговия личен архивен фонд, като се позовавам и на съществуващи вече публикации от архива. Тъй като описът на архива обхваща 4441 архивни единици, който е разположен на 566 печатни страници, моите корекции и допълнения по него при установени грешки и несъответствия правя на съответното място, където цитирам дадена архивна единица. Тези бележки биха могли да послужат на архивистите при усъвършенстване на инвентарния опис.

Втората глава – „Теми и проблеми от кирилометодиевистиката в архивното наследство на акад. Петър Динеков“ – разработвам по тематичния принцип, различаващ се коренно от първа глава, където прегледът е по хронологическия ред на публикациите. При анализа на архивните материали съм се старала да акцентирам на новото, различното, невключеното в публикуваните изследвания на П. Динеков, разгледани в първа глава. Когато става дума за публикувани изследвания, показвам разликата, ако има такава, с тази от документалния вариант или варианти на съответното изследване. А такива случаи на практика не са малко и се забелязва и смяната на концепцията на учения при много от тях, повлияна в повечето случаи от новите археологически открития, откритията в архиви и библиотеки. Не са малко и случаите, когато различията са в резултат и на нов прочит на изворите или поглед от друг ъгъл на утвърдени вече хипотези, а известно е от публикациите на П. Динеков, че

не са един или два случая, когато той предлага нови методи на изследване и нови концепции.

Въвеждаща част в тази глава е краткият преглед на характера и пълнотата на запазените документи и материали, свързани с кирилометодиевистиката, в личния архив на П. Динеков. Спирам се и на запазените автобиографични и биографични материали, както и на ранните му дневници от ученическите и студентските му години, и на джобните му тефтерчета, изпълнени с хиляди страници ръкописни бележки и характеристики на приятели, преподаватели и колеги, някои от които са придружени и с негови саморъчни шаржови рисунки. Те могат да се ползват като допълнения и за уточнения към подготвените за печат негови дневници, съхранявани в БИА на НБКМ. Посочвам и наличието на изработена от П. Динеков библиография със самооценка на собственото му творчество, неразделна част от негова автобиография от края на 60-те години на миналия век.

Представянето на темите от кирилометодиевистиката от личния архив на акад. Динеков са в следния ред:

Изследванията по история на старобългарската литература във връзка с кирилометодиевистиката и периодизацията на българската литература. Тук е дадена повече тежест на университетския курс от лекции по старобългарска литература и свързаните с него изследвания за целия й период до началото на Българското възраждане. Разработвайки и въпросите за периодизацията на историята на българската литература и в частност на старобългарската, той предлага да се изтегли долната времева граница с повече от един век, като по такъв начин в старобългарската литература се включи и предкирилометодиевския период на основата на археологическите находки и открития.

Документални материали, запазени в архива на П. Динеков, които са свързани общо с живота и делото на братята Кирил и Методий. Тук за мен са водещи думите на учения, че „делото на Кирил и Методий е неделимо; мъчно може да се говори за самостоятелна роля на Кирил“. Основните му изследвания, статии и доклади са върху създаването на славянобългарската азбука, борбата за налагането ѝ и отстояването на правото на българите, в частност и на славяните да се молят на роден език и да слушат словото Божие на него. Засегнати са неговите изследвания, свързани с мисионерската дейност на двамата братя във Великоморавия и Панония и пътуванията им до Рим за защита на тяхното общославянско дело. В разгледаните обобщаващи съчинения П. Динеков се спира както на преводаческата им дейност, така и на създаването на оригинална богослужебна книжнина. Посочено е и общославянското измерение на делото на двамата братя.

Запазеният значителен и разнообразен брой архивни материали дават възможност и за представянето на дейността на двамата братя и поотделно. По такъв начин, разглеждайки дейността на Коанстантин-Кирил Философ и Методий поотделно, П. Динеков има възможност да открие дейността на единия от тази на другия, показвайки същевременно, че дейността на Методий след смъртта на брат му е продължение, доразвитие и довършване на започнатото от Кирил. Разглеждайки дейността на братята поотделно, П. Динеков навлиза още по-дълбоко и в техните биографии, изяснявайки дейността им в детайли.

В проучванията си П. Динеков се спира и на дейността на учениците на Кирил и Методий във Великоморавия и в България. В архива му са запазени ръкописи на изследвания изобщо за учениците, а поотделно само за Климент Охридски и за Наум Охридски и на свързаните с тях Плисковско-Преславска и Охридска книжовна школа. Те осветляват и

въпроса за продължаването и приемствеността в средновековната Българска държава на делото на Светите братя и след тяхната смърт.

В самостоятелен подраздел се спирам и на преводаческата дейност на братята Кирил и Методий и на техните ученици, отразена в запазените архивни материали. П. Динеков ги показва не само като първите автори на оригинална богослужебна литература, но и като първи преводачи от гръцки на български език, а същевременно и първи автори на оригинална литература и на преводна за тогавашния славянски свят. П. Динеков поставя и въпроса за написването на история на преводната литература в България, пионерите на която са Солунските братя, техните ученици и последователите им по времето на Златния век на българската литература.

Един от най-важните въпроси, който се откроява в изследванията и в архивното наследство на П. Динеков, е въпросът за изворите. Въпреки че той присъства в една или друга степен във всяко изследване на учения, на него има посветени и самостоятелни проучвания. Може да се отбележи, че за П. Динеков е характерно веднага да се въвежда в научна употреба всяко ново откритие на извори и документи. Нерядко той предлага нов прочит и ново публикуване на известните вече извори, като едни от най-впечатляващите са изданията на житията на братята Кирил и Методий. В архива на П. Динеков са запазени и неговите оценки за изследванията и откритията, както и за новите тълкувания на изворите от страна на негови колеги и ученици. С тази му дейност са свързани и преизданията на христоматията по старобългарска литература, на антологиите от кирилometодиевски и старобългарски страници и други академични издания на извори и съчинения на старобългарски автори.

В тази глава се спирам и на редакторската работа на П. Динеков на основата на запазените в архива му документални материали. И тук той се изявява като строг и принципен редактор.

В огромната съхранена от П. Динеков кореспонденция от български и чуждестранни учени старобългаристи, слависти и византинисти често се засягат и проблеми на кирилометодиевистиката. Макар че те в повечето случаи са споменавани мимоходом, доколкото това е било възможно, ги отбелязвам на съответните места в тематичните подраздели на тази глава.

Трета глава - „Акад. Петър Динеков като организатор и ръководител на Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките“, се състои от три подраздела, свързани тясно помежду си.

Първият представя дейността на П. Динеков по създаването и ръководството на Кирило-Методиевския научен център. Запазената документация показва настойчивостта и упоритостта на Динеков при отстояването на идеята за създаването на Центъра – както пред ръководството на Българската академия на науките, така и пред държавното и политическото ръководство на страната. Значителни по обем са интервютата и други публични изяви на П. Динеков, които представят и пред широката общественост програмата и дейността на Центъра. П. Динеков е негов директор в продължение на 10 години от 1980 до 1990 г. През този период под негово ръководство и с негово участие, са осъществени изключително голям брой успешни инициативи – международни конгреси, конференции, симпозиуми, чествания, започналото издаване на четиритомната „Кирило-Методиевска енциклопедия“ и на „Кирило-Методиевските студии“, студии и сборници от изследвания и доклади от проведени научни конференции и др. От документите се вижда и отстояването от П. Динеков пред т. н. „отговорни фактори“ на Центъра като важно звено в системата на БАН и българската хуманитаристика, и осигуряването на материалната база и щата на Центъра. Запазените документи в архива дават възможност да се възстанови и този момент от биографията на П. Динеков – не само като

учен, но и като ръководител на този първостепенен научен институт. Важни свидетелства за това са и съхранените основни и програмни документи, изисквани за създаването на Центъра и изработени с неговото решаващо участие.

Вторият подраздел се отнася към една от най-значителните дейности в научната и организаторската дейност на П. Динеков. Това е възникването и осъществяването на идеята за издаването на „Кирило-Методиевската енциклопедия“, която може да бъде определена като своеобразен венец и връх в неговата дейност и която издига българската наука на световно ниво, се нарежда на едно от водещите места в света сред издадените подобни справочници. Благодарение на главния редактор П. Динеков, на неговите колеги от Института за литература, а след основаването му – от КМНЦ и от другите научни и академични институти. Енциклопедията надхвърля замислените рамки като справочник. Включените в нея статии имат характера на сериозни научни изследвания. От запазените в архива му документи се възстановява в хронологически ред както замисълът, така и осъществяването на подготовката и издаването на първите два тома, на които той е главен редактор, като вторият том излиза посмъртно на П. Динеков. Събраният научен материал дава възможност идеята да се допълни и вместо замислените три тома да бъдат подготвени и отпечатани общо четири тома.

Третият подраздел в тази глава се отнася до възникването и осъществяването на идеята за самостоятелно периодично научно издание на Кирило-Методиевския научен център. Изданието се оформя като профилиран периодичен печатен орган на Центъра, на който отново главен редактор от първата до деветата му книга, е неговият директор П. Динеков. Значителният брой запазени документи дават възможност да се погледне на изданието като научен орган не само от съдържателната му

страна (планирани изследвания, материали от научни симпозиуми и рецензиране на постъпилите материали), но и от техническата му страна – въпросът за материалната и издателската му база, залегнали в кореспонденцията и отчетните материали на П. Динеков и на Центъра.

С това не се изчерпва организаторската работа на П. Динеков. На нея се спирам и в предходните глави, където е посочена научната и творческата му дейност в подготвени от Центъра научни конференции и чествания, където той участва със свои изказвания и доклади.

Четвъртата и последна глава от дисертацията носи заглавието „Една любов завинаги - Петър Динеков и Полша“. Главата е кратък преглед на дейността на П. Динеков като изследовател на полската литература и култура, за което получава и голямо признание на полската държава, наука и общественост. Като приложение към тази глава (Приложение 4) прилагам извлечение за материалите по полската тематика от научния инвентарен опис на личния архив на Петър Динеков, съхраняван в Централния държавен архив – ЦДА, ф. 1987 к, който съм сигурна че ще бъдем полезен в бъдещата работа на полските колеги.

Разработването на дисертацията „Кирилometодиевистиката в личния архив на акад. Петър Динеков в ЦДА“ е един детайл в проучването на тази дейност на учения, която е един от най-значителните периоди в неговата работа като учен, преподавател и общественик, и ще бъде база от този немалък дял от неговата все още ненаписана цялостна биография. По такъв начин съхраненото архивно наследство ще заеме мястото си като сериозен извор за биографията на един от най-видните представители на българската наука през XX век.

ГЛАВА 1

Кирилometодиевистиката в научната дейност на акад. Петър Динеков – аналитичен библиографски преглед.

Мястото на кирилometодиевистиката в научната и популяризаторската му дейност като университетски професор и член на БАН.

Приема се, че Кирилometодиевистиката съществува като клон в науката още от XIX век, много преди видният български литературен историк, критик, публицист, фолклорист и етнограф П. Динеков да започне сериозните си научни занимания с нея.

За да се открие колко голям дял от живота и творчеството ме заема тя, първо ще проследя жизнения и творчески път на големия учен на основата на неговото творчество, на творчеството и на спомените на неговите колеги и дългогодишни сътрудници, както и на документите и материалите от богатия му личен архив, съхраняван в Централния държавен архив (ф. 1987 к).

Най-точна оценка за дейността си като литературовед и фолклорист дава самият учен в автобиографията си [ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а.е. 1, л. 1 – 28.]: „В своята научно-изследователска работа се е старал да обхване цялостното развитие на българската литература още от нейните начални стъпки до нашата съвременност. Изследванията му са насочени главно към старата българска литература, българската литература през Възраждането и българското народно поетическо творчество. Обаче в работите си е

отделил значително място и на проблемите на българската литература след Освобождението, и на връзките ѝ с руската и полската литература.”¹⁴

Акад. Петър Николов Динеков е роден на 17 октомври (30 октомври н. ст.) 1910 г. в с. Смолско, Софийски окръг. В периода от 1917 до 1924 г. получава първоначално образование в училище „Братя Миладинови” в гр. София, а прогимназиалното - в Първа софийска прогимназия „Христо Ботев”. Учи в Трета софийска гимназия „Уилям Гладстон” от 1924 до 1929 г., която завършва с отличие. Тук сред неговите учители са Цветан Радославов и Иван Хаджов¹⁵.

П. Динеков започва своя научно-изследователски и творчески път още от ранна възраст, но научното му творчество се предхожда от неговите литературни опити в областта на прозата и поезията, както и в литературната критика. Съзряването на твореца минава през продължителен период на самообразование и безразборно четене. През погледа на жадния за знания младеж преминават излизащата в края на 20-те и 30-те години на миналия век разнообразна българска и преводна литература, както и огромният брой литературни вестници и списания от онова време. Това най-добре е отразено в ранните дневници на П. Динеков, обхващащи времето от 1925 до 1931 г.¹⁶ Ранното му поетично и белетристично творчество не остава само като ръкописи в личния му архив, а намира място в тогавашната литературна периодика. Тези му литературни опити са посветени на любовта и природата, на ужасите от наскоро отминалата Първа световна война (1915-1918). Първата

¹⁴ ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а.е. 1, л. 1 – 28. Вж. и В. Билярска, Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. ИДА, кн. 102, С., 2011, с. 131.

¹⁵ За годините, когато учи в Трета мъжка гимназия вж. П. Динеков, Някога в Трета мъжка гимназия, Юбилеен лист. 18 ЕСПУ (1907-1977). С., 1977, с. 28-32. Ръкописът на този спомен вж. в ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 10, л. 2-5. Оригинал. Машинопис.

¹⁶ Вж. В. Билярска, Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека на перото. Сп. „Известия на държавните архиви” (ИДА), кн. 101, С., 2011, с. 231-278.

публикация на негови стихове се появява, когато той е на 16 годишна възраст, през 1926 г. Тя е последвана от нови стихотворения и от първите му прозаични произведения. Първият му разказ е отпечатан през 1928 г. В периода 1928 – 1930 г. пише и публикува първите си преводи, а също така разкази и нови стихове и статии в сп. „Копнежи”, в. „Глобус“, сп. “Фар”, сп. „Ученически поход“, в. „Светлоструй“ и др. Младият Динеков се увлича и от модното за времето си есперантистско движение и пише поезия и проза на езика есперанто, които публикува в излизащото тогава в България сп. „Bulgara Esperantisto”. На страниците на списанието Динеков печати и своите преводи от есперанто на български език.

В архива му, съхраняван в ЦДА, се съхраняват ръкописите на негови непечатани разкази, реферати и есета, представляващи едни от най-ранните му творчески опити¹⁷. Голяма част от тях, въпреки че определено са сполучливи и талантливи, така и не влизат в никоя от неговите библиографии. За щастие ученият още от най-ранните си години на навлизане в голямата литература започва да си записва всичко, което пише и публикува в ръкописна си библиография¹⁸.

През 1929 г. П. Динеков започва следването си по славянска филология в Софийския университет. Особено голямо влияние върху него оказват университетските му преподаватели проф. Александър Теодоров Балан, проф. Любомир Милетич, проф. Йордан Иванов, проф. Петър Бицили, проф. Михаил Арnaudов, проф. Стоян Романски, проф. Михаил Попруженко, проф. Борис Йоцов и др., както и творчеството на големия

¹⁷ Вж. *Н. Димчева*, Първи литературни опити. В Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 27-31.

¹⁸ Част от отпечатаните от тях са отбелязани в „Тетрадка на Петър Динеков с първите му публикации в печата и с библиография на негови статии, преводи и др. София. Б. д.“ (ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1973. Оригинал. Ръкопис и печатно.) и в биобиблиографията на Т. Янакиева – Т. Янакиева, Петър Динеков. Биобиблиография. С., 1982, с. 17.

български езиковед проф. Беньо Цонев. Завършва университета през 1933 г. с отличие¹⁹.

От ранните му дневници може да се проследят както интересите, така и преклонението на младия Динеков към нашата литература (Ив. Вазов, Хр. Ботев, П. Р. Славейков, Т. Влайков, Й. Йовков, П. Ю. Тодоров, П. К. Яворов, П. П. Славейков и др.) и към чуждоезичната (Ф. Достоевски, Л. Толстой, И. Тургенев, Ив. Гончаров, Й. В. Гьоте, Х. Ибсен, Ю. Словацки, А. Мицкевич, К. Хамсун, А. Шопенхауер и др.). Не остава чужд и на модните за онова време литературни течения, като от погледа му не убягват и преводите на сензационните в края на 20-те и началото на 30-те години романи на Евгению Сю („Парижките потайности”, „Скитникът евреин”), Понсон дьо Терай („Рокамбол”) и др. Нецеленасоченото четене при него дава изключително положителни резултати. Огромната информация, минаваща пред очите и през съзнанието му, става предпоставка за създаване на ясни оценъчни критерии при младия литератор. Още по време на следването си, от 1930 г. той започва да се занимава и с литературна критика, водейки рубриката „Между книгите и списанията“ на в. „Литературен глас“.

В този вестник още като студент през 1932 и 1933 г. Динеков печата едни от първите си публикации, свързани с кръглите годишнини на неговите университетски професори проф. Йордан Иванов (на 60 г.) и проф. Любомир Милетич (на 70 г.), и техните занимания със старобългарска литература и с делото на братята Кирил и Методий²⁰. И

¹⁹ За студентските си години Динеков разказва в свой кратък спомен. Вж. *П. Динеков*, Паметник на българската култура, в „Литературен фронт”. Бр. 41. С., 6 октомври 1988.

²⁰ Вж. *П. Динеков*, Проф. Йордан Иванов 60 годишен, в. „Литературен глас”, г. IV, № 139, 24 януари 1932 г., с. 2 и *П. Динеков*, Проф. д-р Л. Милетич като преподавател, в. „Литературен глас”, г. VI, № 214, 24 декември 1933 г., с. 5. На 45 годишнината от научната дейност на проф. Й. Иванов Динеков посвещава нова статия за него във в. „Зора”, „45 години служба на българската наука”. В. „Зора”, г. 19, № 5607, 6 март 1938 г., с. 8. В нея Динеков акцентира върху изследователската дейност на своя учител в защита на българската национална кауза и участието му като експерт в Парижката мирна конференция

през следващите години Динеков ще продължи да отбелязва юбилеите на своите учители²¹. Едни от първите му изяви в областта на кирилометодиевистиката и старобългарската литература е рецензирането на трудовете на Йордан Иванов “Богомилски книги и легенди” и “Старобългарски разкази”²². В рецензията си за „богомилските книги“ Динеков дава една от първите високи оценки на този труд на учения, който най-много му е повлиял. За него богомилството в художествената литература (при Николай Райнов и Емануил Попдимитров), е представено бледо и неточно, докато научното изследване на проф. Й. Иванов бележи истински връх. А по отношение на публикуваните и коментирани от проф. Иванов старобългарски текстове, Динеков отбелязва, че това е пръв сериозен опит в научната литература да се съберат, систематизират и коментират основните текстове на старобългарската художествена проза. В центъра на темата П. Динеков попада, публикувайки в издаваното от проф. Петър Мутафчиев сп. “Просвета”²³ кратък критичен отзив за библиографския преглед на славянските кирилски източници за живота и дейността на Кирил и Методий от Михаил Попруженко и Стоян Романски,

след Първата световна война. Вж. и *Кр. Гечева*, Йордан Иванов. Биобиблиография. (Редакция П. Динеков (отговорен редактор) и Л. Велинова). С., 1974, 110 с.

²¹ Вж. *П. Динеков*, Професор Йордан Иванов – седемдесетгодишен, в. “Зора”, г. 23, № 6772, 17 януари 1942 г., с. 6, *П. Динеков*, Проф. Йордан Иванов. Голям учен и неуморим борец за българската правда, в. “Устрем”, г. I, № 9, 18 юли 1943 г., с. 7, *П. Динеков*, Научното дело на проф. Йордан Иванов, в. „Отечествен фронт”, г. 3, № 891, С., 1 август 1947 г., с. 6, *П. Динеков*, Проф. Йордан Иванов, сп. „Език и литература”, г. 2, С., 1947, № 3-4, с. 80-82. (Последните две статии са по повод на смъртта на проф. Й. Иванов.) *П. Динеков*, Йордан Иванов историк на българската литература, сп. Известия на Института за българска литература, С., 1958, кн. 6, с. 5-19 (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Писатели и творби. С., 1958, с. 332-348; като въстъпителна статия в *Кр. Гечева*, Йордан Иванов. Биобиблиография. С., 1974, с. 5-24 и в *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература (първо издание) С., 1979, с. 410-427, (второ издание). С., 1988, с. 428-445). Вж. и *П. Динеков*, Проф. Люб. Милетич. Големият учен и общественик (по случай 3 г. от смъртта му), в. “Нова вечер”, г. I, № 42, 31 май 1940 г., с. 4.

²² *П. Динеков*, Богомилски легенди в нашата съвременна литература, в. “Литературен глас”, г. V, № 184, 5 март 1933 г., с. 5-6 и *П. Динеков*, Й. Иванов. Старобългарски разкази. Текстове, новобългарски превод и бележки. С., 1935, VI, 322 с., в. “Литературен глас”, г. VIII, № 298, 12 януари 1936 г., с. 3-4.

²³ *П. Динеков*, М. Г. Попруженко и Ст. Романски, Библиографски преглед на славянските кирилски източници за живота и дейността на Кирила и Методия. С., 1935, 68 с., сп. “Просвета”, г. I, 1935, № 3, с. 376-378.

и за книгата на М. Попруженко върху презвитер Козма.²⁴ С тези си първи свои рецензии П. Динеков демонстрира своя интерес към изворите за братята Кирил и Методий. През целия си живот той ще продължи да издирва, открива и публикува нови и неизвестни материали за тях.

След дипломирането си в Софийския университет през 1933 г. Динеков в продължение на няколко месеца стажува като учител в Трета софийска мъжка гимназия, но от следващата година е изпратен на специализация във Варшавския университет. По време на специализацията си през 1934 г. присъства на II-ия Международен конгрес на славистите във Варшава, за който пише отзив, поместен във в. „Литературен глас“ (№ 246 от 24 октомври 1934). На следващата година (1935) прекарва три месеца в Ягелонския университет в Краков, където слуша лекционен курс по полска литература и култура. В Полша Динеков е в тесен контакт с писателя и критика Тадеуш Бой-Желенски и литературния историк и фолклорист Юлиан Кшижановски. Още от Полша той започва да превежда произведенията на полските класици и съвременници, които печата в литературната периодика, а от конгреса на славистите и от културните събития в Полша той изпраща кореспонденции до в. „Литературен глас“. От тези две години, които прекарва в Полша, завинаги в него остава любовта му към полската литература и култура (Х. Сенкевич, Т. Словацки, Дж. Конрад, А. Мицкевич, Ст. Жеромски и др.), а завръщането му в България „чертае пътя на П. Динеков към академичното поприще“²⁵.

Когато се завръща от Полша през 1936 г. той става учител по български език и литература във Френския католически колеж „Св. Августин“ в Пловдив, където учителства до 1938 г.

²⁴ П. Динеков, Нов труд на проф. М. Г. Попруженко, в. „Литературен глас“, г. IX, № 336, 6 януари 1937 г., с. 7-8.

²⁵ Св. Николова, 90 години от рождението на академик Петър Динеков, във В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство. С., 2001, с. 9-10.

В джобното си тефтерче от 1936 г. отбелязва, че на 22 май 1936 г. от 12,40 ч. изнася беседа “Делото на Кирил и Методий в паметта на поколенията”²⁶. За съжаление, тази беседа не е запазена в архива му. Не е отбелязано и в библиографията му тя да е била публикувана.

В последните месеци на 1937 г. отдаденият на преподавателската си професия в Пловдив Динеков има възможност да е близо до един от своите кумири в българската литература – Йордан Йовков. Може да се каже, че големият сърцевед Йовков умира в ръцете на П. Динеков, който е до него в последните му часове. Дори за доста продължителен период от време Динеков насочва вниманието си към творчеството и документалното наследство на Йовков, влизайки в пряк контакт и с неговото семейство. В резултат на това, след години, заедно с дъщерята на Йовков, Елка, той ще публикува спомените на съпругата му Деспина и писмата на Йовков до нея²⁷.

През 1938 г. Динеков спечелва конкурс и е назначен за доброволен нехоноруван асистент в Катедрата по славянски езици в Софийския университет, където остава преподавател повече от четири десетилетия - до 1979 г. През същата година той е назначен и за учител в Седма мъжка гимназия. Като университетски преподавател води упражнения по полски език, по стил и правопис и по история на славянската филология, а в гимназията преподава българска литература.

В тефтерче от 1939 г., като учител, Динеков си разработва „учебно планче“, както сам го нарича, по българска литература. Още в него проличава задълбоченият интерес на бъдещия учен към старата българска

²⁶ Вж. ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 7, л. 1006.

²⁷ Д. Йовкова, Йордан Йовков. Спомени, записки, писма. Съст. Ел. Йовкова, П. Динеков. С., 1987, 125 с. Вж. и Йордан Йовков – живот и дело (Из документалното наследство). Съст. Ц. Билярски, В. Билярска. С., 2008, 350 с.

литература. Ще цитирам целия план по точки: „Българска литература: 1.

Старобългарска азбука;

2. Кирил и Методий;
3. Езикът на Кирил и Методий;
4. Кирил и Методий в оценката на своите съвременници;
5. Кирил и Методий и славянският свят;
6. Еп. Климент;
7. Еп. Константин;
8. Ц. Симеон;
9. Йоан Екзарх;
10. Черноризец Храбър;
11. През. Козма;
12. Ив. Рилски;
13. Богомилство;
14. Апокрифи;
15. Повести;
16. Историч. Съчинения;
17. Физиолог (природо-научни съчинения);
18. Граматични съчинения;
19. Правни съчинения;
20. Стихотворения и чер. поезия;
21. Ив. Александър;
22. Григорий Синаит;
23. Теодосий Търновски;
24. Роман;
25. Евтимий;
26. Ресавска редакция;
27. Киприян;

28. Цамблак;
29. Йоасаф Бдински;
30. К. Костенечки;
31. Вл. Граматик;
32. Дим. Кантакузин;
33. Богослужебни книги;
34. Софийски школи;
35. Дамаскини;
36. Сборници със смесено съдържание;
37. Чужди влияния върху ст. лит.;
38. Влияние на ст. лит. на стар. слав. лит.;
39. Характеристика на стар. литература.”

Динеков е набелязал и какво да се чете по тези теми: „Кирил и Методий; Епископ Климент; Епископ Костенечки; Йоан Екзарх; Черноризец Храбър; Презв. Козма; Евтимий; К. Костенечки; Вл. Граматик; Поп Пея; От. Паисий”²⁸.

През 1940 г. младият учен е избран за дописен член на Българския археологически институт, а от 1941 г. е редовен доцент в Катедрата по българска литература на Софийския университет. За доцентурата се кандидатира с хабилитационния си труд „Софийски книжовници през XVI в. Ч. 1. Поп Пейо“. Встъпителната му лекция е озаглавена „Книжовен живот в София през XVI в.“. От този момент чак до 1978 г. неуморимият учен и преподавател ще води университетския курс по история на старата българска литература, което за времето от 1941 до 1944 г. ще съвместява със спецкурс по българско стихосложение и стилистика в университета, както и с курс по стилистика в Театралната школа при Народния театър. Неговият курс от лекции по стара българска литература излиза от печат

²⁸ Вж. ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 7, л. 348-350.

едва в края на това първо десетилетие (през 1950 г.) от кариерата му на учен и университетски преподавател. Още в увода на първия том на лекциите си Динеков отбелязва, че „старата българска литература обхваща в своето развитие един период от девет века (IX-XVIII) и представя важен дял от общото културно наследство на нашия народ”²⁹. Курсът му от университетски лекции е разделен на три дяла.

Първият дял, който е пряко свързан с братята Кирил и Методий и с техните ученици, Динеков формулира по следния начин: „1. Българската литература през IX-XII в. Това е началният период, свързан с християнизацията на държавата и създаването на славянската писменост. Развитието на литературата е в твърде тясна зависимост от зараждането и утвърждаването на феодализма в Първото българско царство и се отличава както с бързия разцвет на културните интереси и значителните книжовни постижения при Симеон, така и с проявата на основните недъзи на феодалната държава и бързото развитие на народната богомилска книжнина”. Вторият дял от своя цикъл лекции той дефинира накратко като: „2. Българска литература през XIII-XIV в. – през периода на пълното развитие на феодализма в България – до разпадането на българската феодална държава под ударите на турския завоевателен устрем”. Третият дял от подготвения дял обхваща „3. Българската литература през XV-XVIII в. – в периода на турското робство до началото на възраждането. Въпреки тежките условия за развитие на книжовния живот, в литературата, макар и бавно, проникват елементи, които отразяват новите обществени отношения в страната. Това се вижда най-добре в дамаскинската книжнина, която е по-тясно свързана с живота на народа”³⁰. Тези лекции, заедно с лекциите на починалия вече университетски

²⁹ П. Динеков, *Стара българска литература*. Кратък курс. Първа част, С., 1950, с. 3. Втората част излиза от печат през 1953 г.

³⁰ П. Динеков, *Стара българска литература*, с. 7.

професор Боян Пенев (издадени през 30-те години от проф. Б. Йоцов), дават пълна картина на цялата българска литература за времето от IX до втората половина на XIX в., въпреки известното застъпване с първия том на Б.-Пеневата история³¹. Един сравнителен анализ между разработките на двамата учени може да покаже методите им на работа и кръга от извори, както и заключенията, до които стигат.

По времето, когато П. Динеков започва да гради научната си кариера, друг един млад учен с по-късни сериозни приноси в кирилometодиевистиката навлиза устремно в науката. Това е Иван Дуйчев. Една от най-сериозните му прояви е издирването, публикуването и въвеждането в научна употреба на изворите от и за старата българска книжнина. През 1940 г. излиза том I от двутомния му труд “Из старата българска книжнина “. Колегата му Динеков не оставя без внимание този забележителен и неиздаван повторно труд на младия асистент на проф. П. Мутафчиев. Резултат от това е една изключителна рецензия с най-висока оценка в реномираното списание “Златорог”, издавано и редактирано от един от най-добрите български литературни критици Владимир Василев. Динеков ще нарече труда на Дуйчев “Антология на старата българска книжнина”³².

През годините на Втората световна война (1941-1945) младият учен нито за миг не престава да пропагандира дори в многотиражната ежедневна и седмична периодика делото на Солунските братя и на техните ученици. Неговата цел е тези знания да станат достъпни за по-широка публика. Може да се каже, че донякъде това е и патриотичният принос на учения при спечелването на българското обществено мнение през това

³¹ Вж. *Б. Пенев*, История на новата българска литература. Т. I-IV. (2 изд.). Под редакцията на П. Зарев и Ив. Сарандев. С., 1976-1978.

³² *П. Динеков*, Антология на старата българска книжнина, сп. “Златорог”, г. 2, 1940, № 6, с. 300-302.

военно време, когато земите с най-силна кирило-методиевска традиция (Вардарска и Егейска Македония) отново са в рамките на България³³.

През периода от 1944 до 1979 г. утвърдилият се като титуляр в Катедрата по българска литература Динеков чете лекции и по история на българската литература през Възраждането, като през 1945 г. е избран за професор в Софийския университет.

Успоредно с лекциите по българска литература за този огромен по обхват период (от IX до XIX в.), трудно изпълними за който и да било друг български учен, Динеков подготвя и чете лекции по български фолклор, по история на руската и полската литература. За по-тясна специализация организира и води следните спецкурсове: „Творчески път на Йордан Йовков”, „Стихосложение”, „Текстология”, „Палеография”, „Увод в историята на българската литература”, „Из историята на старата българска литература”, „Методика на литературното изследване”, „Библиография и литература”, „Предварителни въпроси из историята на българската литература през Възраждането” и др. Записките му и тетрадките му от лекциите и спецкурсовете се съхраняват в личния му фонд в ЦДА.

През 1945 г. П. Динеков е избран за редовен член на Съюза на българските писатели, както и за член на Управителния съвет на Научния институт „Христо Ботев”. През същата година на извънредно общо събрание на Съюза на българските писатели е избран за представител в Общото събрание на Камарата на Народната култура. Прави впечатление, че след смяната на властта на 9 септември 1944 г. и идването на власт на

³³ П. Динеков, Празникът на нашите първоучители. В. „Вестник на жената”, г. 20, № 865, С., 21 май 1941 г., с. 1; П. Динеков, Св. Св. Кирил и Методий. Легенди и действителност. В. „Вестник на вестниците”. № 150, С., 24 май 1943 г., с. 3; П. Динеков, Делото на свети Климент Охридски. В. „Млада българка”, г. 4, 1943, бр. 3-4 и 7-8; П. Динеков, Из солунските села. Запазени следи от езика на св. Кирил и св. Методий. В. ”Зора”. С., 17 септември 1943 г.

правителствата на Отечественя фронт Динеков публикува в периодиката и редица материали за славянското единство и културните връзки, като преобладават материалите, свързани с Полша и Русия, които той помещава във в. „Литературен фронт”, „Жар”, сп. „Исторически преглед” и др. От тях заслужава особено внимание статията му „Делото на Кирил и Методий и славянството”, екземпляр от която има и в личния му архив³⁴.

През 1946 г. е избран за декан на Историко-филологическия факултет в Софийския университет и е удостоен с ордена „За граждански заслуги” – IV степен, по случай обявяването на България за Народна република.

През 1947 г. П. Динеков завършва и публикува на страниците на сп. „Исторически преглед” една от най-важните си студии - „Книжовни средища в средновековна България”. След тази ѝ публикация тя ще бъде включена още два пъти в негови трудове – в първото и второто издание на „Похвала на старата българска литература” (1979 и 1988 г.)³⁵. За първото издание на книгата през 1980 г. Президиумът на БАН и Академичният съвет на СУ “Климент Охридски” ще му връчат грамота за награждаването му с “Кирило-Методиевска награда”³⁶.

В края на студията си Динеков прилага кратка библиография на изворите и изследванията, които е използвал в работата си. В изворите на първо място той нарежда произведенията на средновековните български писатели, запазени в ръкописи в България, Съветския съюз, Югославия, Румъния, Полша, Англия и Франция, както и на техните описи и публикации. За да се види колко широк е диапазонът на неговите източници, разделени от него на два дяла - „извори“ и „изследвания“, ще

³⁴ П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и славянството. В. ”Жар” бр. 9. С.. 22 май 1945 г. Вж. и ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 458.

³⁵ П. Динеков, Книжовни средища в средновековна България, сп. „Исторически преглед”, г. 3, 1947, кн. 4-5, с. 407-427 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 377-409 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 394-427.

³⁶ Вж. ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 72.

посоча изредените от него археографи и изследователи – Е. Ф. Карски, Б. Цонев, Е. Спространов, Ив. Гошев, Г. Илински, Й. Иванов, М. Г. Попруженко, Ст. Романски, Н. Л. Туницкий, М. Генов, В. Сл. Киселков, К. Радченко, П. Сирку, Хр. Ив. Попов, А. И. Яцимирски, Ив. Снегаров, Хр. Гандев, Л. Милетич, Н. Милев и П. Мутафчиев³⁷. Прави впечатление, че Динеков не цитира нито сред изворите, нито в изследванията си произведенията на проф. Богдан Филов, проф. Борис Йоцов, проф. Александър Теодоров Балан, проф. Иван Дуйчев, Христо Кодов и др., голяма част от които по това време са подложени на репресии, преследвания, изселвания, а първите двама са осъдени на смърт от Народния съд и разстреляни. Толерантният към колегите си учен в бележка към следващите издания на статията си, без да посочва изрично пропуските си, добавя следната бележка: „по този проблем се явиха няколко изследвания по-късно, след моята статия, поради което естествено в нея не са цитирани”³⁸.

В тази ранна своя студия ученият ще маркира основните проблеми, с които се сблъсква всеки изследовател на старобългарската литература: „непоправимата загуба на голяма част от литературното наследство поради отдалечеността по време, превратната съдба на държавата и начините на разпространение на литературата – чрез ръкописи и преписи; принципът на анонимността, поради което много рядко се посочват в ръкописите данни за автори, преводачи, преписвачи, място и време; липса на специален интерес към историята на книжнината, поради което до миналия век нямаме никакъв очерк или преглед на литературата”³⁹. През следващия половин век Динеков съсредоточава вниманието си към

³⁷ Вж. П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (2 изд.), С., 1988, с. 426-427.

³⁸ Вж. П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 515.

³⁹ Вж. П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 394.

преодоляването на тези проблеми, издирвайки и въвеждайки в научна употреба редица нови извори.

Непосредствено свързани с кирилометодиевистиката са първите две части от студията, където се разглеждат книжовните средища и автори през Първата българска държава. Динеков категорично свързва началото на българската литература с „делото на Кирил и Методий и покръстването на българския народ”, но подчертава, че „първите средища, където се слага началото на българската книжнина, се намират извън България – във Византия, Моравия и Панония. В България книжовни средища изникват по времето, когато пристигат учениците на Кирил и Методий в страната”⁴⁰, като „получават най-добри условия за работа в столицата Плиска”.⁴¹ По-нататък той се спира на възникването и дейността на двете книжовни школи – Преславската и Охридската, отдавайки дължимото за тяхното създаване и развитие на българския княз Борис-Михаил и покъсно на неговия син цар Симеон. Въпреки че Динеков първо разглежда създаването и дейността на Охридската книжовна школа, а след нея и на Преславската, ясно е, че хронологически погледнато, началото е поставено най-вероятно в Плиска. Там именно са посрещнати и настанени учениците на светите братя и от там Наум Охридски и презвитер Константин са изпратени в Преслав, а Климент Охридски в Охрид. В Охрид Климент, който е „най-подготвеният и най-активният продължител на делото” на Кирил и Методий, има за задача не толкова за затвърждаване на славянско богослужение и славянско духовенство, но и въвеждането в употреба в Македония на богослужебните книги, преведени от братята и техните ученици, извършва нови преводи, подготвя свои ученици, пише жития, поучителни слова, въвежда кирилицата. Динеков определя характера на

⁴⁰ Вж. П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 394, 395-396.

⁴¹ Вж. П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 399.

Климентовата Охридска школа като демократичен и народен, тъй като за разлика от писателите от Симеоновия кръг, които заемат важни места в държавната и църковната йерархия, тези от Охридската произхождат от народа. Динеков се спира и на дейността на школата след идването на Наум в Охрид и по времето, когато Климент е подпомаган от ученика си – деволския епископ Марко, определян като четвърти епископ на славянски език.

Възникването на Преславската книжовна школа Динеков свързва преди всичко с Наум Охридски, в помощ на когото са по-младите Кирило-Методиеви ученици, както и наскоро завърналият се от Цариград син на българския владетел Симеон, също епископ Константин Преславски, Йоан Екзарх, Презвитер Григорий, Черноризец Храбър, Тодор Доксов и по-късно присъединилият се към тях Презвитер Козма. Дейността, която развивала Преславската школа, съсредоточена предимно в манастира „Св. Пантелеймон“, била преписване на Кирило-Методиевите и на техните ученици преводи, нова преводаческа дейност и създаването на оригинална литература⁴². Динеков отдава заслуженото и на ролята на двамата български владетели - Борис-Михаил и Симеон - за развитието на българската книжнина и на създаването на условия за това – строеж на манастири и храмове, огромни и многобройни дарения за манастирите и книжовните средища и т.н. В III и IV дял на студията той разглежда дейността на книжовните български средища до XVIII век, като отбелязва не само продължаващата в двете книжовни школи дейност, но и приемствеността при възникването на новите книжовни школи: преди всичко Търновската през Второто българско царство, и останалите книжовни центрове, съсредоточени около големите български манастири – във Видин, Света гора, Рилския, Слепенския, Лесновския, Кратовския и

⁴² Вж. П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 399-407.

манастирите около Скопие и Ловеч, както и останалите книжовните средища в Етрополе, Тетевен, Гложене, Търново, Южна България и Македония. Динеков отбелязва и един друг важен момент от българската културна история – разпространението на българската книжнина и книжовна традиция в Русия и Румъния след падането на България под турско робство⁴³.

През 1947 г. Динеков е избран за член-кореспондент на Българската академия на науките, както и за член на Научния съвет на Българския библиографски институт „Елин Пелин” и на Управителния съвет на Съюза на българските писатели. От 1948 г. е избран за подпредседател на Съюза на българските писатели, а от 1950 г. е и секретар на Съюза. Покрай преподавателската си работа Динеков оглавява Секцията за българска литература до Освобождението към Института за литература при БАН, като е назначен и за директор на Архивния институт при БАН.

Претовареният с обществена, преподавателска и административна работа учен работи и върху курса си от университетски лекции по стара българска литература, от който завършва и отпечатва първата му част през 1950 г. (в поредицата на Държавно издателство „Наука и изкуство” „Университетска литература”)⁴⁴.

Този курс на практика представлява първата цялостта история на българската литература от нейното възникване, от времето на Кирил и Методий през IX в. до края на XII в. Тя е структурирана по следния начин:

1. Възникване и основни насоки в развитието на старата българска литература.
2. Кирил и Методий.
3. Дейността на учениците на Кирил и Методий в западните предели на българската държава – Климент, Наум.
4. Книжовната дейност в Източна България – Константин Преславски, Йоан

⁴³ Вж. П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 407-426.

⁴⁴ П. Динеков, Стара българска литература. Кратък курс. Първа част. С., 1950, 231 с.

Екзарх, Симеон, преводачи и преписвачи, Черноризец Храбър. 5. Апокрифи. 6. Разкази и повести. 7 Богомилство, богомилска книжнина, Презвитер Козма. 6. Литературният живот през византийското робство. Всеки раздел от лекциите всъщност представлява отделна глава, която винаги завършва със списък на текстовете, които авторът препоръчва да се четат.

В уводните си бележки Динеков поставя методологически въпроси, засягащи предмета, задачите и периодизацията на старобългарската литературна история; критериите за художественост на книжовните паметници, обхвата на средновековната литература и разпределението на литературните паметници по периоди; книжовните средища и съдбата на старобългарските творби.

В увода Динеков прави задължителните за онова време декларации – „Несъмнено на българските учени днес предстои сериозна работа в областта на старобългарската литература – да изследват обстойно нейното развитие от позициите на марксистко-ленинската методология, използвайки богатия опит на съветската наука”⁴⁵. И само толкова. Изрекъл тази „магическа” за времето си формула, ученият нататък проследява възникването и развитието на старобългарската литература, без да се позовава, с малки изключения, на изказванията на „класиците на марксизма-ленинизма” по въпроса, което е било задължително за всеки занимаващ се с наука. Прави впечатление, че Динеков изобщо не се съобразява по-нататък в уводните бележки с „богатия опит на съветската наука”, а посочва само постиженията на нашата старобългаристика – изследванията и хрестоматиите на Б. Ангелов, М. Генов, Ив. Дуйчев, Ал. Теодоров Балан, Й. Иванов, Ив. Дуйчев и В. Киселков. По-напред той насочва студентите към публикуваните описи на старобългарските

⁴⁵ П. Динеков, Стара българска литература, с. 14.

ръкописи от българските архивохранилища, дело на Б. Цонев, Е. Спространов, Ив. Гошев, Й. Иванов, както и на съхраняваните в руските книгоохранилища, описани от руските учени Г. Илински, А. Востоков, А. Бичков, П. Сирку, А. Горски, К. Невоструев, А. Попов, М. Сперански и Е. Ф. Карски⁴⁶.

По отношение на кирилометодиевистиката Динеков изтъква значението на делото на братята Кирил и Методий за развитието на старобългарската литеартура, разглежда формирането на двата книжовни центъра – Охридския и Преславския, и се спира на книжовната, просветителската и преводаческата дейност на най-видните представители в тях, сред които са учениците на Кирил и Методий – Климент и Наум, както и на дейността и творчеството и на Константин Преславски, Йоан Екзарх, цар Симеон и Черноризец Храбър.

Позовавайки се на Пространното житие на Константин-Кирил, Динеков подчертава двата важни момента от подготовката на Моравската мисия – създаването на славянската азбука и превеждането на богослужебните книги. Тези два важни момента от делото на Светите братя ще бъдат особено значими и за делото на Динеков. Вторият извор, който той използва, за да подкрепи лансираната теория, че това дело е предназначено преди всичко за балканските славяни, е цитиран от него текст от Сказанието на Черноризец Храбър. Отбелязвайки още в това свое ранно съчинение, че съставената от Кирил славянска азбука е глаголическата, Динеков подчертава втория важен момент от делото на братята - „превеждането на богослужебните книги – работа също сложна и трудна, защото е изисквала основно познаване на славянския език”, като е „трябвало да проследява огромни мъчнотии, особено от речниково

⁴⁶ П. Динеков, Стара българска литература, с. 13-14.

естество, понеже тоя език преди това никога не е имал писменост и литература”⁴⁷.

Основната мисъл, която извлича като извод в това свое изследване Динеков ще отстоява през целия си живот и в творчеството си като един от най-изявените кирилометодиевисти – „Създаването на славянската азбука и превеждането на първите книги на славянски език, както и решението да се употреби в мисията сред западните славяни народният език, са несъмнено едно изключително по своята важност явление в историята на средновековието, една решителна крачка напред в развитието на средновековната култура”. Давайки тази висока оценка за делото на братята, Динеков ще оцени дейността на Кирил като „необикновена историческа далновидност”⁴⁸. В студията си за книжовните средища и в първата част на историята той ще изтъкне като особено важен втория момент от тяхното дело – направените преводи и ролята на братята като първите български преводачи. След години Динеков ще лансира идеята си, която до днес така и не е осъществена – написването на историята на българските преводи⁴⁹.

В месец март на 1953 г. излиза от печат втората част от университетските му лекции по стара българска литература, отпечатани на циклостил от Държавното издателство „Наука и изкуство”. Тя е продължение на лекциите му, издадени през 1950 г., и в два дяла обхваща времето от XIII до XVIII век – „Българската литература през XIII-XIV в. и Българската литература през турското робство“ (без периода на Българското възраждане). В нея историята на старата българска литература е разгледана хронологически по векове, като особено внимание

⁴⁷ П. Динеков, Стара българска литература, с. 32.

⁴⁸ П. Динеков, Стара българска литература, с. 33.

⁴⁹ Вж. следните статии на проф. П. Динеков - ЦДА, ф. 1897 к, оп. 1, а. е. 657 - Преводите в историята на старата славянска литература”. 22 септ. 1975 г.; а. е. 722 - Може ли да се напише история на преводната литература в България?; а. е. 871 - История на преводната литература в България.

е обърнато на делото на българския патриарх Евтимий Търновски и на неговите ученици – киевските митрополити Киприан и Григорий Цамблак, видинският митрополит Йоасаф Бдински, Андроник (Андрей), Константин Костенечки и Исай Серски⁵⁰. Както и в първата част на Историята, и тук Динеков след всяка глава прилага подраздел „текстове”, в който под формата на кратка библиография посочва литературата и изворите, с които студентите трябва задължително да се запознаят. С втората част на Историята той завършва напълно цикъла си от университетски лекции. В края на втората част прилага изработена от него, значителна за времето си по своята пълнота библиография по история на старата българска литература. Тя е разделена на три дяла. Първият е „Общи въпроси”. Той започва със „задължителните” в началото на 50-те години произведения на класиците на марксизма-ленинизма и чак след тях продължава със същинските изследвания по темата⁵¹. Вторият дял е посветен на „Българската литература през IX-XI в.”⁵² и третият - на „Българската литература през XIII-XIV в.”⁵³ Без да има амбициите за пълнота, още повече, че не обхваща само кирилometодиевистиката, а цялата старобългарска литература, тази библиография определено може да се нареди на трето място след излезлите през 1934 и 1942 г. библиографии по кирилometодиевистика от Г. А. Илински и от М. Г. Попруженко и Ст. Романски.⁵⁴ През следващите години той ще насочи вниманието си и към подготовката на история на българската литература през Възраждането, но без да убягват от полезрението му и проблемите на старата българска литература и особено на кирилometодиевистиката.

⁵⁰ П. Динеков, Стара българска литература. Втора част. С., 1953, 206 с.

⁵¹ П. Динеков, Стара българска литература, с. 187-191.

⁵² П. Динеков, Стара българска литература, с. 191-199.

⁵³ П. Динеков, Стара българска литература, с. 199-204.

⁵⁴ Г. А. Илинский, Опыт систематической кирилло-мефодьевской библиографии. С., 1934, 303 с. и М. Г. Попруженко, Ст. Романски, Кирилometодиевска библиография за 1934-1940 г. С., 1942, 169 с.

През същия месец, когато излиза от печат втората част от лекциите му, е отпечатана му статията му за Черноризец Храбър⁵⁵. Тази статия отново е публикувана от Динеков в нейния първоначален вид в „Кирило-Методиевски страници“, без каквито и да било редакции и допълнения. Това означава, че той не е променил през този период, не по-малък от 30 години, своите виждания както относно оценката си за личността и произведението на средновековния писател, така и за неговото трайно място в старата българска литература⁵⁶. За Динеков Черноризец Храбър е „отделна писателска личност с твърде ясна идейно-творческа физиономия, с подчертано народностно съзнание“; „начетен и опитен писател, който не само има смелостта да се противопостави на византийската противославянска пропаганда, но и притежава отлична подготовка за защита и издигане на славянската писменост дори над византийската“⁵⁷. При анализа на „За буквите“ Динеков умело използва текста на произведението, за да го постави най-точно както във времето, когато е написано – „края на IX в., а още по-вероятно в началото на X в.“, така и да свърже автора пряко с учениците на двамата братя. „Живи са тези, които са видели Кирила и Матодия“, цитира той, визирайки Наум, който починал през 910 г., и Климент, който умира през 916 г.⁵⁸ За Динеков „За буквите“ е важен исторически извор както със сведенията за началната история на славянското писмо, така и като свидетелство за културните и политическите интереси и борби от времето на цар Симеон. В това единствено достигнато произведение Черноризец Храбър „показва забележително писателско майсторство“. Само от едно единствено произведение на средновековния автор ученият прави един извод, с който

⁵⁵ П. Динеков, Черноризец Храбър. Сп. „Език и литература“, г. 8, С., 1953, № 1, с. 47-51.

⁵⁶ Вж. П. Динеков, Черноризец Храбър в Кирило-Методиевски страници. Съст. Л. Грашева, Св. Николова, Ил. Пехливанов. Под общата редакция на акад. П. Динеков. С., 1983, с. 235-239.

⁵⁷ П. Динеков, Черноризец Храбър, с. 236.

⁵⁸ П. Динеков, Черноризец Храбър, с. 235 и 236.

ще дообогатява и другите си изследвания, „че това съчинение свидетелствува за бързия напредък и подем на българската литература още в най-ранния период от нейното развитие”⁵⁹. На личността и произведението на Черноризец Храбър Динеков ще се връща многократно и в по-нататъшните си изследвания.

Един от учителите, към когото през целия си живот Динеков изпитва не само уважение, но и преклонение, е акад. Александър Теодоров-Балан. В редица свои публикации той се спира на делото на доайена на българската литературна история⁶⁰. Повод да се върне към личността и творчеството на Балан става отбелязването на неговата 95-годишнина през 1954 г. Той отбелязва и заслугите на големия учен в областта на старата българска литература и кирилометодиевистиката. Колкото и да е кратък в тези си обзорни статии, Динеков му отдава дължимото като изследовател на делото на Кирил и Методий и Климент Охридски. Тук той се спира на двата му основни труда „Кирил и Методий”, свезка I и II (1920 и 1934) и „Свети Климент Охридски” (1919), оценявайки ги като „основни, незаменими помагала за проучване на българската литература през IX-X век.” Динеков високо оценява и дейността на акад. Балан като археограф при публикуването на изворите – „Академик Балан издава всички значителни извори за живота и делото на Кирил и Методий, снабдява ги с

⁵⁹ П. Динеков, Черноризец Храбър, с. 238 и 239.

⁶⁰ П. Динеков, Академик Александър Теодоров-Балан и българската литература, в. „Литературен фронт”, г. 10, № 44, С., 4 ноември 1954, с. 2-3. Кратки резюмета на статията за годишнината на акад. Балан дават и вестниците „Отечествен фронт”, г. 11, № 3159, 28 октомври 1954, с. 3, „Труд”, г. 9, № 256, 28 октомври 1954, с. 3 и „Народна армия”, г. 11, № 1907, 28 октомври 1954, с. 3. Разширена тази статия е отпечатана и в Сборник в чест на акад. Александър Теодоров-Балан по случай 95-ата му годишнина. С., 1958, с. 31-37 и впоследствие в П. Динеков, Писатели и творби. С., 1958, с. 322-331. Вж. и П. Динеков, Една бележита 95-годишнина, сп. „Септември”, г. 7, С., 1954, № 11, с. 168-170, P. Dinekow, Aleksander Teodorow-Balan a bulgarska literatura. “Pametnik slowianski”, 5, 1955, s. 166-174, П. Динеков, Александър Теодоров-Балан навлиза в стотната година, в. „Литературен фронт”, г. 14, № 43, С., 23 октомври 1958, с. 2, П. Динеков, Именитият столетник. В. „Литературен фронт”, г. 15, № 7, С., 19 февруари 1959, с. 2, П. Динеков, Александър Теодоров-Балан, сп. „Септември”, г. 12, № 4, С. 1959, с. 119-126 (Статията е в памет на проф. Балан.), същата статия вж. и в П. Динеков, Литературни въпроси, С., 1963, с. 315-329. Вж. и P. Dinekow, Bulharsky vedec Alexander Teodorov-Balan vstupuje do sveho steho roku. – Bulharsko ve vystavbe, 8, 1959, № 1, s. 11, P. Dinekow, Stuletni professor. – Bulgaria krai i ludzie, 1959, № 1, s. 11.

обстойни анализи и коментари и критично-книгописни бележки, изработени извънредно грижливо и с отлично познаване на въпросите”⁶¹.

През 1955 г. Динеков е назначен за временен ръководител на Института „Ботев-Левски” към БАН. Това му назначение за съвсем кратко време го отклонява от проучванията му в областта на кирилометодиевистиката. По-късно през същата година той участва в международна среща на славистите в Белград, където е избран за член на Международния комитет на славистите. От това време Динеков се утвърждава като един от най-видните слависти както в България, така и в международен план. Избран е и за подпредседател на Българския национален комитет на славистите. Тази длъжност ще продължи да заема през периода от избора му през 1955 до 1980 г. По покана на Института за славяноведение при Академия на науките на СССР през 1956 г., заедно с проф. Тодор Боров и проф. Симеон Русакиев ще бъде част в обсъждане на макета на „Очерки по истории болгарской литературы”. А на следващата година Динеков участва в заседание на Международния славистичен комитет в Прага във връзка с подготовката на IV славистичен конгрес в Москва. В творчеството си Динеков многократно се връща на темата за взаимосвързаността на старобългарската със староруската литература. Като учен със сериозни приноси в тази област през 1957 г. той е поканен да участва в конференция по проблемите на староруската литература в Института за руска литература при АН СССР в Ленинград, а по-късно посещава Москва с делегация на Съюза на българските писатели за подписване на културна спогодба със Съюза на съветските писатели.

Активното занимание на Динеков с въпросите на историята на българската литература от най-ранния ѝ период до най-ново време му дава възможност да работи върху един от най-сериозните проблеми от тази

⁶¹ Вж. П. Динеков, Писатели и творби. С., 1958, с. 325. Вж. и Кл. Иванова, Климент Охридски. Библиография (1878-1944). Редакция П. Динеков, Ем. Събева. С., 1966, 59 с.

тема – въпроса за нейната периодизация. През 1956 г. той публикува една основополагаща статия по въпроса - „Бележки върху периодизацията на българската литература до Освобождението”⁶². Този въпрос той развива и в свой доклад, който е публикуван в съкратен вариант в пресата⁶³. Проф. Георги Димов правилно ще определи тези приноси на Динеков като „първи стъпки към написване история на българската литература”⁶⁴. Тази статия ще бъде препубликувана от Динеков в пълния ѝ академичен вид в сборника му „Писатели и творби”⁶⁵.

В първия раздел – „Някои общи въпроси”, Динеков се спира на значението и необходимостта от периодизацията за научната история на литературата. Тази въвеждаща част е изградена на базата на научните постижения на водещото за онзи период съветско литературознание – А. Г. Цейтлин, Д. Д. Благой, Д. С. Лихачов и У. Р. Фохт. Динеков се позовава и на току-що излязлата от печат студия на полския учен Казимир Вика. Основните принципи и насоките, които дава Динеков в общата част, са че периодизацията трябва да се обляга на периодизацията на общото историческо развитие, да отразява спецификата на литературното развитие и да се опира на стабилни критерии⁶⁶.

Върху кирилометодиевистиката Динеков се спира във втория раздел на статията си, където разглежда началото на българската литература. Тук той се занимава с два важни въпроса, отнасящи се до най-старата българска литература. Съществува ли кирилска писменост в България преди Кирил и Методий, и въпроса за фолклора и началото на българската

⁶² П. Динеков, Бележки върху периодизацията на българската литература до Освобождението. Известия на Института за българска литература, С., 1956, кн. 4, с. 3-50.

⁶³ П. Динеков, Периодизацията на българската литература до Освобождението. В. „Литературен фронт”, г. 12, С., 24 май 1956, с. 1-2.

⁶⁴ Вж. Г. Димов, Първи стъпки към написване история на българската литература, Известия на Института за българска литература, 1957, кн. 5, с. 537-551.

⁶⁵ П. Динеков, Писатели и творби. С., 1958, с. 349-412.

⁶⁶ П. Динеков, Писатели и творби, с. 349-355.

литература⁶⁷. Повод за първия въпрос му дава изследването на проф. Емил Георгиев „Славянская письменность до Кирилла и Мефодия“⁶⁸, в което той говори за съществуването на кирилско писма и кирилска писменост преди Кирил и Методий – „но тия книги са имали локално значение и не са получили широко разпространение” и „не са били приети от официалната черква”⁶⁹. Привеждайки текстове от произведението на Черноризец Храбър, Динеков отхвърля категорично тази хипотеза на проф. Георгиев, отбелязвайки че „едва ли може да се допусне, още повече, че няма никакви следи от нея”⁷⁰. За това си твърдение Динеков се позовава и на резултатите от тогавашните археографски разкопки, оповестени в последните публикации на професорите Иван Венедиков и Кирил Мирчев. Според тях „първобългарските каменни надписи [са] на гръцки език от епохата преди покръстването”. Въз основа на последните открития Динеков обобщава, че не са открити каменни надписи с българо-славянски езиков текст, писани с гръцки букви, и гръцкият език е бил официалният канцеларски език на Българската държава, за което свидетелстват първобългарските каменни надписи⁷¹. По въпроса за мястото на първобългарските надписи в историята на българската литература и дали това може да ни позволи с тях да започнем историята на българската литература, Динеков заключава, че „засега тоя въпрос остава недостатъчно осветлен и нерешен; по-скоро сме склонни да ги смятаме за един „предисторически” момент в нейното развитие”⁷².

Вторият въпрос - за мястото на фолклора в историята на българската литература - той разглежда на основата на постиженията на тогавашната съветска наука и на разработките на неговия уважаван учител проф. Ал.

⁶⁷ П. Динеков, Писатели и творби, с. 356-360.

⁶⁸ Ем. Георгиев, Славянская письменность до Кирилла и Мефодия, 1952.

⁶⁹ Ем. Георгиев, Славянская письменность до Кирилла и Мефодия, с. 84.

⁷⁰ П. Динеков, Писатели и творби, с. 356.

⁷¹ П. Динеков, Писатели и творби, с. 358.

⁷² П. Динеков, Писатели и творби, с. 359.

Теодоров Балан още от 1896 г., който включва в изследването си „Българската литература” като първи дял „Устна словестност”. Тук Динеков, който е един от най-авторитетните изследователи на българския фолклор, отбелязва, че след липсата на достатъчно извори от най-стария период „няма никакво съмнение, че народното устно поетическо творчество далеч предхожда създаването на литературата, на писаното творчество”⁷³. По този повод ученият стига до извода, че „взаимните отношения и връзки между фолклор и лично творчество са извънредно важна проблема през всички периоди от развитието на нашата литература и те, естествено, ще трябва да намерят съответното място при очертаването на нейната история.”⁷⁴

Още по-пространно Динеков ще разгледа този важен въпрос за взаимосвързаността на българския фолклор и литературата в статията си „Фолклорът и историята на българската литература”⁷⁵ от 1957 г. Тази му статия има важно методологическо значение изобщо за българското литературознание, тъй като Динеков застава на позицията, че фолклорът е особен дял на художествената литература и предхожда по време появата на литературата. На основата на постиженията на съветските фолклористи, още в началото на статията си той изважда тезата, че „ако терминът „литература” се употреби не в буквалния смисъл (писменост), а разширено, т.е. ако под него се разбира не само писменото художествено творчество, а словесното изкуство изобщо, то фолклорът е особен дял от литературата, а фолклористиката по този начин се явява част от литературознанието.”⁷⁶ Тази статия в много отношения ще определи и

⁷³ П. Динеков, Писатели и творби, с. 359.

⁷⁴ П. Динеков, Писатели и творби, с. 360.

⁷⁵ П. Динеков, Фолклорът и историята на българската литература. Сп. „Литературна мисъл”, г. I, № 6, С., 1957, с. 15-31. Същата статия вж. и в П. Динеков, Литературни въпроси. С., 1963, с. 89-120 и П. Динеков, Между фолклора и литературата. С., 1978, с. 269-299.

⁷⁶ П. Динеков, Фолклорът и историята на българската литература в П. Динеков, Литературни въпроси, с. 89.

насоката на бъдещите проучвания на големия учен, който ще съчетава своята дейност като историк на литературата и изследовател на българския фолклор. На няколко места в статията той се спира както на въпросите от старата българска литература от IX и X в., така и конкретно на делото на Кирил и Методий и техните ученици. Динеков отбелязва както „несъмнената зависимост” на българската от византийската литература, така и особеностите на старобългарската литература като литература със „свои самобитни черти”. Тук в дефинитивна форма ученият изрежда нейните особености – тя „създава цяла редица произведения, посветени на защитата на славянската писменост и просвета, прославя великото културно дело на Кирил и Методий”. Подчертава и народностния характер на българската литература, която обслужва не само господстващата феодална класа, но и се „поставя в служба на българското общество” поради нарасналото самосъзнание на българския народ. Динеков е категоричен, че през този период „интересите на феодалната класа имат допирни точки с интересите на народа и дори в някои отношения съвпадат с тях”⁷⁷. По-нататък ученият се спира и на неизследваните въпроси около взаимните влияния между фолклора и литературата. Според него „легенди и предания, чийто изходен пункт и първообраз трябва да се търсят във фолклора”. Тези моменти, не само че намира в житийната литература (житията на Кирил и Методий, Климент, Иван Рилски и т.н. и особено народните жития), белетристиката, апокрифната и богомилската литература, хрониките и летописните бележки и т.н.”, но заключава, че „внимателният анализ може да доведе до интересни открития, да разкрие някои страни от развитието на фолклора (легендата, приказката, преданието).”⁷⁸

⁷⁷ П. Динеков, Литературни въпроси, с. 92.

⁷⁸ П. Динеков, Литературни въпроси, с. 110.

Подобно на периодизацията на българската литература, която прави в студията си от 1956 г., в тази си статия Динеков разделя историята на българския фолклор на пет основни периода, достигайки до съвременността. Свързани с началото на българската литература са първите два периода – първият за времето от VIII и IX в. и вторият - от X до първата половина на XIV в. За първия период ученият отбелязва, че „няма запазени народопоетически произведения и се налага да боравим само с предположения”, но следите от тях „трябва да откриваме в стари словесно-поетически формули и предания, в запазените черти на обредната поезия, баянията, пословиците и т.н.” И за втория период Динеков констатира, че няма записани фолклорни произведения, но следите от тях могат да се търсят в „записаните през XIX в. творби, от отгласите на фолклорни произведения в старобългарските литературни паметници”⁷⁹. Въпреки, че изтегля този първи период от историята на българския фолклор с един век преди появата на писмената старобългарска литература (VIII в.) Динеков намира допирните точки между фолклор и литература – „легендарните и битовите елементи в житийната и проповедническата литература, белетристиката, апокрифната и богомилската книжнина”. Тези елементи лесно могат да бъдат открити в житията на Кирил и Методий и на техните ученици. В тази си статия той определя и основните насоки, в които трябва да върви бъдещата изследователска работа - както в областта на българския фолклор, така и в търсенето на допирните му точки с литературата. Като върви по тази линия, ученият отбелязва, че „допирните точки тук ще се търсят и изтъкват не само по пътя на общи и сходни теми, сюжети, мотиви, но и в областта на езика и поетиката. Тук могат да бъдат поставени въпроси и за връзката между нашия фолклор и фолклора на народите, от чиито

⁷⁹ П. Динеков, Литературни въпроси, с. 112.

литератури черпи старобългарският писател. Средновековната белетристика разкрива интересни възможности в това отношение”. П. Динеков е категоричен, че в историята на литературата „фолклорът би могъл да фигурира засега, при сегашното състояние на нашата фолклористика само като предварителен общ очерк.”⁸⁰

През 1958 г. Динеков събира в един том своите публикувани в различни издания изследвания за български, руски и полски писатели от XIX в. Тук повторно публикува и статиите си за проф. Ал. Теодоров-Балан, за проф. Й. Иванов и за периодизацията на българската литература⁸¹.

Освен фолклора, като първи етап в старобългарската литература, като неотделим компонент, Динеков включва и първобългарските надписи. В кратката си статия „Първобългарските каменни надписи и началото на българската литература” той анализира специално първобългарските надписи около Мадарския конник от времето на ханове Тервел и Кормесий. И тук той съумява да внесе нещо оригинално, твърдейки, че „появата на писмеността в България не бива да се свързва единствено с християнството, а се обуславя от вътрешното развитие на българската държава през 8 в.” Той уточнява, че първобългарските каменни надписи на гръцки език са с делово, летописно и епическо съдържание⁸².

1958 г. се оказва една от поредните години, претрупани със събития от живота и дейността на Динеков, така и особено плодвите в творчески план. Още в началото на годината той участва в заседанието на Международния славистичен комитет във Варшава, който трябва да

⁸⁰ П. Динеков, Литературни въпроси, с. 114 и 115.

⁸¹ П. Динеков, Писатели и творби. С., 1958, 414 с.

⁸² П. Динеков, Първобългарските каменни надписи и началото на българската литература, в *Certari de lingvistica (Melanges linguistiques offerts a Emil Petrovici par ses amis etrangers a l'occasion de son soixantieme anniversaire)*, 3, 1958, с. 153-156. Цитирано по Т. Янакиева, Петър Динеков. Биобиблиография. С., 1982, с. 138.

подготви провеждането на IV славистичен конгрес в Москва още в същата година. Конгресът се провежда през септември в Москва, като Динеков е член на българската делегация. Тук той изнася доклад на тема „Развитието на романтизма в българската литература до Освобождението във връзка с романтизма на другите славянски литератури”, който по-късно ще бъде неколкократно публикуван в Москва и в България. За работата на конгреса и за участието на българската делегация в нея Динеков ще направи съобщения в българския печат (сп. „Научен живот” и в. „Литературен фронт”).

През 1959 г. творческият устрем на Динеков продължава с неотслабващи темпове. Излиза от печат първата част от негово изследване „Български фолклор”, като цяло останало недовършено. Тук той отново ще повтори направените констатации и изводи от статията си за фолклора и българската литература, която публикува през предната година⁸³.

Освен със сериозните си научни изследвания, той продължава да се занимава и с пропагандирането на делото на братята Кирил и Методий, и на значението му за развитието на българската книжнина от IX и X в., като използва за това трибуната на тогавашния официоз в. „Работническо дело”, излизащ в огромен тираж и достигащ до огромен брой хора от всички среди⁸⁴.

Особено важна за изучаването на старата българска литература и специално за кирилометодиевистиката с предложените тук нови методологически позиции и насоки за бъдещи проучвания се оказва статията му „Основни черти на старата българска литература”⁸⁵. По

⁸³ П. Динеков, Български фолклор. Ч. I. С., 1959, 586 с. (2 изд., С., 1972, 588 с. и 3 изд., С., 1980, 607 с.)

⁸⁴ Вж. П. Динеков, Зората на българската книжнина. В. „Работническо дело”, г. 33, № 18, С., 18 януари 1959, с. 4.

⁸⁵ П. Динеков, Основни черти на старата българска литература. Сп. „Литературна мисъл”, г. 3, № 1. С., 1959, с. 34-58. Публикувана в непроменен вид и в П. Динеков, Литературни въпроси. С., 1963, с. 26-65, П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 11-49 и П. Динеков, Похвала на

отношение на тази си статия само с едно изречение Динеков прави следната самооценка в своята непубликувана автобиография и саморъчна биобиблиография: „В статията "Основни черти на старата българска литература" ("Литературни въпроси", стр. 26-65), се прави обща характеристика на старата българска литература, дава се нова постановка на въпроса за нейната самобитност и се изтъква необходимостта от ново, литературоведско отношение към нея - като към литературно-художествено явление”⁸⁶. Статията обхваща целия период на старобългарската литература, като е подразделена на пет части и заключение. След като прави преглед на изследванията – български и руски, той отхвърля наслоените от инерцията в науката отрицания на нейните художествени качества и достойнства на основата на значителен брой примери от нея и нови изследвания. За пореден път повтаря причините за създаването и утвърждаването на славянската писменост – официалното християнизирание на българската държава; не игнорира, а показва като положителен фактор силното византийско влияние при създаването на българската книжнина - както в побългарената преводна, така и в оригиналната българска литература. Динеков се позовава на и житията на Кирил, Методий, Климент и Наум, на “Азбучната молитва” и “Проглас към евангелието”, на служби, похвални слова, помени, стихотворения, трактати и предисловия (съчинението на Черноризец Храбър, предговорите на Константин Преславски и Йоан Екзарх), както и на произведенията на софийските книжовници от по-късно време⁸⁷. Служейки си с огромен изворов материал, той отбелязва “някои твърде характерни прояви” на старобългарската литература, които ѝ придават и

старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 11-51 и многократно публикувана в Библиотека за ученика –“Очерци за българските писатели“ и „Из историята на старата българска литература. Антология“.

⁸⁶ Вж. ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1, л. 1-28.

⁸⁷ П. Динеков, Основни черти на старата българска литература в П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 20-21, 28-29, 40-41.

художествени качества – “Старата българска литература започва с произведения, които отразяват политическия и културен подем на страната и растежа на народното самосъзнание през IX-X в., изразяват на формиращата се феодална класа, която през този период е динамична, жизнеспособна, движеща се напред, бори се за своето утвърждаване, за защита на политическите и културните си придобивки”. Той акцентира и на друг важен елемент в старобългарската литература – социалното противоречие между феодалната класа и селячеството, което обуславя появата на апокрифната и богомилската литература. По думите му “така се появява демократичната литература”. Следващият период, близък до това начало, е времето на византийското робство, когато пък се появяват и произведения, характерни с „патриотичния пулс на народната интелигенция и своеобразната идеологическа съпротива срещу чуждоземния гнет”⁸⁸. Динеков отново се спира и на друг особено важен въпрос – дали е съществувала българска писменост преди Кирил и Методий, в предхристиянския период. В случая си служи с резултатите от археологическите разкопки и направените открития, от които се вижда, че намерените каменни надписи са освен на гръцки, и на български текстове. Динеков отбелязва, не само за съществуването на силно византийско влияние в Българската държава, но и използването на гръцкия език като официален държавен език, подкрепено от текстовете от каменните надписи, даващи информация за „строежи, войни, сражения, договори, погребения, някои от които са твърде обширни и имат характера на летописи или исторически разкази”. По отношение на мястото на тези надписи в предхристиянска България той подчертава, че „нямаме никакво основание да не ги смятаме за част от историята на българската литература”. Разсъжденията си завършва с два важни извода, които са от

⁸⁸ П. Динеков, Основни черти на старата българска литература, с. 40.

изключително значение за по-нататъшните изследвания – първият е, че „християнската черква не играе роля при първоначалното възникване на писмеността в България, в епохата на езичеството” и вторият, че „българската литература започва със светски писмени паметници, свързани с обществени и държавни събития, с непосредствената историческа действителност”⁸⁹. Статията е многократно препечатвана; разпространявана е и като учебно помагало.

В периода 1960-1963 г. Динеков е подпредседател на Международния славистичен комитет, а от 1960 до 1978 г. е ръководител на Катедрата по българска литература в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

1960 г. не се оказва толкова плодovита за Динеков по отношение на кирилometодиевистиката, макар че в пресата излизат два негови материала за братята Кирил и Методий. Първият носи заглавието „Гениални творци” и е посветен на празника на просветата на 24 май и през предната 1959 г. е четен като доклад в Софийския университет⁹⁰. Вторият материал е информация, която се отнася до проведеното през ноември в София съвещание на Международния славистичен комитет, на който ученият е избран за подпредседател. Взето е решение следващият V Международен конгрес на славистите да се проведе под знака на 1100-годишнината от създаването на славянската писменост и Моравската мисия на Солунските братя⁹¹.

През 1961 г. е отбелязана 100-годишнината от отпечатването на сборника на братя Миладенови „Български народни песни”. В това

⁸⁹ П. Динеков, Основни черти на старата българска литература, с. 21.

⁹⁰ П. Динеков, Гениални творци. В. „Литературен фронт”, г. 16, № 20, С., 19 май 1960, с. 1-2.

⁹¹ П. Динеков, Съвещанието на славистите. В. „Народна култура”, г. 4, № 49, С., 3 декември 1960, с. 2.

честване Динеков взема активно участие. Той е редактор на новото издание на сборника и автор на големия предговор към него⁹².

През тази година Динеков участва в редица международни научни изяви - изнася лекции в Париж по покана на Института за славянски проучвания и на Училището за източни езици, на теми „Основни моменти в развитието на българската поезия през XIX в.” и „Движение на идеите в българската литература през втората половина на XVIII век”. В Букурещ по покана на Румънската академия на науките изнася лекцията „Някои особености на поетиката на съвременната българска народна песен”. А през октомври 1961 г. пътува в Югославия, където в Белград и Скопие се провежда заседание на Международния комитет по славистика.

Покрай академичните си занимания Динеков не пропуска и работата върху учебни издания. Той е автор на предговора към Христоматията по старобългарска литература за студентите-филолози, подготвена от него, Куйо Куев и Донка Петканова⁹³.

За две години (1962-1964) е избран за заместник-ректор на Софийския университет. През този период участва в Международната конференция по сравнителна източноевропейска литература през XIX в. в Будапеща, където изнася доклада си „Началото на новата българска литература в светлината на общото литературно развитие в Източна Европа”, участва и в заседанието на Международния славистичен комитет в Москва, което подготвя провеждането на V Международен славистичен конгрес в София. През 1963 г. участва и в работата на конгреса на славистите, където изнася доклада си „Особености на старобългарската публицистика през 9-12 век”. Информация за програмата и за тематиката на конгреса Динеков

⁹² Вж. Делото на братя Миладинови (предговор) в Д. и К. Миладинови, Български народни песни. С., 1961, с. 5-32.

⁹³ Христоматия по старобългарска литература. Състав. П. Динеков, К. Куев, Д. Петканова. Предговор П. Динеков. С., 1961, с. 7-10 (второ издание – 1967, трето издание – 1974, четвърто издание – 1978).

публикува статия („Конгресът на славистите – научно събитие с международно значение“) във в. „Работническо дело“ в навечерието на 24 май с.г.

Едно от значителните начинания, в което участва Динеков, е написването, редактирането и издаването на четиритомната История на българската литература⁹⁴. През 1962 г. излиза първият том от нея. На Динеков е възложено да напише встъпителната, след увода на проф. Г. Цанев, статия върху общите въпроси на старобългарската литература. Встъпителната глава е обобщение на резултатите от десетилетните проучвания на Динеков и на редица от водещите български учени. Том първи е разделен на три дяла. В първия дял, отнасящ се за историята на българската литература през IX-XII в., Динеков е автор и на главите за разказите и повестите и на обобщаващата глава за българската литература през XI-XIII в. В дял втори, който обхваща българската литература през XIII-XIV в., той е автор на първата глава, посветен на литературния живот през XIII в. и на главата за патриарх Евтимий Търновски. В последния дял - за българската литература през XV-XVIII в. - Динеков е главният автор. Негови са шест глави - за литературата през XVI и за литературата през XVII – първата половина на XVIII в., както и главите за поп Пейо, Матей Граматик и Йосиф Брадати. Той автор и на заключителната глава на тома.

Общите въпроси на старобългарската литература – така, както са разгледани от Динеков, не са разделени, а са маркирани при печатането с друг шрифт. Подредени по значение, те са в следния ред – началото на българската литература, периодизацията ѝ (IX-XVIII в.), самобитната ѝ физиономия, връзката ѝ с християнската черква, материалът (писмените паметници), върху който се изгражда историята, специфичните ѝ художествени елементи. Изяснява се, че старобългарската литература е

⁹⁴ История на българската литература. 1 Старобългарска литература. Под редакцията на В. Велчев, Е. Георгиев, Петър Динеков (отговорен редактор). С., 1963, 454 с.

стигнала до нас под формата на ръкописи, разглеждат се определянето на авторството и хронологията, книгохранилицата, писателите, книжовните средища и школите, азбуките – глаголица и кирилица, на които са писани първите произведения, и езикът, на който са написани произведенията⁹⁵.

В заключителната глава на първия том Динеков обобщава главните изводи за характера на старобългарската литература и за формулираните във въвеждащата глава общи въпроси, на много от които той през предните десетилетия е посветил самостоятелни изследвания или ги е разгледал обстойно в университетския курс по история на старобългарската литература (1950 г.)⁹⁶ Подчертава се отново самобитността на старобългарската литература, повлияна от византийската култура, която българските книжовници познават добре, учат се от нея и я използват като образец. Това се открива и в оформянето на литературните жанрове, типични за Средновековието. Като говори за хилядагодишнината на старобългарската литература, Динеков я свързва още от началото ѝ с дейността на Кирил и Методий, като подчертава, че „нейното същинско развитие започва, когато учениците на двамата братя се настаняват в България”. Важен момент, който е отбелязан в заключителната глава, е и сериозното влияние, което упражнява старобългарската литература, след като „стъпва на собствени нозе” върху руската, сръбската и румънската литература. Отбелязано е и т.нар. „второ южнославянско влияние в руската литература”. Динеков извежда и един особено важен момент в тези влияния, упражнявани от старобългарската литература над другите литератури и култури: тя се е превърнала „в посредник между големите византийски културни центрове и славянските народи”. Показана е и критичната, от гледна точка на Църквата, особеност на старобългарската литература спрямо античната

⁹⁵ История на българската литература. 1 Старобългарска литература, с. 13-22.

⁹⁶ История на българската литература. 1 Старобългарска литература, с. 419-424.

култура и то не само в преводните съчинения (Хрониката на Малала), но и в оригиналните български произведения („Шестодневът” на Йоан Екзарх). Динеков се спира не само на примствеността, характерна за старобългарската култура и литература, но и на борбата срещу „византийската политическа и културна експанзия”, свидетелства за което са налице още в произведенията на първите славянски просветители. По неговите думи, „това е преди всичко борба за народностна независимост и самобитност, основана върху дълбоко прогресивен принцип, провъзгласен още от Кирил и Методий - че всички народи и езици са равноценни и всеки народ има правото да създава култура на свой език”⁹⁷. Заклучителната глава за пореден път показва големия учен и като забележителен български патриот. Без да спестява характеризиращите я черти „за идейна ограниченост, за недостатъчната ѝ диференцираност от деловата писменост, за историческата обусловеност на нейните жанрове, за недостатъчната ѝ роля като огледало и двигател на народния живот“, той посочва изключителното място, което заема старобългарската литература сред другите стари славянски литератури. Думите, които изрича Динеков, с право засягат струната на националната гордост, която всички таим в себе си: „Развитието на старата българска литература – първата, най-старата славянска литература в историята на човечеството – представя истинска национална гордост за българския народ.”⁹⁸ Със заключителните думи към том първи Динеков хвърля мост към следващия период от историята на българската литература – Възраждането, „нов период, изникнал върху коренно нова основа”, в който „съществуват цяла редица моменти на приемственост между стара и нова литература”⁹⁹.

⁹⁷ История на българската литература. 1 Старобългарска литература, с. 419-421.

⁹⁸ История на българската литература. 1 Старобългарска литература, с. 424.

⁹⁹ История на българската литература. 1 Старобългарска литература, с. 423-424.

През 1962 и 1963 г. Динеков участва в отбелязването на двестагодишнината от Паисиевата „История славяноболгарская”, а като университетски преподавател и учен отстоява идеята за откриването на самостоятелен филологически факултет като средище за научна подготовка на учителите. А от 1963 г. започва да чете лекции по българска литература на Международния летен семинар за чуждестранни студенти – българисти и слависти. След 1962 г., той отделя от времето си и за изследвания, както върху възрожденската, така и върху новата и най-новата българска литература и гостува с лекции на редица чужди университети (през май 1963 г. в Загребския университет, през лятото на 1964 г. в Прага, през април и май 1965 г. в университетите в Гьотинген, Кьолн и Мюнхен, през април 1965 г. на Международен конгрес по фолклористика в Марбург). През юни 1965 г. участва в заседанието на Международния славистичен комитет във Виена, на което се решават въпроси по подготовката на VI славистичен конгрес.

През 1963 г. Динеков събира и издава в един том свои изследвания от 50-те и 60-те години, който озаглавява „Литературни въпроси”, някои от тях непознати за българските специалисти, тъй като са печатани в чужбина или са останали само като доклади от различни конференции. В този сборник той разделя изследванията си в четири групи¹⁰⁰. На старобългарската литература и въпросите на кирилometодиевистиката е посветен първият раздел. В четвъртия раздел Динеков подхожда като историограф, като някои от статиите му тук се публикуват за първи път. В тях той се спира накратко върху постиженията в кирилometодиевистиката на академиците Марин Дринов, Александър Теодоров-Балан и Юрдан Трифонов.

¹⁰⁰ П. Динеков, Литературни въпроси. С., 1963, 382 с.

Първата статия в раздел първи е „Въпросът за началото на българската литература”, публикувана преди това на немски език през 1960 г., в съкратен вариант и на български, пак през същата година¹⁰¹. Динеков започва статията си, маркирайки само имената на П. Й. Шафарик, А. И. Пипин, М. Дринов и К. Иречек като един от най-авторитетните изследователи от XIX в. на делото на братята Кирил и Методий и по-специално на изследванията им за началото на българската литература. Спира се и на изследванията на едни от първите историци на българската литература – Димитър Маринов и М. Москов. Динеков дебело подчертава, че установеното и станало традиционно схващане на първите изследователи е валидно и до настоящия момент, а именно, че „историята на една национална литература започва от оня момент, когато се създават писмени и литературни произведения на роден език”. Той е категоричен, че „когато се говори за българската литература, безусловно се смята, че този език е езикът на българските славяни”, като „езикът на славянския елемент става език на българския народ в неговия исторически живот от единадесет века насам”. Не игнорирайки факта, че делото на братята има „общославянски характер”, ученият отново подчертава, че „езикът на българските славяни се оформя като книжовен, когато Константин-Кирил създава славянската азбука и на него се превеждат богослужебните книги”. Той обелязва и схващането, че съществува период на старославянската литература, обхващаща книжовната дейност на братята и техните непосредни ученици сред западните славяни, който продължава до неговото унищожение, след което учениците се прехвърлят на територията на тогавашна, вече християнизирана България през втората половина на IX в. Динеков допуска и съществуването на „някаква

¹⁰¹ П. Динеков, Въпросът за началото на българската литература в П. Динеков, Литературни въпроси, с. 9-25. Вж. и P. Dinekov, Uber die Anfänge der bulgarischen Literatur, International Journal of Slavic linguistics and poetics, 1960, III и П. Динеков, Въпросът за началото на българската литература, в. „Литературен фронт”, г. 16, № 21, С., 26 май 1960 г., с. 1-2.

книжовно просветна работа на братята сред славяните на Балканския полуостров” преди Моравската им мисия. Ученият прави и сериозен анализ на текста от съчинението на Черноризец Храбър, което дава възможност и за възникването на някои теории, които така и не са потвърдени от изворите и изследванията. Става дума за използването на гръцки и латински букви непосредствено след покръстването (за период от около две десетилетия) и за поддържаната в съветската наука хипотеза за съществуването на руско славянско писмо преди Кирил и Методий, която Динеков умело отхвърля, използвайки констатациите на Дмитрий Лихачов. Не са пропуснати и аргументите на Й. Иванов, допълнени и от Ем. Георгиев за съществуването на славянска азбука близо два века преди епохата на Кирил и Методий. Уповавайки се на бъдещите резултати от археологическите проучвания, които биха потвърдили или отхвърлили тази хипотеза, Динеков като опитен полемист заключава, че „тоя опит е несъмнено интересен, обаче той все още се движи в областта на хипотезите и логическите разсъждения, без да се опира на фактически материал”¹⁰². Дотогавашните археологически открития също не потвърждават тази хипотеза. За твърдението си Динеков се опира на първобългарските надписи „на първобългарски език, писани с гръцки букви” оповестени от Иван Венедиков и Веселин Бешевлиев. Според него дори въпреки наличието на тези текстове „повече нищо не би могло да се каже за тая писменост – тя е проблем на бъдещи издирвания”¹⁰³. В тази статия се повдига и един особено важен дискуссионен въпрос – необходимостта от включването на първобългарските надписи в историята на старобългарската литература независимо от това, че са писани на гръцки език, което автоматически поставя долната граница в периодизацията в първото десетилетие на VIII в. Този ранен етап той

¹⁰² П. Динеков, Въпросът за началото на българската литература, с. 9-15.

¹⁰³ П. Динеков, Въпросът за началото на българската литература, с. 16-17.

нарича „предиисторически момент” в развитието на старобългарската литература. Големият учен не се колебае да коригира своето остаряло отрицателно мнение от 1950 г., че „първобългарските надписи нямат литературен характер”, формулирано в спор с Ив. Дуйчев. Динеков отбелязва, че е променил становището си след приведените аргументи от В. Бешевлиев през есента на 1958 г., когато разсъждава върху „паметниците на чужд език”. Приведени са и редица примери от другите литератури, започнали своето начало също на чужд език – френска, полска, румънска. Въпреки че излага вижданията си пред една чужда (немската) научна общественост, Динеков показва своята еволюция и по отношение на „художествените качества” на първобългарските надписи, категоризирайки ги като „летописни исторически разкази”, и то още преди появата на „Именника на българските царе”, „Историкиите” на Константин Преславски и Българския апокрифен летопис¹⁰⁴. Смелостта и доблестта на големия учен личат и от изводите, с които завършва тази му статия, в много отношения представляваща корекция на собствените му идеи и критично възприемане на мнението на други, също големи учени, като Ив. Дуйчев и В. Бешевлиев. Изредени по значение те са следните: първобългарските надписи на гръцки език „се обособяват като най-ранния период в нашето литературно развитие”, което пък утвърждава мнението – първо, че „християнската черква не играе роля при първоначалното възникване на писмеността в България, в епохата на езичеството” и второ, че „българската литература започва със светски езикови паметници, свързани с обществени и държавни събития, с непосредствена историческа действителност”. От всичко това, той прави наистина един революционен за нашата наука извод, коригирайки не само своето мнение, но и установената още през XIX в. и движена от инерцията традиция. „В

¹⁰⁴ П. Динеков, Въпросът за началото на българската литература, с. 18-24.

историята на българската литература – настоява вече авторът - трябва да бъде въведен нов период – на първобългарското литературно развитие, предхождащо периода на появата на славянска писменост и делото на Кирил и Методий”¹⁰⁵.

Останалите статии, публикувани преди и отново непроменени в този раздел, са „Основни черти на старата българска литература” (от 1959 г.), „Гениални творци на славянската култура” (от 1959-1960 г.) и „Фолклорът в историята на българската литература” (от 1957 г.)

За първи път тук е поместена статията му „Към демократизация на изобразителния стил в старата българска литература”, подготвена през 1957 г. като доклад за Ленинград¹⁰⁶. Макар че тази статия разглежда старобългарската литература, тя не се отнася до кирилометодиевистиката, а до времето между XV и XVIII в., т.е. до нейния най-висок и последен етап, но общовалиден за всяка литература. Елементът на „реалистичност” е характерен и валиден и за старата българската литература. Динеков се основава на примери както от нашата литература, така и на изводите на Д. Лихачов, и то като, различаващ го от фолклора, където има „нералистична система на изображение”, но за българската литература от XV в. Динеков вече говори за „правдивост на детайлите”¹⁰⁷.

С историографско значение за кирилометодиевистиката са посочените по-горе статии за Марин Дринов, Юрдан Трифонов и Александър Теодоров-Балан. Само статията за проф. Балан е повторно публикувана, докато статиите „Марин Дринов и българската литература” и „Литературно-историческите изследвания на Юрдан Трифонов” се

¹⁰⁵ П. Динеков, Въпросът за началото на българската литература, с. 25.

¹⁰⁶ П. Динеков, Към демократизация на изобразителния стил в старата българска литература в П. Динеков, Литературни въпроси, с. 76-88.

¹⁰⁷ П. Динеков, Към демократизация на изобразителния стил в старата българска литература, с. 77-78.

публикуват в този сборник за пръв път¹⁰⁸. Макар и накратко, Динеков се спира на основните трудове на тримата бележити български учени върху старобългарската литература, дейността на Кирил и Методий и на техните ученици¹⁰⁹. Тук той успява да открие особеностите в творчеството на тримата учени, като при Дринов и Трифонов се отбелязва, че за тях старобългарската литература е преди всичко исторически извор, докато при Балан на преден план изпъква историкът на българската литература. За Ю. Трифонов Динеков обозначава, че „на пръв план при Трифонов излиза историкът; литературният изследвач играе предимно помощна роля”, което го отдалечава твърде много от съвременните схващания за характера и значението на старата българска литература¹¹⁰.

Този сборник от статии на Динеков, в който той се проявява в качеството си на най-авторитетния познавач на дванайсет века от българската литературна история, събужда интереса на научната общественост и веднага върху него изказват своите мнения Хр. Дудевски и Хр. Йорданов¹¹¹.

С друга своя статия Динеков отново се изявява като пионер в тази област. Това е статията му „Особености на старобългарската публицистика”. Тази статия всъщност е докладът, който той изнася на V Международен славистичен конгрес в София, и която предизвиква изказвания в заседанията, а той от своя страна влиза в дискусия с проф. Дж. Радойчич в Секцията по литературознание, който откъсва Климент Охридски от историята на старата българска литература, и със скопския фолклорист К. Пенушлийски, който прави несполучлив опит да отдели

¹⁰⁸ П. Динеков, Марин Дринов и българската литература, Александър Теодоров-Балан и Литературно-историческите изследвания на Юрдан Трифонов в П. Динеков, Литературни въпроси, с. 303-347.

¹⁰⁹ Пак там, с. 310, 322, 328, 335-341.

¹¹⁰ Пак там, с. 340.

¹¹¹ Хр. Дудевски, Проблеми, анализ, решения, в. „Литературни новини”, г. 2, № 52, 24 април 1963 г., с. 6 и Хр. Йорданов, Ценни студии по проблеми на българската литература, сп. „Ново време”, г. 39, № 8, С., 1963, с. 120-122.

народните песни от Македония от българския фолклор¹¹². На почти всички международни конгреси и конференции Динеков ще е един от най-активните български учени, които ще отстояват истината за българския характер на писменото и устното наследство от Македония.

Още в самото начало в доклада си той бележи какво точно се разбира под литературния термин „старобългарска публицистика“ „онова, което ще определим като старобългарска публицистика, често пъти носи познатите в средновековието литературни названия: „слова“, „сказания“, „послания“ и др.“ Макар че доста подробно развива тезата си, прави декларацията, че „целта му е по-скоро да постави въпроса, отколкото да го решава цялостно и изчерпателно“¹¹³. В дефинитивна форма той прави характеристика на старобългарската публицистика, която не я различава изобщо от всяка друга публицистика – тя „възниква като отражение на актуалните проблеми на епохата“ и „се стреми да доведе идеите, които вълнуват автора и неговото време, до най-широк кръг читатели“, посочвайки и нейните специфични средства (като ръкописи и преписи) и по-значителните исторически моменти, които са намерили отражение в нея – „борбата за защита на славянската писменост и култура през IX-X в., богомилството, исихазмът през XIV в., борбата срещу чуждия политически гнет след падането на Българската държава под турско иго в края на XIV в., и т.н.“¹¹⁴.

¹¹² П. Динеков, *Особености на старобългарската публицистика през IX и X век*, сп. „Славянска филология“, т. 5. С., 1963, с. 289-302. Публ. и в *Из историята на българската литература*. С., 1969, с. 78-96, П. Динеков, *Похвала на старата българска литература*. С., 1979, с. 128-146 и П. Динеков, *Похвала на старата българска литература*. (второ издание) С., 1988, с. 134-153. За работата на V международен конгрес и за участието на проф. Динеков в него вж. още П. Динеков, *Конгресът на славистите – научно събитие с международно значение*. В. „Работническо дело“, г. 37, № 139, С., 19 май 1963 г., с. 3; изказване на П. Динеков по доклада на проф. Дж. Радойчич и отговор на П. Динеков по изказванията върху неговия доклад в сп. „Славянска филология“, т. 8, С., 1966, с. 51 и 70; изказване на П. Динеков по доклада на проф. К. Пенушлиски в сп. „Славянска филология“, т. 9, С., 1968, с. 108.

¹¹³ П. Динеков, *Особености на старобългарската публицистика*, с. 134 и 136.

¹¹⁴ П. Динеков, *Особености на старобългарската публицистика*, с. 134, 135-136.

В тази си статия Динеков отхвърля остарелите и изживени методи, според които старобългарските произведения се схващат предимно като филологически паметници и исторически извори и не се дооценява тяхната „литературно-художествена специфика”. И тук той процедира като историк на българската публицистика, извеждайки на преден план нуждите, които я извикват. Това са „големите обществени борби и народни движения, при съживяване на обществено-политическата мисъл”, когато се „засилва публицистичната насоченост на литературата, на която се поставят важни обществени задачи”¹¹⁵. Покръстването на българите е първото историческо събитие, в което той намира исторически предпоставки за нейната поява, но първите примери, които привежда, са преводните съчинения, в които се излагат основните догми на християнското учение или се разглеждат отделни страни от християнската морална теория и практика. Като примери посочва преводите на „Богословие” (Небеса) от Йоан Дамаскин, „Четирите слова против арианите” на Атанасий Александрийски и Симеоновите сборници. Елементи на публицистика Динеков намира и в оригиналното българско произведение „Шестоднев” на Йоан Екзарх, но като начало на българската публицистика той безспорно поставя. Сказание за буквите на Черноризец Храбър. След него той посочва големия брой произведения, отразяващи борбата в защита и утвърждаване на славянската писменост и култура – Пространните и кратките жития на Кирил и Методий, похвалните слова, службите, помените и легендите за двамата братя, първите български сгихотворения „Азбучна молитва” и „Проглас към евангелието”, предисловието към „Учително евангелие”, „Небеса” и т.н. Според Динеков корените на тази проблематика се намират в книжовното дело на Кирил, като дори конкретизира в диспута му срещу трезичниците във Венеция,

¹¹⁵ П. Динеков, *Особености на старобългарската публицистика*, с. 137.

когато той произнася словото си на гръцки език. Динеков по този повод отбелязва, че в дадения случай „не езикът определя принадлежността на произведението”, а „идейната му насоченост”.¹¹⁶ Освен че подлага на сериозен анализ за пореден път произведението на Черноризец Храбър, той отново се спира и на времето, когато е създадено – „не по-рано от края на IX в. или в началото на X в.”, потвърждение за което намира в самото съчинение. И в творбите от по-късни времена (XI-XII в.) – „Солунската легенда” и „Българският апокрифен летопис” Динеков намира по-нататъшни прояви на старобългарската публицистика със „сходни жанрови особености”, където отново личността на Кирил е централна. В тези творби Динеков открива „обща патриотично-месианска тенденция”, характерна за времето на византийското робство, като намира и връзката между трите произведения. Тази ранна българска публицистика преследва с тази си тенденция една важна цел – да се противопостави на византийската власт и опита ѝ да наложи гръцкия език сред българите, посочвайки като пример житията на Климент Охридски от Теофилакт и Димитър Хоматиан¹¹⁷. По-нататък Динеков насочва вниманието към друго наистина знаково произведение на старата българска литература – Беседата на Презвитер Козма срещу богомилите, което той определя като „оригинално литературно произведение” от Средновековието и като „забележителен образец на актуално и живо написана публицистика”. Без да се разпростира по-нататък той само посочва като публицистика и книжовното дело на Патриарх Евтимий – „неговите послания”¹¹⁸. Тази изключително важна в творчеството на Динеков статия завършва с неговото пожелание за нов преглед на литературните прояви в

¹¹⁶ П. Динеков, *Особености на старобългарската публицистика*, с. 139.

¹¹⁷ П. Динеков, *Особености на старобългарската публицистика*, с. 145.

¹¹⁸ П. Динеков, *Особености на старобългарската публицистика*, с. 150-152.

Българското средновековие и за изследвания от нов ъгъл, за да се разкрие по-точно и по-пълно нейното жанрово разнообразие.

През 1963 г. е отбелязана 1100-годишнината от създаването на славянската писменост. Като традиция в деня на славянските първоучители в „Литературен фронт“ публикува и поредната статия на Динеков за тях¹¹⁹. Ученият участва в честванията, в научните конференции и в издадените по този случай сборници. В тържествената сесия за 1100-годишнината той изнася доклада си „Делото на Кирил и Методий и развитието на старата българска литература“, който е отпечатан в сп. „Литературна мисъл“ и впоследствие многократно е препечатван в различни сборници и издания¹²⁰. Динеков в тази си работа се ограничава до два основни въпроса. Първият – „не е ли имало прояви на славянска писменост в България преди времето на Кирил и Методий, и в такъв случай може ли да се сметне тяхното дело за начало на българската литература“; вторият – „не се ли включва в историята на българската литература едно дело, което се развива до Моравската мисия в сферата на византийската култура, а след това – сред западните славяни“. За да разработи първия въпрос, Динеков влиза в дискусия с професорите Емил Георгиев и Йордан Иванов, които лансират тази теза на основата на сведения от изворите. Той се спира по-подробно на личността и делото на Кирил Каподокийски, предполагаем автор на такава предварителна азбука, изградена на основата на гръцката азбука от 24 букви с притурени „някои нови“. Основните книги на двамата автори, които предлагат тази теза, са Йордан-Ивановата „Северна Македония“ (1906) и Емил-Георгиевата

¹¹⁹ П. Динеков, Славянските учители и старата българска литература. В. „Литературен фронт“, г. 19, № 21, С., 24 май 1963 г., с. 3.

¹²⁰ П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развитието на старата българска литература. Сп. „Литературна мисъл“, г. 7, № 3, С., 1963, с. 45-58. Публ. с леко променено заглавие и в Хиляда и сто години славянска писменост (863-1963). Сборник в чест на Кирил и Методий. С., 1963, с. 5-19, Тържествена сесия за 1100 годишнината на славянската писменост (863-1963). Доклади и материали. С., 1965, с. 103-118, Из историята на българската литература. С., 1969, с. 37-57, П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 87-108 и във второто издание от 1988 г. с. 90-112.

„Началото на славянската писменост в България. Старобългарските азбуки” (1942). Ученият е категоричен в изводите си, че „този опит да се открие начало на славянска писменост далеч преди времето на Кирил и Методий все още се движи в областта на хипотезите и логическите разсъждения”, без да се опира на фактически материал и няма никакво пряко отношение към „съществуващата, регистрирана със свои паметници старобългарска литература”¹²¹.

За да разработи втория въпрос, освен на двата най-авторитетни извора за общославянския характер на книжовната дейност на братята, Пространните им жития, Динеков се позовава и на Киевските и Пражките глаголически листове, житието на св. Вацлав и др. За учения братята не отиват на Моравската мисия неподготвени. Той доказва, че не само историческите извори (особено Пространните жития) и езиковият анализ свидетелстват ”по безспорен начин, че тук се касае за основни особености на българския език, представен чрез едно от своите наречия” и че „основите на литературната дейност на Кирил и Методий за славянството се полагат в Цариград или близките манастири, в среда колкото византийска, толкова и славянска”, като за него въпросът за народността им произход, който и до „днес остава спорен”, не е толкова важен¹²².

Динеков обръща внимание и на момента след ликвидирането на резултатите от Моравската мисия сред западните славяни, когато учениците на братята идват в България, и откогато започва „фактически” делото на Кирил и Методий. Учениците идват в България, където съществуват определени културни традиции и почвата за създаването на

¹²¹ Вж. П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развоят на старата българска литература в П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1988 г., с. 90-92.

¹²² Вж. П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развоят на старата българска литература, с. 93, 95-96.

голямо литературно-просветно движение е подготвена¹²³. Важен момент в доклада е и частта, в която той се спира както на личностите, така и на творчеството на братята, използвайки известните извори, но също така, включвайки и сведенията, които се съдържат в писанията на римския духовник и писател Анастасий Библиотекар.¹²⁴ За Динеков Кирил е мисионер, проповедник, борец за своите идеи, бележит оратор-полемист. Той е и родоначалник на полемичната литература, в която се защитава славянската писменост. С голяма стойност е и частта, в която се разглежда разнообразната книжовна дейност на Кирил и Методий – освен създаването на азбуката, но и превода на най-необходимите богослужебни книги – „изборно евангелие, избран апостол, литургия, служебник, част от псалтир и требника, молитви и словословия, пети и четени в неделни и празнични дни”. Динеков отбелязва и самостоятелната работа на Методий след смъртта на Кирил като продължение на неговото дело – „превода на цялата библия (без Макавеите), номоканона и патерика”¹²⁵. Ученият подчертава, че в книжовната дейност на братята се проявява една ярко изразена тенденция – това е защитата на новосъздадената славянска писменост и култура. Динеков се спира и на безспорната информация за творбите на братята, сред които са съчинението за откриване мощите на Климент Римски, жития, поезия, химни, Проглас към евангелието (на който все още е непотвърдено авторството) и др. Макар и накратко, Динеков представя и дълбоката вразка на българската литература с делото на братята, отразена в произведенията на най-видните старобългарски

¹²³ Вж. П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развоят на старата българска литература, с. 98-99.

¹²⁴ Вж. П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развоят на старата българска литература, с. 101-102.

¹²⁵ Вж. П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развоят на старата българска литература, с. 103.

писатели – Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх и Черноризец Храбър¹²⁶.

В края Динеков още веднъж подчертава както важността на момента, в който се явява делото на Кирил и Методий и непосредствената му връзка с тогавашното българско общество и неговото културно развитие, така и ролята, която то изиграва при възникването на българската литература. За него тези изследвания трябва да продължат, като допълнително се изследва и въпросът за въздействието на делото на братята през цялото Средновековие, както и за отражението върху развитието на другите славянски литератури¹²⁷.

На 9 декември 1966 г. Динеков е избран за академик по история на литературата в БАН. През същата година Издателство „Български писател“ издава един обемист том „Старобългарски страници. Антология“ от поредицата с българска класическа литература. Този том излиза под редакцията на Динеков, който е и автор на една забележителна въвеждаща статия, която озаглавява „Поглед върху старата българска литература“¹²⁸.

Антологията се състои от следните 7 раздела – Поезия, Разкази и повести, Между истината и легендата, Апокрифни легенди, Летопис и история, Публицистика и Към опознаване на света.

И тук, както в останалите си работи, Динеков съумява да задържи вниманието на читателите, представяйки по оригинален начин старобългарската литература. Още от самото начало на увода той отбелязва бързото културно развитие на българския народ и периодите на разцвет на българската литература (IX-X и XIV в.). В тези периоди на

¹²⁶ Вж. П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развоят на старата българска литература, с. 109-111.

¹²⁷ Вж. П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развоят на старата българска литература, с. 111-112.

¹²⁸ Вж. П. Динеков, Поглед върху старата българска литература в Старобългарски страници. Антология. Под редакцията на П. Динеков. С., 1966, с. 5-21, второ издание, С., 1968, с. 5-21 и в Из историята на българската литература. С., 1969, с. 3-17 и на полски език P. Dinekow, Spojrzenie na literaturę starobułgarską. O bułgarskiej literaturze, folklorze i związkach z Polska. Warszawa, 1977, s. 19-36.

„блестящо развитие” той констатира „зарите на Ренесанса и последвалите го големи духовни и литературни движения”, възпрепятствани от настъпилите исторически събития в края на XIV в.¹²⁹ В тази статия, след като отбелязва заслугите на учените, направили най-много преводи на старобългарски паметници (Йордан Иванов, Минко Генов, Васил Киселков и Иван Дуйчев), той се спира на недостатъчно проучените моменти от историята на старобългарската литература – и особено наличието на конфликтните моменти в нея – двубоя между езическата и християнската идеология, противопоставянето на византийската политическа и културна експанзия и защитата на славянската култура и българската народност. Дава примери и от борбата между мистицизма и рационализма, както и от противопоставянето на османското владичество срещу християнската вяра. Говорейки за влиянието на византийската култура върху старобългарската литература, Динеков намира и един важен момент, на който не е обръщано дотогава голямо внимание. Става дума за посредническата роля, която изиграва византийската литература за проникването на античната култура в старобългарската – Омир и голямата тема за Троянската война. Примерите, които посочва, се отнасят към X или началото на XI в., когато е преведена византийската Хроника на Йоан Малала, и към XIV в., когато е преведена Манасиевата хроника. През XIV в. са преведени и повествованията за т.нар. Троянска притча – „Разказ за достоверни неща и притчи за кралете, за тяхното потекло и живот” и „Разказ за стария Александър”. Динеков посочва и известния пример от Хрониката на Малала, когато преводачът си позволява да побългаря текста, пишейки, че войниците на Ахил – „марицидонците” са днешните

¹²⁹ П. Динеков, Поглед върху старата българска литература в Старобългарски страници. Антология. Под редакцията на П. Динеков. (второ издание) С., 1968, с. 9. Вж. критиката на Кр. Куюмджиев срещу антологията - Кр. Куюмджиев, Бележки върху антологията „Старобългарски страници“, сп. „Литературна мисъл“, г. 13, № 2, С., 1969, с. 62-77 (Кр. Куюмджиев, Критически делници. С., 1972, с. 114-141.)

„българи”. За да подчертае колко е било силно в българската литература античното влияние, той посочва и още примери, когато старобългарски писатели (Йоан Екзарх, Константин Преславски) пишат и спорят с Аристотел и Платон. Тогавашните българи са познавали и басните на Езоп, и Александрията по направените преводи. С тези примери Динеков иска да подчертае, че старобългарската култура, не само е тясно свързана с църквата, но има и определен светски характер, тъй като запознава старите българи с красотата на героите от „Илиада” и „Одисея”. И въпреки че църквата играе важна роля в живота на средновековното общество, поради което старобългарската литература „получава религиозно-черковен облик”, тя притежава и „чертите на едно светско виждане и едно светско изкуство”¹³⁰. Въпреки че Динеков отново подчертава, че старобългарската литература е най-тясно свързана с покръстването, с разпространението на християнството и с ролята на християнската църква, той посочва, че държавните нужди довеждат до използването на гръцкия език като официален канцеларски език, за което свидетелстват намерените каменни надписи със светско съдържание, предхождащи създаването на азбуката от Кирил и Методий и официалното ѝ приемане по времето на княз Борис. Колкото и да е лаконичен в тази статия-предговор Динеков се спира и на няколко други важни моменти – жанровото многообразие на старобългарската литература, което е онагледено и подкрепено с включените в различните раздели произведения, както и успоредното съществуване на писаните произведения на старобългарските книжовници и устното, неписано поетическо творчество на народа. В заключителните си думи Динеков подчертава и общославянското и международното значение на старобългарската литература, която обслужва и други народи – руси, сърби, румънци и „дори и западните народи чрез преведените

¹³⁰ П. Динеков, Поглед върху старата българска литература, с. 13-15.

богомилски произведения”¹³¹. От най-ранния период на старобългарската литература в антологията са включени най-известните произведения или фрагменти от тях на Кирил и Методий и техните ученици, а така също и от книжовниците от кръга на цар Симеон. Освен че произведенията са подредени хронологически, доколкото е възможно, в края на изданието са приложени бележки на високо научно ниво. В тях се отбелязват не само предишни публикации на творбите, но се прави и характеристика на всяка от тях, като се отбелязва и кога, къде и от кого е открит съответния паметник и се посочва и литература за всеки от тях¹³².

На 6 и 7 декември 1966 г., се провежда научен симпозиум по случай 1050 години от смъртта на Климент Охридски. Динеков участва в симпозиума с основен доклад, но и за да популяризира пред широката публика делото и живота на този бележит ученик на братята Кирил и Методий, пише две статии, които са отпечатани във в. „Литературен фронт” и в. „Народна младеж”¹³³. Доклада си Динеков озаглавява „Климент Охридски в развитието на българската литература”¹³⁴.

Този доклад е отговор и на македонистките фалшификации на старобългарската литература и история. Без да напуска нито за момент позицията на академичния изследовател, Динеков изрежда всички аргументи от политическата и културната история на Първата българска държава. Той не е разточителен в аргументите и фактите, които излага, и по най-категоричен начин показва най-близкия ученик на братята Кирил и Методий и най-плодовития техен ученик и продължител на делото им в отечеството си, в което се връща след 20-годишната си дейност сред

¹³¹ П. Динеков, Поглед върху старата българска литература, с. 27.

¹³² П. Динеков, Поглед върху старата българска литература, с. 611-640.

¹³³ П. Динеков, Литературното дело на Климент Охридски, в. „Литературен фронт”, г. 22, № 50, С., 8 декември 1966 г., с. 1-2 П. Динеков, Велик български и славянски просветител, в. „Народна младеж”, г. 22, № 290, С., 9 декември 1966 г., с. 2.

¹³⁴ П. Динеков, Климент Охридски в развитието на българската литература в Климент Охридски (916-1966). Сборник статии по случай 1050 годишнината от смъртта му. С., 1969, с. 25-37 и в П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979 г., с. 109-127 и второ издание, С., 1988, с. 113-133.

западните славяни, подпомагайки и сътрудничейки на братята до смъртта им. Динеков не само представя известните факти от историята, опирайки се на запазените извори, като си служи и по много умел начин и с двете жития на Климент от Теофилакт Охридски и Димитър Хоматиан, но се спира и на разнообразното самостоятелно творчество на Климент, и на съавторството му в преводите и творбите на братята. Динеков заключава, че и ”до днес научното изследване мъчно може да различи литературния стил на Климент от стила на двамата братя и им приписва едни и същи произведения”¹³⁵. Важен момент в развитието на българската просвета и литература се оказва далновидността на княз Борис, който, разполагайки с двама от най-близките и плодовити ученици на братята - Климент и Наум, полага началото на двете успоредно действащи български книжовни школи - Преславската и Охридската. Динеков отбелязва, че „литературните паметници, които произхождат от Охридската школа, показват здрава връзка с Кирило-Методиевските традиции, пренесени от Климент и Наум”¹³⁶. Създавайки и ръководейки Охридската книжовна школа, Климент е не само литературен организатор; той е и писател и творец – един от ония, които полагат основите на българската литература през IX в. и осигуряват бързия ѝ разцвет”, като „създава богато творчество, пише оригинални произведения и превежда, утвърждава важни литературни жанрове, разработва литературния и художествения език и заедно с Константин Преславски, Йоан Екзарх и Черноризец Храбър чрез тематиката, свързана с делото на Кирил и Методий и защитата на славянската култура, проправя пътя на самобитното развитие на старата българска литература”¹³⁷. Като използва известни и недотам известни извори, Динеков ги подлага на сериозен анализ и прави сериозни

¹³⁵ П. Динеков, Климент Охридски в развитието на българската литература в П. Динеков, Похвала на старата българска литература, С., 1988, с. 118.

¹³⁶ П. Динеков, Климент Охридски в развитието на българската литература, с. 121.

¹³⁷ П. Динеков, Климент Охридски в развитието на българската литература, с. 121.

стъпки в авторизирането на Климентовите творби, сред които са Похвалното слово за Кирил и Пространните жития на Кирил и Методий¹³⁸. В заключителните думи Динеков откроява в литературните занимания на Климент Охридски като най-блестящи негови творби поучителните и похвалните слова и житията, а него представя като просветителя и творца с най-огромни заслуги, който пренася и затвърждава Кирило-Методиевската традиция в България. В този доклад, макар че е ограничен по време и място, проф. Динеков не само че се противопоставя на фалшификаторите на родната литература и история, но е категоричен в оценката си, че Климентовото литературно дело е свързано неразривно с цялостното развитие на българската литература през IX и X в. и представлява момент от разцвета на българската култура и литература. Динеков не се задоволява само с тази оценка, но и допълва, че след откриването на многобройни преписи на неговите произведения в Сърбия и Русия делото му „още повече придобива широко общославянско значение”¹³⁹.

През тази година Динеков отново ще се върне към една изключително важна тема в историята на българската литература, на която е посветил статии десет години по-рано, а именно въпроса за периодизацията на българската литература¹⁴⁰. Но този път неговият поглед е насочен по-широко - в рамките на балканското литературно развитие. Обръща се внимание на типологичните и исторически взаимно обусловени прояви в развитието на балканските литератури. По такъв начин Динеков показва участието на българските творци в литературния живот на балканските народи, като откроява и българското национално своеобразие в общия

¹³⁸ П. Динеков, Климент Охридски в развитието на българската литература, с. 127-130.

¹³⁹ П. Динеков, Климент Охридски в развитието на българската литература, с. 131-133.

¹⁴⁰ P. Dinekov, La division en periods de la literature bulgare vue a la lumiere du developpement des literatures balkaniques. – Et. Balkanik, 3, 1966, № 4, p. 5-13 и П. Динеков, Периодизацията на българската литература в светлината на балканското литературно развитие в Из историята на българската литература. С., 1969, с. 344-356.

балкански литературен процес. В тази статия ученият отново се спира и на долната граница на старобългарската литература, като включва и времето, когато за делови и литературни нужди се използва гръцкият език в първобългарските каменни надписи.

През 1967 г. П. Динеков е гост-професор в Страсбургския университет във Франция, където изнася лекции по стара българска литература, а също така и специализиран курс по „Увод в българската цивилизация“. През същата година за кратко работи в научните библиотеки в Париж, а през септември участва в научен симпозиум по история на славистиката в Чехословакия. Една година по-късно изнася лекции по българска литература и фолклор в университета в Упсала, Швеция.

През 1968 г. излиза от печат статията на Динеков „Общност и различия в развитието на старите славянски литератури“¹⁴¹. Поводът за написването на тази статия, която може да бъде определена като дискуссионна, е идеята на Д. С. Лихачов да се напише обща история на руската и южнославянските литератури до XVI в. В тази статия Динеков показва завидна библиографска информираност както за източноправославните старобългарска, руска и сръбска литератури, така и по отношение на попадналите в обсега на католицизма славянски литератури - чешка, словашка, хърватска, словенска и полска. Познаването на старите литератури и на критическата литература върху тях му дава възможност не само да ги анализира, но и да потърси общото и различното в тях и взаимното им влияние. Динеков е категоричен в изводите си, когато показва общността и различието в старославянските литератури на южните и източните славяни през определени периоди. За

¹⁴¹ П. Динеков, *Общност и различия в развитието на старите славянски литератури*, *Славянска филология*. Т. II. С., 1968, с. 49-61 и в П. Динеков, *Похвала на старата българска литература*, С., 1969, с. 18-36 и в П. Динеков, *Похвала на старата българска литература*. (второ издание) С., 1988, с. 196-214.

него „българската литература изпълнява специална, общославянска функция – за българи, руси и сърби” от края на X и през XI и XII в., без да престава да бъде българска народностна литература. Без да го казва направо, той показва универсалността на българската литература за източноправославния славянски свят, която не само не пречи със своята „общославянска функция”, а подпомага формирането на национални (народностни) литератури у южните и източните славяни¹⁴². Като период на възникване и обособяване на славянските национални литератури изобщо той посочва времето от XI-XII в. нататък. При написването на обща история на старите славянски литератури е важна периодизацията, която прави Динеков. По този въпрос той отбелязва един много важен момент. Според него тук „факторът хронология – време има и друго значение. Той засяга не само общите хронологически рамки, но и хронологията на отделните литературни явления, развитието на жанрове, стилове, език и т.н.” За Динеков хронологическият приоритет на българската литература е безспорен. По такъв начин той откроява три периода, по неговите думи „в неестествена схема: IX-X в. самостоятелна българска литература; XI-XVI в. обща литература на българи, сърби и руси; от XVII в. нататък отново самостоятелно литературно развитие”¹⁴³. Динеков се спира и на особеностите на трите отделни литератури, открити се през вековете. Той показва и трудностите, които биха възникнали при написването на такава една обща история на старославянските литератури. Преди всичко това са огромните методологически затруднения. Тук той задава възникналите в процеса на оформянето на идеята въпроси – дали единната история ще замести отделните национални литератури, след като има и забележими национални особености, които от своя страна налагат и съществуването на

¹⁴² П. Динеков, *Общност и различия в развитието на старите славянски литератури*, с. 203.

¹⁴³ П. Динеков, *Общност и различия в развитието на старите славянски литератури*, с. 212.

отделни, самостоятелни истории на старите българска, сръбска и руска литература. По такъв начин, според Динеков общата история ще се създаде като „паралелна, единна, ограничена по задачи и обхват”. Така показал трудностите, той задава риторичния въпрос за целта на тази обща литература – „това ще представя един преглед на византийско-източноправославната струя в литературното развитие на българи, руси и сърби през XI-XVI в. и ще обваща по предимство преводни черковно-християнски съчинения, ще бъде една своеобразна история на „черковната” литература на българи, сърби и руси”¹⁴⁴. Макар че констатира, че „идеята е привлекателна сама по себе си, но задачата ми се струва неосъществима”. Независимо от това Динеков не е пълен песимист за продължаването на работата по написването на общата история – изследванията трябва да продължат, като не се отричат реално съществуващите общности и връзки между тези литератури, а се изследват. Той подчертава, че в случая най-важен е въпросът „за взаимните явления и взаимното възприемане на отделните литератури”, като се има предвид, че много от явленията надхвърлят рамките на южните и източните славяни. Става дума и за успоредно съществуващите и развиващи се византийско-гръцка и румънска литература. Според Динеков изследванията трябва да продължат по пътя на сравнителния метод, който ще покаже не само общността, но и различията между тези литератури, взаимодействието между тях по отношение на общото и „частното”, изграждането на националното своеобразие на всяка от литературите.¹⁴⁵

Практиката периодически да издава своите изследвания под формата на статии и студии в сборници, Динеков осъществява и през 1969 г., когато реализира един от своите важни трудове, който излиза под

¹⁴⁴ П. Динеков, *Общност и различия в развитието на старите славянски литератури*, с. 213.

¹⁴⁵ П. Динеков, *Общност и различия в развитието на старите славянски литератури*, с. 213-214.

заглавието „Из историята на българската литература”, в който литературният процес е представен в неговия обобщен и синтезиран вид¹⁴⁶. Въпреки че тези му изследвания са познати главно на специалистите, тъй като са публикувани само в специализираната периодика през 60-те години, в този сборник Динеков отново се извява като най-авторитетния изследовател по история на старобългарската, възрожденската и новата българска литература. Тук отново са публикувани неговите проучвания и по история на българския фолклор, като особено важен момент е проследяването на връзките между фолклор и литература. Последна по ред е включена и изключително важната му статия за периодизацията и балканските измерения на българската литература. От 18-те включени изследвания по въпросите на кирилометодиевистиката и старата българска литература са следните му статии: „Поглед върху старата българска литература“, „Общност и различия в развитието на старите славянски литератури“, „Делото на Кирил и Методий и старата българска литература“, „Климент Охридски в развитието на българската литература“, „Особености на старобългарската публицистика през IX-XII в.“, „Съдбата на българската литература през XIII и XIV в.“, „Из руско-българските литературни връзки през XVI-XVIII в.“, „Периодизацията на българската литература в светлината на балканското литературно развитие”, както и статиите му от методологически характер, в които търси допирните точки между фолклор и литература - „Фолклор и литература”, „Някои проблеми на българската народна балада” и „Хайдушките народни песни и развитието на българската литература”. Важни проблеми от сферата на изворознанието и археографията Динеков поставя в статията си „Литературното наследство – научен и издателски проблем”, публикувана в един важен момент,

¹⁴⁶ П. Динеков, Из историята на българската литература. С., 1969, 358 с.

когато в държавните архиви се работи върху подготовката на правилата за издаването на историческите извори¹⁴⁷.

Значимостта на този обобщаващ труд на Динеков е отбелязана своевременно в публикуваните в литературната периодика рецензии на Ат. Славов („Единадесет века българско словесно изкуство“), С. Хаджикосев („Към изворите на българската литература – с ерудиция и любов“) и Н. Пантелеева¹⁴⁸.

Годината 1969 г. се оказва изключително плодотворна за проф. П. Динеков поради предстоящото тогава отбелязване на 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ. През февруари и март той е командирован в Страсбург, където изнася доклад за делото на Кирил и Методий, а през май на симпозиума, посветен на 1100 г. от смъртта на Константин-Кирил, изнася доклада си „Особености на българската литература през IX и X в.“, който е отпечатан в сборника с доклади от симпозиума.¹⁴⁹

Въпреки че в доклада П. Динеков преповтаря вече установени факти за българската литература от този период, в него има редица нови и важни моменти. Пред този международен симпозиум ученият подчертава, че след разгрома на Кирило-Методиевото дело в Моравия и Панония то не само се продължава в България, но и тук се „осъществява исторически и заживява своя хилядолетен живот“. Той неколкократно подчертава, че „без България това дело едва ли би останало в паметта на историята“¹⁵⁰. П. Динеков само мимоходом засяга въпроса, дали княз Борис е познавал

¹⁴⁷ Пак там.

¹⁴⁸ Вж. в. „Народна култура“, г. 14, № 2, С., 10 януари 1970 г., с. 3; сп. „Пламяк“, г. 14, С., 1970, бр. 16 и сп. „Родна реч“, г. 14, С., 1970, № 5, с. 47.

¹⁴⁹ П. Динеков, Особености на българската литература през IX и X в. В „Константин Кирил-Философ“. Доклади от симпозиума, посветен на 1100-годишнината от смъртта му. С., 1971, с. 271-284. Вж. и П. Динеков, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 39-54 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 177-195.

¹⁵⁰ П. Динеков, Особености на българската литература през IX и X в. В П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 178.

делото на двамата братя преди 885 г., привеждайки в полза на тази възможност сведенията от Теофилакт Охридски.

Преди да мине към същината на въпроса, П. Динеков се спира на условията за възникването на старобългарската писменост и литература на „българо-славянски език”, като подчертава, че съществува един твърде слабо проучен в нашата наука проблем – „основният облик на тази литература се определя от нейния извор – византийската християнска култура”. Същевременно той отбелязва и допирните точки между двете: „обща идейно-философска основа (черковно-християнска), използване на огромен брой черковно-византийски писатели и произведения, жанрова система и поетика”¹⁵¹. По-нататък Динеков дава идеята на изследователите да търсят и следи в старобългарската култура, които са резултат от установените връзки на България с Рим и немската държава. Посочени са и три особености, определящи самобитността на старобългарската литература, съществуващи паралелно с „общата черковно-християнска и византийска характеристика”. Според него те са: „1) генетическата близост с византийската литература – близост, която се превръща в зависимост и придава „подражателен” характер на старославянската и старобългарската литература; 2) универсалният характер на всяка църковна литература; универсализмът на християнската църква определя и идейното, „наднационално” съдържание на литературата, откъсва я от народнобитовата среда и от националната съдба на народа; 3) преобладаването на преводните произведения, които „лишават старобългарската литература от оригиналност”¹⁵². Разглеждайки и трите въпроса, той отхвърля възможността да се оспорва самобитността на старобългарската литература. Тази мисъл обосновава извода, че „в общите рамки на голямата източноправославна и византийска културна общност

¹⁵¹ П. Динеков, *Особености на българската литература през IX и X в.*, с. 180.

¹⁵² П. Динеков, *Особености на българската литература през IX и X в.*, с. 182-183.

тя поема важни славянски и български народности черти”, които не се ограничават по време (IX и X в.), а се развиват като традиция, продължаваща и през следващите векове¹⁵³. Друга важна особеност на старобългарската литература, която Динеков отбелязва, е ранното ѝ развитие, която я прави най-старата славянска литература с високи постижения и разцвет, определени от науката като „Златен век”. За да се аргументира, ученият привежда имената на книжовниците и произведенията за този период, което според него е вече една характеристика на старобългарската литература¹⁵⁴.

Във всичките си изследвания Динеков отстоява мнението, че българската литература през IX и X в. продължава Кирило-Методиевата традиция и изпълнява функцията на общославянска литература, с което обаче тя не престава да бъде национална българска литература. Той посочва и лансираната от руските изследователи теза за „литература-посредница“, както и нейната роля за развитието на старите литератури на сърби, гърци и румъни.¹⁵⁵

Без да прави цялостен преглед на българската литература от времето на Възраждането до нашето съвремие, Динеков посочва в своя доклад имената на българските творци, повлияни от старобългарската литература от времето от IX и X в. и от школата на Евтимий Търновски: Паисий, В. Априлов, Л. Каравелов, Хр. Ботев, достигайки до Владимир Башев и Емилиян Станев. Като пример за друг вид отношение към литературно-историческата роля на старата българска литература той посочва Пенчо Славейков, за когото тя е „напълно чужда като идейна атмосфера и художествена система”¹⁵⁶. Въпросите, които поставя този доклад, са толкова много и важни, че ученият тук се изяснява като своего рода

¹⁵³ П. Динеков, *Особености на българската литература през IX и X в.*, с. 185.

¹⁵⁴ П. Динеков, *Особености на българската литература през IX и X в.*, с. 185-189.

¹⁵⁵ П. Динеков, *Особености на българската литература през IX и X в.*, с. 189-191.

¹⁵⁶ П. Динеков, *Особености на българската литература през IX и X в.*, с. 191-195.

арбитър, който показва посоката и внушава темите за бъдещите изследвания на българските литературни историци.

На научна сесия във Варшава по случай международната година в чест на Константин-Кирил през октомври 1969 г. Динеков изнася доклад „Личността на Константин-Кирил Философ“¹⁵⁷. Докладът е публикуван многократно и става база за бъдещи изследвания върху личността на славянския просветител. На базата на историческите и литературните извори (славянски, латински и гръцки) той изгражда портрета на Константин-Кирил Философ, отнасяйки се критично към сведенията от изворите, въпреки че по неговите думи те „се оказват в голяма степен исторически достоверни, но достоверността на основните факти не отменя художествената трактовка на образите, и то изключително в посока на идеализация“¹⁵⁸. Обосновано, боравейки с фактите, Динеков всъщност възстановява биографията на Константин-Кирил Философ, преценявайки достоверността на изворите (особено житията), като ги съпоставя един с друг, а там, където е необходимо, привежда допълнителен изворов материал от чуждите (предимно византийски) исторически източници за българската история, като не пропуска да използва и блестящата характеристика на Кириловия съвременник, римския книжовник и дипломат Анастасий Библиотекар. Динеков показва сложния образ на Константин-Кирил Философ, обединяващ двата етнически и културни свята – византийския и славянския, за да го покаже като оформен вече славянски патриот от Моравската мисия нататък, защитаващ до края на

¹⁵⁷ П. Динеков, Личността на Кирил Философ. Сп. „Септември“, г. 22, С., 1969, № 4, с. 135-150. Вж. и П. Динеков, Личността на Кирил Философ. В Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100 годишнината от смъртта му. С., 1969, с. 17-30; Делото на Константин-Кирил Философ. Година на световна прослава. С., 1972, с. 62-79; П. Динеков, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 20-38 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 68-89; P. Dinekov, The personality of Constantine-Cyril the Philosopher. – The work of Constantine-Cyril the Philosopher. A miscellany. S., 1969, p. 20-37; P. Dinekov, Osobowosc Konstantyna-Cyryla Filosoфа. – O bulgarskiej literaturze, folklorze I związkach z Polska. Warszawa, s. 56-80.

¹⁵⁸ П. Динеков, Личността на Константин-Кирил Философ. В П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 68.

живота си, заедно с брата си Методий, тяхното общо дело. В хронологически план Динеков проследява всичките мисии на Константин-Кирил Философ, през които той до Моравската мисия се проявява като археолог, писател и филолог. Разсъждавайки върху избора на Кирил и Методий да изпълняват редица „византийски пратеничества в чужбина” в „резултат на държавната политика, като имат за задача да решават политически въпроси, да уреждат отношенията със съседните държави и народи и т.н.”, той само отбелязва и дискуссионния въпрос, но без да се спира на неговото разрешаване, за произхода на братята. „Техният произход от една славянизирана среда в Солун (а може би и от елинизирано славянско семейство), непрекъснатият им контакт със славяните в Солун, Цариград, околностите на манастира Полихрон, където има славянски преселници, дългият престой на Методий на висока административна длъжност в славянското княжество – всичко това не е могло да не насочи вниманието им към съдбата на славяните на Балканския полуостров”¹⁵⁹. В този свой доклад Динеков показва българските, общославянските и общочовешките измерения на делото на двамата братя.

Като всеки голям учен П. Динеков последователно се стреми да популяризира постиженията на науката и публикува три кратки статии, посветени на Константин-Кирил Философ, в сп. „Читалище”, сп. „Славяни” и в „Литературен фронт”, представяйки го като велик хуманист на IX век, а неговото дело определя като подвиг¹⁶⁰. Статията му от сп. „Читалище” е публикувана на английски, френски (в сп. „Obzor”) и гръцки език (в сп. „Nea estia”), а тази му от сп. „Славяни” достига до българските общности из целия свят.

¹⁵⁹ П. Динеков, Личността на Константин-Кирил Философ, с. 79.

¹⁶⁰ П. Динеков, Един хуманист от 9 век, сп. „Читалище”, г. 48, С., 1969, № 1, с. 10-12; П. Динеков, Велик подвиг, сп. „Славяни”, г. 25, С., 1969, № 2, с. 2-3 и П. Динеков, Велика годишнина на българската литература, в. „Литературен фронт”, г. 25, С., 22 май 1969, № 4, с. 1-2.

През 1969 г. в Букурещ на V конгрес на Международната асоциация за изследване на народната проза, изнася доклад „Народните легенди в старата българска литература“.

В сп. „Литературна мисъл“ през 1969 и 1970 г. започва дискусия за старобългарската литература. Поводът за нея са две статии на Дмитрий Лихачов - „Старославянските литератури като система“ и „Размисли за националното своеобразие и европейското значение на старобългарската литература“¹⁶¹. П. Динеков се включва в дискусията със заключителната си статия обобщение „Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога“¹⁶². Статията му е изпълнена с доста големи цитати от статите на Лихачов, които му служат да изгради тезите си. Първоначално той оценява думите на проф. Лихачов за високите постижения на старобългарската литература и особено за уважението му към делото на Йоан Екзарх, както и за голямата роля на старобългарската литература в развитието на руската литература. Динеков изтъква и оригиналността на защитаваната от съветския учен теория, който в тези си статии постъпва като новатор и въвежда в научна употреба нова, нехарактерна за литературата теория терминология. Динеков отново подчертава и общославянската и европейската значимост на старата българска литература и култура. В дискусията се включват и българските учени Л. Грашева, Ив. Дуйчев, Д. Петканова и Кр. Куюмджиев. Динеков високо оценява работата на колегите си, като отправя сериозна критика само към Куюмджиев, който по неговите думи много повърхностно разглежда встъпителните думи на Динеков към антологията „Старобългарски

¹⁶¹ Вж. Д. Лихачов, Старославянските литератури като система, сп. Литературна мисъл, г. XIII, С., 1969, кн. 1 и Д. Лихачов, Размисли за националното своеобразие и европейското значение на старобългарската литература, сп. Литературна мисъл, г. XIV, С., 1970, кн. 2.

¹⁶² П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, сп. „Литературна мисъл“, г. XIV, С., 1970, кн. 2, с. 51-72. Публ. и в П. Динеков, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 55-88 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 215-252. В статията проф. Динеков отговаря на рецензията на Кр. Куюмджиев - Кр. Куюмджиев, Бележки върху антологията „Старобългарски страници“, сп. „Литературна мисъл“, г. 13, № 2, С., 1969, с. 62-77.

страници” и „не познава нито състоянието на проучванията върху старобългарската литература, нито начина, по който тя се преподава в Софийския университет”¹⁶³.

Отдавайки дължимото на руския учен, допринесъл изключително много с изследванията си за изучаването и разпространяването на старобългарската литература, Динеков се спира „главно на ония постановки и възгледи, които събудиха известни възражения и в дискусията”, що се отнася най-често „до мястото и ролята на старата българска литература сред другите славянски литератури”.

Първо той коментира въведения от Лихачов нов термин „литературна трансплантация”, според който терминът „влияние” се е оказал недостатъчен да изрази пренасянето на културните явления от Византия, а именно преводите на византийски произведения в старите славянски литератури. Динеков разширява трактовката на въпроса и отбелязва, че в случая не става дума за просто влияние, а за присъствието, ролята и мястото на преводната литература в литературния процес на всяка национална литература. Уточнението, което прави Динеков, че тук не става дума изобщо за преводната литература, а за „такъв тип преведени произведения, които при новите местни условия търпят изменения, приспособяват се към новата среда и продължават своя живот. В случаите те просто се **пресаждат** (трансплантират), стават част от националната литература, в която са пренесени”¹⁶⁴.

Динеков оспорва твърдението на Лихачов, че идеята за „трансплантацията“ е валидна за цялата преводна литература и посочва две разновидности при преводите на византийски творби – „от една страна, приспособени към местните славянски условия литературни

¹⁶³ П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, в П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 237.

¹⁶⁴ П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, с. 222-223.

византийски творби, които продължават живота си в новата среда” и от друга – „преводна литература в обикновения смисъл на тази дума”. Динеков отбелязва, че само в първия случай може да е валидно твърдението на Лихачов за „трансплантация” и е категорично против заличаването на границата между оригиналната и преводната литература в Средновековието¹⁶⁵. Категоричността на Динеков стига до там, че той използва като доказателство именно примера, който сочи Лихачов – личността и цялото творчество (оригинално и преводно) на Йоан Екзарх, представяйки го като „цялостен писател, у когото тези елементи не могат да се изолират един от друг”, а създават специфичния образ на неговата книжовна дейност и съществуват като едно творческо единство. За да защити тезата си, Динеков посочва като примери Библията и съчиненията на най-видните християнски писатели, които съществуват в националните литератури само като преводни, докато апокрифите, белетристиката, редица проповеди, поучения и жития, корените на които са или във византийската, или в някои източни литератури, „в славянския си превод са претърпели сериозни промени и са продължили литературния си живот на славянска почва”¹⁶⁶. Динеков предлага, за разлика от Лихачов, диференциран подход, когато разсъждаваме върху преводните произведения в старата литература, и настоява, че както в Средновековието, така и в по-новите периоди трябва да се държи сметка за оригиналната и за преводната литература. Корирайки руския учен, Динеков отбелязва, че в края на краищата основният критерий при оценка на една литература трябва да бъде „новото, което един народ внася в общото литературно развитие на човечеството”, т.е. това са оригиналните произведения¹⁶⁷.

¹⁶⁵ П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, с. 223-224.

¹⁶⁶ П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, с. 224-225.

¹⁶⁷ П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, с. 225-226.

По-нататък Динеков се спира и върху другото нововъведение на Д. Лихачов – въпросът за „старославянската литература-посредница и славянската редакция (рецензия) на византийската култура”, който българският учен определя като един от най-сложните и привлекателни за размисъл и изследване. До този момент под такава литература-посредница се е разбирала старобългарската литература - по отношение на руската, сръбската и румънската. В статията си руският учен изоставя това твърдение и говори вече за едно наднационално явление, за съществуването на наднационални литератури, като се опира на съществуването не само на литератури на църковнославянски, но и на латински, арабски и санскритски. Лихачов уточнява, че при старославянските литератури ролята на литература-посредница играе именно старобългарската литература. Динеков отчита тази оценка на Лихачов, но същевременно ясно показва нуждата от сериозни изследвания, за да не би твърденията на руския учен да останат с „до известна степен отвлечен теоретически характер”. Когато говори за единството на старите славянски литератури, създадени не върху етническа основа, а върху културноисторическа и религиозна, и намиращи се под влиянието на византийската култура и източноправославната вероизповедна общност, той отбелязва сред повлияните от литературата-посредница и румънска литература. В този раздел Динеков включва и аргументите, изтъкнати от Л. Грашева в нейната статия „Старославянските литератури в ново осветление”, която възразява срещу механичното включване в литературата-посредница на оригиналните творби на Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Презвитер Козма и Черноризец Храбър. Динеков посочва и големите трудности, които ще възникнат, ако започне да се работи върху идеята на Лихачов за написване на една история на старите славянски литератури, тъй като

според нашия учен, „не е възможно да се създаде наднационална история на славянската литература-посредница“¹⁶⁸.

Друг важен момент в статията-обобщение на Динеков е посветен на повдигнатия от Лихачов въпрос относно очертаването на системата на старите славянски литератури и четирите важни проблема, възникващи при това: жанрове и видове, отношенията между литература и фолклор, литература и изобразителни изкуства, и литература и действителност. Тук Динеков е отново категоричен и от позицията си и на познавач, и на виден теоретик на българския фолклор се спира на проблема за допълването между фолклор и литература в „по-широк мащаб в историческото развитие на словесното поетическо изкуство на един народ“. Той посочва времето, когато народната поезия започва да изживява своя упадък, а личното поетическо творчество изживява своя възход, оставяйки този въпрос открит за нови изследвания¹⁶⁹.

В заключителната част на статията си П. Динеков отчита и плодотворните резултати на проведената дискусия, предизвикана от статиите на Д. Лихачов, при която са поставени редица нови въпроси както по отношение на старобългарската литература, така и за нейната роля в културното развитие на цялото славянство и на средновековната европейска култура, но без да са изчерпани докрай¹⁷⁰.

В рамките на продължаващите научни срещи по повод 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ, през 1970 г., по случай 24 май, Динеков публикува статията си „Гениални творци“¹⁷¹, а през следващата година излиза от печат докладът, който той изнася на симпозиума, посветен на 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ. В същия юбилеен сборник са включени и неговите

¹⁶⁸ П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, с. 226-233.

¹⁶⁹ П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, с. 233-237.

¹⁷⁰ П. Динеков, Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога, с. 252.

¹⁷¹ П. Динеков, Гениални творци, в. „Литературен фронт“ г. 16, № 20, С., 19 май 1970 г., с. 1-2.

заклучителни думи за историческата жизненост на старобългарската литература и се подчертава, че „по този начин старобългарската литература от минало се превръща в **настояще**, бих казал – и в **бъдеще**“¹⁷².

В една от своите най-значителни студии - „Старата българска литература и националната историческа съдба” - П. Динеков успява да съчетае познанията си на литературен историк, изворовед, историк и философ, разсъждавайки върху огромен литературен материал, обхващащ времето от първите български надписи на гръцки език върху камък, достигайки до времето на Паисий Хилендарски и Софроний Врачански¹⁷³. В нея той прави опит да покаже накратко цялата оригинална старобългарска литература, разглеждайки почти всички известни литературни произведения в хронологически план. В това си изследване той се основава на проучванията на редица български и чуждестранни изследователи, занимаващи се със старобългарската литература, като Д. Лихачов, А. Грегоар, В. Бешевлиев, Ив. Дуйчев, В. Златарски, Й. Иванов, Ив. Снегаров, Хр. Кодов, Б. Ст. Ангелов, като се позовава и на изворите за българската история. Студията е разделена на шест части и има за цел не да изследва определен брой старобългарски литературни паметници като извори за българската история, а да изясни цялостното отношение на старата българска литература към историческата съдба на България, проявено в тези паметници¹⁷⁴.

Динеков се спира и на препятствията за литературното изследване, които създава деленето на литературата на „художествена” и „нехудожествена”; на значимостта не само на произведенията, на

¹⁷² Вж. Константин-Кирил Философ. Доклади от симпозиума, посветен на 1100 г. от смъртта му. С. 1971, с. 371-372.

¹⁷³ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, в Старобългарска литература. Изследвания и материали. Т. I, С., 1971, с. 5-32. Публ. и в П. Динеков, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 89-125 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 326-368.

¹⁷⁴ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, в П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 326.

материала, но и на личността на писателя, бил той назован или анонимен, която носи и изразява отношението към националната съдба. За него личността на писателя принадлежи на едно общество и изразява неговите основни миросгледни позиции. Тъй като ученият борави с понятието „национална съдба”, той дава и обяснение за съдържанието на термина „нация“, тъй като по принцип той е анахронизъм за дадения исторически период¹⁷⁵.

Изследването започва с най-ранните прояви на историческото мислене на българите, засвидетелствано в „първобългарските каменни надписи”. Този раздел е изграден изключително върху изследването на проф. В. Бешевлиев и върху по-старата работа на самия Динеков от 1958 г. върху ролята на първобългарските каменни надписи (вж. По-горе). Привеждайки като примери най-важните каменни надписи, писани на гръцки език, както и тези, които са на български език, той ги нарежда сред произведенията с важно историческо съдържание, тъй като и в тях се подлага на „оценка историческата съдба на българския народ”. Анализирани са надписите около Мадарския конник, Омуртаговия надпис в черквата „Св. Четиридесет мъченици”, Чаталарския надпис, Хамбарлийския надпис, Маламировия надпис, както и един от най-важните български писмени паметници – Именник на първобългарските ханове¹⁷⁶.

Със създаването на славянската азбука и писменост, които непосредствено са свързани с християнизацията на Българската държава, „започва нова епоха в историята на българската култура”, като същевременно „се постига и единство между двата етнически елемента – прабългари и славяни”. Без да се впуска в излишно, по неговите думи, теоретизиране, Динеков само отбелязва и съществуващите две особености

¹⁷⁵ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 327-328.

¹⁷⁶ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 328-336.

на християнската философия – универсализма и провиденциализма, които дават облика на тогавашното средновековно общество¹⁷⁷. Въпреки запазеното литературно наследство, той отбелязва и голямата трудност, пред която е изправен изследователят – изчезването на голям брой литературни паметници. Относно житийната литература (специално житията на Кирил и Методий), Динеков пише малко, но въпреки това отчита тяхното значение за темата. В делото на двамата братя той търси историческия смисъл на епохата и очертаните чрез него перспективи на националното историческо развитие¹⁷⁸.

Сред най-ранно разпространяваните исторически съчинения ученият нарежда компилативния труд на Константин Преславски „Историкии”, Краткия летопис в Симеоновия (Светославовия) сборник от 1073 г., византийските хроники на Йоан Малала и Георги Арматол и Кратката хронография на патриарх Никифор. По неговите думи, не в тях са отразени характерните моменти в националната съдба, а в съчиненията и в творбите, които нямат исторически характер и принадлежат към жанровете на проповедите, житията, поезията и публицистиката. Погледнато в исторически план, именно в тях основното внимание е насочено към най-изключителното събитие – създаването на славянската писменост и защитата на славянската култура, което надхвърля тясната народностна рамка и засяга всички славянски народи. Въпреки важните теоретични разсъждения Динеков се насочва конкретно към най-значителните съчинения, обект на изследваната тема: стихотворенията „Азбучна молитва” и „Проглас към евангелието”, предговора към „Шестоднева” на Йоан Екзарх, Сказанието на Черноризец Храбър и Беседата на Презвитер Козма. В тези произведения книжовниците показват високото самочувствие на един народ, решително поел пътя на

¹⁷⁷ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 336-337.

¹⁷⁸ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 338-339.

напредъка, който се е превърнал в негова историческа съдба. Динеков се спира и на ролята на цар Симеон като покровител на книжнината и културата, изтъкната от книжовниците от неговото време¹⁷⁹.

Особено място в изследването си ученият отделя и на апокрифната богомилска книжнина, показвайки нейната нееднозначна отличителна характерност по времето на българските царе и по времето на византийското робство, когато тя променя не само насочеността си, но и историческата си концепция. С особено внимание в изследването си Динеков се отнася към едно от най-значителните произведения на тази книжнина - „Българския апокрифен летопис”, откривайки в него „своеобразен патриотизъм в една епоха на робство”, както и идеята за българския месианизъм, която ученият констатира и в Солунската легенда¹⁸⁰.

За следващите векове - от XIII в. до времето на Паисий Хилендарски, Динеков отчита обективните трудности, които съществуват за изследователя – оскъдицата на литературни паметници, тъй като голяма част от произведенията на българската литература са унищожени от завоевателя. Като значителни източници за историческата съдба на народа ни той посочва българските добавки към преводите на Манасиевата хроника и към Хрониката на Йоан Зонара, преводите на хрониките на Симеон Логотет и Георги Арматол, преписката на цар Калоян с папа Инокентий, Бориловия синодик, Житието на патриарх Йоаким и историческия Разказ за българските и сръбските патриарси. Според неговия прочит на богослужебни ръкописи, като Псалтира на цар Иван Александър (т. нар. „Песнивец” от 1337 г.) и неговото четириевангелие (т.нар. Лондонско от 1356 г.), както и на Молитвеника на патриах Евтимий, Динеков констатира „най-силните възхвали на българските царе,

¹⁷⁹ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 337-343.

¹⁸⁰ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 343-345.

построени върху принципа на идеализацията” и, търси причините за това¹⁸¹. Проследява и анализира също така и българската литература от времето на робството, като специално посочва разказите за пренасянето на мощите на светците, определяйки ги като „своеобразни исторически разкази”. Той показва новите черти в българската литература - първо появата на „новата и тревожна тръпка” от „трагичното предчувствие за бъдещето”, последвано от „голямата тема за трагизма на катастрофата – падането на българската държава под турско иго”. Проследени са произведенията на Григорий Цамблак, Исая Серски, безименния автор на „Българската хроника”, Йоасаф Бдински, Владислав Граматик, поп Пейо и Матей Граматик, разказа на поп Методий Драгинов (днес вече приеман с много резерви или направо отхвърлян), за да достигне до рапространението на дамаскините в техните български редакции и до Йосиф Брадати, който е „ясно очертана идейно-творческа личност”¹⁸².

В последния раздел на студията си Динеков прави своите изводи и обобщението, че историзмът е характерна черта и силен нюанс в старата българска литература, а негов главен носител е българският писател, който винаги държи сметка за националната историческа съдба¹⁸³. Като естествен завършек на студията ученият представя закономерната поява на Паисий Хилендарски, пръв осъществил се патриот и писател в единство и „най-силен изразител на едно движение, което е започнало преди него”.

По някои от засегнатите въпроси в тази си студия Динеков се издава и в специализираната периодика със статиите си за единството на българската култура, за дамаскините и за Търновската книжовна школа¹⁸⁴.

¹⁸¹ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 345-351.

¹⁸² П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 351-363.

¹⁸³ П. Динеков, Старата българска литература и националната историческа съдба, с. 367.

¹⁸⁴ Вж. П. Динеков, Хилядолетното единство на българската култура, в. „Литературен фронт”, г. 27, № 21, С., 20 май 1971, с. 1-2; П. Динеков, Дамаскините и езикът на българската възрожденска литература, сп. „Български език”, г. 21, № 2-3, С., 1971 г., с. 205-207 и П. Динеков, Търновската книжовна школа, в. „Земеделско знаме”, г. 70, № 237, С., 10 октомври 1971 г., с. 3.

В един представителен том от 1972 г. под заглавието „Историческа съдба и съвременност”, П. Динеков събира 24 свои статии, обхващащи историята на българската литература от самото ѝ възникване до съвременността.¹⁸⁵ В този том, естествено, въвеждаща е неговата статия „Хилядолетното единство на българската култура”, която той публикува за пръв път предишната година, а заключителна е статията „Между миналото и съвременността”. В този сборник ученият не само разглежда българската литература през различните ѝ етапи на развитие, но показва по безспорен начин и връзката между нейното минало и настояще.

Повечето от статиите от този сборник са публикувани предварително в периодичния печат: „Хилядолетното единство на българската култура”, „Личността на Константин-Кирил Философ”, „Особености на българската литература през IX и X в.”, „Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога”, „Старата българска литература и националната ни историческа съдба”. От голямо значение за проучването на проблемите на старата българска литература са и обобщаващите статии „Два аспекта на хуманизма в българската литература” и „Историческото развитие на българската литература и нашето национално възпитание”, писани специално за сборника, като статията „Два аспекта...” е публикувана същевременно и в Известията на Института за литература¹⁸⁶. И двете статии заслужават специално внимание:

Статията „Два аспекта на хуманизма в българската литература” е изградена на богата научна и изворова база и показва влиянието върху изследванията на Динеков от страна на съветските учени Н. И. Конрад, В. И. Семьонов, В. М. Жирмунски, И. Н. Голенищчев-Кутузов, А. П. Каждан, Д. С. Лихачов на сръбския изследовател Др. Павлович, както и на един от

¹⁸⁵ П. Динеков, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, 350 с.

¹⁸⁶ Вж. П. Динеков, Два аспекта на хуманизма в българската литература, Известия на Института за литература, т. 21, С., 1972, с. 9-21.

учителите на Динеков П. Бицили. Първоначално Динеков разглежда хуманизма от философска гледна точка и като явление в световната култура. Той прави преглед на аспектите на хуманизма в цялостната българска литература до своето време, спира се и на благотворното влияние на византийската култура, която е и мост, по който се пренася влиянието на Италианския ренесанс и се разпростира не само в България, но и от тук - и в Русия, и в Сърбия. По този повод Динеков е категоричен, че „най-ранните прояви на хуманизма в България са много тясно свързани с някои характерни особености на византийската култура”. Той изрично подчертава, че българският хуманизъм не може да се разглежда като изолирано явление, защото е свързан с хуманизма на другите балкански литератури и особено с високоразвитите Дубровник и Далмация¹⁸⁷. Според него най-ранните наченки на хуманизъм в България се забелязват през XIV в. и са свързани с исихазма (с мистицизма и аскетизма), от една страна, и с книжовната дейност на патриарх Евтимий Търновски и неговата книжовна школа, от друга, както и с книжовната дейност на техните противници - привържениците на рационализма. Динеков привежда примерите си от публикуваните извори за старата българска литература от М. Попруженко („Синодик царя Борила”), от Ив. Дуйчев („Из старата българска книжнина”), и др.

В следващия дял на статията си Динеков се спира и на втория аспект на българския хуманизъм, показвайки неговите специфични български особености, основани на една национална нравствена философия. Той разглежда хуманизма, както сам подчертава, „в широкия смисъл на думата” и достига до констатацията, че „хуманизмът на българската литература се проявява още през IX-X в., при създаването на славянската писменост и в делото на писателите от епохата на цар Симеон”.

¹⁸⁷ Вж. П. Динеков, Два аспекта на хуманизма в българската литература, в П. Динеков, Историческа съдба и съвременност, с. 128.

Стремежът на Светите братя да защитят славянската култура и славянски език, и на българските книжовници да създадат литература на своя език, са прояви на хуманизъм. За него проява на хуманизъм в българската литература е и появата на богомилството като голямо реформационно движение, върху което ученият не се спира подробно, а само го маркира¹⁸⁸. Минавайки през следващите исторически етапи от развитието на българската литература, Динеков посочва и нейните особености, които се развиват както през турското робство и Възраждането, така и в следосвободенския период, достигайки до ярките примери от съвременната българска култура и литература. Закъснялото, поради вековете на робство, Българско възраждане дава според Динеков основание да се говори и за една особеност на хуманизма в българската литература, особено силно изявена през възрожденската епоха. Той дефинира този етап по-точно от всички свои съвременници, описвайки писателите като обществени дейци и патриоти, свързани дълбоко със своя народ и поставящи своето творчество в служба на прогресивното обществено развитие. „Идеите за освобождаване на човешката личност от средновековното мислене, за създаване на нова просвета и култура, за унищожаване варварството на националното робство, за правото на национално обособяване и национална независимост вдъхновяват творчеството на българските писатели от Възраждането. Литературата участва активно в борбата срещу националното потисничество и социалната експлоатация”¹⁸⁹.

След като се спира накратко върху основни особености на българската литература през различните ѝ периоди, Динеков обосновава

¹⁸⁸ Вж. П. Динеков, Два аспекта на хуманизма в българската литература, с. 136-137.

¹⁸⁹ Пак там, с. 137-138.

еобходимостта от „специално разглеждане” на проблемите на хуманизма и в новата българска литература¹⁹⁰.

Накратко ще се спра и на статията „Историческото развитие на българската литература и нашето национално възпитание”¹⁹¹. Според Динеков, за да се осветли правилно историческата роля на българската литература, трябва се разгледа преди всичко основният въпрос за отношението между литературата и обществото, при това за период изключително продължителен – повече от единадесет века. Първобългарските каменни надписи и Именникът на първобългарските ханове са най-ранните усилия, които обществото полага, за да запази своето минало в паметта на поколенията¹⁹². Когато говори за същинската, голямата българска литература, Динеков има предвид времето от втората половина на IX в., когато е създадена славянската писменост и се разгръща делото на Кирил и Методий, което бързо разцъфтява след пристигането на техните ученици в България. Макар само да изрежда имената на основните представители на българската литература през този период, той се спира и на сложността на проблема за отношението между литературата и обществото през Средновековието. То се изразява в цял комплекс от въпроси, който между другото включва отразяването на действителността и характера на проблематиката, намерила място в литературата, както и достъпността на писмеността, която по-скоро е преимущество на привилегированите слоеве на обществото. Друг момент, който се изтъква, е зависимостта на литературата от християнската Църква¹⁹³. За да покаже реалната картина на възникването на писмеността и на нейното безпрецедентно развитие и разпространение в България,

¹⁹⁰ Пак там, с. 142.

¹⁹¹ Вж. П. Динеков, Историческото развитие на българската литература и нашето национално възпитание, в П. Динеков, Историческа съдба и съвременност, с. 330-345.

¹⁹² Вж. П. Динеков, Историческото развитие на българската литература и нашето национално възпитание, с. 331-332.

¹⁹³ Пак там, с. 332-333.

Динеков си служи с примери от Пространните и кратките жития на Кирил и Методий, от житията на Наум и Климент, от трактата на Черноризец Храбър „За буквите“. Сред примерите, които привежда ученият, са също апокрифната и богомилската книжнина, както и отношението на критикуващите ги официални църковни и държавни институции. На първо място той нарежда Беседата на Презвитер Козма, „даваща изключително интересна картина на вътрешното положение” на България през X в. По аналогичен начин тя се откроява и в следващия период в създадените жития и похвални слова на писателите от Търновската книжовна школа. Той се спира на житията на Иван Рилски, Похвалното слово за патриарх Евтимий от Григорий Цамблак, както и на житията на софийските книжовници¹⁹⁴. Така той отново разглежда аспектите на хуманизма в българската литература¹⁹⁵. Преди да стигне до българската литература през следващите периоди, за да достигне до съвременността, Динеков засяга и един важен въпрос, който често е пропускан при изследванията на старобългарската литература – това е въпросът за отношението между старата литература и читателите, които са малцинство в сравнение с огромното неграмотно мнозинство. Според изследователя това не бива да се абсолютизира, както не трябва да се говори за недостъпност на литературата за широките читателски кръгове, тъй като в онова време се е разчитало литературата да достигне до „една по-широка аудитория не само по пътя на четенето”. Като посредник между литературата и необразованото мнозинство се посочва низшето духовенство, което с проповедите си по време на църковните служби всъщност популяризира литературата. Илюстрация за това Динеков вижда например в обръщението, с което започва „История славянобългарска” на Паисий Хилендарски: „Внимавайте вие, читатели и слушатели, роде

¹⁹⁴ Пак там, с. 334-335.

¹⁹⁵ Пак там, с. 335-336.

български...”¹⁹⁶. С голяма стойност са и направените изводи както за демократизма на старобългарската литература, така и за нейната роля за изграждането на патриотично чувство у средновековния българин: „Литературата много често носи в себе си образа на миналото, превръща се в негов символ; самото докосване до книжовните паметници се възприема като връщане към великото минало”¹⁹⁷.

За големия интерес, който предизвиква този сборник сред българската общественост, говорят многобройните рецензии и отзиви, публикувани в литературната периодика. З. Чолаков, Д. Кирков, К. Любомиров, С. Хаджикосев, Е. Прохаскова налагат като високостойностен извода, че литературата трябва да се оценява в нейното собствено време и във времето изобщо и че тя изхожда от определено време, но никога не живее само в него¹⁹⁸.

През 1972 г. Динеков публикува в периодичния печат още две статии, свързани със 100-годишнината от рождението на проф. Йордан Иванов¹⁹⁹, и една статия за Търновската книжовна школа в специален юбилеен брой²⁰⁰.

През 1974 г. излиза от печат докладът на П. Динеков, който той изнася през октомври 1971 г. на Международния симпозиум във Велико Търново²⁰¹. Този доклад също може да се определи като едно от

¹⁹⁶ Пак там, с. 336.

¹⁹⁷ Пак там, с. 337.

¹⁹⁸ Цитирано по Т. Янакиева, Петър Динеков. Биобиблиография. С., 1982, с. 186. Вж. следните рецензии – З. Чолаков, сп. „Литературна мисъл”, г. 16, С., 1972, № 6, с. 138-140; Д. Кирков, През миналото към съвременността, сп. „Септември”, г. 26, С., 1973, № 5, с. 237-240; К. Любомиров, За съвременния смисъл на историческата съдба, сп. „Пламяк”, г. 17, С., 1973, № 4, с. 79-81; С. Хаджикосев, С ерудицията на литературен историк и критик, в. „Литературен фронт”, г. 29, С., № 28, 12 юли 1973 и Е. Прохаскова, Живот и литературна действителност, в. „Народна култура”, г. 17, С., № 36, 1 септември 1973, с. 7.

¹⁹⁹ П. Динеков, Забележителен български учен. 100 г. от рождението на проф. Йордан Иванов, в. „Звезда”, Кюстендил, г. 14, № 1, 6 януари 1972, с. 4 и П. Динеков, Проф. Йордан Иванов – един от първите, сп. „Пламяк”, г. 16, С., 1972, № 1, с. 43-45.

²⁰⁰ П. Динеков, Търновската книжовна школа – нов велик разцвет на старата българска литература – Велико Търново. Единствен брой. Велико Търново, февруари 1972, с. 4.

²⁰¹ П. Динеков, Търновската книжовна школа в развитието на българската литература. В Търновската книжовна школа (1371-1971). Международен симпозиум. Велико Търново, 11-14 октомври

постиженията му в изучаването на историята на старобългарската литература и макар че се отнася до фактология от края на Втората българска държава, засяга и въпроси от кирилометодиевистиката. По думите на автора възникването на Търновската книжовна школа е неотделимо от предшестващата и съпътстващата я литературна обстановка. Невероятният книжовен подем е сравнен с друга епоха – IX-X в., времето на владетелите Борис и Симеон, на първия разцвет на българската книжнина, когато трябва да се задоволяват нуждите на зараждащата се нова християнска култура²⁰². Именно в тази перспектива Динеков оценява езиковата реформа на Патриарх Евтимий, който за пръв път след времето на Кирило-Методиевите ученици проявява такъв голям интерес към въпросите на езика. Пред българската интелигенция тогава той поставя за изпълнение една грандиозна задача – установяване на единство в езика и правописа и основна проверка на преводите. Аналогията, която прави Динеков между времето на Патриарх Евтимий и Кирило-Методиевата епоха, показва корените на тази книжовна кодификация и на нейното отражение в Сърбия, Румъния и Русия. Едва ли може да се намери оценка по-точна от тази, която произнася Динеков: „...удивителна е идеята на Евтимий за единство не само в настоящето, но и в историческото време, което го връща към езика на Кирил и Методий”. Ученият изтъква една истина, която е общовалидна – „настоящото трябва

1971. С., 1974, с. 15-26. Вж. и П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 25-39 и в П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1988 (второ издание), с. 253-269. Вж. и П. Динеков, Личността на Евтимий Търновски, сп. „Старобългарска литература“, г. 7, С., 1980, с. 3-21 и П. Динеков, Българската култура през XV-XVII в. (Обща характеристика) в Търновската книжовна школа. Т. 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. Втори международен симпозиум, Велико Търново, 20-23 май 1976 г. С., 1980, с. 26-36; Eutimius of Turnovo. UNESCO (Nat. Comiss. of the PR of Bulgaria for UNESCO), 1981, р. 7-8; П. Динеков, Личността на Евтимий Търновски, в П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, с. 53-80.

²⁰² П. Динеков, Търновската книжовна школа в развитието на българската литература в П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 255 и 256.

да се опре върху миналото, трябва да се използва историческият престиж на миналото”²⁰³.

През 1974 г. П. Динеков публикува една изключително важна статия, която намира място във в. „Литературен фронт” и която само след няколко години ще стане заглавие на негова нова книга. Става дума за „При изворите на българската култура”.²⁰⁴ В нея по най-аргументиран начин той отново засяга въпроса за възникването на славянската писменост, като отделя и немалко място на времето, когато българите използват гръцкия език и гръцкото писмо в обществено-държавния живот, продължило до въвеждането на славянското писмо в страната през втората половина на IX в. Макар че въпросът за значението на първобългарските надписи Динеков засяга и в предишни свои трудове, и тук той ги оценява не само с оглед на стойността им като исторически извори, но вече и като най-ранна проява на българското литературно мислене²⁰⁵. Според него използването на гръцкия език в първобългарските каменни надписи е израз на стремежа на българите „още от най-ранно историческо време към писмо и писменост”. Като изтъква заслугата на Славянските апостоли за създаването и разпространението на писмеността, той подчертава и заслугата на „българския народ, който прие делото на Кирил и Методий и не само го съхрани през вековете, но го разви и оплоди и го предаде на другите славянски народи”²⁰⁶. Като се говори за това велико начало, ученият припомня, че преклонението и възхищението пред делото на Първоучителите и определянето му като подвиг се среща често пъти в безименните произведения на старобългарските книжовници, но най-добре е изразил преклонението си техният ученик Климент Охридски в

²⁰³ П. Динеков, Търновската книжовна школа в развитието на българската литература, с. 261.

²⁰⁴ П. Динеков, При изворите на българската култура, в. „Литературен фронт”, г. 30, С., № 21, 23 май 1974 г., с. 1-2. Вж. и П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 192-203.

²⁰⁵ П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 196.

²⁰⁶ П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 194.

Похвалното слово за Кирил²⁰⁷. В тази статия е въведен и един нов момент: ако дотогава се говори само за Златния Симеонов век, то Динеков твърди, че българската литература има свой „Златен век” още в IX и X в. Той се аргументира с множество факти и примери – старобългарски писатели и произведения, в които широтата на погледа, дълбочината на мисълта, поетическият полет намират блестящ израз; огромен брой произведения на византийската литература чрез преводите минават в българската литература, а писмеността вече преминава и държавните граници. Красноречиви са и примерите, използвани от Динеков за външното оформление на старобългарските ръкописи – Четириевангелието на Иван Александър, Манасиевата хроника и Томичовия псалтир²⁰⁸. Ученият не отбягва и свързаните със старобългарските ръкописни паметници допълнителни въпроси – за тяхното съхранение и опазване, за високата цена, която имат. Поставя се и въпросът за българската печатна книга след откритието на Гутенберг. Динеков прави корекция в историята на българската литература, доказвайки, че традицията за художествено оформяне на българските ръкописи и книги продължава и до ново време, като Софрониевите ръкописи са „само краят на тази традиция”, а не нейното начало²⁰⁹. Българската старопечатна книга се появява едва през XVI в. във Венеция, Румъния и Русия. Въпреки че Паисий Хилендарски в Историята си говори за това като факт още от времето на цар Иван Шишман и Търново, това до днес не е намерило своето потвърждение в науката. Това начало се слага в България през 1806 г., когато е отпечатана първата новобългарска книга - Софрониевият „Неделник”. Според Динеков тя е нов етап в развитието на великото дело на Кирил и Методий. Създаването на славянското писмо довежда до капитален преврат в живота

²⁰⁷ П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 196.

²⁰⁸ П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 197-198.

²⁰⁹ П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 197-198.

на нашия народ – през изтеклото хилядолетие „той преминава от устна култура към писмена, от фолклорните форми на духовен живот към писмена и книжна просвета, към литература и наука”. Този преход се осъществява чрез могъщо оръжие за просвета и напредък, каквото представлява писмеността, дадена на славяните от Кирил и Методий и съхранена от българите, за да се изпълни историческата аксиома, че културното развитие не може да се осъществи без преход от устна култура към писмена²¹⁰.

Една от важните теми в изследователската работа на Динеков е тази за преводите в старата българска литература и през периода на Българското възраждане. Резултат от тези изследователски проучвания е докладът му „Преводът в старата българска литература и Възраждането”, който той изнася по време на Международния симпозиум на преводачите на тема „Ролята на превода за духовното опознаване и сближаване на народите”. Докладът оповестен във в. „Народна култура” през 1975 г.²¹¹, а по-късно (през 1977 г.) в разширен вариант е включен в два научни сборника²¹². В по-късни публикации Динеков отново се връща на този въпрос, повтаряйки някои от констатациите си и подчертавайки, че е необходимо написването на история на българския превод.

Още във встъплението на въпросния доклад Динеков отбелязва важните моменти, характеризиращи преводите във всяка национална литература: приобщаването към големите постижения на световната литература и култура; влиянието, което оказват върху развитието на националната литература и формирането на читателска публика; творческата лаборатория, която представляват преводите в областта на

²¹⁰ П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 199-200.

²¹¹ П. Динеков, Преводът в старата българска литература и Възраждането, в. „Народна култура”, г. 18, № 40, 4 октомври 1975 г., с. 7.

²¹² П. Динеков, Преводите в историята на българската литература (Стара литература. Възраждане), в Изкуството на превода. Сборник. С., 1977, с. 7-19 и П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 54-68.

литературния и поетическия език, стиха и поетиката; участието на преводите като структурна единица в системата на националната литература²¹³.

Динеков отхвърля определянето на старобългарската литература „преди всичко като преводна”, но отбелязва безспорния факт, че тя наистина както започва с преводи – делото на Кирил и Методий, така и завършва с преводи – разпространението на дамаскините през XVII и XVIII в. Ученият разяснява дейността на Кирил и Методий по отношение на преводите още по време на престоя им в Константинопол в средата на IX в. Споменават се преводите на богослужебните книги, „Законът за съдене на хората” и сборникът „Патерик” („Отъчник”), като особено място е отделено на превода на Библията, завършен по време на Моравската им мисия (без Книгата Макавей)²¹⁴.

Когато говори за преводаческата дейност на Първоучителите, Динеков дава висока оценка на техните качества като преводачи: отлично владение на гръцкия език и богослужебните текстове, много добра филологическа подготовка, големи граматически познания, тънък езиков усет, който им дава възможност да създадат огромно количество нови думи за културни и абстрактни-философски понятия. Като пионери в тази област Кирил и Методий „поставят началото на една нова култура и в историята на човечеството – славянската”²¹⁵. По отношение на т. нар. Златен век (IX-X в.) Динеков отбелязва, че през него не само се създава оригинална литература, но той е и „век на преводната литература”, през който творят Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър и Презвитер Козма. Ученият отива още по-далеч, определяйки това време като „векове на културна революция, на нова ера

²¹³ П. Динеков, Преводите в историята на българската литература (Стара литература. Възраждане), в П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 54.

²¹⁴ П. Динеков, Преводите в историята на българската литература, с. 55.

²¹⁵ П. Динеков, Преводите в историята на българската литература, с. 55-56.

в историята на българското общество, когато се утвърждава българската народност, създава се нейната идеологическа опора”²¹⁶. За кратък период от време са преведени съчиненията на най-бележитите християнски писатели, философи и богослови – Йоан Златоуст, Григорий Богослов, Атанасий Александрийски, Василий Велики, Йоан Дамаски, Ефрем Сирин, Кирил Александрийски и др., благодарение на които българската литература се обогатява с разнообразни произведения. В този ранен период като последователи и продължители и на преводаческото дело на братята се изявяват и представителите на двете школи – Константин Преславски, Йоан Екзарх, Климент Охридски, презвитер Григорий, презвитер Йоан, както и владетелят цар Симеон и др. Динеков отбелязва, че тази дейност особено се засилва през Второто българско царство в Търновската книжовна школа (Теодосий Търновски, Патриарх Евтимий и светогорския старец Йоан)²¹⁷. В тази въвеждаща част от доклада си Динеков отбелязва, че в случая няма за цел да пише история на преводаческата дейност в средновековна България, макар че колкото повече се занимава с изучаването на изворите и на преводите, тази идея продължава да зрее в него.

Преди да премине към частта за преводите през Възраждането, той накратко се спира на няколко „интересни теоретически въпроси”, свидетелстващи за „съзнателното отношение към делото на преводачите”. Трите факта, около които разсъждава, са личността и дейността на Йоан Екзарх, като създател на „първата българска и славянска теория на превода”; дейността на патриарх Евтимий като основател на Търновската книжовна школа, който предприема голяма правописна и езикова реформа, важно място в която заемал и въпросът за превода; и последният етап от историята на старобългарската литература (XVI-XVIII в.), когато

²¹⁶ П. Динеков, *Преводите в историята на българската литература*, с. 57.

²¹⁷ П. Динеков, *Преводите в историята на българската литература*, с. 57.

придобива голяма популярност преведеният сборник „Съкровище” на гръцкия писател Дамаскин Студит. Това, което отбелязва Динеков, е, че се появяват успоредно с черковнославянския език и преводи на говорим език, т.е. на диалекта на преводача - нов важен момент и принцип, който ще се осъществи напълно през XIX в.²¹⁸ Тъй като въпросът за преводите в старобългарската литература е един от най-важните, ще се върна накратко на думите на Динеков за Йоан Екзарх, когото той определя като „един от най-образованите хора на своето време, отличен познавач на византийската култура и античната философия, вещ преводач на сложни философски и есетественонаучни текстове, писател и поет, който би правил чест на всяка европейска литература”. Указанията на Йоан Екзарх към преводачите, които той отправя в предговора към превода на съчинението на Йоан Дамаскин „Извор на знанието”, известен на български като „Богословие” и „Небеса”, дават отговор на въпроса, как трябва да се превежда. Средновековният писател се противопоставя на буквалния и външния превод. За него не голите звукове са важни, а значението на думите, за да се постигне външна, звукова или формална еднаквост в думите при превода. Обобщавайки всички изложени моменти и факти, свързани с Йоан Екзарх, ученият изтъква, „че в онзи най-ранен период от историята на българската литература това становище (*на Йоан Екзарх* - курсив мой, В.Б.) е съдържало ценни указания за още неопитните славянски преводачи, борило се е срещу преводаческия формализъм, издигало е разкриването на смисъла като основна задача на превода, насочвало е преводача към дълбоко вникване и разбиране на чуждия текст.”²¹⁹ След като разглежда и българските преводи през епохата на Възраждането, Динеков отново се връща към най-ранните преводи в българската литература, които за съвременниците и за книжовниците са се

²¹⁸ П. Динеков, Преводите в историята на българската литература, с. 58-60.

²¹⁹ П. Динеков, Преводите в историята на българската литература, с. 58.

изравнявали с „литературно-творческата“ работа. Динеков завършва този важен доклад с цитат от думите на Йоан Екзарх за преводаческата дейност на Константин-Кирил Философ: „Колкото можа, докато живя на този тъмен свят, толкова и преведе, затова влезе в безконечния живот и получи светлина за награда на своите дела“. По думите на учения за средновековния човек по-висока награда не е имало²²⁰.

Темата за българо-руските културни връзки през вековете е една от основните в творчеството на Динеков. През 1976 г. той публикува на руски език една статия, посветена на българо-руските литературни паралели през Средновековието, препечатвана по-късно неколkokратно на български език²²¹. Статията е изградена на основата на руски и български извори и на изследванията на руски и български изследователи (Д. Лихачов, С. Аверинцев, Б. Ангелов и П. Динеков). Както личи от заглавието, Динеков отделя внимание само на въпроса за паралелизма в развитието на двете средновековни литератури - чрез проявата му в три насоки: генетическа, типологическа и контактни отношения. Този паралелизъм се корени преди всичко в общия им източник – византийската литература, по която са моделирани старите литератури на южните и източните славяни. Това е основното в тяхната характеристика. Динеков отбелязва и друг важен момент – южните и източните славяни не само възприемат византийската култура, но и участват в нейното развитие и оформяне. Затова според него може да се говори вече за култура на източноправославния свят²²². Тук Динеков прави едно важно уточнение по отношение на взаимното проникване и влиянията между двете литератури.

²²⁰ П. Динеков, Преводите в историята на българската литература, с. 68.

²²¹ П. Динеков, Болгарско-руските литературни паралели в период Средновековья, Болгарская русистика, 1976, № 2, с. 3-5 и П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 46-53 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 353-365 и второ издание, С., 1988, с. 369-381.

²²² П. Динеков, Българо-руски литературни паралели в Средновековието в П. Динеков, При изворите на българската култура, с. 47-48.

Става дума за проникването на византийския модел в Русия чрез посредничеството на старобългарската литература. През XIV-XV в. руската литература изпитва ново значително южнославянско влияние, определяно в науката като „второ южнославянско влияние“. Ученият отбелязва и друг важен момент – проникването в българската литература на значителен брой староруски произведения, създадени в резултат на преките контакти на Русия с Византия²²³.

Появата на паралелизма в двете литератури Динеков онагледява с три характеризиращи го примера. Първият се отнася до появата и присъствието на разнообразни енциклопедически сборници и съчинения в двете литератури – „Шестодневът“ на Йоан Екзарх, „Учителното евангелие“ на Константин Преславски, „Богословие“ на Йоан Екзарх, „Повестъ временных лет“, „Физиолог“, „Измарагд“, „Златоуст“, „Златоструй“, „Торжественник“, двата Симеонови (Светославови) сборника и др. Тук Динеков посочва една важна черта на епохата – просветителския характер на цялото литературно движение, началото на което се поставя с делото на Кирил и Методий²²⁴.

Вторият пример е из областта на отношенията между фолклора и литературата. Като един от водещите български фолклористи Динеков прави изключително важни изводи на основата на българския и руския фолклор. Той отбелязва, че и при двата народа литературата им не води началото си от фолклора и не възниква на неговата основа, но през Средновековието съществуват значителни и дълбоки връзки между двете сфери на словесността, като се наблюдава взаимно проникване на сюжети, образи, жанрови форми и поетика. Примерите по отношение на старобългарската литература са от апокрифите и богомилските легенди, докато от староруската литература Динеков посочва „Слово о полку

²²³ Пак там, с. 48.

²²⁴ Пак там, с. 49-50.

Игорева”, определяйки го като „великолепна проява на руския национален гений, породен при съчетаването на фолклор и литература”. Констатацията, която той прави по отношение на българската литература след XV в., е изключително важна. Според него крушението на Българската държава след поробването ѝ е и крушение на българската култура и литература. И в този период именно фолклорът поема много от функциите на литературата за запазване на историческото и народностното съзнание. Тогава именно се появяват юнашките песни - в един период, който продължава до средата на XIX в. В изследването именно на тези отношения Динеков вижда едно от бъдещите изследователски полета на литературната теория и история²²⁵.

Третият пример третира прехода от Средновековието към новата светска литература. Тук паралелното изследване констатира различните пътища, по които поемат двете литература след българската катастрофа от края на XIV в. Относно началото на този период Динеков си служи с два важни паралела – Житието на протопоп Авакум от втората половина на XVII в. и Житието на епископ Софроний Врачански от началото на XIX в.²²⁶

Искам да отбележа и друг важен момент от творческата биография на учения, който се изявява като специалист в цялостната история на българската литература. Това му дава правото през 1976 г. в сп. „Литературна мисъл” да изкаже своето мнение по проблемите и принципите при написването на нова многотомна литературна история²²⁷.

От областта на кирилometодиевистиката заслужават внимание и двете статии на Динеков, посветени на 70-годишнината на видния руски учен акад. Дмитрий Лихачов, в които се прави преглед и на неговите

²²⁵ Пак там, с. 50-51.

²²⁶ Пак там, с. 51-52.

²²⁷ П. Динеков, Проблеми на многотомната литературна история. Сп. „Литературна мисъл”, г. 20, 1976 г., № 1, л. 38-45.

изследвания и постижения от областта на кирилометодиевистиката и българо-руските литературни връзки²²⁸. Във в. „Литературен фронт“ и „Народна култура“ в популярна форма той се връща отново към темите за легендите около личностите и делото на Кирил и Методий и съдбата на старобългарската книга²²⁹.

Практиката да събира и издава в отделен том по-ранни публикации П. Динеков осъществява.

През 1977 г. излиза сборникът „При изворите на българската култура“, съдържащ 24 статии. Ще отбележа само тези, които са свързани с кирилометодиевистиката и старобългарската литература: „Историческата мисия на старобългарската литература“, „Търновската книжовна школа и развитието на българската литература“, „Народни легенди и предания в старата българска литература“, „Българо-руски литературни паралели в Средновековието“, „Преводите в историята на българската литература (Стара литература. Възраждане)“, „При изворите на българската култура“ и др.²³⁰ От тях статиите „Народни легенди и предания в старата българска литература“ и „Историческата мисия на старобългарската литература“ се печатат за първи път. Текстът „Народни легенди и предания в старата българска литература“, е оповестен през 1969 г. в Букурещ на V конгрес на Международната асоциация за изследване на народната проза под формата на доклад („Народните легенди

²²⁸ П. Динеков, Дмитрий Лихачов и новите пътища в литературознанието, сп. „Литературна мисъл“, г. 20, 1976, № 8, с. 9-18 и П. Динеков, Искрен и предан приятел (Акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов на 70 години). Сп. „Българо-съветска дружба“, 1976, № 11, с. 4-5.

²²⁹ П. Динеков, Кирил и Методий – наши съвременници. От легендата към истината. В. „Литературен фронт“, г. 32, № 21, 20 май 1976 г., с. 1, 4 (Същата и в сп. „Славяни“, 1978 г., № 5, с. 1-2) и П. Динеков, Съдбата на старобългарската книга. В. „Народна култура“, г. 20, № 48, 27 ноември 1976 г., с. 3.

²³⁰ П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, 307 с. Сборникът е рецензиран от Л. Грашева, Изворите на българската култура и някои въпроси на литературната история. – в. „Литературен фронт“, г. 33, № 42, С., 20 октомври 1977, с. 2; Ст. Коларов, С патриотично вълнение. – сп. „Славяни“, г. 34, № 4, С., 1978, с. 41; Л. Парпулова, Размисли за съдбата на българската култура. – сп. „Септември“, г. 31, № 5, С., 1978, с. 247-250; Ив. Попиванов, Вековни извори. – в. „Работническо дело“, г. 53, № 5, С., 5 януари 1979, с. 4; Е. Томова, „П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977“. – сп. „Литературна мисъл“, г. 23, № 1, С., 1979, с. 171-174.

в старата българска литература"), а „Историческата мисия на старобългарската литература” е също доклад, четен през декември 1977 г. на научен симпозиум в Рим, посветен на кирило-методиевската традиция в България и в Европа.

В „Народни легенди и предания в старата българска литература” Динеков се връща към недостатъчно проучения въпрос за взаимодействието между фолклор и литература в Средновековието. Това взаимодействие е разгледано в двата негови аспекта – взаимни влияния и прониквания, както и паралелното им съществуване. За разлика от редица национални литератури, чието развитие започва с фолклора, в българската литература ситуацията е обратна – първо възниква славянската книжнина във връзка с приемането на християнството и делото на Кирил и Методий, като решителна роля изиграват контактите с византийската култура и литература²³¹. Този проблем Динеков разработва като историк на старата българска литература и като историк на българския фолклор - едно много успешно съчетание в нашата наука. Във въвеждащата част са посочени авторите, имащи приноси в изследването на този въпрос (М. Драгоманов, Й. Иванов, А. П. Стоилов, Цв. Романска, Д. Петканова и др.)

Динеков сочи, че отражение на народните легенди и предания може да се търси в три области на старобългарската литература – житията, апокрифите и историческите хроники и разкази²³². Като примери отново са посочени житията на Кирил и Методий, на Климент Охридски и Наум Охридски, на Иван Рилски и Георги Нови Софийски. Най-подробно той се спира на житията на св. Иван Рилски, което му служи и за съответните обобщения за механизма на „легендаризацията” и „делегендаризацията”, където и за начина на възникването на легендите и преданията. При

²³¹ П. Динеков, Народни легенди и предания в старата българска литература в П. Динеков, При изворите на българската култура, с. 40.

²³² П. Динеков, Народни легенди и предания в старата българска литература, с. 41.

житията на Иван Рилски ученият отбелязва и съществуването на „фолклорна биография”, извлечена от народните легенди и предания, разпространени по цялата българска територия²³³.

Друга област, в която легендата заема широко място, са апокрифите. За изводите, които прави, Динеков си служи със забележителния труд на проф. Й. Иванов „Богомилски книги и легенди.” В тях освен че се навлиза в територията на народното поетическо творчество, се откриват мотиви и сюжети със широко разпространение, като могат да се изяснят и „редица въпроси около генезиса на народните легенди, времето на тяхното възникване и структурните изменения, които претърпяват”²³⁴.

В трета група произведения, извор за историята на българските народни легенди, Динеков обединява историческите хроники, разкази и летописни бележки. Като конкретни примери са посочени първобългарските каменни надписи на гръцки език, Именникът на първобългарските ханове, Българският апокрифен летопис от XI в., Българската хроника от XV в и други летописни съчинения. Като най-интересен паметник Динеков определя Българския апокрифен летопис, където на българския народ е определена месианска роля - българският народ е народ богоизбран. И тук той подчертава тясното преплитане между литературата и фолклора²³⁵. В заключение Динеков се връща към целите, които преследва с доклада си – „да се посочат перспективите, които разкрива през изследвателя старобългарската литература като извор за историята на народното поетическо творчество”²³⁶.

²³³ Пак там, с. 42-44.

²³⁴ Пак там, с. 44.

²³⁵ Пак там, с. 44-45.

²³⁶ Пак там, с. 45.

Статията „Историческата мисия на старобългарската литература”, първа в „При изворите на българската култура”²³⁷, е публикувана и отделно в нашата и чуждестранната научна периодика²³⁸. Основните проблеми в нея се отнасят до началото на старобългарската литература и по-точно до първобългарските надписи на гръцки език. Мимоходом се отбелязва съществуването на хипотезите за предкириловска славянска писменост и за предморавска просветителска дейност на Солунските братя сред българските славяни. Динеков за пореден път изтъква факта, че началото на българската литература е безспорно свързано с тях, като най-важният момент тук е съхранението на това дело, като по такъв начин то става изходна точка за другите славянски литератури²³⁹. Изтъква се и другият важен момент за развитието на старобългарската литература и култура – връзките ѝ с една от най-високите за времето си цивилизации – византийската (чрез преводите и възприемането на византийските литературни модели). По такъв начин България се приобщава към византийския културен кръг²⁴⁰. След като повдига въпроса за влиянието на старобългарската литература върху другите славянски и неславянски народи, Динеков отделя най-много място на проникването и влиянието на старобългарските произведения в Русия, като особено въздействаща е статистиката, която привежда за разпространението из руската земя на преписите и новите редакции на похвалните слова за Кирил и Методий, Сказанието за буквите на Черноризец Храбър, Азбучната молитва на

²³⁷ П. Динеков, Историческата мисия на старобългарската литература в П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 5-24.

²³⁸ Вж. П. Динеков, Историческата мисия на старобългарската литература в сп. „Старобългарска литература“, кн. 2, С., 1977, с. 5-19; P. Dinekov, La mission historique de l'ancienne littérature bulgare, „Paleobulgarica”, № 1, 1978, р. 10-23; P. Dinekov, Historická mise starobulgarske literature, Bulharsko (Praha), № 5, s. 24-25; П. Динеков, Историческая миссия древнобългарской литературы, в Константин Кирил Философ. Материали от научните конференции по случай 1150 г. от рождението му. С., 1981, с. 59-72.

²³⁹ П. Динеков, Историческата мисия на старобългарската литература в П. Динеков, При изворите на българската култура, с. 6-7.

²⁴⁰ П. Динеков, Историческата мисия на старобългарската литература, с. 8-11.

Константин Преславски, Беседата против богомилите на Презвитер Козма и др. Динеков отдава дължимото и на стореното от руските учени за издирването, оповестяването и анализите на паметниците на старобългарската литература още през XIX в.²⁴¹ Най-голямо внимание той отделя на един от важните български литературни сборници, получил изключително голямо разпространение в Русия – Симеоновия сборник (Изборник) от 1073 г., известен и като Светославов, тъй като е пренесен в Русия по време на един от походите на княз Светослав в България. За неговото създаване е най-голяма ролята на цар Симеон, а сред изпълнителите на поръчката на владетеля ученият поставя Йоан Екзарх. Сборникът, както пише Динеков, все още представлява открито поле за изследователите със своите 383 статии с разнороден характер от 25 автори. Симеоновият енциклопедичен сборник е определен като изключително произведение на старобългарската литература както по отношение на майсторството на превода, така и поради стойността на съставляващите го произведения (напр. „Историкиите“ на Константин Преславски, стихотворната похвала на цар Симеон, Трактата на Георги Хировоск „За фигурите“ и мн. др.)²⁴².

В заключителните си думи Динеков бележи, че старобългарската литература е изпълнила блестящо своята историческа мисия да бъде посредница между Византия и славянския свят²⁴³.

През 1978 г. Динеков публикува редица изследвания върху българския фолклор и новата българска литература. През тази година умира и един от неговите университетски учители – академик Михаил Арнаудов, на когото той посвещава редица публикации, в които прави един научнообоснован „поклон пред големия учен“. Не пропуска да

²⁴¹ П. Динеков, Историческата мисия на старобългарската литература, с. 11-16.

²⁴² П. Динеков, Историческата мисия на старобългарската литература, с. 16-24.

²⁴³ П. Динеков, Историческата мисия на старобългарската литература, с. 24.

продължи и работата си върху въпросите на кирилометодиевистиката. В започналата да излиза многотомна библиотека „Бележити българи“ Динеков публикува за пореден път биографична статия за любимия си учител проф. Йордан Иванов. В нея той отново изтъква неговите заслуги за развитието на българската наука и университетското обучение²⁴⁴.

Особено внимание заслужава статията му за значението на преводите в развитието на старите славянски литератури²⁴⁵. В нея той продължава своите разработки върху тази тема, но този път в изследването поставя тежестта върху методологическите въпроси. Той излиза от рамките на старобългарската литература и поставя въпроса на по-широка основа, включвайки този път и литературите на западните славяни, попаднали под влияние на католицизма, както и на свързаната с източните славянски литератури румънска литература. Авторът се позовава главно върху изворите в обобщен план, без да навлиза в подробности, като използва разработките върху преводите на Дмитрий Лихачов и Нешо Бончев. Основните въпроси, които той поставя, и на които дава отговор в статията си, са групирани в четири дяла. На първо място Динеков се спира на ролята на преводите при възникването на старите славянски литератури. Безспорно в началото на старите славянски литератури стои делото на братята Кирил и Методий и на техните близки сподвижници, а като първа преведена книга стои Библията. Тук се изтъква и един от най-важните моменти от този период – изграждането на нов литературен език – старобългарския, който поема функцията на общ славянски език. Въпреки че Библията представлява творба с богато и разнообразно жанрово съдържание, с нейния превод не се изчерпва преводният репертоар. Следват преводите на исторически произведения, философски трактати,

²⁴⁴ П. Динеков, Йордан Иванов, в „Бележити българи“. Т. vI. С., 1978, с.659-666.

²⁴⁵ П. Динеков, Преводите в развитието на старите славянски литератури (Методологически въпроси), сп. „Славянска филология“. Т. 16. С., 1978, с. 38-45 и в П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1988 (второ издание), с. 382-393.

белетристика, легендарна проза, които са не само от византийски произход, но и от латински, античен, източен и пр. Макари и мимоходом, Динеков отбелязва и факта, че първите произведения на българите католици също са преводни²⁴⁶.

Вторият кръг въпроси е този за безспорното влияние на преводната литература върху развитието на националните литератури, не само в периода на тяхното възникване, но и в исторически план. Динеков говори за разцвета на оригиналната българска литература през IX-X век, който е и период на преводната литература. Редом с авторите на оригинална българска литература, той поставя и преводачите, които в повечето случаи са едни и същи (Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър, Презвитер Козма, Презвитер Григорий, Презвитер Йоан). Посочени са и имената на бележитите християнски писатели, преведени през това време на старобългарски език: Йоан Златоуст, Григорий Богослов, Атанасий Александрийски, Василий Велики, Йоан Дамаскин, Ефрем Сирин, Кирил Александрийски и др. В този дял Динеков отново се позовава на творбите на Йоан Екзарх и Григорий Цамблак, които поставят теоретични въпроси на преводаческата работа, като отбелязва и дейността на Патриарх Евтимий по отношение на преводите в неговата правописно-езикова реформа.

Въз основа на влиянията, които търпят отделните славянски литератури, Динеков ги дели на няколко основни групи. В първата са българската, руската и сръбската литература, чийто главен извор е византийската култура. Втората група образуват литературите на поляци, чехи и словаци, а третата - тази на словенци и хървати. При последните две групи общият извор е Рим, но пътищата на влиянието се различават. По-особено е развитието при украинците, които през различни векове са

²⁴⁶ П. Динеков, Преводите в развитието на старите славянски литератури (Методологически въпроси) в П. Динеков, Похвала на старата българска литература, с. 382-384.

свързани както с поляците, така и с русите, и с южните славяни. Това дава основание на учения да ги отдели в самостоятелна група.

В този дял Динеков изтъква и това, че ролята на преводната литература не се изчерпва само с приобщаването към постиженията на чуждите литератури. Тя включва и придобиването на преводачески опити, тъй като „преводите са своеобразна творческа лаборатория в областта на литературния и поетическия език, поетиката, стила, стиха, развитието на жанровата система и т.н.“ Във връзка с това той констатира, но не посочва примери в старобългарската и другите славянски литератури за съществуването на средновековни оценки за преводите на Евтимий Търновски, Дионисий и Стареца Йоан. Освен че съществуват изключително точни преводи на богослужбни и догматически съчинения, има и преводи, които лесно са включени в компилации и побългаряване. В тези случаи, както подчертава Динеков, „преводът влиза в състава на националната литература“²⁴⁷.

На трето място се разглежда въпросът за преливането и изравняването между двата типа книжовни произведения. Отбелязва се и съществуването на групи произведения, „подчинени на основната тенденция на литературното развитие, обединени по жанров или функционален признак“. Същевременно според него близостта между старите литератури се проявява не само в преводите, но и във взаимното проникване на оригиналните литератури“, тъй като „разликата между литературните езици е малка и „превеждането“ най-често се състои само в адаптиране на текста към друга правописно-езикова редакция“. По такъв

²⁴⁷ П. Динеков, Преводите в развитието на старите славянски литератури (Методологически въпроси), с. 384-389.

начин оригиналната и преводната литература „едновременно участват в литературното общение, в международните литературни отношения“²⁴⁸.

Четвъртият проблем, по думите на Динеков, най-сложният, е преводната литература като структурна единица в системата на старите славянски литератури. По пътя на обобщението ученият намира мястото на преводната литература като самостоятелна структурна единица в системата на старите славянски литератури. В този контекст трябва да бъде изследван въпросът за взаимоотношенията между славянските литератури и същевременно за отношенията им с неславянските литератури²⁴⁹.

В заключение на статията си Динеков поставя още един, последен въпрос – за проблематиката на преводната литература като обект на литературознанието и по-специално на литературната история. Според него изучаването на преводите в старите славянски литератури има важно методологическо значение, а преводната литература трябва да се разглежда в нейната целокупност. Насоките на бъдещите изследвания по темата трябва да обхванат въпроса за мястото на преводите в обобщителните трудове по история на старите славянски литератури, въпроса за периодизацията, определящ обхвата на преводната литература в отделната национална литература, нейната роля и др.²⁵⁰

Следващата година - 1979 - се оказва изключително важна в творческия път на Динеков. Излиза от печат сборник с редица негови изследвания от последните две десетилетия, който носи заглавие „Похвала на старата българска литература“. В него са включени и три по-стари изследвания, писани и публикувани през 1941, 1946-1947 и 1958 г.

²⁴⁸ П. Динеков, Преводите в развитието на старите славянски литератури (Методологически въпроси), с. 389-391.

²⁴⁹ П. Динеков, Преводите в развитието на старите славянски литератури (Методологически въпроси), с. 391-392.

²⁵⁰ П. Динеков, Преводите в развитието на старите славянски литератури (Методологически въпроси), с. 392-393.

Статиите наброяват 24, като се предхождат от встъпителни думи и посвещение от автора към неговите аспиранти по стара българска литература. Няма да се спирам на съдържанието на отделните статии, тъй като това съм направила в предните страници, когато съм ги разглеждала в хронологически план, а само ще ги отбележа по заглавия и по датата на първата им публикация: „Основни черти на старата българска литература“ (1959), „Въпросът за началото на българската литература“ (1960), „Личността на Константин Философ“ (1969), „Делото на Кирил и Методий и развитието на старата българска литература“ (1963), „Климент Охридски в развитието на българската литература“ (1966), „Особености на старобългарската публицистика“ (1963), „Историческата мисия на старобългарската литература“ (1977), „Особености на българската литература през IX и X в.“ (1971), „Общност и различия в развитието на старите славянски литератури“ (1968), „Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога“ (1970), „Търновската книжовна школа в развитието на българската литература“ (1974), „Книжовният живот в София през XVI в.“ (1941), „Към демократизация на изобразителния стил в старата българска литература“ (1963), „Българската литература през XVII в.“ (1977), „Старата българска литература и националната ни историческа съдба“ (1971), „Българо-руски литературни паралели в средновековието“ (1976), „Преводите в развитието на старите славянски литератури (Методологически въпроси)“ (1978), „Книжовни средища в средновековна България“ (1946-1947), „Проф. Йордан Иванов – историк на българската литература“ (1958), „Д. С. Лихачов и новите пътища в литературознанието“ (1976), „Два аспекта на хуманизма в българската литература“ (1972), „При изворите на българската култура“ (1974) и „Хилядолетното единство на българската култура“ (1971)²⁵¹.

²⁵¹ П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, 496 с. Вж. и П. Динеков,

Във встъпителните думи към книгата Динеков прави самооценка на работата си върху включените изследвания и върху тяхното съдържание: „Разгледани са преди всичко общи проблеми на развитието на старобългарската литература. В подбора на тези статии се ръководех от желанието да бъде застъпена по-широка и по-разнообразна тематика.“ По-нататък продължава: „В събраните тук статии би могла да се открие една основна идея: без да се откъсва от естетическите традиции, които възплъщава, старобългарската литература е показана като проява на конкретно време и конкретна действителност, като дейност на човешки личности, тясно свързани с духовните търсения и историческата съдба на българския народ“²⁵².

Сборникът е посрещнат с голямо внимание и за него излизат рецензии в българската периодика от Тр. Банков, В. Караджова, Л. Грашева и Г. Данчев, в които той е оценен подобаващо високо²⁵³. През 1980 г. книгата получава и високо държавно признание. На 21 май, по случай празника на Светите братя, Динеков е удостоен с Кирило-Методиевската награда за наука, за книгата му „Похвала на старата българска литература“.

Темата за кирилometодиевистиката и заслугите на негови колеги, учители и ученици Динеков поставя на вниманието и на по-широк кръг читатели чрез периодичната преса и някои специализирани издания. Във връзка с 24 май 1979 г. той отпечатва статия за видния съветски учен акад. Дмитрий Лихачов със значителни приноси за кирилometодиевистиката и старобългаристиката; в печата са публикувани словото му по случай 120 годишнината на Софийския университет на първия ректор проф. Ал.

Похвала на старата българска литература. С., 1988 (второ издание), 517 с.

²⁵² П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1988 (второ издание), с. 9.

²⁵³ Вж. Тр. Банков, С любов към старобългарската литература, сп. „Читалище“, С., 1980, № 4, с. 25-26; В. Караджова, сп. „Проблеми на културата“, С., 1980, № 4, с. 96-99; Л. Грашева, сп. „Обзор“, С., 1980, № 53, с. 115-117; Г. Данчев, сп. „Старобългарска литература“, 9, С., 1981, с. 122-125.

Тедоров – Балан, статия за 70-годишнината на проф. Куйо Куев и част от словото му за Константин-Кирил, произнесено на 24 май 1979 г. над гроба на светеца в Рим²⁵⁴. В анкета за в. „Плиска, Мадара, Преслав“ Динеков се спира на творческите си планове в областта на старобългарската литература, а в сп. „Библиотекар“ повтаря вижданията си за мястото на старобългарската литература в народната съдба. Пред в. „АБВ“ за пореден път той излага идеята си за необходимостта от българска история на преводната литература, пряко свързана с началото на старобългарската литература²⁵⁵. Въпросът за преводите в историята на българската литература ще продължи да занимава учения и през 1980 г., който той ще развие отново в неспециализирано периодично издание – сп. „Панорама“²⁵⁶.

През 1979 г. Динеков публикува една от най-важните си статии за периодизацията на историята на старобългарската литература - един въпрос, по който той многократно се е изказвал и през предишните десетилетия, най-напред през 1955 г. по време на проведената дискусия в Института за българска литература²⁵⁷. Тази статия всъщност е негово

²⁵⁴ Вж. *П. Динеков*, Акад. Д. С. Лихачов – световно известен учен, в. „Литературен фронт“, г. 35, № 21, С., 24 май 1979 г., с. 8; *П. Динеков*, Първият ректор. (Слово на тържествено заседание на Академичния съвет по случай 120 г. от рождението на Ал. Т.-Балан), в. „Антени“, г. 9, № 48 и 49. С., 28 ноември и 5 декември 1979 г. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Александър Теодоров – Балан. Първият ректор на Софийския университет, сп. „Съпоставително езиковедие“, С., 1981, № 1, с. 66-76 и в *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 330-342); *П. Динеков*, Изследовател на старобългарската литература. Проф. К. Куев на 70 години, в. „Отечествен фронт“, г. 37, № 1719. С., 4 декември 1979 г., с. 2.

²⁵⁵ *П. Динеков*, В авангарда на науката. На границата на две десетилетия, в. „Плиска, Мадара, Преслав“, № 5, 28 декември 1979 г., с. 1, 5; *П. Динеков*, Старобългарската литература в нашата народна съдба, сп. „Библиотекар“, г. 26, № 5. С., 1979 г., с. 1-3; *П. Динеков*, Може ли да се напише история на преводната литература, в. „АБВ“, № 39, С., 25 септември 1979 г., с. 1, 8.

²⁵⁶ *П. Динеков*, Преводите в историята на българската култура, сп. „Панорама“, г. 2, № 1, С., 1980 г., с. 184-188.

²⁵⁷ *П. Динеков*, Периодизация на историята на старата българска литература. В. „Литературен фронт“, г. 35, № 21, С., 24 май 1979 г., с. 6. Вж. *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 27-42 и *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 56-73. Вж. *П. Динеков*, Бележки върху периодизацията на българската литература до Освобождението. Известия на Института за българска литература, С., 1956, кн. 4, с. 3-50 и *П. Динеков*, Периодизацията на българската литература до Освобождението. В. „Литературен фронт“, г. 12, С., 24 май 1956, с. 1-2; *П. Динеков*, За периодизацията на българската литература до Освобождението в *П. Динеков*, Писатели и творби. С., 1958, с. 349-412 и *П.*

изказване по време на дискусия, проведена по повод подготовката на многотомна история на българската литература. Той разделя изказването си на няколко дяла. Първоначално се спира на въпросите, които са изяснени и решени в дискусията от 1955 г. Във втория дял показва приносите на отделните изследователи за издирването и публикуването на нови паметници за времето след дискусията, като отбелязва и основните въпроси, свързани с периодизацията на старобългарската литература: 1) границите на старобългарската литература, 2) вътрешната периодизация на старобългарската литература и 3) мястото на старобългарската литература в общото развитие на българската литература. Във следващите два дяла – трети и четвърти, Динеков разглежда въпросите за нейното начало и за нейния край. Тук ученият предлага нещо по-различно от предишните си разработки. Той смята, че „първобългарските надписи са самостоятелен дял, те трябва да се обособят в самостоятелен период – „Първобългарска писменост“, свързан с живота на българската държава през VIII и IX в.²⁵⁸. В петия дял той обсъжда въпроса за вътрешната периодизация на старата българска литература, обхващаща времето от втората половина на IX в. до средата на XVIII в., като прави необходимото уточнение, че се „касае за литература, писана на славянски“²⁵⁹. Като прави съпоставки с Ренесанса, Динеков стига до извод, отнасящ се до старобългарската литература, която „трябва да се разглежда в основата си като средновековна – и тогава ще проличат нейните високи достижения сред другите средновековни литератури, особено в двата периода на разцвет – IX -X в. и XIV в.“²⁶⁰.

Динеков, Периодизацията на българската литература в светлината на балканското литературно развитие в Из историята на българската литература. С., 1969, с. 344-356 и др.

²⁵⁸ *П. Динеков, Периодизация на историята на старата българска литература в П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, с. 32.*

²⁵⁹ *П. Динеков, Периодизация на историята на старата българска литература, с. 35.*

²⁶⁰ *П. Динеков, Периодизация на историята на старата българска литература, с. 38.*

В шестия, последен дял, Динеков предлага следната схема за обща периодизация на българската национална литература: I. Първобългарска писменост, II. Старобългарска литература, III. Литература на българските католици (български барок), IV. Литература на Възраждането, V. Литература след Освобождението (тя ще включи и литература между двете световни войни) и VI. Литература след 9.IX.1944 г.²⁶¹ Ученият се спира и на названието „стара литература“, което може да бъде заменено само със „средновековна литература“, но това според него не се налага, тъй като „стара литература“ не е загубила нито смисъла си, нито употребата си. Същевременно с оглед на периодизацията той набелязва въпросите, които трябва допълнително и основно да бъдат проучени: отношенията на старобългарската литература с византийската литература и култура; преводната литература; връзка и аналогии с другите изкуства; структурата ѝ като система и особено поетиката ѝ; католическата книжнина; общославянското и общеевропейското ѝ значение, които след проучването да дадат като резултат „големи и задълбочени синтези, от които отдавна се чувствава нужда“²⁶².

През същата година в „Старобългарска литература“, е отпечатана с малки редакционни допълнения публикуваната в Москва негова статия „Симеоновия (Светославов) Изборник от 1073 г. в развитието на българската литература“, която той допълва с резултатите от новите проучвания и за публикуването ѝ през 1991 г. В тази си статия Динеков повтаря своите констатации за Симеоновия (Светославов) сборник от предишните си изследвания и отново подчертава оценката си за него като „едно от най-бележитите произведения на старата славянска литература и култура“, но същевременно и като едно от безспорните доказателства за „съдбовното предназначение“ на българската литература в ранното ѝ

²⁶¹ П. Динеков, Периодизация на историята на старата българска литература, с. 39.

²⁶² П. Динеков, Периодизация на историята на старата българска литература, с. 41-42.

развитие да бъде посредник между Византия и славянския свят. Динеков е категоричен срещу опитите на някои руски изследователи да отхвърлят българския произход на протографа на Светославовия сборник, позовавайки се на четирите важни обстоятелства, свидетелстващи за българския му произход (включително и възхвалите към Симеон, вероятно излезли от перото на Йоан Екзарх). Динеков подчертава значимостта на сборника в ранния етап на старобългарската литература и култура, изиграл важна роля при създаването и оформянето и на староруската култура. В тази кратка, но изключително важна статия той отново се спира и на съдържанието на сборника и на мястото му сред останалите извори за историята и съдържанието на старата българска литература, като отново повдига и въпроса за преводната литература, приобщила българската интелигенция към християнството и към най-високата за онова време култура - византийската. Динеков отново подчертава енциклопедичния характер на сборника, който „по съдържание отговаря напълно на основните тенденции в културната политика на българската държава по време на царуването на един от най-издигнатите владетели“²⁶³.

През 1980 г. започва да излиза поредицата „Творци на българската литература“. В него са публикувани четири биографични статии от П. Динеков - за Кирил и Методий, за Димитър и Константин Миладинови, за поп Пейо и Матей Граматик и за Христо Ботев²⁶⁴. В две кратки обзорни статии, от които едната на френски език, Динеков се спира на старата българска литература, засягайки отново въпроса за началото на българската писмена култура, обвързаността ѝ с византийската и античната култура, и делото на Кирил и Методий в контекста на

²⁶³ П. Динеков, Симеоновия (Светославов) Изборник от 1073 г. в развитието на българската литература, сп. „Старобългарска литература“, № 5, С., 1979, с. 3-9 и П. Динеков, Значение Изборника Симеона – Светослава 1073 г. в развитието на българската култура, в Изборник Светослава 1073 г. Москва, 1977, с. 272-279. Вж. и П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 226-239 и Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Т. I. Изследвания и текст. С., 1991, с. 9-17.

²⁶⁴ Вж. Творци на българската литература. Т. I, С., 1980 г., с. 9-28, 151-178, 324-348 и 453-482.

старобългарската литература. Отново се разглежда въпросът за възникването и дейността на двата книжовни центъра на средновековна България – Преславската и Охридската книжовна школа, както и за жанровото разнообразие на старобългарската литература още в началния ѝ период. Изследователят за пореден път подчертава, че българската литература е не само най-ранната сред славянските литератури, но и изиграва определено голяма роля за тяхното създаване²⁶⁵.

Дългогодишните усилия на П. Динеков и неговите колеги за институционализиране на изследванията върху най-стария период на българската християнска култура и литература, най-сетне се осъществяват през 1980 г., когато е учреден Кирило-Методиевският научен център към Президиума на Българската академия на науките. За пръв негов директор на 1 март 1980 г. е избран Динеков. Следващите два месеца той участва в българска научна делегация, която посещава университетите в Ню Йорк, Вашингтон, Чикаго, Медисън, Бостон, Кембридж и Ню Хейвън. В програмата на делегацията влизат лекции и слова, които ученият произнася. Те са от областта на цялата българска литературна история, но преобладават темите по кирилометодиевистика.

В започналата подготовка за отбелязването на 1300-годишнината от основаването на българската държава, която се отбелязва през 1981 г., Динеков е не само част от инициативния комитет, но е и един от най-активните участници. По време на юбилея в София се провежда и Първият международен конгрес по българистика (23 май - 3 юни 1981 г.). В рамките на пленарните заседания на конгреса Динеков изнася доклада си

²⁶⁵ П. Динеков, Българската литература през IX и X в., „Списание на БАН“, г. 25, № 5, С., 1980, с. 40-49 и P. Dinekov, L'ancienne littérature bulgare. – La civilisation médiévale bulgare. Ed. spéciale du journal „Nouvelles de Sofia“. S., juin – dfut 1980, p. 2.

„Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура“²⁶⁶, който освен в томовете с докладите от конгреса е препечатван още три пъти²⁶⁷. Този доклад доказва учения като авторитетния историк на българската литература, но и същевременно като историк на цялостната 13-вековна история на Българската държава. Тъй като формата на научното съобщение (доклад) не позволява на изследователя да се впуска в подробности, той маркира отделните периоди в историческото проследяване на темата, които имат характер на дефиниции. Още във встъплението си той набелязва на основните моменти от темата – създаването и запазването на българската култура в продължение на 13 века „при сложна и трудна историческа съдба“ и взаимодействието ѝ със световната култура. Това взаимодействие на културите се оказва изключително благоприятно за нейното развитие. За да се изясни това, трябва първо да се отговори на въпроса, дали съществува единна българска култура. Динеков посочва, че създаването на единна българска култура е продължителен процес, обусловен от политическото и териториалното укрепване на българската държава, от формирането на българската народност, от официалното приемане на християнството, от победата на славянския език и славянската писменост²⁶⁸. Като завършек на доклада си той се позовава на един от любимите си съвременни писатели и свой приятел – Йордан Радичков, и на неговата пиеса „Опит за летене“, използвайки заглавието и сюжета ѝ като символ на „историческото развитие и същност на българската култура, която от незапомнени времена през вековете до днес е един опит за летене – един опит за летене

²⁶⁶ П. Динеков, Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура, в Първи международен конгрес по българистика. София, 23 май – 3 юни 1981. Пленарни доклади. С., 1982, с. 174-190.

²⁶⁷ Вж. П. Динеков, Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура, в „Списание на БАН“, С., 1981, № 4, с. 5-42; П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 7-16 и П. Динеков, Проблеми на старобългарската литература. С., 1989, с. 425-436.

²⁶⁸ П. Динеков, Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура, в Първи международен конгрес по българистика, с. 177.

без патетичност и философска екзалтация²⁶⁹. От голямо значение за развитието на българската култура се оказва културното обкръжение и културното наследство в земите, които славяни и прабългари населяват. Без да пренебрегва културата на тракийските племена и гръко-римската културна традиция, Динеков подчертава свързаността на българското развитие с византийската цивилизация, а чрез нея и с източните култури, констатирайки слабите контакти с европейския Запад през ранния период. Влиянията в този ранен период върху старобългарската култура са свързани с отношенията ѝ с източноправославните народи - гърци, сърби, румъни, руси и украинци, и съществуването на паралелизъм в тяхното културно развитие, въпреки специфичните им народностни особености. Най-важният момент в ранното развитие на българската култура е необходимостта от писменост, която е почувствана още с основаването на Българската държава²⁷⁰. В изложението си Динеков отклонява разглеждането на въпроса за създаването на славянска азбука преди Кирил и Методий. Важен момент от ранната културна история на Българската държава е забележителната монументална архитектура на първата столица, резултат от синкретизма на двете традиции, които той открива във византийското монументално изкуство и източното прабългарско наследство, които продължават и след християнизацията на държавата. След това важно встъпление Динеков отделя особено внимание на подема на българската литература през IX и X в., който по неговите думи е нов стремителен скок в развитието на средновековната българска култура. Основен момент в нея е делото на Кирил и Методий, които използват старобългарския език при превода на богослужебните книги, като нейното същинско развитие започва след пристигането на техните ученици в България. Той дефинира няколко условия, необходими за това:

²⁶⁹ П. Динеков, Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура, с. 189.

²⁷⁰ П. Динеков, Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура, с. 179.

готовността на владетелите да подкрепят започналото след християнизацията просветно движение и да привлекат най-способните и най-добре подготвените просветители и писатели. Важен момент, който изтъква ученият, е хуманистичният характер на литературното движение в България през този ранен период – създава се литература и за нуждите на народа и се защитава правото на всеки народ да има книжнина на своя език. Динеков отново подчертава и голямата заслуга на старобългарската литература – спасяването от унищожение и забравя дело на Кирил и Методий и предаването му на другите славянски народи. Когато навлиза в същината на темата, той разглежда въпроса за отношенията между българската и византийската литература, като изказва мнение, че българският народ е имал един голям шанс – да бъде съсед на една империя с високо развита култура. Поради значимостта на извода, който прави, ще го цитирам изцяло: „Без контакта с византийската култура българската литература не би могла да постигне бърз разцвет и да създаде бележити писатели, не би могла да се оформи като литература със своя жанрова система и поетика“. По думите на автора тези взаимодействия продължават и през Втората българска държава и техен резултат е създаването на бележитата Търновска школа начело с Патриарх Евтимий и появата на религиозно-философското движение исихазъм. Тук Динеков прави и допълнението, че тези връзки между българската и византийската култура се отнасят и до развитието на изкуството (живописа, миниатюрата, музиката) и др.²⁷¹.

В заключението на доклада си Динеков отбелязва, че „българската култура следва пътя на развитие на всички съвременни национални култури – пътя на „европеизацията“ и пътя на „самопознанието“. Тази култура се е развивала „не в изолация, но в тясна връзка с културите на

²⁷¹ П. Динеков, *Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура*, с. 179-183.

близки и далечни народи“, поради което е „неделима от тях и е част от огромната, богатата, великата световна култура“²⁷².

През юбилейната 1981 г. Динеков публикува няколко материала на чужди (руски, английски, немски и полски) езици с научен (два доклада от научни конференции) и научнопопулярен характер за делото на Кирил и Методий и българската култура, за историческата мисия на старобългарската литература, за личността на Константин-Кирил Философ, за Патриарх Евтимий и за българската литература от IX и X век, като статията за личността на Константин-Кирил Философ излиза последователно на английски и руски език в сп. „Обзор“²⁷³.

През 80-те години Динеков се замисля и да напише своя подробна автобиография, за която в „планчето-конспект“ за написване на спомените си отбелязва, че това няма да „е автобиография, а спомени за едно поколение“²⁷⁴. За ненаписаните си спомени Динеков разсъждава в непубликуваните си дневници в Нитра на 15 май 1985 г., сряда: „Вече няма време да напиша спомените, за да бъдат възкресени всички интересни хора, с които съм се срещал. Ще останат само бележките в тези тетрадки. След мен за 10-15 години ще потънат в архивите, за да съберат праха на забравата. Може би по-късно някой ще се заинтересува от тях, ще извлече по-интересните страници и ще ги направи достъпни за читателите. Мисля за тези бъдещи читатели и за тях пиша – може би нашият съвременен свят ще придобие за тях някаква екзотика. Само съжалявам, че

²⁷² П. Динеков, Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура, с. 189-190.

²⁷³ П. Динеков, Дело Кирила и Мефодия и българская култура, С., „София-прес“, 1981, 84 с.; П. Динеков, Историческая миссия древнеболгарской литературы, в Константин Кирил Философ. Материали от научните конференции по случай 1150 г. от рождението му. С., 1981, с. 59-72; P. Dinekov, The Character of Constantine-Cyril the Philosopher, „Obzor“, 1981, № 56, p. 59-66; P. Dinekov, Euthimius of Turnovo. UNESCO (Nat. Comiss. of the PR Bulgaria for UNESCO), 1981, № 1, p. 7-8; P. Dinekov, Literatura bulgarska w IX I X wieku. „Nauka polska“, 1981, № 3-4; s. 53-63 и П. Динеков, Личность Константина Кирилла Философа. Сп. „Обзор“, С., 1982, № 56, с. 61-68.

²⁷⁴ В. Билярска, Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека на перото. ИДА, кн. 101, С., 2011, с. 232.

много късно започнах тези бележки. В тях няма да има споменът за студентството в Софийския университет, за редакцията на „Литературен глас“, за впечатленията в Полша в продължение на две години (от Варшава се върнах точно преди 50 години в края на август 1935 год.), за „златорожците“, за двете пловдивски учителски години, за началото на преподавателската работа в университета, за тревогите и вълненията през войната, за първите години след 9 септември, за шестте години секретарство в Писателския съюз и срещите с чужди писатели. Загубеното време, по чиито следи вече е трудно да се тръгне²⁷⁵. В планчето той отбелязва, че трябва да напише спомени за своите университетски професори Йордан Иванов и Петър Бицили²⁷⁶. Тази идея фактически той започва да реализира в началото на 80-те години, през 1982 г., когато пише редица биографични статии, характерни и с това, че в тях той се връща към своите спомени, свързани с юбилеи или със смъртта на негови колеги и приятели, работили в областта на кирилometодиевистиката, старобългарската литература, езикознанието, фолклористиката и историята: проф. Л. Милетич, проф. Боян Пенев, проф. Й. Иванов, проф. Ал. Теодоров-Балан, проф. Ст. Романски, проф. Ст. Стойков, проф. Ст. Стойкова, проф. Ал. Бурмов, проф. М. Арнаудов, проф. Л. Андрейчин, проф. К. Куев, проф. Е. Георгиев, проф. Г. Цанев и др.²⁷⁷ Някои от тях са

²⁷⁵ БИА – НБКМ, ф. 904, оп. 1, а. е. 221, л. 17. Вж. и В. Билярска, Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. ИДА, кн. 102, С., 2011, с. 124-125.

²⁷⁶ Вж. В. Билярска, Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков, с. 232.

²⁷⁷ Академик Емил Георгиев, сп. „Старобългарска литература“, С., 1982, № 12, с. 121-122 (Без автор-редакционна); П. Динеков, Боян Пенев – ученият и човекът. В. „Народна култура“, № 17, С., 23 април 1982 г., с. 8; П. Динеков, Георги Цанев на осемдесет години, в П. Динеков, В живота и литературата. С., 1982, с. 260-266; П. Динеков, Ал. Теодоров-Балан – първият ректор на СУ, М. Арнаудов, За моя приятел проф. Ал. Бурмов, Ранни спомени за проф. Любомир Андрейчин, Научното дело на проф. К. М. Куев в П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, с. 330-342, 343-364, 365-378, 379-394, 394-404; П. Динеков, Научната дейност на Стефана Стойкова, сп. „Български фолклор“, С., 1982, № 1, с. 41-49; П. Динеков, Професор Любомир Милетич в моите студентски спомени. Сп. „Съпоставително езикознание“, С. 1982, № 3, с. 25-33; П. Динеков, Проф. Стойко Стойков – забележителен учен и незаменим приятел. Сп. „Съпоставително езикознание“, С., 1982, № 6, с. 28-38; П. Динеков, Професор Стоян Романски (1882-1959). Сп. „Съпоставително езикознание“, С., 1982, № 4, с. 39-46; П. Динеков, Проф. Стоян Романски и българският фолклор. Сп. „Български фолклор“, С., 1982, № 3, с. 65-68.

публикувани в негови сборници със статии, а други остават по страниците на специализираната периодика²⁷⁸.

През 1982 г. проф. П. Динеков публикува два сборника – „В живота и литературата“ и „Литература и култура“, с посочените по-горе статии-спомени и други печатани по-рано статии по кирилometодиевистика и старобългарска литература. Споменатите научни статии са включени във втория сборник - „Литература и култура“. Тъй като за тях е ставало дума по-горе, когато са отбелязвани в хронологически ред, тук ще спомена само заглавията им. „За историческото единство на българската литература“ е печатана през 1971 във в. „Литературен фронт“ под заглавие „Хилядолетното единство на българската култура“ и през 1979 г. в първото издание на „Похвала на старата българска литература“. Впоследствие е отпечатана отново и във второто ѝ издание през 1988 г. В сборника грешно е посочена 1980 г.²⁷⁹ Статията „Периодизация на историята на старата българска литература“ е публикувана за пръв път през 1979 г. във в. „Литературен фронт“ във връзка с проведената дискусия по подготовката за написване на многотомна история на българската литература.

Третата статия, включена в сборника - „Как възниква старобългарската литература“, завършва с бележка на Динеков, че е писана през 1969 г. Вероятно тя е останала непубликувана, макар че въпросите, засегнати в нея, са намерили място и в други негови разработки от това време²⁸⁰. Макар явно предназначена за по-широк кръг читатели, тя изтъква предпоставки и моменти, свързани с възникването на старобългарската литература: християнизацията на държавата;

²⁷⁸ Вж. П. Динеков, В живота и литературата. С., 1982, 295 с.; П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, 419 с. и П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, 293 с.

²⁷⁹ Вж. П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, с. 26.

²⁸⁰ П. Динеков, Как възниква старобългарската литература, в П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, с. 43-52.

историческата необходимост, възникнала като последица от обществено-икономическото и политическо развитие; създадените нови условия, развитието на държавния живот и сложните международни отношения, предизвикали необходимостта от писмо и писменост. Динеков не пропуска да отбележи и факта, че в българската държава съществува и се използва гръцката писменост в продължение на 150 години преди въвеждането на Кирило-Методиевското писмо. Той посочва и прекия повод за създаването на славянската азбука – „посланието на моравския княз Ростислав до византийското правителство в 862 г.“, като се спира и на въпросите, по които тогава изследователите все още не са дали изчерпателен отговор – дали Кирил и Методий са работили върху сътворяването на славянската азбука в манастира Полихрон преди молбата на Ростислав и относно просветната дейност на братята в България (на р. Брегалница) преди Моравската им мисия²⁸¹.

Динеков е категоричен, че делото на Собулнските братя „принадлежи към черковно-християнската литература и носи основните белези на византийската култура“, но към тази констатация добавя и други две важни характеристики – творческите личности на двамата братя и влиянието, оказано от славянската среда върху създадената от тях книжнина. Към тези констатации Динеков привежда основните моменти от живота и делото на Кирил и Методий, известни от историческите извори. Така към общия славянски облик на тази книжнина той добавя и нов елемент – славянския патриотизъм на първоучителите и защитата на славянската азбука и култура²⁸².

В тази статия, както и в много други публикации, Динеков се спира специално и на личността на Кирил, като го определя като „по-ярката творческа личност“ от двамата Солунски братя. Ученият засяга

²⁸¹ П. Динеков, Как възниква старобългарската литература, с. 43-46.

²⁸² П. Динеков, Как възниква старобългарската литература, с. 46-47.

общославянския характер на тяхното дело, отчитайки, че тяхната писменост, макар и създадена на Балканския полуостров, е замислена да обслужва всички славяни. Важно е, че нейният истински живот започва след удара, нанесен в Моравия и Панония след смъртта на Методий през 885 г. Динеков отбелязва и органичната връзка на старобългарската литература с кирило-методиевските традиции. Освен че тя притежава черковнохристиянски облик, още от най-ранния ѝ период се забелязват и светски елементи в появата на различните литературни жанрове, проникващи от фолклора²⁸³. В заключителните редове на тази статия се подчертава „бързият напредък на българската феодална държава в политическо и културно отношение“ отразен в творчеството на Константин Преславски, Климент Охридски, Черноризец Храбър и Йоан Екзарх²⁸⁴.

В този сборник са включени още две статии от областта на старобългарската литература, но извън кирилометодиевистиката – „Личността на Евтимий Търновски“ и „Католишката книжнина в историята на българската литература“, както и биографичните статии за негови учители и колеги с постижения от този дял на българската литература, езикознание и история, като проф. Ал. Теодоров-Балан, проф. М. Арнаудов, проф. Ал. Бурмов, проф. Л. Андрейчин и проф. К. Куев.

На същата тема от историята на българската литература Динеков включва в сборника две свои статии, публикувани по-рано във в. „АБВ“ и сп. „Панорама“ - „Преводите в историята на българската култура“ и „История на преводната литература в България“, в които отново отбелязва необходимостта от написване на история на преводната литература и факта, че първите български книжовници са и преводачи, а на по-късни

²⁸³ П. Динеков, Как възниква старобългарската литература, с. 48-51.

²⁸⁴ П. Динеков, Как възниква старобългарската литература, с. 51-52.

етапи се проявяват и като редактори (Старецът Йоан, Патриарх Евтимий и др.)²⁸⁵.

Последната включена в сборника статия е „Тринадесет века история“, която носи датировка от 1981 г. Тя, както и статията му „1000 години българска поезия“, обхваща съществуването на Българската държава през отминалите 13 века и са пряко свързани с юбилейните чествания през 1981 г., но засягат и проблеми на кирилometодиевистиката.²⁸⁶ Тук Динеков подчертава универсализма на старобългарската литература, същевременно, изтъквайки и двата основни белега, които я „отличават с оригиналност и самобитност“: християнско-философска универсалност - защитата на славянската просвета и култура и ролята ѝ в културната история на другите славянски народи²⁸⁷.

Този сборник е посрещнат с изключително голям интерес, и пресата отбелязва неговото излизане от печат с няколко рецензии²⁸⁸.

През 1983 г., Динеков публикува обзорната статия „Някои въпроси около Преславската книжовна школа“ в „Старобългарска литература“. В нея прави преглед на постигнатото от изследователите в областта на старобългаристиката за период от 150 години, като отбелязва главните приноси и открития, но и основните въпроси, по които трябва да се работи²⁸⁹. Статията е разделена на четири дяла и е придружена с богат

²⁸⁵ П. Динеков, Преводите в историята на българската култура и П. Динеков, История на преводната литература в България, в П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, с. 269-279.

²⁸⁶ П. Динеков, Тринадесет века българска история, в П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, с. 406-416 и П. Динеков, 1000 години българска поезия. Защо не? В. „Литературен фронт“, № 9, С., 26 февруари 1981 г., с. 1-2. Вж. и неговия предговор „Пътищата на българската лирика“ в антологията „Българска лирика. Антология.“ С., 1941, с. 5-18.

²⁸⁷ П. Динеков, Тринадесет века българска история, с. 410-412; П. Динеков, Тринадесет века българска история, с. 412 и Д. Лихачов, развитие русской литературы X-XVII веков, Ленинград, 1973, с. 35.

²⁸⁸ Вж. К. Митова, Актуалност, последователност, присъствие. В. „Пулс“, № 26, С., 28 юни 1982 г.; Ив. Балабанов, Съвременен исторически подход към литературата и културата. В. „Народна култура“, № 26, С., 1 юли 1982 г., с. 7; М. Василев, Ярък историк на културата. В. „Отечествен фронт“, № 11442, С., 13 септември 1982 г.

²⁸⁹ П. Динеков, Някои въпроси около Преславската книжовна школа. Сп. „Старобългарска литература“, кн. 12, С., 1982, с. 3-13 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 54-68 и в П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 86-103.

научен апарат. Тя третира няколко основни проблема, свързани с названието и границите на Преславската школа по съдържание, територия и време. Независимо че в нея творят едни от най-бележитите представители на българската литература (епископ Константин, Йоан Екзарх, цар Симеон, Черноризец Храбър и др.), определено трябва да се каже, че названието „Златен век“ на българската литература от IX-X в. не е равнозначно с Преславската книжовна школа. По същото време работи друго такова книжовно средище – Охридската книжовна школа. Най-аргументирано Динеков отхвърля твърденията, че Плиска не е толкова голям книжовен център и я включва в териториалните граници на Преславската школа. Макар че определението му е условно, той говори за „Плисковско-Преславска школа“, тъй като от Плиска започва всъщност началото на усилената книжовна дейност на учениците на Кирил и Методий още по времето на княз Борис. Като времеви граници на съществуването и дейността на Преславската книжовна школа Динеков определя 885-886 г. като начална (идването на Кирило-Методиевите ученици), а като крайна дата – 972 г., когато е разрушен Преслав. Когато говори за Преславската книжовна школа, ученият я свързва и с развитието на езика и неговото единство през този начален период²⁹⁰.

В същия труд Динеков критикува увлечението да се разглежда цялата писмена продукция на Преславската книжовна школа като литература и книжнина. Той категорично твърди, че цялото литературно движение от този период има просветителски характер, обусловено е от покръстването и нуждите на обществото и е „естествено продължение на великото просветителско дело на Кирил и Методий“. Отбелязва и факта за огромното въздействие на Кирил и Методий върху развитието на българската култура, което не само обновява духовния живот на България,

²⁹⁰ П. Динеков, Някои въпроси около Преславската книжовна школа, в П. Динеков, По следите на българската литература и наука, с. 55-58.

но и го въздига „до високите постижения на християнската цивилизация“. Според учения когато се говори за Преславската книжовна школа трябва да се има предвид, че тук става дума за широка културна дейност. Тогава тя се изразява в основаването на училища, образование, литература, наука, философия, изкуство и свързване с големите културни центрове (преди всичко във Византия), в развитие на литературния език. Динеков тук поставя и въпроса за народната култура през тези векове, като ѝ прави исторически разрез, за да констатира нейните съставки: култура на прабългарите, култура на славяните, тракийско наследство, християнска културна метаморфоза след покръстването и влиянието на източните култури²⁹¹. Същевременно по думите на Динеков този въпрос „е твърде сложен и слабо проучен“, затова тук на помощ може да се потърсят много данни във фолклора и народната митология, и особено в „два богати извора: апокрифната книжнина и богомилството“²⁹².

Що се отнася до мястото на Преславската школа в историята на старата българска литература, Динеков търси връзката ѝ с другите периоди от историята на старобългарската литература в перспективата на темата за историческото единство на българската литература. Трудността при изследването на тази тема идва главно поради това, че литературата на тази школа е достигнала до нас фрагментарно, макар че вече може да се говори за нови открития (в химнографията например). По този въпрос Динеков разглежда преди всичко връзката между двете школи - Преславската и Охридската. И двете са продължение на Кирило-Методиевата традиция. В традицията влиза „не само просветителският момент, но и езикът (старобългарски), жанровата система, влиянието на библейския стил, защитата на славянската писменост и култура, която понататък се превръща в култ към делото на двамата братя“. Динеков

²⁹¹ П. Динеков, Някои въпроси около Преславската книжовна школа, с. 58-63.

²⁹² П. Динеков, Някои въпроси около Преславската книжовна школа, с. 61-63.

посочва и връзката на школата със старобългарската писменост на гръцки език, както и с литературата от XII до XVIII век, когато е доказано широко разпространение на творбите на Преславската книжовна школа в нови преписи. Тук той посочва и заслугите на изследователите К. Куев и К. Бегунов за проучването на тези преписи. Засяга също така темата за „конфликтността“ в Преславската книжовна школа: прабългари - славяни, езичество - християнство, християнство - античност, триезичници и традиционалисти – хуманисти, България - Византия, предопределеност - развитие, разцвет - упадък, официална литература - народна литература и фолклор, подем на християнството - поява на ереси (преди всичко богомилството). Тази конфликтност е присъща както на прабългарската писменост, така и на писмеността по време на османското робство, когато тя особено се заостря²⁹³.

Изследването като цяло характеризира Преславската книжовна школа с основната ѝ черта – „оптимистично историческо развитие“: „това е светлината на Преславската и Охридската школа“, която достига руси, сърби и румъни и втори път – „Търновската книжовна школа, която оказва своето силно въздействие от Балканския полуостров до Русия и Литва“²⁹⁴.

През 1983 г. на празника на Светите братя проф. Динеков обявява официално в масовия печат предстоящото излизане на том първи от Кирило-Методиевската енциклопедия – един от върховете в неговата научна дейност²⁹⁵. Енциклопедията ще бъде посветена на 1300-годишнината от създаването на Българската държава. Предстои двадесетгодишна организаторска, изследователска и издирваческа дейност, която накрая ще се увенчае с излизането на четири обемисти тома, като за съжаление Динеков няма да може да види окончателния

²⁹³ П. Динеков, Някои въпроси около Преславската книжовна школа, с. 63-65.

²⁹⁴ П. Динеков, Някои въпроси около Преславската книжовна школа, с. 66-67.

²⁹⁵ Вж. П. Динеков, Внутрешно дело на нашата наука. Предстои излизането на първи том на Кирило-Методиевската енциклопедия. В. „АБВ“, № 21, С., 24 май 1983 г., с. 2.

завършек на този епохален труд, който ще бъде приключен от колегите му след неговата смърт²⁹⁶.

През 1983 г. отново в рамките на честванията от 1300-годишнината и на Програмата „Константин-Кирил Философ“ излиза от печат едно великолепно издание, което може да бъде определено като сборник-алманах от различни по характер и вид материали, под общата редакция на П. Динеков. Става дума за сборника „Кирило-Методиевски страници“, съставен и редактиран от Л. Грашева, Св. Николова и Ил. Пехливанов. Той има три различни предговора - от П. Динеков, Ем. Георгиев и Св. Николова. Включените материали се състоят от нови статии на водещи български и чуждестранни учени в областта на кирилометодиевистиката, препечатване на публикувани по-рано изследвания или откъси, като основната част от сборника представляват фрагменти от произведения на старобългарски писатели. Материалите са групирани в следните раздели – „Великото начало“, „С оръжието на славянската писменост“, „Разцветът“, „С факела на Кирил и Методий“, „Непобедима държава на духа“, откъси от изказвания на чуждестранни кирилометодиевисти и бележки, в които се дава информация за предишни техни публикации, както и сведения за публикуваните тук за първи път материали²⁹⁷. В предговора си, наречен „Избрани страници за едно велико дело“ Динеков дава висока оценка на съставителите на сборника и представя целта, която те си поставят: да запознаят широката публика по най-достъпен начин не само с живота и делото на Солунските братя, но и с откъси от техните жития и от редица

²⁹⁶ Вж. Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I – А-З. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Св. Николова. С., 1985, 740 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II – И-О. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. С., 1995, 911 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. III – П-С. Главен редактор Л. Грашева. Редактори Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, А. Стойкова. С., 2003, 794 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. IV – Т-Я. Главен редактор Л. Грашева. Редактори Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, А. Стойкова. С., 2003, 750 с.

²⁹⁷ Кирило-Методиевски страници. Под общата редакция на акад. П. Динеков. Съставели и редактирали Л. Грашева, Св. Николова и Ил. Пехливанов. С., 1983, 384 с.

произведения на старобългарската литература, в които се говори за тях. Във фрагменти са дадени голямброй изследвания от най-изявени кирилометодиевисти – български и чуждестранни²⁹⁸, включително и два откъса от изказвания на самия Динеков от 1971 и 1981 г.²⁹⁹ Препечатани са и два по-големи откъса от публикувани статии на Динеков за Климент Охридски и Черноризец Храбър³⁰⁰. В алманаха са включени и преводите на произведенията на старобългарските писатели от „Христоматия по старобългарска литература“ на П. Динеков, К. Куев и Д. Петканова. Кратки биографични статии представят и творчеството на изявени български и чуждестранни съвременни кирилометодиевисти.

Една от големите теми в творчеството на Динеков е влиянието и разпространението на старобългарската литература в Русия. Но през 1983 г. той изненадва научната общественост с нов поглед върху двустранните връзки между България и Русия, като публикува изследването си „Киев и Киевска Русия в българската литература“³⁰¹. След като прави кратък преглед на постиженията на българската и съветската наука в изследването на двустранните отношения, той се спира накратко на българското влияние върху руската култура, изиграло важна роля за възникването и развитието на старата руска литература. То води началото си от християнизацията на Киевска Русия, когато са пренесени български книги в Киев, а български духовници официално участват в покръстването на русите. По-нататък Динеков отбелязва приема, който намират отделни произведения на руската литература, както и сведенията за Киевска Русия

²⁹⁸ П. Динеков, Избрани страници за едно велико дело в Кирило-Методиевски страници, с. 10-12.

²⁹⁹ Вж. Кирило-Методиевски страници, с. 198 и 278-279.

³⁰⁰ П. Динеков, Климент Охридски в развитието на българската литература и П. Динеков, Черноризец Храбър в Кирило-Методиевски страници, с. 203-210 и 235-239. Пълният текст на същите статии вж. в П. Динеков, Особености на българската литература през IX в., в Сб. Константин-Кирил Философ. С., 1971, с. 271-284 и П. Динеков, Черноризец Храбър, в сп. „Език и литература“, С., 1953, кн. 1, с. 47-51.

³⁰¹ П. Динеков, Киев и Киевска Русия в българската литература, в сп. „Славянска филология“, т. 18, С., 1983, с. 15-26 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 60-83 и в П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 310-326.

и Киев в българската литература, като се започне от IX в. и се достига до съвременността, въпреки че голяма пречка за проучването на този въпрос се оказва загубата на такива оригинални български текстове с по-обширни описания за Киев и Киевска Русия³⁰². Най-ранните произведения на старата руска литература, проникнали в България, които Динеков посочва, са житията на Борис и Глеб, проложното житие на княгиня Олга, молитвите на Кирил Туровски, словата на митрополит Иларион, Словото за варяжката вяра, „Хождение“ на Даниил и др. Изследователят посочва и случаи, когато в средновековни български ръкописи се появяват кратки вести за „важни събития в културния живот на Киевска Русия“, включително и за покръстването на русите, за походите на русите до Цариград и в България (Асеманиевото евангелие, Охридския апостол от XII в., Драгановия миней XIII в., Търновското евангелие от XIII в., Норовския пролог от XIII в., Лесновския пролог от XIII в., Пролог № 319 от XIII в., Пролог № 189 от XIV в., Пролог № 58 от 1388 г., Зографското евангелие от XIV- XV в., Пролог на Л. Ковачевич от XIV в., преписа на Манасиевата хроника от 1345 г. и Ватиканския ѝ препис, сведения от Владислав Граматик и др.). Динеков отделя и немалко място за книгообмена и установените връзки от времето на Търновската книжовна школа, спирайки се и на дейността на Киевския митрополит Киприан, българин по произход, и на неговия сродник Григорий Цамблак. Отбелязва и заминаването на много български книжовници и прехвърлянето на български книги за Киевска Русия при падането на България под турско робство, не забравя и сведенията за Киев и Киевска Русия, които се съдържат в Паисиевата история³⁰³. На следващите страници ученият прави подробен преглед и анализ на известното за

³⁰² П. Динеков, Киев и Киевска Русия в българската литература, в П. Динеков, По следите на българската литература и наука, с. 69-71.

³⁰³ П. Динеков, Киев и Киевска Русия в българската литература, с. 71-75.

Киевска Русия във възрожденската литература, както и в съвременната, отбелязвайки, че това е „една тема в българската литература, започнала още от Средновековието“³⁰⁴.

През 1983 г. Динеков публикува в „Старобългарска литература“ статията си „Ръкописната книга в историята на културата“³⁰⁵. Той се ограничава с примери „главно от българския материал“. Разделя статията на седем подраздела, и макар че разглежда цялостния период на съществуването на ръкописната книга до появата на първата българска печатна книга – „Кириакодромиона“ на Софроний Врачански (1806 г.), отделя и немалко място за най-ранния период от съществуването ѝ. Въпросите, на които той се спира са: 1) трайността и неизчерпаемостта на ръкописната книга – „За историята на българската култура това означава господство на ръкописната книга в продължение на повече от девет века“. За излагането на въпроса му служат изследванията на К. Куев и на руските изследователи³⁰⁶; 2) през Средновековието „ръкописната книга е не само символ, но реален носител на културата“, тъй като в нея са отразени история, литература, език, наука, философия, право, богословие, живопис и музика. Тук той се спира и на мястото на приписките върху нея, публикувани в съществуващите описи на ръкописните книги, изтъквайки тук заслугите на Й. Иванов, Б. Цонев, Ив. Дуйчев, Ив. Гошев, Д. Петканова и Ив. Буюклиев³⁰⁷; 3) мястото на ръкописите в историята на българската литература. Като се спира на особеностите на ръкописната книга и сравнявайки я с печатната, той отбелязва и приносите на изявени

³⁰⁴ П. Динеков, Киев и Киевска Русия в българската литература, с. 75-83.

³⁰⁵ П. Динеков, Ръкописната книга в историята на културата, сп. „Старобългарска литература“, № 13, С., 1983, с. 3-11 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 97-109 и в П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 151-165. Вж. и неговата рецензия за книгата на А. Джурова „Хиляда години българска ръкописна книга. Орнамент и миниатюра“ – П. Динеков, Книгата – възплъщение на словото, в. „Литературен фронт“, № 9, С., 3 март 1983 г., с. 2.

³⁰⁶ П. Динеков, Ръкописната книга в историята на културата, в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 97-99.

³⁰⁷ П. Динеков, Ръкописната книга в историята на културата, с. 99-101.

български и чуждестранни учени в тази насока – Б. Пенев, Б. Ст. Ангелов, Хр. Кодов, К. Куев, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Г. Попов, Пр. Матеич, М. С. Шчепкин, Е. Ф. Карски и Д. С. Лихачов³⁰⁸; 4) изследванията на ръкописните книги допринасят за по-пълното опознаване на Средновековието – посочват се като най-значими изследванията за Златния век на българската литература (IX-X в.) и за Търновската книжовна школа³⁰⁹; 5) влиянието на ръкописната книга върху съвременното изкуство. Примерите, които се сочат, са от творчеството на Цанко Лавренов, Добри Христов, Иван Вазов, Николай Райнов, Йордан Йовков, Стоян Загорчинов и Емилиян Станев³¹⁰; 6) ролята, която играе ръкописната книга за развитието на науката. Като примери са посочени изследванията на Й. Иванов, К. Куев, Б. Ст. Ангелов и на руските учени В. И. Малишев и И. Ю. Крачковски³¹¹; 7) значението на работата, извършвана в областта на славянското ръкописно наследство – става дума за работата на библиотекари, архивисти и палеографи. Динеков отбелязва също работата на специалистите и по издирването, съхранението и публикуването на ръкописните книги³¹².

През 1983 и 1984 г. П. Динеков популяризира в статии и интервюта създаването, началната дейност и плановете на Кирило-Методиевския научен център³¹³. С най-голямо значение е уводната статия в т. 1 на Кирило-Методиевските студии - „Кирило-Методиевският научен център в София“. В нея се прави исторически обзор на хронологическото развитие на интереса към делото на Константин-Кирил и Методий, като в началото

³⁰⁸ П. Динеков, Ръкописната книга в историята на културата, с. 101-103.

³⁰⁹ П. Динеков, Ръкописната книга в историята на културата, с. 103-104.

³¹⁰ П. Динеков, Ръкописната книга в историята на културата, с. 104-106.

³¹¹ П. Динеков, Ръкописната книга в историята на културата, с. 106-108.

³¹² П. Динеков, Ръкописната книга в историята на културата, с. 108.

³¹³ П. Динеков, Търсете книгите, защото в тях има живот вечен. (Интервю за дейността на Кирило-Методиевския център, БАН), в. „Труд“, № 123, С., 24 май 1983 г.; П. Динеков, Кирило-Методиевският научен център в София в Кирило-Методиевски студии, № 1, С., 1984, с. 5-8; П. Динеков, Кирило-Методиевски център, сп. „Българо-съветска дружба“, С., 1984, № 5, с. 15; П. Динеков, Научен център „Кирил и Методий“ (Разговор), „Роден глас“, 1984, № 30, с. 7.

на българската кирилометодиевистика се поставя Васил Априлов (1841 г.) и се набелязват отделните изследователски проблеми. Динеков разглежда подробно приносите на Българската академия на науките, Софийския университет и неговите факултети, Народната библиотека в София и др., изтъквайки и голямата роля на научните симпозиуми и чествания на годишнините на Кирил и Методий и на 1300-годишнината от създаването на Българската държава. Голям тласък за развитието на кирилометодиевистиката се дава с разпореждане № 7 от 11 февруари 1980 г. на Бюрото на Министерския съвет, с което се създава „Кирило-Методиевски научен център към Президиума на Българската академия на науките като научна организация, юридическа личност на бюджетна издръжка, със седалище в София и с предмет на дейност: научноизследователска, популяризаторска и пропагандна дейност у нас и в чужбина, както и координация на научните изследвания, свързани с делото на Кирил и Методий.“ Динеков описва основните дейности, с които ще се занимава Центърът, откроявайки като най-важни за момента подготовката на нова библиография по кирилометодиевистика и издаването на замислената тогава тритомна Кирило-Методиевистка енциклопедия, от която първият том по това време е даден за печат. Други важни задачи, които стоят пред Центъра, е пълното публикуване на изворите за живота и дейността на Кирил и Методий, като се използва опитът на проф. Ал. Теодоров-Балан, и организирането на издателската му дейност, за изпълнението на която е започналата да излиза поредица „Кирило-Методиевски студии“. Като последна задача, стояща пред института, е изтъкнато и създаването на млади кадри в областта на кирилометодиевистиката. Тази уводна статия е на практика отчет за направеното и правещото се в момента, а и един дългосрочен план пред току-що създадения Център³¹⁴.

³¹⁴ П. Динеков, Кирило-Методиевският научен център в София в Кирило-Методиевски студии, №

През 1984 г. Динеков публикува три свои статии, посветени на български учени, занимавали се с проблемите на кирилometодиевистиката и старата българска литература – проф. Петър Мутафчиев, проф. Иван Гълъбов и проф. Иван Леков, като в последните две той включва и свои спомени за тях³¹⁵.

През 1985 г. в Москва излиза от печат сборник в чест на Дмитрий Лихачов - виден изследовател на руската и българската средновековна литература, с неocenими заслуги и за кирилometодиевистиката. Двамата с П. Динеков са свързани освен със сърдечно прителство, и с интензивни научни контакти. В сборника Динеков участва с кратка статия за Българския апокрифен летопис³¹⁶. Тук е налице сериозен археографски разбор на този изключително важен извор, публикуван в България за пръв път от неговия учител Й. Иванов. Анализирайки апокрифа в неговата историческа част, Динеков го нарежда на едно от водещите места сред средновековните български исторически съчинения – Именника на прабългарските ханове, българските каменни надписи на гръцки език, Историкиите на Константин Преславски, Краткия летопис в Симеоновия (Светославов) сборник, преведените византийски хроники на Йоан Малала и Георги Амартол, Кратката хронография на патриарх Никифор и др. Динеков отбелязва и „ярката отлика от предходната традиция: силно изразена патриотична тенденция, която отразява отношенията и

1, С., 1984, с. 5-8.

³¹⁵ П. Динеков, Проф. Петър Мутафчиев и проблемите на старобългарската литература, сп. „Старобългарска литература“, № 16, С., 1984, с. 26-33 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 172-181 и в П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 385-395; П. Динеков, Проф. Иван Гълъбов – бегли спомени, сп. „Съпоставително езикознание“, С., 1984, № 6, с. 59-64 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 252-261; П. Динеков, Професор Иван Леков – размисли и спомени, сп. „Съпоставително езикознание“, С., 1984, № 3, с. 78-85 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 225-237.

³¹⁶ На същия въпрос той се спира и в други свои изследвания, включително и в университетския си учебник по стара българска литература (1950). Също и: П. Динеков, Болгарская апокрифическая летопись (Из истории жанров в староболгарской литературе) в Проблемы изучения культ. наследия. Сборник в честь акад. Д. С. Лихачева. Москва, 1985, с. 121-126 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 90-96 и в П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 240-247.

настроенията на българското общество през византийското робство“. Същевременно той потвърждава изводите на Й. Иванов, който сравнява стила на анонимния автор на апокрифа с този на Паисий Хилендарски³¹⁷. Отбелязвайки новите моменти, които се откриват в апокрифа, Динеков се спира и на творчеството на Д. Лихачов, в което той анализира старите славянски литератури.

1985 г. е юбилейна - отбелязва се 1100-годишнината от смъртта на Методий както в България, така и по света. Динеков е един от най-активните в организирането и отбелязването на юбилея. От неговото перо излизат научни и научнопопулярни статии, интервюта и доклади, някои от които са отпечатвани и през следващите юбилейни години³¹⁸. С най-голямо значение сред тях е статията му „Личността на първоучителя Методий“³¹⁹. Тя в действителност представлява най-пълна биография на Методий, изградена на богат изворов материал, в основата си познат, но с впечатляващи нови акценти при прочита на житията и кореспонденцията от папската канцелария, отнасяща се до Моравската мисия. Освен с

³¹⁷ П. Динеков, Българският апокрифен летопис (Из историята на жанровете в старобългарската литература) в П. Динеков, По следите на българската литература и наука, с. 92-93.

³¹⁸ Вж. П. Динеков, Важна научна проява. Продължава симпозиумът в Регенсбург, посветен на 1100-год. от смъртта на Методий (Интервю), в. „Работническо дело“, № 110, С., 20 април 1985 г.; П. Динеков, Голямата традиция. Пред 1100 год. От смъртта на великия Методий, в. „Народна култура“, № 7, С., 15 февруари 1985 г., с. 1; П. Динеков, Дело непреходно, общославянско (Интервю), в. „Пириинско дело“, № 42, Благоевград, 20 февруари 1985 г.; П. Динеков, Личността на първоучителя, в. „Студентска трибуна“, № 28, С., 2 април 1985 г.; П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, сп. „Старобългарска литература“, № 17, С., 1985 г., с. 3-29; П. Динеков, Методий – бележит славянски просветител, „Списание на БАН“, С., 1985, № 5, с. 74-78; П. Динеков, Първоучителят Методий, в. „За буквите“, С., април 1985 г., № 10, с. 8; П. Динеков, Разговор за старобългарската литература (Интервю), сп. „Любословие“, С., 1985, № 1, с. 17-19; П. Динеков, Свързан с България за всички времена (Интервю), в. „Поглед“, С., 1 април 1985 г., № 13, с. 1,5; П. Динеков, Святата наша писменост (Интервю), в. „Ехо“, С., 8 февруари 1985 г., № 6; П. Динеков, Славянски просветител Мефодий. С., (София-пресс), 1985, 56 с. (Същото на английски, италиански, испански и френски език); P. Dinekov, Leur vie et leur oeuvre, „Missi Magazine d'information et de solidarite international (Lion)“, 1985, № 2, p. 44-45; P. Dinekov, Methodius, Slavic Enlightener. UNESCO (Nat. Comiss. of the PR of Bulgaria for UNESCO), 1985, № 1, p. 14-16; P. Dinekov, Outlines of Old Bulgarian Literature. In Kiril and Methodius. Founders of Slavonic Writing. A Collection of Sources and Critical Studies. Ed. by I. Dujcev. New York, 1985, p. 1-36; П. Динеков, Славянският първоучител Методий, в Преводаческото дело на Методий. Тържествена сесия, посветена на 1100-години от смъртта на Методий. С., 1986, с. 3-12. Вж. и П. Динеков, Преводите и родният език – проблем на българската култура, сп. „Панорама“, С., 1986, № 5, с. 209-219.

³¹⁹ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, „Старобългарска литература“, № 17, С., 1985 г., с. 3-29 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 17-53 и П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 166-209.

голямо количество изследвания по кирилометодиевистика, Динеков работи и с откритията на археолозите, направени през последните десетилетия. Той представя братята като равностойни апостоли, но отчита и факта, че в изследванията Методий обикновено се явява в сянката на брата си. За учения братята вървят по един път и всеки от тях „има своя историческа роля и свое предназначение“, като особено след смъртта на брата си Методий „излиза на първи план с една изключителна динамична дейност и с твърд и последователен характер“³²⁰. Динеков подчертава факта, че Методиевото житие е своеобразно продължение на Кириловото и „с него се очертава пълно картината на славянската писменост в началния ѝ развоен път – нейната съдба от Византия до Моравия, Панония и Рим.“ Той смята, че двете жития могат да бъдат обединени в едно цяло и ги определя като „една история на ранната славянска култура“, в която личността на Кирил в първия ѝ етап до 869 г. е централна фигура, докато във втория етап личността на Методий излиза на преден план, и то не само като продължител на делото на брат си, но и като оригинален книжовник. Делото на Кирил по никакъв начин не засенчва Методиевото, протичащо в променящата се политическа обстановка в Европа, на фона на сблъсъка между Изтока и Запада през IX в.³²¹ Тук се изтъква и фактът, че подробностите за ранния живот на Методий преди Моравската мисия са оскъдни в неговото Пространно житие. Ученият показва известните факти за произхода на братята и за тяхното образование, както и предположенията по отношение на Методий. Цитират се изворите, които говорят и за него не само като за войнствен, но и като за образован човек, назначен още на младини на висок административен пост. Динеков отбелязва, че подготовката на Методий за „неговата историческа мисия

³²⁰ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 19.

³²¹ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 19.

започва в манастира на Олимп“, където двамата братя се срещат след Арабската мисия на Кирил (към 851-852 г.), за да не се разделят вече никога. Динеков отхвърля някои твърдения, основаващи се на логически заключения, че от този момент започва създаването на славянската азбука и писменост. Той твърди, че тук Кирил „е продължил своите научно-философски занимания, а Методий е разширил богословската си подготовка“, оказала се толкова полезна само след десетина години в разговорите и споровете с Рим³²². От Пространното житие на Кирил Динеков извлича най-подробна информация за първото съвместно пътуване на братята като пратеници на византийския император, т.н. Хазарска мисия (860 г.). В тази мисия Методий е неотлъчно с брат си и е негов пръв помощник. От срещите и разговорите на братята по време на мисията Методий е силно повлиян от умението на Кирил да води спорове и да влиза в полемика с кагана, юдеите и мохамеданите. Без да отхвърля загадъчния и спорен и до днес въпрос за евангелието и псалтира, написани на „руски език“, с които Кирил се запознава по време на мисията, Динеков само отбелязва, че „вероятно се касае до сирийски език“³²³.

Като връхна точка в сътрудничеството на двамата братя П. Динеков определя следващата мисия, в която ги изпраща императорът – Моравската (863 г.) по молба на моравския княз Ростислав. Той вижда като основна задача, откритола се по време на мисията, „създаването на славянската азбука и превеждане на богослужебните книги“. Динеков разделя дейността на Методий след 862 г. на два основни момента – първият до 869 г., когато умира Кирил, и вторият – архиепископският, когато Методий ръководи борбата за утвърждаването на славянската писменост. Биографията на Методий е изградена от учения на фона на развиващите се тогава събития в Европа, белязани от борбата за

³²² П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 23-24.

³²³ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 25-26.

превъзходство между двете християнски църкви - Римската и Източната. Трудностите за братята се създават от непоследователността в отношенията на Римската църква към славянската писменост, а така също и от променящата се обстановка в самата Моравия и намесата на немското духовенство във вътрешните ѝ работи. Той разглежда и положението в България по време на процеса на християнизацията ѝ, съпроводен от лавиране между Източната и Западната църква; спира се най-обстоятелствено на дейността на Методий след 869 г., опирайки се не само на Пространните им жития, но и привличайки значителен брой документални извори (послания, писма и др.). За създаването на азбуката той подчертава, че Кирил е създал глаголицата, като мимоходом отбелязва, че последните археологически разкопки в Северозападна България дават основание да се говори и за опити за създаване на славянско писмо и в по-ранна епоха. Особено внимание ученият обръща и на подготовката за мисията през 862 г., когато е изобретена азбуката и започват преводите на богослужебните книги. Тази дейност е определена като „създаване на нов литературен език в Европа“³²⁴. Към дейността на Светите братя до 869 г. Динеков подхожда комплексно, разглеждайки не само обстановката, в която творят мисионерите от Солун, но и проследявайки отношенията между двете противостоящи и конкуриращи се църкви, пътуването и престоят им в Панония по покана на княз Коцел и до Венеция и Рим по поканата на папа Николай I. Макар и накратко, Динеков се спира и на един изключително важен момент от биографията на двамата братя по време на престоя им в Рим. Тук те се срещат и разговарят с пратеничеството на княз Борис в Рим и се осведомяват за стремежите му да извоюва самостоятелна Българска църква и да се

³²⁴ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 27-31.

подготви българско духовенство³²⁵. Личността на Методий е осветлена всестранно, доколкото позволяват изворите, разбира се, в следващия период до неговата смърт през 885 г. Продължителният престой на Методий в Рим след смъртта на брат му и дейността му като единствен ръководител на Моравската мисия, Динеков проследява вече не само по Пространните жития, „които са недостатъчни като документация“, но и по „по-достоверни свидетелства – папската и епископската преписка“. Пребиваването на Методий в Панония и Моравия и назначаването му за панонски архиепископ от папа Адриан II, борбата с немските духовници и новото му пътуване до Рим, както и осъждането му от немските епископи са проследени сбито, но на основата на безспорните източници. Динеков изказва известна доза съмнения в идеализирането на Методиевия образ в житията по отношение на държането му пред съда на немските епископи. Освобождаването му от затвора и възстановяването му на архиепископската катедра според него се дължи на новия папа Йоан VIII. Приведени са и сведения по отношение на използването на славянски език в богослужението, както и за продължаването и довършването на започнатите преводи на богослужебните книги и на първо място превода на Библията, Номоканона и Отеческите книги. Тук той отнася и дейността, която първоучителите никога не прекъсват - подготовката на свои ученици и последователи. В този период от дейността на Методий Динеков вижда два основни момента – първият е свързан с неговата просветителска дейност, а вторият – с пастирската му и архиерейска дейност като моравски архиепископ³²⁶. В заключителната част на статията си Динеков отбелязва два момента, които показват и големия авторитет на просветителя, не само сред паството му. Първият е срещата му с „унгарския крал“, който по предположението на Имре Тот е Арпад (895-

³²⁵ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 31-33.

³²⁶ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 33-43.

907), син на крал Алмош (850-895) (вероятно през 884 г.), а вторият е пътуването му до Цариград по покана на византийския император и патриарха (881 или 882 г.). Тази информация отново се основава на Пространното му житие и поради оскъдността ѝ отново Динеков изгражда биографията на просветителя върху хипотези, една от които особено привлича вниманието. Това е предположението, че Методий на връщане минава през българските земи, където вероятно се е срещнал с българския княз Борис, който проявявал интерес към славянското богослужение. До тази констатация ученият достига по косвен път чрез Пространното житие на Климент. За проследяването на останалите години от живота и дейността на Методий до смъртта му през 885 г. са използвани както житията, така и папската кореспонденция³²⁷. В заключителната част на статията Динеков се спира макар и накратко на съдбата на Методиевите ученици след 885 г. и на ликвидирането на Кирило-Методиевото дело сред западните славяни. В тази част на статията той накратко описва и литературната дейност на Методий, правейки уговорката, че тук не се занимава основно с нея – „тя заема значително място в неговата характеристика и заслужава специално разглеждане“³²⁸.

На основата на нов аналитичен прочит на житията и на останалите извори Динеков прави важни изводи за резултатите от Кирило-Методиевото дело по време на Моравската им мисия, които формулира в три точки. Първата задача, която се възлага на братята и която се проваля, е отиването им в Моравия „като византийски мисионери, които имат за задача да разширят влиянието на Византия на Запад, сред западните славяни“. Втората задача, също неосъществена, е обоснована от идеята за обединение на Изтока и Запада, т.е. „да се хвърли мост между Византия и Рим“. Успешна е само третата задача – създаването на славянската

³²⁷ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 43-45.

³²⁸ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 45-50.

писменост. Заслужават внимание заключителните думи на Динеков, според които Моравската мисия е събудила славянството за нов живот, дала е силен тласък на неговото развитие и го е превърнала в „равностоен партньор на византийската и римокатолическата култура в средновековна Европа. Оценявайки делото на славянските апостоли като общославянско, Динеков подчертава и голямата безспорна заслуга на Българската държава, която в края на IX в. дава гостоприемство на учениците на великите славянски просветители, осигурява им условия за спокойна работа в тогавашните си предели – от Плиска и Преслав до Охрид, съхранявайки „просветителското и хуманистичното им дело“³²⁹.

Юбилеят прави 1985 година значителна за кирилометодиевистиката, но и върхова за творчеството на Динеков - най-после излиза том I от Кирило-Методиевската енциклопедия, на която той е не само организатор, но и главен редактор и един от авторите на ценни статии в нея, написани до смъртта му през 1992 г.³³⁰ В краткия предговор се отбелязва, че тя е колективен труд само на български учени от няколко сродни научни области, посочени са и основните институции, в които са специалистите, работили по нея. Идеята формулирана конкретно от проф. Хр. Кодов, възниква в Секцията по българска литература до Освобождението при Института за литература в БАН, която до излизането и на последния том има ролята на главен координационен център. За оформянето ѝ голяма роля играят организирани юбилейни чествания и научни конференции през 60-те и 70-те години и особено честването на 1300-годишнината от основаването на Българската държава³³¹. Динеков е автор на статията за Христофор Жефарович. Мястото на статията в енциклопедията е свързано

³²⁹ П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, с. 50-51.

³³⁰ Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I – А-З. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Св. Николова. С., 1985, 740 с. Вж. и П. Динеков, Благодатна почва, в. „Антени“, № 83, 27 март 1985.

³³¹ Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I, с. 5-7.

с описанието на труда му „Стематография“ (Виена, 1741)“, където по предложението на учения тук са отпечатани за пръв път изображенията на Методий, Наум, Климент и Теофилакт. По думите на Динеков „те заемат важно място в иконографията на слав. просветители и са изиграли положителна роля за популяризиране на техните образи и дело през XVIII и XIX в. сред българите и сред южните славяни изобщо“³³². В енциклопедията е намерила място и биографичната статия за П. Динеков от Л. Грашева. За разлика от статията ѝ за учения в „Кирило-Методиевски страници“, тук статията е по-голяма по обем, тъй като авторката се спира и на цялостната му биография, и на главните му приноси в кирилометодиевистиката. Посочени са като приноси и новаторски университетският учебник „Стара българска литература“ (2 тома – 1950-1953 г.), студиите му „Основни черти на старата българска литература“ (1959), „Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога“ (1970), „Общност и различия в развитието на старите славянски литератури“ (1968) и „Особености на българската литература през IX и X в.“ (1971). Към статията авторката е приложила и две кратки библиографии – на съчиненията на Динеков на български и чужди езици по кирилометодиевистика и на литература за него, също на български и на чужди езици³³³.

През 1986 г. е отбелязан юбилеят на големия руски учен медиевист акад. Дмитрий Лихачов. По този повод П. Динеков публикува статия в сп. „Литературна мисъл“³³⁴. През тази година двамата колеги и приятели пишат и общ предговор на монументалното „Жития Кирилла и

³³² Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I, с. 682.

³³³ Л. Грашева, Петър Динеков, в Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I, с. 585-587.

³³⁴ П. Динеков, Личността на учения (Акад. Д. Лихачов на 80 години), сп. „Литературна мисъл“, С., 1986, № 10, с. 5-8. Вж. и рецензията на проф. Динеков за тритомника с избрани работи на акад. Лихачов – П. Динеков, Д. С. Лихачов, Избрани творби в 3 т., „Книгосвят“, № 9, С., 1989, с. 148-152 и Д. С. Лихачов, Големият свят на руската литература. Съставител, редактор и предговор П. Динеков. С., 1976, 672 с.

Мефодия³³⁵. Но през тази година има и тъжни поводи, които отбелязва П. Динеков. Умира кирилометодиевистът проф. Иван Дуйчев, а също и проф. Георги Цанев, за които прощалните слова са произнесени от Динеков³³⁶.

Научната и популяризаторската работа в областта на кирилометодиевистиката при Динеков и през тази година вървят успоредно. В периодичния печат (в. „Труд“, в. „Антени“, в. „Земеделско знаме“, в. „Народна култура“) са публикувани негови статии, изказвания и интервюта, свързани с делото на Солунските братя, като този път той допълва изследванията си за Методий, акцентирайки над преводаческата му дейност³³⁷.

Годишнината от смъртта на Методий е отбелязана и като годишнина от идването на Кирило-Методиевите ученици в България. П. Динеков изнася голям доклад пред Втория международен конгрес по българистика, който е отпечатан на пет езика като отделна брошура от Издателство „София прес“, и на български език във в. „Работническо дело“ и „Народна младеж“³³⁸. По този начин словото на учения достига до значителен кръг читатели.

Макар че този въпрос Динеков засяга многократно в изследванията си, като най-подробно преди се е спирал на него (Вж П. Динеков, Стара българска литература, Кратък курс. Първа част, С., 1950, с. 49 – 51.), през

³³⁵ П. Динеков, Д. Лихачов, Дело Константина-Кирилла Философа и его брата Мефодия, в Жития Кирилла и Мефодия. М., 1986, с. 6-11 (публикувана и на английски език).

³³⁶ П. Динеков, Прощални думи за Георги Цанев, в. „Литературен фронт“, № 31, С., 31 юли 1986 г., с. 7; П. Динеков, Слово по повод смъртта на акад. Иван Дуйчев, сп. „Исторически преглед“, С., 1986, № 7, с. 5-6; П. Динеков, Академик Иван Дуйчев, сп. „Старобългарска литература“, № 19, С., 1986, с. 126.

³³⁷ П. Динеков, Двама в една бразда. Изказване за Методий, в. „Антени“, № 16, 16 април 1986 г., с. 12; П. Динеков, Великият ден на Кирил и Методий. Ден на българската бъднина, в. „Труд“, № 116, 24 май 1986 г.; П. Динеков, Славянският първоучител Методий, в Преводаческото дело на Методий. Тържествена сесия, посветена на 1100-години от смъртта на Методий. С., 1986, с. 3-12; П. Динеков, Преводите и родният език – проблем на българската култура, сп. „Панорама“, С., 1986, № 5, с. 209-219.

³³⁸ П. Динеков, Ученици Кирилла и Мефодия в Болгарии. Доклад на Втория международен конгрес по българистика. С., София прес, 1986, 24 с. (също на английски, испански, немски и френски език). Вж. и П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 210-226; П. Динеков, Следовниците на Кирил и Методий. Изказване пред участниците във Втория международен конгрес по българистика, в. „Работническо дело“, № 148, С., 28 май 1986 г., с. 4 и П. Динеков, Учениците на Кирил и Методий в България, в. „Народна младеж“, № 121-124, С., 27-30 май 1986 г.

1986 г. той се връща отново към него в резултат на новите археологически открития и от находките в архиви и библиотеки, които допълват с неизвестни факти и документи прочита на произведенията, сътворени в книжовните школи в Плиска, Преслав и Охрид³³⁹.

Продължаването и завършването на делото на Кирил и Методий е поето от техните ученици. основавайки се на изворите, Динеков твърди, че учениците „са взели участие още в първите стъпки при създаването на славянската писменост“, като те съпровождат братята при всички техни пътувания до Рим и до Цариград след смъртта на Кирил. При княз Коцел в Панония те обучават 50 ученика, а в Пространното житие на Климент от Теофилакт се твърди, че Методий подготвил 200 души за свещеници, дякони и иподякони. Макар и накратко (тъй като този въпрос е разглеждан от него и на други места), Динеков се спира и върху краха на Кирило-Методиевото дело в Моравия след смъртта на Методий, предизвикан от епископ Вихинг. Учениците са арестувани и изтезавани и след това прогонени от Моравия, като там и в Хърватско някои от тях успяват да останат и да поддържат, макар и трудно, славянската писмена традиция, а други поемат по различни пътища към България³⁴⁰.

Динеков се спира и на запазените имена и известните факти за учениците, като се позовава на изворите. Той посочва следните имена – Горазд, (заместник на Методий), Климент, Наум, Ангеларий, Сава, Лаврентий, Константин, Игнатий, Лъв, Йоаким, Лазар, Симон и Драгаис, от които пряко свързани с България са Климент, Наум, Ангеларий и Константин. Отново, основавайки се на изворите, Динеков накратко предава достоверните сведения за пътищата и мъченията, които е трябвало да преодолеят те, докато се доберат до България, цитирайки знаменитите

³³⁹ П. Динеков, Учениците на Кирил и Методий в България в П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 210-226.

³⁴⁰ П. Динеков, Учениците на Кирил и Методий в България, с. 210-212.

думи на Теофилакт Охридски, че те „закопнели за България, за България си мислели и се надявали, че България е готова да им даде спокойствие“³⁴¹. Пристигането на учениците в България е отразено на фона на събитията и обстановката в страната. След успеха на княз Борис по дипломатически път да издейства автономията на Българската православна църква, се очертава нуждата от духовенство и книжнина на роден език. Динеков напомня, че „с пристигането на Методиевите ученици в България се решава основният въпрос за славянизирание на българската култура и разпределение на просветните кадри широко в държавната територия“³⁴². В трите най-големи културни средища - Плиска, Преслав и Охрид, с подкрепата най-вероятно и на училите във Византия княз Симеон и Йоан Екзарх, творят учениците на Кирил и Методий. Динеков разграничава в тяхната дейност два отделни етапа – първият е плисковският, а вторият – охридският и преславският, като се спира и на персоналното им разпределение в тези центрове, без да пропуска момента на тяхното преминаване от един център в друг, давайки за пример създателя на Плисковско-Преславският център Наум, изпратен от цар Симеон в Кутмичевица в подкрепа на Климент. Въз основа на резултатите от археологически разкопки и на изворите той представя просветната и културната дейност, процъфтяваща в тези три средища. Когато говори за дейността и творчеството на учениците, Динеков се основава на „блестящите открития“, направени в последно време от българските учени Г. Попов, Ст. Кожухаров, Кл. Иванова, Б. Ст. Ангелов, Бл. Шаламанов, К. Попконстантинов, както и на изследванията на чуждестранните българисти А. Вайан, Д. Лихачов и Р. Пикио³⁴³. Той заключава, че Преславският и Охридският културни центрове създават облика на

³⁴¹ П. Динеков, Учениците на Кирил и Методий в България, с. 212-215.

³⁴² П. Динеков, Учениците на Кирил и Методий в България, с. 215-217.

³⁴³ П. Динеков, Учениците на Кирил и Методий в България, с. 217-220.

целокупната българска литература през IX и X в. и нейния Златен век, като декларира, че тук не смята за своя задача да прави характеристика на тази литература и на нейното жанрово разнообразие. Последните думи в тази му статия се отнасят за приноса на България, където „възкръсва делото на двамата солунски братя, съхранява се тяхната голяма културна традиция, за да бъде предадена отгук на другите славянски народи и да оцелее през вековете“³⁴⁴.

През 1987 г. Динеков публикува две свои изследвания от историята на старобългарската литература, но само в статията си за делото на Методий се занимава с проблемите на кирилometодиевистиката, докато във втората си статия най-подробно представя историята, основните черти и значението на Търновската книжовна школа³⁴⁵. Статията му „Делото на Методий“ е свързана с отбелязването на 1100-годишнината от смъртта на славянския първоучител Методий. Тя е реплика - кратък и изключително стегнат вариант на голямата му статия „Личността на Методий“ от 1985 г.³⁴⁶.

Изследванията на П. Динеков за Методий достигат до още по-широка аудитория през 1988 година, когато статията му за личността на Методий е отпечатана във Федерална република Германия и на руски език³⁴⁷.

През 1988 г. се провежда Десетият международен конгрес на славистите в София, отбелязват се и няколко важни юбилея за българската наука – годишнината на Софийския университет, стогодишнината на Катедрата по славянска филология и изучаването на старобългаристиката

³⁴⁴ П. Динеков, Учениците на Кирил и Методий в България, с. 222, 224.

³⁴⁵ П. Динеков, Делото на Методий, в Кирило-Методиевски студии, № 4, С., 1987, с. 7-11 и П. Динеков, Търновската книжовна школа. История, основни черти, значение. Сп. „Старобългарска литература“, 20, С., 1987, с. 3-19.

³⁴⁶ Вж. П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 17-53.

³⁴⁷ П. Динеков, Личность славянского просветителя Мефодия, в Simposium Methodianum. Neuried, 1988, р. 69-86 (Selekta Slavica, 13).

като дисциплина. Тези събития Динеков коментира в свои интервюта и статии в българската периодика³⁴⁸.

Годината се оказва особено плодотворна за Динеков и по друга причина - тъй като излизат от печат и две негови книги, в които темите на кирилометодиевистиката и старобългарската литература и култура са основните. Става дума за второто издание на книгата му „Похвала на старата българска литература“ и първото издание на „По следите на българската литература и наука“³⁴⁹. Тя повтаря първото издание, получило Кирило-методиевската награда за наука през 1980 г.

Книгата му „По следите на българската литература и наука“ е изградена на същия принцип, както и разгледаните по-горе. Тя представлява на практика сборник със статии и студии на учения, печатани в научната периодика през последното десетилетие. Разделена е на два дяла – „Из историята на старобългарската литература“ и „Из историята на българската наука“. Във втория дял преобладава мемоарният елемент и разкази за учители и колеги – проф. Любомир Милетич, проф. Иван Шишманов, проф. Йордан Иванов, проф. Петър Мутафчиев, проф. Стоян Романски, проф. Михаил Арнаудов, проф. Кирил Мирчев, проф. Иван Леков, проф. Стойко Стойков, проф. Иван Гълъбов, проф. Стефана Стойкова и проф. Димитър Тилков. И в този сборник големият учен остава верен на себе си и на обичта си към своите ученици и последователи.

³⁴⁸ П. Динеков, Славистиката вчера и днес, в. „Народна култура“, № 13, С., С., 25 март 1988 г., с. 3; П. Динеков, Световно културно събитие, в. „Труд“, № 196, С., 13 септември 1988 г.; П. Динеков, София ще защити правото на домакинство на X международен конгрес на славистите, в. „Работническо дело“, № 187, С., 5 юли 1988 г., с. 3; П. Динеков, Моят университет, сп. „София“, № 9, 1988 г., с. 6-8; П. Динеков, Началото на Софийския университет в спомените на първия му ректор проф. Александър Теодоров-Балан, в. „Литературен фронт“, № 37, С., 8 септември 1988 г., с.1; P. Dinekov, Un coup d'oeil sur l'histoire de la slavistique bulgare. Memoires inedits d'Alexandre Theodorov-Balan, Revue des etudes slaves, vol. 60, S., 1988, № 2, p. 475-480; П. Динеков, Паметник на българската култура, в. „Литературен фронт“, № 41, С., 6 октомври 1988 г., с.1; П. Динеков, Старобългаристиката на Софийския университет, в. „Студентска трибуна“, № 41, С., 5 юли 1988 г.; П. Динеков, Сто години славянска филология в Софийския университет, сп. „Език и литература“, № 5, С., 1988, с. 5-12.

³⁴⁹ П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, 517 с. и П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, 293 с.

Посвещава я на участниците в кръжока по българска литература до Освобождението и български фолклор при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1950-1976 г.), „отлични студенти, любознателни и даровити, влюбени в научната истина“³⁵⁰. В първия дял на книгата Динеков включва публикуваните си по-рано статии „Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура“, „Личността на първоучителя Методий“, „Някои въпроси около Преславската книжовна школа“, „Киев и Киевска Русия в българската литература“, „Българските преводи на „Слово у полку Игореве“, „Българският летописен летопис“, „Ръкописната книга в историята на културата“, „България – средище на старата славянската култура“.

Сборникът е широко и положително отразен в българската периодична преса – в сп. „Родолубие“, в. „Пулс“, в. „АБВ“ и в. „Литературен фронт“ от Илия Пехливанов, Никола Тепелиев, Луко Захариев и Стоян Илиев³⁵¹.

Последната голяма книга, която Динеков успява да издаде приживе, е сборникът с негови студии и статии „Проблеми на старата българска литература“, излязла от печат през 1989 г. Както и посочените по-горе книги тя е организирана в установената от него практика да представя изследванията си от последните десетилетия в научната периодика, а и от по-рано публикувани в други негови сборници статии, обединени около теми от старата българска литература. В него преобладават статиите му по проблемите на кирилometодиевистиката, както и статии за изявени български изследователи на тези проблеми. Тук Динеков включва следните свои статии, които са разгледани по-горе в тази глава:

³⁵⁰ П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 4.

³⁵¹ Ил. Пехливанов, Съзнание за приемственост, сп. „Родолубие“, № 8, С., 1988, с. 45-47; Н. Тепелиев, За създателите на българската литература и наука, в. „Пулс“, № 35, С., 30 август 1988 г., с. 4; Л. Захариев, Интимни страници за науката, в. „АБВ“, № 30, С., 26 юли 1988 г., с. 4; Ст. Илиев, Строители на българската наука, в. „Литературен фронт“, № 31, С., 28 юли 1988 г., с. 2.

„Естетическият свят на старата българска литература“ (1988), „Периодизация на историята на старата българска литература“ (1973), „Как възниква старобългарската литература“ (1969), „Някои въпроси около Преславската книжовна школа“ (1982), „Търновската книжовна школа (История, основни черти, значение)“ (1985), „Българската култура през XV-XVII. Обща характеристика“ (1979), „Ръкописната книга в историята на културата“ (1983), „Личността на първоучителя Методий“ (1985), „Учениците на Кирил и Методий в България“ (1986), „Културно-историческо значение на Симеоновия сборник“ (1979), „Българският апокрифен летопис (Из историята на жанровете в старобългарската литература)“ (1985), „Личността на Евтимий Търновски“ (1980), „Католишката книжнина в историята на българската литература (Методологически въпроси)“ (1980), „Из руско-българските литературни връзки през XVI-XVIII в.“ (1963), „Киев и Киевска Русия в българската литература“ (1983), „Българските преводи на „Слово о полку Игореве“ (1986), „Рилският манастир в изследванията на проф. Йордан Иванов“ (1985), „Проф. Йордан Иванов и Бачковският манастир“ (1983), „Българо-гръцките литературни отношения в изследванията на проф. Йордан Иванов“ (1985), „Литературно-историческите изследвания на Юрдан Трифонов“ (1963), „Проф. Петър Мутафчиев и проблемите на старобългарската литература“ (1984), „Една научна експедиция в Света гора“ (1987), „За историческото единство на българската литература“ (1971, 1981), „Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура“ (1981)³⁵².

В последните години от живота си П. Динеков не спира да работи по проблемите на първобългарските каменни надписи, на кирилometодиевистиката, така и по теми за цялостната история на

³⁵² П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, 438 с.

българската литература и българския фолклор. От бележките в тефтерчетата-календари, съхранявани в неговия архив, може да се види, че главната му грижа са подготовката и издаването на останалите тонове от Кирило-Методиевската енциклопедия и Кирило-Методиевските студии, също и огромната редакторска работа, с която продължава да се товари.

През 1991 г. излиза от печат том първи от „Симеоновия сборник“, в който отново е отпечатана като въвеждаща статията на Динеков „Културно-историческото значение на Симеоновия сборник“, която повтаря по-рано публикуваната статия с някои редакционни допълнения, резултат от откритията, направени след предишните ѝ публикации³⁵³.

След смъртта на П. Динеков, през 1995 г. излиза от печат вторият том на Кирило-Методиевската енциклопедия, на която ученият е главен редактор. В него са отпечатани три негови статии: за Св. Иван Рилски, за Сборника на княз Светослав от 1076 г. (в съавторство с Кл. Иванова) и за Константин-Кирил Философ³⁵⁴.

Изборникът от 1076 г. и друг път е бил обект на изследвания от български учени, което е показано и в приложената литература в края на статията, но тук Кл. Иванова и П. Динеков в най-сбита форма се спират, както на неговото откриване, така и на двете мнения, оформили се в изследванията на руските и българските учени. Едната теория отхвърля каквото и да било българско посредничество при превода му от гръцки на славянски и дори отхвърля възможността протографът да има български произход, докато при втората това посредничество е безспорно и се допуска вероятността сборникът да е съставен в България. Втората теза е

³⁵³ П. Динеков, Културно-историческото значение на Симеоновия сборник, в Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Т. I. Изследвания и текст. С., 1991, с. 9-17. Вж. и П. Динеков, Симеоновия (Светославов) Изборник от 1073 г. в развитието на българската литература, сп. „Старобългарска литература“, № 5, С., 1979, с. 3-9 и П. Динеков, Значение Изборника Симеона – Светослава 1073 г. в развитието на българската култура, в Изборник Светослава 1073 г. Москва, 1977, с. 272-279. Вж. и П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 226-239.

³⁵⁴ Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II – И-О. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. С., 1995, с. 25-33, 56-59 и 388-423.

защитавана не само от български, но и от изявени руски изследователи. Кл. Иванова и П. Динеков показват връзката на Изборника със Симеонова България. Като пример двамата учени посочват първата статия на Изборника, в която възможният ѝ автор презвитер Григорий препоръчва на „грамотния човек“ като подходящо и поучително „житието на Константин-Кирил“. В заключението Кл. Иванова и П. Динеков отбелязват, че при съвременното състояние на проучванията нито една от двете хипотези не може да бъде „категорично приета или отхвърлена“, но връзката на Изборника от 1076 г. с „книжовното наследство на Симеонова България е несъмнена“³⁵⁵.

Специално внимание в енциклопедията заслужава статията на проф. П. Динеков за Константин-Кирил Философ, която, смятам, може да бъде високо оценена, тъй като е и един от последните научни текстове на учения; (завършена е в последните месеци от живота му, което е ясно и от цитираната литература). Последното заглавие, което цитира Динеков е от 1992 г. В нея П. Динеков се проявява като изключителен познавач на политическата история на България и историята на старобългарската литература, и още по-тясно погледнато, на делото на Светите братя. Статията е изградена върху сериозно познаване на изворите и литературата. Разглеждат се появата и делото на братята на фона на протичащите събития през IX в., когато те създават писмеността като щит срещу чуждестранните домогвания, за нуждите на християнизацията на славяните. Кирил и Методий са представени като мисионери и дипломати, църковни организатори, просветители и книжовници. Още в началото на статията Динеков се спира най-обстойно на изворите, като прави и сериозна оценка, резултат на задълбочен анализ. Сред изворите, които той използва и посочва, са различни по жанр извори, например писмата и

³⁵⁵ Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II – И-О, с. 56-59.

посланията на римските папи, но на първо място са Пространните жития от славянски произход, извори от италиански, чешки, полски, гръцки и романо-германски произход. Отбелязва и труднообяснимия факт, че липсват ранни гръцки извори.

Когато се спира на биографията на Константин-Кирил Философ, Динеков излага съществуващите реални и легендарни данни за него, отнасящи се до произхода, прилагайки аргументите за и против трите схващания за него; обучение; назначението му за библиотекар; философските му възгледи; мисионерските му пратеничества – при сарацините, при хазарите, както и на въпроса, около който се спори до днес – за запознаването му при хазарите с евангелието на „руски писмена“, като изказва своето мнение, че се касае до евангелие на сирийски език. Обърнато е внимание и на подготовката на двамата братя за Моравската мисия (862-863), като в Моравия те пристигат с готова вече азбука („окончателно оформена славянска азбука и преведени най-необходимите богослужебни книги“), но същевременно е показано че това става възможно, като се имат предвид и предишните им занимания. Динеков се спира и на теориите за съществуването на такава азбука и преди Кирил и Методий, разсъждавайки и върху глаголицата и кирилицата, като отбелязва, че Кирил е създател на глаголицата. Братята, заедно със своите сътрудници „създават нов литературен език“, като в Моравия създават школа и продължават преводаческата си дейност. Динеков пише, че пред братята стои основната задача да се въведе в богослужението славянския език, необходимо за създаването на самостойна Моравска църква и стремеж към държавна независимост. Тук той отбелязва и мястото и ролята на учениците на братята като проповедници и книжовници. Пътуването до Рим (866-868) е свързано с друг важен момент от мисионерската дейност на братята. Става дума за

престоят им в Панония, където по думите на Динеков, се създава ново средище на славянската просвета. По време на това пътуване до Рим братята и придружаващите ги ученици спират във Венеция, където Кирил влиза в диспут с противниците на тяхното дело. Динеков се спира и на спорните моменти за диспута във Венеция от Пространното житие на Кирил. Един от важните моменти от биографията на Кирил са последните години от неговия живот, когато той заедно с брат си отстояват правото на славяните да имат богослужение на свой език, и защитават своето дело. Със замонашването, болестта на Кирил и неговата смърт, статията не свършва, а продължава с кратък аналитичен преглед на неговото книжовно творчество. Динеков като отбелязва дори в количествено отношение широкия жанров обхват (молитви, диспути, беседа, преводи, поезия и др.) на това творчество, изрично подчертава че то принадлежи на две литератури – византийската и българската. Ученият не отминава и споровете около неговото творчество, но същевременно подчертава, че с него се „създава традиция, която се следва от българските писатели през IX-X в.“ Изключително високата оценка на Динеков за делото на Кирил, завършва с неговата огромна важност и „в светлината на влиянието, което то оказва върху развитието на българската и славянската средновековна литература“. След статията Динеков прилага пет колони с литература за Кирил, но прави впечатление, неговата скромност, тъй като тук не включва нито едно свое изследване в тази библиография, а неговия принос е изключителен и виден от отпечатаните до сега библиографии, и от направения до тук преглед³⁵⁶.

През 2001 г. посмъртно е отпечатан сборникът „Размисли върху българската литература и култура“, в който са включени статии на Динеков от последното десетилетие от живота му. Съставител на сборника

³⁵⁶ Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II – И-О, с. 388-423.

е проф. Стефана Стойкова, която е и автор на послеслова към него. Тя отбелязва, че това на практика е последният труд на Динеков, намерен е в чернова след смъртта му на работното му бюро. Тя пише, че нейната съставителска работа се състои в допълването с някои нови статии, и мястото на липсващите в папката. Съставителката прави една важна констатация, характерна за цялостното творчество на учения: „Професор Динеков живееше с научни идеи и планове, имаше желание да напише още няколко книги. Понякога, макар и рядко, споделяше тези намерения със своите близки колеги и приятели. Такива планове от различно време, разработени в различна степен, се намират в архива му. Но той ясно виждаше, че няма да има време за монографии. Затова предпочиташе по-краткия жанр – статиите. В тях, по необходимост накратко, той умееше с голямо майсторство да очертае проблемите и да изложи своите виждания, разсъждения и изводи.“ Статиите в сборника се предхождат от статията на Светлина Николова „Петър Динеков – един поглед отблизо“, която представлява кратък, но изграден с уважение и преклонение към големия учен портрет. Тя определя Динеков като „един от най-значителните български учени на двадесетото столетие“. В цялостното си творчество той „очертава единствената в българското литературознание адекватна картина на българското словесно изкуство в продължение на целия му исторически път, като се започне от българския фолклор, премине се през средновековната литература, творбите на Българското възраждане и се стигне до новата и съвременната българска литература.“ Св. Николова дава и висока оценка на тази последна книга със статии на учения, като пише, че „завършвайки десетилетните му усилия да вникне в същността на развоя на българската словесност, тя представлява онази липсваща досега частица от картината на българската литература и на българския фолклор, която ни пречи да ги видим така, както ги вижда П. Динеков в тяхната

цялост.“ В предговора и в послеслова се чувства тъгата на двамата автори за рано отишлия си учен и колега, и се чувства празнотата, която остава след него. Върху гърба на книгата е отпечатан откъс от едно изказване на акад. Д. Лихачов за акад. Динеков и проф. Ив. Дуйчев с високо признание, както за тях, така и изобщо за българската наука. Тук ще повтора думите на големия учен: „Постиженията на България в областта на хуманитарните науки са постижения огромни и впечатляващи. Изглежда страната ви е предназначена да бъде техен център. Школата на академик Петър Динеков, школата на академик Иван Дуйчев и на много други сега действащи учени са върхове в световната филология. Българската академия на науките е извършила колосално много в тази област. Академик Лихачов“³⁵⁷.

Сборникът е разделен на четири дяла. По темата за кирилометодиевистиката и старата българска литература се отнася раздел втори. Той включва статиите „Предистория на българската литература“, „Кои са били учениците на Кирил и Методий“, „Между две култури“, „Търновската книжовна школа (История, основни черти, значение)“, „Българското ръкописно наследство през XV-XVIII в. и някои проблеми на историята на литературата и културата“, „Съдба и култура на българските католици в изследванията на проф. Л. Милетич“³⁵⁸.

Статията му „Предистория на българската литература“, която има посвещения за проф. В. Бешевлиев, е писана през 1991 г. В нея Динеков се опира на изследванията и публикациите на проф. Бешевлиев на първобългарските надписи, както и на резултатите и находките от последните археологически разкопки. Динеков и тук поставя въпроса за установяването на основните периоди в историята на българската

³⁵⁷ П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, 299 с. Предговорът на Св. Николова и послеслова на Ст. Стойкова вж. на с. 5-8 и 297-299. Вж. рецензията за сборника - „За българската литература с академична задълбоченост. – сп. „Читалище“, г. СXXXIII, № 1-2, 2002, с. 18.

³⁵⁸ П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 111-194.

литература и техните граници, а на второ място е „успоредяването“ на тези периоди с основните направления в развитието на европейските литератури. На основата на примери с текстовете на тези надписи на гръцки език от VIII и IX век (т.е. времето на владетелите Тервел, Крум, Омуртаг и Маламир) той засяга въпросите за първобългарските надписи като литературни паметници и тяхното място в периодизацията на историята на българската литература. Динеков възприема класирането на паметниците от проф. Бешевлиев на военни, триумфални, мирни договори, военни надписи, строителни и възпоменателни, свидетелстващо за тяхното разнообразие. Спира се и на трудностите, които учените трябва да преодолеят при техния литературноисторически и литературоведски анализ (езикът на надписите-гръцкия, деловия им характер и краткостта им по обем, установяването на появата на историческо и философско мислене у българите). Динеков отбелязва и факта, че тази традиция, донесена от прабългарите, се прилага на територията на новата родина първоначално на гръцки език, а впоследствие, след приемането на християнството и славянската писменост, и на старобългарски език. Завършвайки този свой анализ Динеков прави ново предложение, коригирайки сам себе си, като този период вместо „Първобългарска писменост“, което е предложил през 1979 г., смята да се нарича „Предистория на българската литература“. Това е един наистина впечатляващ момент от кариерата на учения, който сам коригира своите изследвания. Един факт, който не се среща често в науката³⁵⁹.

Статията му „Кои са били учениците на Кирил и Методий“ е писана също през 1991 г. Тази статия в голямата си част повтаря проучванията и констатациите на П. Динеков от статията му „Учениците на Кирил и Методий в България“ от 1986 г. Новите моменти в тази статия, които се

³⁵⁹ П. Динеков, Предистория на българската литература, в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 113-125.

открояват, са дейността на учениците до идването им в България. Въз основа на житията П. Динеков разделя тяхната дейност на няколко важни момента – първият е, когато учениците работят заедно с двамата братя в Методиевия манастир; вторият момент е тяхната дейност в Моравия, Панония, Венеция и Рим, приживе на Кирил; третият момент обхваща дейността им след смъртта на Кирил, а четвъртият се отнася за времето след смъртта на Методий и пристигането им в България. В статията се поставя и друг важен въпрос, на който засега не може да се даде отговор поради липсата на достоверни извори. Става дума за дейността на учениците, „намерили приют в други славянски и неславянски страни“³⁶⁰.

Статията му „Между две култури“, която е писана през 1990 г., но е отпечатана през 1991 г., може да се приеме като едно продължение на предходната – за учениците на Кирил и Методий. Макар че от заглавието ѝ не личи, но тя се отнася до личността и делото на Наум Охридски. От съдържанието на статията става ясно, какво е имал предвид Динеков, за да я озаглави така. Той отбелязва, че „учителят и книжовникът Наум живее и работи в решителната борба между две култури“. Според житията, той е родом от Мизия, където е и отрасъл. Това е било в периода на предхристиянската (езическата) епоха, а младостта и зрелостта му са свързана вече с другата култура – християнската. Не е пропусната и друга важна традиция при културния опит, който Наум донася в България – моравско-славянската, като се загатва и за моравско-латинската. Динеков проследява пътя на Наум от Моравия и в „християнизирана, Борисова България“, въпреки оскъдността на изворите. Динеков подчертава и друг важен момент, свързан с близостта на Наум с Климент, който се забелязва от двете славянски жития на Климент и Наум, писани от един и същи автор, техен ученик. Събитията и личностите в тази важна статия в

³⁶⁰ П. Динеков, Кои са били учениците на Кирил и Методий, в Кирило-Методиевски студии. № 8. С., 1991, с. 5-10 и в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с.126-134.

творчеството на Динеков са разгледани на фона на историческите събития, изключително добре познати и анализирани от учения. Освен житията той използва и два важни за нашата история, литература и фолклор исторически извора – отговорите на папа Николай I по допитванията на българите и посланията на византийския патриарх Фотий до княз Борис. Тук Динеков се спира и на друг важен момент, който характеризира християнизирването на България и възприемането на славянската писменост като „велико просвещение“, като твърдо отстоява и мнението си, че не бива да се подценява предхристиянския период до покръстването. Свидетелства за този период са не само първобългарските надписи но и цитираните по-горе документи от папа Николай и патриарх Фотий, като е показано и важното място на българския фолклор - също като извор. В тази статия се поставят много важни въпроси, на които науката трябва да намери отговорите³⁶¹.

Следващите три статии „Търновската книжовна школа (История, основни черти, значение)“, публикувана за първи път през 1985 г.³⁶²; „Българското ръкописно наследство през XV-XVIII в. и някои проблеми на историята на литературата и културата“, писана през 1990 г.³⁶³ и „Съдба и култура на българските католици в изследванията на проф. Л. Милетич“, писана също през 1990 г.³⁶⁴, излизат извън рамките на темата. Но в тях Динеков мимоходом отбелязва, че в този етап в българската литература и култура има приемственост от времето на „появата на старобългарската писменост и големия подем на българската култура през IX-X в.“

³⁶¹ П. Динеков, Между две култури, в сп. „Paleobulgarica“, г. 15, 1991, № 1, с. 6-12 и в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 135-146.

³⁶² П. Динеков, Търновската книжовна школа (История, основни черти, значение), в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 147-175.

³⁶³ П. Динеков, Българското ръкописно наследство през XV-XVIII в. и някои проблеми на историята на литературата и културата, в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 176-184.

³⁶⁴ П. Динеков, Съдба и култура на българските католици в изследванията на проф. Л. Милетич, в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 185-194.

Смятам, че трябва да спомена и други две статии от дял III, макар, че те излизат от темата. Само първата статия „Преводите и родния език – проблем на българската култура“, засяга въпроси, повдигнати от учения и в предишни негови статии, като се има предвид, че българската литература и култура започват именно с преводите на Първоучителите и техните ученици. Освен на преводаческата дейност на Кирил и Методий Динеков се спира и на дейността на Константин Преславски и Йоан Екзарх, като преминава през следващите периоди от историята на българската литература и култура, достигайки до наше време. В заключението си той достига до три важни общовалидни констатации: 1) превеждането е един от най-важните способности за опознаване и овладяване на родния език, 2) преводите са важен извор за историята на българския език и 3) преводите възкресяват мъртвите езици и продължават техния живот³⁶⁵. Втората статия „Из историята на българския книжовен език през XVIII-XIX век“, макар и също важна, излиза дори хронологически от темата³⁶⁶. В раздел IV е включена статията му „Българските преводи на „Слово о полку Игореве“. Динеков отбелязва, че този превод на „безсмъртната поема на старата руска литература и култура“ на български, макар и познат от по-рано, е закъснял и се появява чак във втората половина на XIX в., но определено е важен извор за XII в., и може да се нарече „шедьовър на световната поезия“³⁶⁷. Тук са включени и два спомена

³⁶⁵ П. Динеков, Преводите и родния език – проблем на българската култура, в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 197-216. Вж. и първата ѝ публикация в сп. „Панорама“, № 5, С., 1986, с. 209-219.

³⁶⁶ П. Динеков, Из историята на българския книжовен език през XVIII-XIX век, в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 217-226.

³⁶⁷ П. Динеков, Българските преводи на „Слово о полку Игореве“, в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 247-253.

за приятелите и колегите на учения - акад. Д. С. Лихачов и проф. Св. Иванчев³⁶⁸.

Макар и несвързана с темата, тук е включена друга негова статия, отнасяща се към историята на българския превод („Някои наблюдения върху българските преводи на класически произведения“), която е нов принос към голямата му идея да се напише история на българския превод³⁶⁹.

След този сборник продължават изданията на Динеков, като се препечатват по-рано публикувани негови произведения и от други теми и области от научната му дейност, а личният му архив крие още негови неиздадени произведения, останали в ръкопис.

Редакторската и съставителската работа на Динеков не може да бъде откъсната от цялостната му научна и популяризаторска дейност в областта на кирилометодиевистиката и старобългарската литература. Изданията, в които участва като съставител или като редактор, в почти всички случаи са с негови предговори или предговори в съавторство с останалите редактори или съставители.

Заедно с К. Куев и Д. Петканова през 1961 г. той съставя, редактира и издава Христоматия по старобългарска литература като учебно помагало за студентите от Филологическия факултет на Софийския университет. Динеков е автор на предговора, както и на два дяла от христоматията – „Българската литература през XIII-XIV в.“ и „Българската литература през XV- XVI в.“. До 1978 г. от христоматията излизат 4 издания и два отзива за нея³⁷⁰.

³⁶⁸ П. Динеков, Личността на учения (Акад. Д. С. Лихачов на 80 години); Професор Светомир Иванчев (Далечни и близки спомени), в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 247-253.

³⁶⁹ П. Динеков, Някои наблюдения върху българските преводи на класически произведения, в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 254-262.

³⁷⁰ Христоматия по старобългарска литература. Състав. П. Динеков, К. Куев, Д. Петканова. Предговор П. Динеков (с. 7-10). С., 1961, 472 с. (второ подобро издание – 1967, 538 с., трето издание –

Освен за нуждите на студентите под редакцията на Динеков и отново с негов предговор през 1968 г. излиза христоматия за средните училища „Из старата българска литература“, която също е определена като антология по стара българска литература. От нея до 1988 г. излизат 10 издания, като впоследствие продължават да се печатат нови нейни издания³⁷¹.

От Библиотека „Български писатели“ под редакцията на П. Динеков и с негов предговор (Поглед върху старата българска литература, с. 5-21-второ издание) през 1966 г. е публикувана антологията „Старобългарски страници“, която претърпява и второ издание и е посрещната с голям интерес от критиката³⁷².

По случай 1100-годишнината на славянската писменост през 1963 г. издателство „Български писател“ отпечатва сборник с житията на Кирил и Методий заедно със статии, спомени и художествени произведения на български книжовници и писатели. Този неголям по обем сборник е под редакцията на Динеков³⁷³. На високо научно ниво и сериозно постижение на българската и руската археография, е изданието на житията на Кирил и Методий през 1986 г. като съвместен българо-съветски проект. Едни от най-изявените български и съветски учени кирилометодиевисти и старобългаристи са сред редакторите и съставителите, под ръководството

1974, 532 с., четвърто издание – 1978, 532 с.). Вж. и в. „Литературен фронт“, г. 17, № 48, С., 30 ноември 1961 г., с. 2 и Б. Ангелов в сп. „Исторически преглед“, г. 19, № 6, С., 1963, с. 101-104.

³⁷¹ Из старата българска литература. Антология. (Библиотека за ученика) Под редакцията и с предговор от П. Динеков., С., 1968, 236 с. (2 издание, 1969; 3 издание, 1970; 4 издание, 1971; 5 издание, 1972; 6 издание, 1974; 7 издание, 1975; 8 издание, 1977; 9 издание, 1982; 10 издание, 1988).

³⁷² Старобългарски страници. Антология. Под редакцията и с предговор на П. Динеков (Поглед върху старата българска литература, с. 5-21-второ издание) С., 1966, 508 с., второ издание, 1968, 648 с. Вж. и Г. Мицков, По страниците на старобългарската литература, в. „Литературен фронт“, г. 23, № 22, С., 24 май 1967; Св. Игов, Към една модерна антология на нашата стара литература, сп. „Септември“, г. 20, № 9, С., 1974, с. 179-187 (Св. Игов, Високо при извора. Критика и есета. С., 1974, с. 10-20.); Е. Коцева, Старобългарски хоризонти, в. „Народна култура“, г. 12, № 33, С., 17 август 1968 г., с. 5; Кр. Куюмджиев, Бележки върху антологията „Старобългарски страници“, сп. „Литературна мисъл“, г. 13, № 2, С., 1969, с. 62-77 (Кр. Куюмджиев, Критически делници. С., 1972, с. 114-141.); Iv. Dujcev, “Revue d’histoire ecclesiastique”, 68, 1968, № 1, s. 250-252.

³⁷³ Прослава на Кирил и Методий. По случай 1100 г. на славянската писменост. Под редакцията на П. Динеков. С., 1963, 171 с.

на Д. Лихачов от руска страна, и П. Динеков от българска страна, като изданието се предхожда от съвместна статия на двамата³⁷⁴.

Идеята на Динеков да се напише история на българския превод, донякъде се сбъдва, когато през 1981 г. с негово участие излиза от печат сборникът „Преводът и българската култура“, по която тема той работи от десетилетия, което се вижда в прегледа по-горе³⁷⁵. Този сборник е втори по ред след излезлия през 1977 г. сборник „Изкуството на превода“.

През 1981 г. започва да излиза замисленото като поредица от 7 тома издание на „Български писател“ „Стара българска литература“. С това издание се разширява изворовата база както в областта на кирилometодиевистиката, така и на старобългарската литература и история. В редакционната колегия освен Динеков участват Б. Ангелов, Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, К. Куев, Св. Николова и Д. Петканова. От това издание най-пълно научно-популярно издание на старата българска литература излизат общо 5 тома (Апокрифи, Ораторска проза, Исторически съчинения, Житиеписни творби, Естествознание), като последният е отпечатан посмъртно на Динеков. Много ценно научно издание е монографията на Г. Попов „Триодни произведения на Константин Преславски“, на която Динеков е отговорен редактор³⁷⁶.

³⁷⁴ Жития Кирилла и Мефодия. Редакционна колегия Д. С. Лихачев, К. Г. Левыкин, Б. Н. Флоря, Сл. О. Шмидт, П. Н. Динеков, С. С. Дуйчев, К. М. Куев, Б. Ст. Ангелов. Москва – София, 1986, 267 с.

³⁷⁵ Преводът и българската култура (Към историята на превода в България). Сборник. Редакционна колегия Л. Милева, Б. Дамянова, В. Ганчева, П. Динеков, В. Измирлиев, Л. Станчев и М. Иванова. С., 1981, 464 г. Вж. и П. Динеков, Преводът в старата българска литература и Възраждането, в. „Народна култура“, г. 18, № 40, 4 октомври 1975 г., с. 7; П. Динеков, Преводите в историята на българската литература (Стара литература. Възраждане), в Изкуството на превода. Сборник. С., 1977, с. 7-19 и П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 54-68.

³⁷⁶ Стара българска литература. Т. I-V. Редакционна колегия - Б. Ангелов, Л. Грашева, П. Динеков, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, К. Куев, Св. Николова и Д. Петканова. - Т. I. Апокрифи. Съставителство и редакция Д. Петканова. С., 1981, 431 с.; II. Ораторска проза. Съставителство и редакция Л. Грашева. С., 1982, 395 с.; III. Исторически съчинения. Съставителство и редакция Ив. Божилов. С., 1983, 443 с.; IV. Житиеписни творби. Съставителство и редакция Кл. Иванова. С., 1986, 687 с.; V. Естествознание. Съставителство и редакция А. Милтенова. С., 1992, 551 с.) Вж. и Г. Попов, Триодни произведения на Константин Преславски Редакционна колегия П. Динеков (отговорен редактор), Ив. Добрев, Св. Николова. С., 1985, 724 с.

Както беше отбелязано и по-горе, Динеков е сред организаторите и участниците в двата Международни конгреса по българистика и в проведените в техните рамки симпозиуми през 1981 и 1986 г. Същевременно той е и сред редакторите на отпечатаните томове с доклади и изказвания по въпросите на кирилометодиевистиката и старобългаристиката³⁷⁷.

Като един от най-видните слависти, Динеков е участник в работата и на Международните конгреси по славистика и постоянен автор и редактор в периодичните издания по славистика.³⁷⁸

По случай кръгли годишнини от създаването на славянската писменост и юбилейни чествания, конференции и симпозиуми за Кирил и Методий и техните ученици са отпечатани под редакцията на Динеков сборници с материали от тях³⁷⁹.

³⁷⁷ Първи международен конгрес по българистика. София, 23 май – 3 юни 1981. Т. 2, ч. 2. Симпозиум по кирилометодиевистика и старобългаристика. С., 1982, 456 с.; Втори международен конгрес по българистика. София, 23 май – 3 юни 1986. С., 1986.

³⁷⁸ Вж. Славистичен сборник. По случай IV международен конгрес на славистите в Москва. Редакционен комитет Вл. Георгиев, Е. Георгиев, П. Динеков, Ив. Леков, Ст. Стойков. Т. 1-2. С., 1958, 262 с., 408 с.; Славянска филология. Т. 6. Материали от V международен конгрес на славистите. Отчетни материали. Редактори В. Георгиев, П. Динеков. С., 1965, 178 с.; Славянска филология. Т. 11. Материали от VI международен конгрес на славистите. Литературознание. Редактори В. Георгиев, П. Динеков, С. Русакиев. С., 1968, 290 с.; Славянска филология. Т. 13. Доклади и статии за VII международен конгрес на славистите. Литературознание. Редактори П. Динеков, В. Георгиев. С., 1973, 344 с.; Славянска филология. Т. 14. Доклади и статии за VIII международен конгрес на славистите. История и фолклор. Редактори П. Динеков, В. Божинов. С., 1973, 169 с.; Славянска филология. Т. 16. Доклади и статии за VIII международен конгрес на славистите. Литературознание и фолклор. Редактори Е. Георгиев, Г. Германов, П. Динеков. С., 1978, 414 с.; Славянска филология. Т. 18. Литературознание и фолклор. Доклади и статии за Деветия международен конгрес на славистите. Редактори Е. Георгиев, Г. Германов, П. Динеков. С., 1983, 310 с. Вж. и П. Динеков, Международен конгрес по славистика в Киев. Разискват учени от пет континента. В. „Народна култура“, № 38, С., 23 септември 1983 г., с. 7.

³⁷⁹ Хиляда и сто години писменост и образование в България. (Албум) Редакционна колегия Ж. Атанасов, Ив. Величков, П. Динеков, О. Обрешков. С., 1963, 78 с.+36 л. илюстрации и факсимилета; Хиляда и сто години славянска писменост (863-1963). Сборник в чест на Кирил и Методий. Редакционна колегия Д. Ангелов, Е. Георгиев, П. Динеков, К. Куев, Ив. Леков, К. Мирчев. С., 1963, 545 с.; Тържествена сесия за 1100 г. на славянската писменост. София, 1963. Доклади и материали (1963-1963). Редакционна колегия Е. Георгиев, П. Динеков, Ив. Леков. С., 1965, 190 с.; Климент Охридски. Сборник статии по случай 1050 г. от смъртта му. Редакция Б. Ст. Ангелов, Д. Ангелов, П. Динеков, К. М. Куев, К. Мирчев. С., 1966, 448 с.; Константин-Кирил Философ. Доклади от симпозиума, посветен на 1100 години от смъртта му. Редакционна колегия Б. Ст. Ангелов, Д. Ангелов, Е. Георгиев, П. Динеков (отговорен редактор), К. М. Куев, К. Мирчев. С., 1971, 420 с.; Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100 години от смъртта му. Редакционна колегия Б. Ст. Ангелов, Д. Ангелов, П. Динеков, К. М. Куев, К. Мирчев. С., 1969, 452 с.; Делото на Константин-Кирил Философ. Година на световна прослава – 1969. Сборник. Редакционна колегия Д. Ангелов, Ас. Василиев, Ем. Георгиев, П. Динеков, Ив. Дуйчев.

След създаването на Кирило-Методиевския научен център към БАН от 1984 г. започва да излиза като официално издание поредицата „Кирило-Методиевски студии“. П. Динеков е отговорен редактор на първите осем тома и автор на статии в тях. Том 8, който излиза посмъртно на учения, е посветен на неговата памет³⁸⁰.

В излезлите три тома на „Старобългарска литература“, издание на БАН, както и на отпечатания представителен том с изследвания за Славяно-византийското и Западноевропейското средновековие на Центъра за славяно-византийски изследвания „Акад. Иван Дуйчев“, Динеков е член на редколегиите им³⁸¹.

Под научното ръководство на Динеков редица български и чуждестранни учени защитават своите дисертации по теми от кирилometодиевистиката и старата българска литература. Сред тях са Л. Грашева, Кл. Иванова, Е. Коцева-Арнаудова, Пр. Матеич, Св. Николова-Тодорова, Д. Петканова, Кр. Станчев и др.³⁸²

При една рекапитулация на съотношението между изследванията от различен тип, може да се каже, че повече от една трета от цялостното научно творчество на П. Динеков е посветено на старобългаристиката и по-специално на кирилometодиевистиката от общо близо 2000 негови публикации. Тук трябва се има предвид, че в тази сметка не се включват техните втори и трети издания, многократното публикуване на най-

С., 1972, 339 с.; За буквите. О писменех. Кирило-Методиевски вестник. Редакция Б. Ангелов, Р. Бернар, Ас. Василиев, П. Динеков, Ив. Дуйчев, В. Йосифов, К. Куев, Н. Канушев, Д. С. Лихачов, Ал. Милев, Ил. Пехливанов, П. Тотев. С., 1979.

³⁸⁰ Вж. Кирило-Методиевски студии. Т. 1-9. С., 1984-1994.

³⁸¹ Старобългарска литература - Т. 1. Изследвания и материали. Редакционна колегия П. Динеков, Б. Ст. Ангелов, Хр. Кодов. С., 1971, 500 с.; Т. 2. Българо-руски литературни връзки през Средновековието. Редакционна колегия П. Динеков (отговорен редактор), Б. Ст. Ангелов, Хр. Кодов. С., 1977, 268 с.; Т. 3. Изследвания и материали. Редакционна колегия Б. Ст. Ангелов, Л. Грашева, П. Динеков, Хр. Кодов. С., 1978; Изследвания по славяно-византийскому и западноевропейскому средновековию. Studies on the Slavo-Byzantine and West-European Middle Ages (Studia slavico-byzantina et mediavalia europensia. Vol. 1). Редакционна колегия П. Динеков, А. Джурова, Г. Бакалов, Кр. Станчев, Г. Минчев. С., 1988, 317 с.

³⁸² Темите на дисертациите са посочени в Т. Янакиева, Петър Динеков – Биобиблиография. С., 1982, с. 244-246.

добрите му студии както в български, така и в чуждестранни издания. Сред самостоятелните негови книги на първо място може да се постави Старобългарската литература в две части, която Динеков така и не успява да издаде във второ преработено издание, и близо двадесет книги-сборници с негови изследвания, антологии, христоматии за студенти и ученици, някои от които претърпяват десетки издания, оставайки незаменими до ден днешен. Освен тази му творческа работа не искам да пропусна и преподавателската му дейност в областта на старобългарската литература и кирилометодиевистиката, както и огромната редакторска работа по стотици научни изследвания, и издаването на извори и по-специално, на произведенията на старобългарски писатели³⁸³.

В заключение на този общ анализ, който осведомява само за част от голямото научно дело на Петър Динеков, искам да подчертая, че той се откроява като един от най-големите български учени на двадесетия век³⁸⁴.

³⁸³ Вж. Т. Янакиева, Петър Динеков. Биобиблиография. С., 1982; *Същата*, Библиография на трудовете на акад. Петър Динеков (1980-1989), Старобългарска литература, кн. 25-26. С., 1991, с. 4-21 и *Същата*, Публикации за акад. Петър Динеков (1990-2009) в Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му". С., 2010, с. 329-340.

³⁸⁴ Вж. Св. Николова, 90 години от рождението на академик Петър Динеков, във „В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство". С., 2001, с. 7-16.

Глава 2

ТЕМИ И ПРОБЛЕМИ ОТ КИРИЛОМЕТОДИЕВИСТИКАТА В АРХИВНОТО НАСЛЕДСТВО НА АКАД. ПЕТЪР ДИНЕКОВ

По волята на акад. Петър Динеков неговият личен архив е предаден приживе в Централния държавен архив, намиращ се тогава в системата на Главно управление на архивите при Министерския съвет (днес Държавна агенция „Архиви“). Посредник при предаването на архива става покойният вече бивш председател на архивите проф. Дойно Дойнов. От неговите спомени („Хората, с които живях...“ и „Раздяла с Динеков“) става ясно, че това предложение на П. Динеков е направено на среща между двамата на 21 февруари 1992 г. (На състоялия се разговор се спирам в увода на настоящата дисертация.) След като е предаден и обработен архивът му (фонд 1987 к), като опис 1 той наброява 4441 архивни единици, обхващащи почти напълно живота и творчеството на учения. Впоследствие са открити и по-късно са предадени документи, повтарящи се с тези от оп. 1, материали от периодичния печат и предимно кореспонденция с чуждестранни учени и културни дейци (главно полски), които предстои да бъдат обработени. (Бях допусната да работя и с необработените материали, което ми даде възможност да включа и тях в разработката си.) По желанието на П. Динеков неговите дневници са предадени и се съхраняват в Българския исторически архив при Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ (Ф. № 904, оп. 1). До тях също ми беше осигурен достъп за нуждите на работата ми. По отношение на богатата лична библиотека на учения искам отново да повторя, че и тя е предадена също по волята му, вече обработена, и се

съхранява в Пловдивската народна библиотека (в специализиран кабинет „Петър Динеков“), като наброява 14 296 заглавия, от които 3160 с автографи.

От областта на кирилометодиевистиката документалните материали в личния фонд на П. Динеков могат да бъдат групирани по следния начин: общи изследвания на учения по история на старобългарската литература; проучвания за живота и дейността на Светите братя Кирил и Методий и значението на тяхното дело; проучвания за живота и оригиналното и преводното творчество на Първоучителите и техните следовници; изследвания на живота и дейността на Константин-Кирил Философ, Методий, Климент Охридски и Наум Охридски поотделно и въпросът за кирило-методивските извори.

Архивното наследство на П. Динеков се представя от два големи дяла: материали – свидетелства за неговото научно творчество, и лични документи, свързани с интересите, заниманията и преживяванията му от най-ранните му години до края на живота му. От изключително значение е неговата автобиография, с приложена библиография на трудовете му, писана вероятно след 1966 г.³⁸⁵ Особен интерес представляват неговите дневници за времето от 22 май 1926 до 18 ноември 1931 г., обхващащи ученическите и студентските му години³⁸⁶, и тефтерчета (40 бр.) за времето от 1934 до 1991 г., съдържащи освен адреси и телефонни номера още записки и лични бележки за лица и събития, както и тетрадка и тефтерчета с бележки за учителската му дейност в Пловдив и за пребиваванията му в САЩ, Франция, Югославия, Италия и др. от

³⁸⁵ ЦДА (Централен държавен архив), ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1. (По-нататък е посочван само номера на архивната единица.)

³⁸⁶ А. е. 4, л. 1-62 и а. е. 5, л. 1-17. За тези дневници вж. *Билярска, В.* Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека на перото. - Известия на държавните архиви (ИДА), кн. 101, С., 2011, с. 231-274.

заседания на Международния комитет на славистите и др. (1936–1983).³⁸⁷

Много голямо внимание заслужават план-конспектът за спомените, както и записките за ученическите му години в III Софийска мъжка гимназия и за следването му в Софийския университет, оформени в неиздадените съчинения “Някога в Трета мъжка гимназия” (1977) и “Паметник на българската култура” (1988).³⁸⁸

Изследванията на учения по старобългаристика и кирилometодиевистика обхващат огромен брой архивни единици, които съм се постарала да посочвам и анализирам в изложението. Тези от тях, които съм анализирала в първа глава, тук само ще посочвам варианта, в който са запазени в архива, като ще отбелязвам по-обстоятелствено случаите, при които има разлика между оригинала, черновата и публикацията им.

Глава 2.1

Документи за изследванията на Петър Динеков върху историята на старата българска литература.

Първо ще се спра на изследванията по история на старата българска литература, които оформят десетки архивни единици. Когато често пъти говори за периодизацията на българската литература, П. Динеков отбелязва, че под старобългарска литература се разбира средновековната българска литература и литературата по време на турското владичество, достигаща до периода на Българското възраждане и по точно до Паисий Хилендарски. Но той се съобразява с придобилото гражданственост в

³⁸⁷ А.е. 7 и 8.

³⁸⁸ А.е. 10, 12. По запазените оригинали и коригирани повторната публикация на тези спомени вж. във *В. Билярска*, Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека на перото. Сп. ИДА, кн. 101, С., 2011, с. 275-277 и във *В. Билярска*, Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. Сп. ИДА, кн. 102, 2011, с. 138-144.

научната литературна терминология понятие „старобългарска“. В изследванията си по старобългарска литература ученият засяга многократно въпроса за началото на българската литература³⁸⁹ и за историческата мисия на старобългарската литература³⁹⁰ - както в обобщаващи трудове, така и в проекти върху старобългарската литература и култура, сред които трябва да се посочат статиите му „Ръкописната книга в историята на културата“, „Книжовни средища в Средновековна България“, „България – средище на старата славянска култура“ и др. Един от най-важните въпроси, когато изследваме историята на старобългарската литература, е въпросът за българските книжовни средища, който ученият разработва още в най-ранните години на своята научна кариера. През 1947 г. той публикува статията си „Книжовни средища в Средновековна България“. Нейният ръкописен оригинал е запазен в личния му архив, а на нея се спирам по-подробно в първа глава.³⁹¹

Един от най-ценните ръкописи от архива на П. Динеков е първата част от неговата „Стара българска литература. Кратък курс. Първа част“ от 1950 г. Папката съдържа ръкопис от 189 листа на част от изследването „История на старата българска литература – Константин Преславски, Йоан Екзарх, Симеон, Черноризец Храбър, Апокрифи“. Това в действителност са глава 4, обхващаща „Книжовната дейност в Източна България“, и глава

³⁸⁹ Вж. а. е. 540 и 1163 и статиите на П. Динеков, „Въпросът за началото на българската литература“, в. „Литературен фронт“, бр. 21. С., 26 май 1960 г. и „Начало на българската литература“ (на немски език).

³⁹⁰ А. е. 764, 1141. Вж. П. Динеков, Историческая мисия древнотолгарской литературы. В сб. Константин Кирил Философ. С., 1981.

³⁹¹ Вж. а. е. 974, л. 1-66. Оригинал. Ръкопис. Ръкописът е разделен на 4 части, както е и във вече отпечатана статия, заедно с изворите и изследванията. Тя е разпределена, както следва - I част е от л. 1 до 11; II част - л. 11-27; III част - л. 28-45 и IV част - л. 45-63. На 64 лист се намират изворите, а на 65 - изследванията. Статията е публикувана на три пъти - вж. П. Динеков, Книжовни средища в средновековна България, сп. „Исторически преглед“, г. 3, 1947, кн. 4-5, с. 407-427 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 377-409 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 394-427. Останалите също важни статии вж. в а. е. 808, 991, 1030, 1828.

5 – „Апокрифи“.³⁹² Идеята да подготви и издаде второ допълнено издание на „Историята“ Динеков не успява да осъществи, с изключение на написаните от него глави от четиритомната „История на българската литература“ и някои други свои изследвания, при които за база му служи именно двутомната „Старобългарска литература“ от 1950 и 1953 г. Но тук, в тази папка, той прилага статията „Българските богомили бунтуват средновековна Европа“ на един от най-добрите познавачи на богомилството Борислав Примов, публикувана през 1967 г. във в. „Поглед“, явно с намерението да я използва при допълването на раздел 7 на том първи.

В друга архивна единица³⁹³ се съдържат още 136 страници ръкопис на части от том I на университетските му лекции по стара българска литература, отпечатани през 1950 г. От оригинала се вижда, че ръкописът първоначално е бил озаглавен „I. Българската литература през IX–XII в. Кирил и Методий“. Впоследствие заглавието претърпява промяна и е оставено като работно заглавие - „Кирил и Методий“. В ръкописа са запазените главите „Кирил и Методий“ и „Дейността на учениците на Кирил и Методий в западните предели на българската държава“. В книгата тези глави са, както следва – глава 2 - „Кирил и Методий“ и глава 3 - „Дейността на учениците на Кирил и Методий в западните предели на българската държава“, с подраздели „Климент“ и „Наум“.³⁹⁴ Оказва се, че ученият е запазил по-голямата част от ръкописа на това основно негово

³⁹² А. е. 1828, л. 2-189 (с. 184-359). Вж. и П. Динеков, *Стара българска литература. Кратък курс. Първа част*, С., 1950, с. 74-144. На л. 1 в тази а. е. се намира статията на Б. Примов, *Българските богомили бунтуват средновековна Европа*, в. „Поглед“, С., 4 декември 1967 г.

³⁹³ А. е. 217. Оригинал. Ръкопис.

³⁹⁴ А. е. 217, л. 21-151. Втора глава обхваща от л. 21 до л. 90, а трета глава – л. 91-151. Вж. и П. Динеков, *Стара българска литература. Кратък курс. Първа част*, с. 24-73. Освен двете глави от лекциите на Динеков, в тази а.е. се намира и проекто-плана на 6-томна история на българската литература и други ръкописи, на които се спирам по-долу, както и стар и нов план на дисертационния труд, вероятно на Й. Холевич-Симеонова - „П. Р. Славейков и народното поетическо творчество“ от 1976 г. Допускам тази вероятност, тъй като в плана не е отбелязано нито името на автора, нито заглавието на труда, а само отделните негови раздели.

изследване върху старата българска литература, представляващо днес библиографска рядкост. В българските обществени библиотеки също са запазени отделни екземпляри, в много случаи осакатени от „любознателни“ читатели (така например от екземпляра в Пловдивската народна библиотека са откъснати десетки страници.

Статията на П. Динеков „Въпросът за началото на българската литература” е запазена в архива чрез първата ѝ публикация във в. „Литературен фронт” през 1960 г.³⁹⁵

От доклада “Историческая мисия древнеболгарской литературы”, който П. Динеков изнася на Научна конференция по случай 1150-годишнината от рождението на Константин-Кирил Философ в архива се съхранява отделен отпечатък на руски език.³⁹⁶

В запазения машинописен оригинал от статията му „България – средище на старата славянска култура“ има няколко различия от печатания вариант на статията, публикувана в книгата му „По следите на българската литература и наука“, но те не променят същността, структурата и значението на текста.³⁹⁷ В печатния вариант е пропуснат цитат от произведението на Черноризец Храбър „За буквите“, който има следното съдържание: „Изпърво славяните нямаха книги, но с черти и резки четяха и гадаеха, бидейки още езичници. Когато се покръстиха, бяха принудени да пишат славянската реч с гръцки и римски букви без

³⁹⁵ А. е. 540 - В. „Литературен фронт”, бр. 21. С., 26 май 1960 г. Печатно.

³⁹⁶ А. е. 764 - Отделен отпечатък от доклада на руски език на акад. Динеков “Историческая мисия древнеболгарской литературы”, изнесен на научна конференция по случай 1150-годишнината от рождението на Константин-Кирил Философ и отпечатан в сборника “Константин Кирил Философ. Материали от научните конференции по случай 1150-годишнината от рождението му — Велико Търново, 10—11.XI.1977 г., и Рим, 12—13.XII.1977 г.”; публикуван през 1981 г. в гр. София, като издание на Българска академия на науките — Единен център за език и литература, Великотърновски университет „Кирил и Методий“, Институт по Славистика при университета в Рим „Константин Кирил Философ“. Докладът вж. на с. 59-72. Още два запазени отпечатъка от този доклад вж. и в а.е. 1141.

³⁹⁷ А. е. 1030, л. 1-11. Вж. и П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 110-118. Оригинал. Машинопис.

устройство.³⁹⁸ По-нататък в текста Динеков поставя многоточие след фразата „...и поетични изблици“ е и е пропуснал следния абзац: „Така например в надписа на хан Омуртаг за построяване на дворец между другото се казва: „Човек и добре да живее, умира и друг се ражда, и нека роденият последен, като гледа това, да си спомни за този, който го е направил.“³⁹⁹

По отношение на характеристиката на тематиката в старобългарската литература той прави на пръв поглед незначителната, но всъщност важна корекция - заменя „оригиналната тематика“ от машинописния екземпляр със „самобитната тематика“ в книгата⁴⁰⁰.

Запазен е и машинописният оригинал на една от най-важните и новаторски статии на П. Динеков „При изворите на българската култура“, чието заглавие ще стане заглавие и на едноименна негова книга. Тя е изнесена като доклад за първи път през 1974 г. по случай 24 май и същевременно е публикувана във в. „Литературен фронт“.⁴⁰¹

Това, което различава машинописния екземпляр на статията-доклад от публикуваната, е незначително, но в архивната единица е приложен като въвеждащ към доклада един ръкописен лист с дата 20 май 1977 г., който досега не е публикуван. Той представлява обръщение на Динеков по случай 24 май. Тъй като този текст е кратък, предавам тук неговото съдържание:

„Уважаеми другарки и другари,

³⁹⁸ А. е. 1030, л. 2. Вж. и П. Динеков, По следите на българската литература и наука, с. 111. Оригинал. Машинопис.

³⁹⁹ А. е. 1030, л. 3. Вж. и П. Динеков, По следите на българската литература и наука, с. 111. Оригинал. Машинопис.

⁴⁰⁰ А. е. 1030, л. 7. Вж. и П. Динеков, По следите на българската литература и наука, с. 115. Оригинал. Машинопис.

⁴⁰¹ А.е. 1600. Оригинал. Машинопис. Вж. и П. Динеков, При изворите на българската култура, в. „Литературен фронт“, г. 30, С., № 21, 23 май 1974 г., с. 1-2. Вж. и П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 192-203.

Позволете ми в навечерието на големия празник на българската просвета и култура да не говоря пряко за живота и делото на Кирил и Методий – те са познати на всички, нито да очертавам големите и безспорни успехи на нашата социалистическа култура. Един голям конгрес на българската интелигенция, който току-що завърши, посочи категорично нейните завоевания и мястото, което тя заема в голямото социалистическо семейство и в съвременния образован свят изобщо. Един доклад на тази тема би бил само още една възхвала на усилията на нашия народ, ръководен от своята комунистическа партия, следващ примера на великата съветска култура, да достигне нови висоти в духовното си развитие.

Бих желал пред вас да проследя пътя на българското писмо и писмеността през вековете. Мисля че по този начин по-добре ще почувствуваме огромното значение на делото на Кирил и Методий, по-добре ще осъзнаем връзката между миналото и настоящето и по-пълно ще оценим голямото наследство, което са ни оставили изтеклите столетия, по-добре ще прозрем в бъдещето.⁴⁰²

В архивния вариант на изнесеня доклад „При изворите на българската култура” няма сериозни различия, с този, който е отпечатан по-късно в книгата.⁴⁰³

Запазен е машинописният оригинал на статията му „Борби за българско съзнание през XVI век”.⁴⁰⁴ В тази своя статия П. Динеков се спира на въпроса за турското и българското национално съзнание през

⁴⁰² А.е. 1600, л. 1. Оригинал. Машинопис.

⁴⁰³ Началото на машинописния вариант започва с „Колкото е известно делото на Кирил и Методий е свързано с...” (л. 2), което е променено в отпечатания текст на „Великото дело на Кирил и Методий е свързано с...”. Макар, че втората разлика е също незначителна, ще я отбележа: на лист 7 от машинописния оригинал, абзацът започва с „Обаче тук отбелязвам първобългарските каменни надписи...”, докато в книгата думата „обаче” е изпусната.

⁴⁰⁴ А.е. 1141, л. 1-10. Отпечатък. Рус. ез.

XVI в. Този период той определя като „епоха на всестрани разцвет“.⁴⁰⁵ Все пак по-долу, когато разглежда положението на християнското население и по-специално на българите от този „бляскав период от турската история“, той отбелязва, че то вече съвсем не е било в разцвета си.⁴⁰⁶ П. Динеков се спира на най-важните събития през този период. Християнското население преживява разорения и е длъжно да плаща тежки данъци, с които Турската империя ги товари. Мехмед II (1451-1481)⁴⁰⁷ обещава религиозна свобода, като Цариградската патриаршия получава правото да се грижи в религиозно отношение за християнското население на Балканския полуостров. Турското население се стреми строго да спазва религиозните граници между себе си и покорните им християни, но със засилване силите на империята и повишаването на самочувствието се стига до увеличаване на силния конфесионален и расов фанатизъм. Накърнява се свободата на християните - още по времето на Баязид II (1481-1512), наследен от Селим I (1512-1520). Селим I дава заповед да се обърнат всички християнски храмове в джамии, и също така при него се извършва първото насилствено помохамеданчване на християни в българските земи.⁴⁰⁸ Динеков отбелязва, че положението на българите не се променя съществено и при неговия наследник Сюлейман II Велики (1520-1566).

П. Динеков пише за българското народностно съзнание през XVI в., подчертавайки, че условията на робството са ограничавали, а в някои случаи и унищожавали духовния живот на населението. По неговите думи това принуждава най-видните български писатели да отидат да работят в чужбина, което не означава, че духовният и книжовният живот на българина прекъсва, а даже през XV и XVI в. се забелязва значителен

⁴⁰⁵ А. е. 1141, л. 1. Отпечатък. Рус. ез.

⁴⁰⁶ А. е. 1141, л. 1. Отпечатък. Рус. ез.

⁴⁰⁷ В оригинала акад. Динеков е записал името на турския султан като „Мохамед II“.

⁴⁰⁸ Някои факти около тези събития днешната историография оспорва.

подем. Това според него е свидетелство за българското съзнание на населението - главно в западните български предели и в пределите на тогавашната Сръбска държава, която била завладяна значително по-късно от българската. По такъв начин по думите на Динеков „естествено е, те (българите - б. м.) ще запазят повече надежди за освобождение и с побудно съзнание ще отговорят на чуждите насилия.“⁴⁰⁹

П. Динеков смята за изключително важни наблюденията на някои европейски пътешественици върху този „тъмен период от българската история“, като Курипешич, Шерер, Петър Джорджич. Освен върху техните пътеписи, в статията той се спира и на българските книжовници, дали собствена оценка и поглед върху този противоречив век. Те принадлежат към книжовни средища от Западна България: Рилския манастир, Кратово и София. В Рилския манастир работи един от „най-ревностните продължители“ на школата на Евтимий Търновски - Владислав Граматик. По същото време работи и Димитър Кантакузин, на чиято молитва към Св. Богородица се спира П. Динеков. Другите книжовници, които творят през този период и са отбелязани от него, са поп Пейо, Матей Граматик, Йеромонах Гавриил, свещеник Петър, Йеромонах Даниил, граматик Стоян, дяк Владко, Йеромонах Пимен, Яков Крайков. По-специално внимание ученият обръща на двамата забележителни и оригинални творци поп Пейо и Матей Граматик, които са наставници на двамата софийски мъченици Георги Нови и Николай Нови, убити от турците през 1515 и 1555 г. Поп Пейо и Матей Граматик са автори на техните жития, които ученият определя като „две забележителни съчинения, които са най-ценните творби на българската литература през XVI в.“, а също и „извънредно интересни документи за духовния живот на българина през XVI в. Те не са само документи за

⁴⁰⁹ А. е. 1141, л. 4-5. Отпечатък. Рус. ез.

борбите за вяра, но и за борбите за българско съзнание. От житията преди всичко личи отношението на българите към турците през XVI в. - то е изобщо отрицателно.⁴¹⁰ П. Динеков завършва изследването си с обстоен анализ на житията на софийските мъченици, с които той се занимава още в най-ранния период от своята научна кариера⁴¹¹.

В документалното наследство на учения се съхраняват и негови изследвания и бележки върху културните връзки на средновековна България с Киевска Русия и другите славянски страни, сред които са запазени статиите му „Киевска Русия и старобългарската литература” (1988), „Общност и различия в развитието на старите славянски литератури”, „Разпространението на старобългарската литература в Русия” и докладите „Киевска Русия и древнобългарската литература” (1988), „Нови изследвания върху дейността на учениците на Кирил и Методий в България“, изнесени по време на Солунската конференция „Приносът на Св. Св. Кирил и Методий към славяните; Приемане на християнството от руснаците” (1988) и др.⁴¹²

Статията „Киевска Русия и старобългарската литература” в архива е запазена в два машинописни варианта – на български и на руски език. Първоначално тя е подготвена като доклад, от който също има запазен екземпляр, авторизиран от акад. Динеков с подписа му, като е отбелязана и датата 24 май 1988 г. В статията-доклад той се връща на въпросите, които изследва и публикува още през 1983 г. в статията си „Киев и

⁴¹⁰ А. е. 1141, л. 8-9. Отпечатък. Рус. ез.

⁴¹¹ Вж. П. Динеков, Софийски книжовници през XVI век. I. Поп Пейо. С., 1939, 124 с. Вж. и П. Динеков, Отношенията между българи и турци в София през XVI век. Сп. „Известия на Историческото дружество“, кн. 16-18. С., 1940, с. 196-211 и П. Динеков, Книжовният живот в София през 16 век. Сп. „Родина“, г. 3, С., кн. 4, с. 124-143.

⁴¹² А.е. 826, 1141, 1162, 1619, 2245 и др.

Киевска Русия в българската литература“ в сп. „Славянска филология“, публикувана впоследствие нееднократно.⁴¹³

Това, което се различава в този екземпляр от останалите два, са няколко нанесени от Динеков на ръка допълнения и поправки на печатни грешки. От първия (българския) вариант са запазени само пет листа, липсват цели осем страници (от с. 5 до 12). Вторият (руският) вариант („Киевская Русь в Древневолгарской литературе“) е в пълния си вид и също е авторизиран и датиран от Динеков със саморъчния му подпис и с дата 24 май 1988 г.⁴¹⁴

Ще посоча особеностите, които се забелязват в статията-доклад от пълния вариант. В малкото запазени страници от българския вариант на статията Динеков анализира културните връзки между Киевска Русия и средновековна България и със старобългарската литература. Той прави съпоставка между двете държави, като се спира по-подробно на християнизацията, която играе огромна роля в историята на националните култури както на България, така и на Киевска Русия; поставя въпроса за създаването на славянската азбука от Кирил и Методий, изтъквайки значението на тяхното дело за България и за целия славянски свят, включително и Киевска Русия. Динеков споменава, че „несъмнено разпространението на славянската писменост в България и Киевска Русия е свързано с покръстването, и особено след покръстването на Киевска Русия, когато се използват кирило-методиевските преводи и съчинения и създадената при княз Борис и цар Симеон богата българска литература“.⁴¹⁵ Според Динеков силната връзка между българската и руската литература

⁴¹³ А.е. 826, л. 6-17 и а.е. 1619, л. 1-12. Вж. и П. Динеков, Киев и Киевска Русия в българската литература, в сп. „Славянска филология“, т. 18, С., 1983, с. 15-26 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 69-83 и в П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 310-326.

⁴¹⁴ А. е. 826, л. 6-17. Оригинал. Машинопис.

⁴¹⁵ А. е. 826, л. 2. Оригинал. Машинопис.

продължава непрекъснато през цялото Средновековие, като в самото начало е свързана най-вече с литературното развитие, развитието на езика, на жанровете и поетиката. Динеков обобщава, че „българо-руските литературни отношения имат важна изходна позиция: възникването и развитието на старата руска литература като резултат на християнизацията - явление сходно с възникването и развитието на старата българска литература. Тъкмо оттук започва динамичното приобщаване на България и Киевска Русия със средновековния цивилизован свят“. В заключителната част на статията Динеков подчертава, че отношенията и връзките между България и Киевска Русия не свършват през Средновековието, а продължават и през XIX в. в творчеството на Л. Каравелов, Хр. Ботев, П. Р. Славейков, В. Друмев, Ив. Вазов, А. Константинов и др. Но по-подробно ученият не се спира на този въпрос, а само го споменава мимоходом⁴¹⁶.

На българо-руските културни връзки и на въпроса за българското влияние върху древноруската литература е посветена и статията му „О распространении древнеболгарской литературы на Руси“, която за пръв път е отпечатана през 1976 г. в Русия.⁴¹⁷

Във фонда е запазен и машинописният оригинал на една от важните статии не само за историята на старобългарската литература, но и изобщо за славистиката - „Общност и различия в развитието на старите славянски литератури“. Той е идентичен с публикувания текст в сп. „Славянска филология“ и в двете издания на „Похвала на старата българска литература“.⁴¹⁸

⁴¹⁶ А. е. 826, л. 4. Оригинал. Машинопис.

⁴¹⁷ А. е. 1162, л. 1-23. От статията са запазени два отпечатъка от руския сборник, в който е публикувана (с. 27-31). – Вж. „Культурное наследие Древней Руси: истоки, становление, традиции“. Отв. ред. В. Г. Базанов; ред. М. Б. Храпченко. - Москва: Наука, 1976, 460 с. + ил. - 9 000 экз.

⁴¹⁸ А. е. 1146, л. 1-23. Вж. и П. Динеков, *Общност и различия в развитието на старите славянски литератури*, Славянска филология. Т. II. С., 1968, с. 49-61; П. Динеков, *Похвала на старата българска*

Както е отбелязано в първа глава⁴¹⁹, П. Динеков участва като редактор и автор в четиритомната „История на българската литература“. В ЦДА в личния му фонд се съхранява една папка, свързана с „Историята“. В описа тази архивна единица е озаглавена като „Бележки на Петър Динеков за делото на Кирил и Методий, връзките с Византия, византийската литература и др.“ В действителност папката съдържа негови критични бележки в конспективен вид върху подготовения първоначален вариант на том I на История на българската литература (1962).⁴²⁰ Динеков разглежда по глави и прави корекции върху изложението на отделните автори в обобщаващата глава за старобългарската литература, и конкретно за отделните нейни представители. Отбелязва какво допълнително трябва да се разработи и да се направят необходимите корекции. Забелязва се, че той е противник на въвеждането на съвременна терминология. Като пример може да се даде неговата бележка към раздела „Кирил и Методий – живот и дело“ („професори“ в Магнаурската школа – излишно осъвременяване“). Той препоръчва да се освободи текстът от претрупаността с историческите данни, от някои дискуссионни проблеми, като по-ясно и по-сбито да се очертае книжовната дейност и значението на старобългарската литература.⁴²¹ В бележките му значително място е отделено на делото на Кирил и Методий и техните ученици; отделно са разгледани подготовените раздели за Йоан Езкарх, Черноризец Храбър, Презвитер Кузма, Киприан, Константин Костенечки, Григорий Цамблак, Владислав Граматик, Димитър Кантакузин, Патриарх Евтимий; също така отделно са представени богомилската и апокрифната книжнина, житията, историческите съчинения, старобългарското „стихотворство“ и

литература, С., 1969, с. 18-36 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 196-214.

⁴¹⁹ Вж. Първа глава на настоящата дисертация.

⁴²⁰ Вж. а. е. 1877. Оригинал. Ръкопис.

⁴²¹ А. е. 1877, л. 8. Оригинал. Ръкопис.

преводната литература. Динеков се спира и на обобщаващата тема за славянското писмо.

Още през 70-те години на миналия век в Института за български език и литература възниква идеята за написване на нова 6-томна история на българската литература. Тази идея върви успоредно с идеята на Института за българска история за написване на 14-томна история на България. През 1976 г. в сп. „Литературна мисъл“ П. Динеков публикува една изключително важна статия с указания и насоки за осъществяване на идеята, която е озаглавена „Проблеми на многотомната литературна история”. Тук ще цитирам заключителните му думи от нея, тъй като те имат връзка със следващия документ. По въпроса за необходимостта от нова многотомна история на българската литература, и то след като току-що е завършило издаването на 4-томната история, Динеков завършва с думите: „Многотомната история на българската литература ще бъде дело на младите поколения. И макар че сега и няколко години по-нататък всички заедно ще обсъждаме и решаваме въпросите, които тя повдига, ще я пишат ония, на които годините не са размътили яснотата на мисълта. Те трябва да бъдат във всяко отношение по-добри от своите предходници, защото задачата, която им се възлага, ще бъде достатъчно тежка. Многотомната история на българската литература трябва да бъде изградена и написана по принципи, които ще бъдат актуални през 80-те години на ХХ в.; тя трябва да отразява научната мисъл в началото на втория век, в който ще навлезе развитието на нашия народ след Освобождението. Многотомната история по концепция и методология, по проблематика и стил трябва да бъде съвременна, да отговаря на съвременните научни търсения и идеи. Тя трябва наистина да представя нова стъпка в развоя на българското литературознание, да преодолее инерцията, с която то все още в много отношения продължава да се движи.

Разбира се, високо трябва да ценим традициите на нашата наука и култура, но едва ли можем да се възхищаваме от традиционализма – той задушава развитието. Многотомната история на българската литература – в сравнение с всичко, което я предхожда в това отношение, включително и четиритомната академична история, която завършваме, трябва да бъде нова. Нужно е ония, които ще я пишат, добре да се замислят върху това изискване. Редица прояви на нашето литературознание през последните десет години ме обнадеждват и ме изпълват с вяра. Тези положителни прояви трябва да ни послужат за изходна точка⁴²².

Във фонда се съхранява архивна единица, озаглавена “История на старата литература – Кирил и Методий, Климент Охридски и Наум”. Анотацията ѝ се нуждае от допълнително уточнение, което архивистите не са направили по време на научно-техническата обработка (НТО)⁴²³. Всъщност става дума за плана за 6-томната „История на българската литература“, обхващащ периода от възникването ѝ през VII в. до 70-те години на XIX в. За пръв път П. Динеков си прави бележка за многотомната история в джобното си тефтерче на 5 януари 1979 г., свързвайки работата по нея с подготовката и на Кирило-Методиевската енциклопедия, и специално с разработката на раздела за творчеството на Софроний Врачански. А по-конкретно, вече в края на 1980 г., той си отбелязва дори сроковете за написването ѝ – „Многотомна история – I том 1984-1986“⁴²⁴.

В проектоплана на том I от Историята – „Българската литература от възникването ѝ до края на XII век“ - са определени неговата редколегия в състав - Красимир Станчев, Лиляна Грашева, Ангелина Минчева и Ана Стойкова, както и авторите на отделните раздели и статиите, които трябва

⁴²² Вж. П. Динеков, Проблеми на многотомната литературна история. Сп. „Литературна мисъл”, г. 20, 1976 г., № 1, л. 45 и П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 306

⁴²³ А. е. 217, л. 1-157. Оригинал. Ръкопис.

⁴²⁴ Вж. а. е. 7, л. 1716, 1089.

да бъдат разработени (Кр. Станчев, Л. Грашева, Донка Петканова, А. Минчева), и сроковете (1986-1987 г.).⁴²⁵ Върху проектоплана от особено значение са допълнителните бележки на Динеков върху том II – „Българската литература от края на XII в. до втората четвърт на XV в.“, отнасящи се до разработката на въпроса за литературния език. Той си е отбелязал встрани от плана следното: „**Литературният език!** Не може да съществува като отделна глава – трябва да има единство във всички толове! Ще се получи история на българския език!“. От първоначалния проект се вижда, че идеята е била да има отделна глава - VI - „Литературният език от края на XII в. до втората четвърт на XV в.“ На гърба на по-следващия лист Динеков е допълнил бележката си как да бъде променен планът, без да се изпуска и този важен въпрос - „Обща глава върху състоянието на културния живот“, където влизат политическият живот и културните средища – единство на книжовния език; състояние на жанровата система; контакти с другите литератури; езикът; „Българската литература през XV в.“ и „Българската литература през XVI в.“⁴²⁶ Върху останалите запазени части от отделните толове на проектоплана на Историята бележките на Динеков са от редакционен характер, а по отношение на т. III от Историята (българската литература от втората четвърт на XV в. до края на XVII в.) той прави разместване и корекции върху отделните глави и подраздели.

Сред запазените архивни материали са и документите, свързани с признанието, което Динеков получава за дейността си по проучване и пропагандиране на старобългаристиката и кирилometодиевистиката. Сред

⁴²⁵ А. е. 217, л. 1-5. Оригинал. Ръкопис. Запазените части от проектоплана са подробно разработени по раздели в отделните толове. Не е запазен само плана на т. IV. Планираните толове носят следните заглавия: т. I - Българската литература от възникването ѝ до края на XII в.; т. II - Българската литература от края на XII в. до втората четвърт на XV в.; т. - III – Българската литература от втората четвърт на XV в. до края на XVII в., а толове V и VI в проекта не са озаглавени, а са дадени само отделните раздели (46 на брой), които обхващат времето от 20-30-те до 70-те години на XIX в.

⁴²⁶ А. е. 217, л. 8, 10. Оригинал. Ръкопис.

тях са Грамотата от Президиума на БАН и Академичния съвет на Софийския университет “Св. Климент Охридски” от 25 май 1980 г. за награждаването на П. Динеков с “Кирило-Методиевска награда” за книгата му “Похвала на старата българска литература” (1980), и писма от 28 май 1980 г. от БАН, от Научното обединение за изкуствознание и др. до учения с поздравления по повод удостояването му с високата награда⁴²⁷.

Сред тези материали с оценки за творчеството на учения са запазените в архива рецензии от Климентина Иванова, Красимир Станчев, Стоян Илиев и Луко Захариев. И четирите са посветени на книгата му “Последите на българската литература и наука” (1988 г.).

В една архивна единица са обединени рецензиите на Кл. Иванова и Кр. Станчев, които по всяка вероятност са или от предварително обсъждане на книгата, или са изисканите от Издателство „Наука и изкуство“ издателски рецензии за одобряването на книгата за печат, което личи от техния характер⁴²⁸. Двете рецензии са положителни, но има и отбелязани някои бележки, отправени към Динеков, допълнения и технически поправки. Кл. Иванова отбелязва, че „Всяка книга, излязла изпод перото на акад. Петър Динеков обогатява българската наука и българската културна общественост. В широкия диапазон на неговите интереси намират място, биват поставени и разрешени проблеми от различни области на българската литература, на фолклора, на литературната критика и т.н., поднесени увлекателно и живо, носещи винаги отпечатъка на творческата индивидуалност на автора“⁴²⁹. И двамата рецензенти са единомислещи, че книгата е с изключителна стойност

⁴²⁷ А. е. 72 и 178. Оригинал. Ръкопис.

⁴²⁸ А. е. 1486, л. 1-5 и л. 6-8. Копие. Машинопис. Рецензията на Кр. Станчев е датирана – 4 май 1986 г.

⁴²⁹ А. е. 1486, л. 1. Копие. Машинопис.

и ще представлява интерес както за учените, занимаващи се с проблематиката, така и за обикновения читател.

Следващите две рецензии - от Л. Захариев и Ст. Илиев - са за вече излязлата от печат книга.

Писателят и книгоиздателят Луко Захариев, бивш студент на П. Динеков, дава една изключително висока оценка както за труда на автора, така и за самия него, като го нарича „жива литературна енциклопедия, която не се изчерпва никога“. За самата книга Захариев отбелязва, че се чете с огромна „наслада“ и че „едва ли има друга книга, от която да научаваме толкова много за личностите, които в продължение на десетилетия прославят българската филологическа наука не само у нас, но и по света“⁴³⁰.

Стоян Илиев озаглавява рецензията си „Строители на българската наука“.⁴³¹ В нея той дава не само положителна оценка на труда, но и успява да обърне внимание на всички въпроси, поставени от П. Динеков. За него спомените на Динеков за учителите му, колегите и приятелите му проф. Л. Милетич, проф. Ив. Шишманов, проф. Й. Иванов, проф. П. Мутафчиев, проф. Ст. Романски, проф. М. Арnaudов, проф. К. Мирчев, проф. Ив. Леков, проф. Ст. Стойков, проф. Ив. Гълъбов, Ст. Стойкова и Д. Тилков, са „портретни скици“.⁴³² Ст. Илиев дава една много точна оценка, освен на книгата, но и на самия Динеков като човек „който вярва в науката и е влюбен в науката“, и който в храма на науката „принася всички човешки добродетели. Неговите учители са го научили да ѝ служи, както се служи на родината: търпеливо, всеотдайно и безкористно.“⁴³³ Ст. Илиев е убедителен, когато твърди, че Динеков успява да нарисова и своя

⁴³⁰ А. е. 1487, л. 2. – Л. Захариев, П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, 293 с. В. „АБВ“, бр. 30, 26 юли 1988 г., с. 4. Печатно.

⁴³¹ А. е. 1488, л. 1-8. Оригинал. Машинопис. Вж. и Ст. Илиев, Строители на българската наука, в. „Литературен фронт“, № 31, С., 28 юли 1988 г., с. 2.

⁴³² А. е. 1488, л. 4. Оригинал. Машинопис.

⁴³³ А. е. 1488, л. 8. Оригинал. Машинопис.

автопортрет чрез спомените си: „Изграждайки портретните скици на своите учители и приятели, Петър Динеков заедно с това предлага и своя автопортрет. И той като тях е завладян от неотразимата сила на първоизточниците, които умее да открива и умее да чете и излага. Историческа любознателност и научна честност са двете неща, които характеризират и неговите изследвания“⁴³⁴.

Глава 2.2

Делото на Кирил и Методий (обобщаващи изследвания за двамата братя) – работата на Петър Динеков над изворите за тях; създатели на азбуката и първи преводачи в старобългарската книжнина.

В перспективата на своята тема ще обърна по-голямо внимание на авторските документални материали, свързани с живота и делото на Солунските братя. Основните изследвания, статии и доклади са върху създаването на славянобългарската азбука, борбата за налагането ѝ и отстояването на правото на българите, в частност и на славяните, общо да се молят на роден език и да слушат словото Божие на него. Редица изследвания на П. Динеков са свързани с мисионерската дейност на двамата братя, като, разбира се, се открояват мисията им във Великоморавия и Панония и пътуванията им до Рим за защита на тяхното дело. В тези обобщаващи свои съчинения той изследва преводаческата им дейност, но и създаването на оригинална богослужебна книжнина, представяйки ги и като първите български преводачи. П. Динеков се спира и на един изключително важен въпрос – общославянското измерение на делото на Светите братя. Запазени са неговите бележки, вероятно за

⁴³⁴ А. е. 1488, л. 5. Оригинал. Машинопис.

отделно изследване за връзките на тяхното дело с Византия и византийската литература⁴³⁵, които разглеждам по-долу.

Споменатият по-горе проектоплан за нова шесттомна история на българската литература на Динеков дава предварителни насоки за нейното изработване десетилетие по-рано в статията „Проблеми на многотомната литературна история“ (1976 г.). Проведено заседание (на 10 май 1975 г., според датировката от описа) за обсъждането му дава и конкретни бележки върху него. В проекта името на Динеков не фигурира нито сред редакторите, нито сред авторите в отделните толове. Освен неговите бележки за нас, е особено интересен и проектопланът на първия том в частта му за Кирил и Методий и техните ученици, съобразен явно с вижданията на акад. Динеков, върху която част той не прави нито една бележка или корекция⁴³⁶.

⁴³⁵ Вж. а. е. 217, 539, 557, 581, 595, 665, 807, 809, 973, 1024, 1025, 1026, 1028, 1032, 1033, 1112, 1145, 1203, 1235, 1624, 1672, 1785, 1877, 2306, 2417, 2453 и др.

⁴³⁶ Вж. а. е. 217. В тази му част проектът е планиран по следния начин:

„III. Делото на Кирил и Методий и формирането на старобългарската литература – 150 с.

1. Извори – Николова; Живот и обществена дейност: А) Детството, ранни години, образование. Мисионерска дейност – Николова; Б) Създаване на глаголическата азбука и на старобългарския книжовен език. Първи превод – Минчева; В) Дейността на Методий като Моравски архиепископ – Минчева; Литературното творчество на Кирил и Методий. – Иванова; Оригинални и преводни съчинения и тяхната роля за формирането на старобългарската жанрово-стилистична система. 2. Пренасяне, обогатяване и утвърждаване на Кирило-Методиевите традиции в България. Учениците на Кирил и Методий в България. Формирането на основните книжовни средища и ранна литературна дейност (886-893). Утвърждаване на идеята за самостоятелна култура и литература и превръщане на Кирило-Методиевите идеи в държавна политика („Храброва идеология“). Формиране на култа към Кирил и Методий и на литературния цикъл за тях.

IV. Златният век на Симеон. Българската литература в края на IX - нач. на X в. – 200 с.

1. Златният век като културен феномен. Културно-политически измерения на епохата. Образование. Книжовни средища и тяхното идейно и езиково единство. Проблемът за кирилската азбука – Станчев, Минчева; 2. Климент Охридски и неговата ораторска школа – Иванова; 3. Наум. Ранни произведения за Климент и Наум – Кожухаров; 4. Константин Преславски – Грашева; 5. Йоан Екзарх – Станчев; 6. Черноризец Храбър – Петканова; 7. Симеон и неговата роля в книжовния живот. Сборници и произведения, посветени на Симеон. Преводчески принципи в Симеоновия кръг. Нова редакция на богослужебните книги. – Иванова; 7. Преводи на научно-художествени съчинения: историография, естествени науки – Николова; 8. Начало на старобългарската белетристика – Грашева.

V. Раздвояване на идеологическия живот и на литературния процес при цар Петър. Литературният живот до падането на България под византийска власт – 150 с.

1. Промени в идеологическия и в литературния живот при царуването на Петър. – Станчев; 2. Апокрифи – обща характеристика, преводни апокрифи, апокрифи и фолклор – Петканова; 3. Поп Йеремия – П. Димитров; 4. Богомилството и богомилска книжнина. Богомилските традиции извън

Характерът на горния документ вероятно е подвел архивистите, които са обработвали архива, и към този проекто-план са добавили и ръкописен план за сказка на П. Динеков по случай празника на братята Кирил и Методий, 24 май, в който той отбелязва съответните страници от лекциите си по старобългарска литература и статии на български и чуждестранни учени, сред които са Д. Лихачов, Б. Ангелов и др. Характерът на сказката е популяризаторски, предназначен вероятно за ученическа аудитория. Това съвсем не е случайно, тъй като Динеков неведнъж се обръща и към българските деца и учащи се, за да им разкаже за делото на Светите братя⁴³⁷.

Едни от най-ранните запазени работи на П. Динеков за делото на Кирил и Методий са предназначени за българската преса и са запазени в печатни екземпляри, които се съхраняват в архивните единици редом с ръкописите, а често пъти са съпроводени с корекции и бележки от учения. По тази причина ще ги посоча и разгледам заедно с чисто архивните материали, като същевременно искам да отбележа, че темите, засегнати в тях по-късно, са разработени от учения в неговите студии. Сред тях са статиите му „Св. Св. Кирил и Методий. Легенди и действителност” от „Вестник на вестниците” (1943), „Из солунските села. Запазени следи от езика на св. Кирил и св. Методий” от в. „Зора” (1943), „Делото на Кирил и Методий и славянството” от в. „Жар” (1945). Макар че той никога не ги включва в своите книги-сборници, те притежават редица достойнства,

България; 5. Презвитер Козма – Грашева; 6. Аскетични тенденции в официалната литература. Сборници. Петър Черноризец. – П. Димитров.“ Вж. л. 3-4.

⁴³⁷ Вж. а. е. 217, л. 152-157. Вж. а. е. 1672, л. 1-5. Оригинал. Ръкопис. Слово на П. Динеков, произнесено пред ученици, на празника на Кирил и Методий на 24 май 1961 г. В него Динеков говори за важността на делото им и за самия празник, който е създаден, за да не се забравя важността на това дело. В края на словото, акад. Динеков приветства госта на събитието - Юрий Гагарин, възхищавайки се от неговата смелост. Вж. и а. е. 581, л. 1 и 4, където е запазен брой от детското вестниче „Септемврийче“ от 1968 г. Там е отпечатана статия на П. Динеков по случай 24 май, в която се възхищава на делото на братята Кирил и Методий и накратко разказва за живота им, за създаването на азбуката и разпространението ѝ. Вж. *П. Динеков*, Светъл празник, в. „Септемврийче“, бр. 41, май 1968 г., с. 1, 3.

като са същевременно и свидетелство за анализаторските възможности на младия университетски преподавател.

Първата статия на акад. Динеков „Св. Св. Кирил и Методий. Легенди и действителност“ е подготвена в чест на празника на светите братя Кирил и Методий. В нея той се спира на голямото значение на делото им и на отреденото им място в литературата, историята и културата, като го определя за „изключително“. За да се убедим в тази значимост според младия учен, е необходимо „да прочетем многобройните произведения и документи, които са свързани с техните имена и голяма част от която се явяват още приживе на двамата братя, непосредствено след смъртта им или в първите векове след това“⁴³⁸.

Статията му „Из солунските села. Запазени следи от езика на св. Кирил и св. Методий“, в издавания от един от най-големите български журналисти Данаил Крапчев вестник „Зора“, показва Динеков не като кабинетен учен, а като изследовател, провел сериозно теренно проучване и обогатил така важната за науката изворова база. Това пътуване в Егейска Македония и до Атон е научна експедиция в разгара на Втората световна война през 1943 г., в състава на която влизат, освен П. Динеков, редица видни български учени историци, филолози и изкуствоведи, сред които са и Веселин Бешевлиев, Иван Дуйчев, Асен Василиев, Н. Божинов и др.

Материалът има повече характер на научен доклад, отколкото на вестникарска статия и е любопитно защо той никога не я включва в книгите си. Може би отговорът се крие в обтегнатите отношения с Гърция и Югославия по македонския въпрос след войната. В него Динеков дава значима информация за обиколките си из Солунска област, Халкидическия полуостров и Света гора, както и из редица селища от

⁴³⁸ Вж. а. е. 448, л. 1 - П. Динеков, Св. Св. Кирил и Методий. Легенди и действителност. - в. „Вестник на вестниците“, № 150, С., 24 май 1943 г., с. 5. Печатно.

Орфанския залив до Кукуш и Дойран, Струмишко. Динеков ни представя един великолепен пътепис, в който описва красотите на посетените местности, и който дава сведения за останалите български села, с хиляди българи, които не са забравили своя език „езика на св. Кирил и Методий“⁴³⁹.

В архива са запазени и два екземпляра от статията на Динеков „Делото на Кирил и Методий и славянството“, писана по случай 24 май 1945 г. и поместена във в. ”Жар”. Тази статия излиза в един момент, когато току-що е подписана капитулацията на Третия Райх в Берлин на 9 май 1945 г., и съдбата на България отново е поставена на изпитание на предстоящата Парижка мирна конференция, поради ролята ѝ на съюзник на Германия във Втората световна война. В тези месеци в българския печат излизат и редица други материали, посветени на славянското единство⁴⁴⁰.

На тази тема в архива е запазена и една Динекова сказка, озаглавена “Свети Кирил и Методий в славянския свят”. След като сказчикът се спира на основните моменти от живота и дейността на братята сред западните славяни, той представя и отражението на тяхното дело в изкуството и художествената литература на всички славянски народи. В сказката Динеков подчертава и факта, че науката се разраства и се появяват все повече нови научни трудове, свързани с кирилometодиевистиката, но според него „голяма част от нея представят популярни, осведомителни издания, които не донасят нищо ново за уясняването на въпросите, свързани с дейността на славянските първоучители.“ Но тук акцентът е в съвсем друга посока, тъй като сказката, макар и недатирана, е писана и държана вероятно пред Радио София в дните на Втората световна война,

⁴³⁹ Вж. Приложение 3 и а. е. 450, л. 3 - П. Динеков, Из солунските села. Запазени следи от езика на св. Кирил и св. Методий. В. ”Зора”. С., 17 септември 1943 г., с. 6.

⁴⁴⁰ Вж. Приложение 4, а. е. 458 и а. е. 557 - П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и славянството. В. ”Жар” бр. 9. С.. 22 май 1945 г., с. 1.

тъй като от задрасканите пасажии в нея се вижда автоцензурата на Динеков, който по всякакъв начин гледа да спести колкото може повече връзката с Русия и говори за тежките времена, които в тогавашния момент преживява славянството. Особено знаменателно е Динековото заключение, което той задрасква изцяло и което военната цензура едва ли би допуснала. Този текст има следното съдържание: „Ето, така се слави делото на Кирил и Методий в славянския свят. Естествено почитта е най-голяма между южните и източните славяни. Но и у западните славяни тая почит е жива и до днес. Кирил и Методий поставиха началото на славянската култура, посочиха на славянските народи пътя към просвета и напредък. С това тяхното значение не се изчерпва. Солунските братя, чието дело засегна постепенно всички славянски племена, днес са символ на славянската взаимност. Единно в чувството си на почит към двамата братя, славянството трябва да бъде единно и в съзнанието за своята сила и своята задача сред културното човечество. Днес то преживява един от най-тревожните моменти в своята съдба. Предстоят му тежки изпитания. Ще продължават ли и в тия съдбоносни дни славянските народи да бъдат разединени помежду си, да враждуват и да си пакостят, когато само взаимността и единението могат да ги спасят? Ако се върнем с мисълта си хиляда години назад, във времето на Кирил и Методий, ще забележиш с учудване, че съдбата на славяните не се е много променила. Някогашните опасности и сега виснат над тях. Преди хиляда години Солунските братя ни дадоха един бляскав пример на задружна работа за полза на цялото славянство. Чрез делото си те възплътиха идеята за славянската взаимност. Примерът им е най-доброто указание, кой път трябва да изберат славянските народи и в днешния съдбоносен момент. Поради тая причина и празникът на Кирил и Методий придобива особено значение сега“. Същата съдба е постигнала и въвеждащите думи към слушателите, които

Динеков зачерква изцяло, а оставя текста, в който говори не само, „че Кирил и Методий съставят азбука и превеждат богослужебните книги на своето солунско, българско наречие“, но и развиват просветителната си дейност между западните славяни. Задрасканият текст гласи: „Наближава празникът на славянските първоучители. Както всякога, у нас той ще бъде тържествено чествуван. Обаче в тоя ден не само ние ще си спомним за двамата братя, не само ние ще прославим техните заслуги. Наистина те са преди всичко наши просветители и учители, но също тъй са учители и на цялото славянство. Достатъчно е да си припомним живота им, да посочим начина, по който различните славянски народи са се отнасяли към тях, за да се учудим какво важно място заемат в славянския свят“⁴⁴¹.

В по-горе посочената архивна единица (а. е. 557), заедно с изрезката от статията му във в. „Жар“, се съхранява и близък по тази тема негов ръкопис на словото му „Делото на Кирил и Методий и нашето време“, произнесено в Софийският университет по случай празника на светите братя Кирил и Методий, на 25 май 1962 г. В него Динеков не излага фактите за живота и дейността на двамата братя, а говори за характера, стойността и отражението на делото им в наши дни. Тук, както и във всичките си трудове, посветени на Кирил и Методий, ученият не пропуска да подчертае огромното значение, което двамата братя имат освен за българския народ и култура, а и за славянството като цяло, което по думите му е „дело с огромно историческо значение, дело, с което започва нов етап от развитието на славянските народи“⁴⁴².

На общославянските измерения на делото на Светите братя П. Динеков се спира и в статията си „Гениални творци на славянската култура“, която за първи път е отпечатана през 1960 г. във в. „Литературен

⁴⁴¹ А. е. 1235, л. 16-21. Оригинал. Машинопис и ръкопис.

⁴⁴² Вж. а. е. 557, л. 1-28. Оригинал. Ръкопис.

фронт“, със заглавие „Гениални творци“⁴⁴³. В личния му архив в ЦДА е запазена ръкописната чернова на статията с пълното си заглавие - “Кирил и Методий – гениални творци на славянската култура”.⁴⁴⁴ Върху него Динеков нанася дребни поправки и зачерква отделни изречения и думи, но смисълът остава един и същ. Например, в ръкописа е зачеркната частта, „че в него [в делото – Бел. моя] са възплътени два живота, две братски съдби, едно забележително в историята на нашата култура братско сътрудничество.“, която по-късно остава в книгата „Литературни въпроси“. Динеков задрасква в ръкописа и следните текстове – „Майка ни - казва той на папата - ни е заклела - който от нас умре по-рано, другият да го пренесе в своя братски манастир и там да го погребете." Ето благородството на двамата славянски първоучители - забележителни личности, гениални творци на една нова култура, учители на славянството, създатели на славянската писменост“, който също остава в последния вариант на статията⁴⁴⁵. При редактирането на ръкописа Динеков задрасква и следните части от текста, свързани с предпоставките и необходимостта от създаването на писмеността: „Когато говорим за делото на Кирил и Методий, изникват многобройни проблеми. Естествено, в една кратка статия, те съвсем не могат да бъдат засегнати. Искам да изтъкна само едно: не бива да се остава с впечатлението, че величието на славянската писменост и култура се обяснява с похвата на две гениални личности, които с енергията си, със способностите си, с гения си проправят пътя на културното развитие на славянските народи. За появата на славянската

⁴⁴³ П. Динеков, Гениални творци. В. „Литературен фронт“, г. 16, № 20, С., 19 май 1960, с. 1-2. Вж. и П. Динеков, Гениални творци на славянската култура в П. Динеков, Литературни въпроси, С., 1963, с. 66-75.

⁴⁴⁴ А. е. 527, л. 1-27. Чернова. Ръкопис. Вж. и а. е. 539, където има запазен втори екземпляр от вестника, докато в а. е. 1026, л. 1-12 и 1033, л. 1-12 са запазени два идентични екземпляра от машинописния вариант на статията. Разликата от другите две архивни единици, и от вече няколко публикации на същата статия, са единствено в името. Тук името е допълнено, и е „Гениални творци на българската и славянската култура“.

⁴⁴⁵ А. е. 527, л. 2 и 15. Чернова. Ръкопис.

писменост съществуват исторически предпоставки, добре познати и достатъчно изтъквани от историците.“; „Съвършено ясно е, че зараждането на славянската писменост се явява една историческа необходимост, резултат е на обществено-икономическото и политическото развитие на славянските народи, иде да задоволи техните нужди, предизвиква се от тия нужди“, а за да откликне на изискванията на политическата конюнктура на времето отхвърля следния предварително написан текст: „Тая култура е най-тясно свързана с нашата борба за мир и демокрация, за щастието на народа; творим я в най-тясна дружба с всички народнодемократични страни, с цялото прогресивно човечество и преди всичко с народите на първата социалистическа страна – Съветския съюз... Тя няма нищо общо с империализма и носителите на атомната лудост, защото дълбоко е свързана с борбата за бъдещето на човечеството“⁴⁴⁶. Има също така и дребни редакционни поправки по целия текст.

Една от важните статии на П. Динеков, в която е поставен дискуссионният въпрос за началото на българската литература в резултат на тогавашните научни открития, е статията му „Въпросът за началото на българската литература“ във в. „Литературен фронт“ (1960 г.). Тази статия е отпечатвана неколкократно. Първо е публикувана на немски език през 1960 г., а на български излиза в съкратен вариант. Три години по-късно излиза в книгата на Динеков „Литературни въпроси“ (1963 г.).⁴⁴⁷ Забелязват се малко разлики между статията във вестника и статията, която е отпечатана в книгата „Литературни въпроси.“ Най-очевидна е липсата на два изключително важни пасажа в отпечатаната във вестника статия, които обаче са включени в книгата. Единият се отнася до въпроса

⁴⁴⁶ А. е. 527, л. 18, 21 и 26-27. Чернова. Ръкопис.

⁴⁴⁷ А. е. 540 – (запазени са три броя от вестника) П. Динеков, Въпросът за началото на българската литература, в. „Литературен фронт“, г. 16, № 21, С., 26 май 1960 г., с. 1-2. Вж. и P. Dinekov, Uber die Anfenge der bulgarischen Literatur, International Journal of Slavic linguistics and poetics, 1960, III и П. Динеков, Въпросът за началото на българската литература в П. Динеков, Литературни въпроси, С., 1963, с. 9-25.

за названието на езика, върху който възниква българската литература и на който започва да се създава тя и в най-ранния си период. С уменията си на историк, литератор и езиковед П. Динеков навлиза в същината на въпроса: „Все още продължават различията около названието на този език — като старобългарски, старославянски или староцърковнославянски. Споровете обаче засягат не толкова произхода, колкото функцията му — като книжовен и богослужебен език не само на българските славяни през IX и X в. Оттук и схващането, че съществува период на старославянска литература, обхващаща книжовната дейност на Кирил и Методий и техните непосредни ученици. Несъмнено най-важният дял от дейността на двамата солунски братя се извършва сред западните славяни; книжовното дело, което създават, обслужва всички славяни през оная епоха. Без да отрича общославянския характер на делото на Кирил и Методий, българската историография смята, че то е най-тясно свързано с развитието на българската литература: създадено е на езика на българските славяни; може би се предхожда от някаква книжовно-просветна работа на братята сред славяните на Балканския полуостров; съвпада исторически с християнизацията на българския народ и с неговия културен подем, настъпил във втората половина на IX в; най-сетне, когато това дело бива унищожено на запад, учениците на двамата братя го пренасят в България, тук то се затвърждава и разцъфтява, създавайки големи литературни традиции“⁴⁴⁸. Вторият абзац, изпуснат от статията във вестника, но възстановен в книгата, разглежда въпроса за наличието на цели периоди на литературно двуезичие и на съвместно съществуване на литературни паметници, съществуващи на два езика, като си служи с примера на неславянската румънска литература: „Тук може да бъде приведен още един интересен пример — историята на румънската литература, която

⁴⁴⁸ Вж. П. Динеков, Литературни въпроси, С., 1963, с. 10-11.

започва с паметници на славянски (български) език и със славянска, кирилска азбука. Тоя период продължава няколко века. Едно по-подробно разглеждане **на тоя** случай може да хвърли изобилна светлина **както** върху историческата, така и върху принципната страна на интересуващия ни въпрос. При това тук се касае не само за началото на една национална литература, започнала с паметници на чужд език, но и за цели **периоди** на литературно двуезичие, на съвместно **съществуване на** двуезични литературни паметници.⁴⁴⁹ Изводите му имат универсален характер и могат да бъдат посочени и други подобни случаи за създаването на национална литература на чужд език, като е използван английски, испански, португалски или френски език.

Със съвременните измерения на Кирило-Методиевото дело и развитието на кирилометодиевистиката като наука П. Динеков се занимава в статията си „Кирил и Методий – наши съвременници. От легендата към истината“, от която са запазени публикувания ѝ окончателен вариант във в. „Литературен фронт“, както и ръкописния и машинописния ѝ оригинал⁴⁵⁰. В статията се проследява литературното наследство на Светите братя и е отделено място и на кирилометодиевистиката, която вече сто и петдесет години се занимава с тяхното дело. Ученият се спира на богатия изворов материал, който е помогнал и все още помага на учените за изясняване на многото въпроси около живота и делото на двамата братя, както и на продължителите им, техните ученици. Динеков отбелязва, че „големите исторически личности имат странна съдба – от жива реалност да се превръщат в легенда“ и подчертава, че двамата братя не са избегнали тази съдба. Динеков слага един много бодър финал на

⁴⁴⁹ Вж. П. Динеков, Литературни въпроси, с. 21.

⁴⁵⁰ Вж. а. е. 665 - П. Динеков, Кирил и Методий – наши съвременници. От легендата към истината. В. „Литературен фронт“, С., 20 май 1976 г., с. 1, 4 и а. е. 1112, л. 1-9. Оригинал. Ръкопис. и а. е. 1025, л. 1-7. Оригинал. Машинопис.

статията си, в който прави връзка с нашата съвременност - „Казват, че историята е учителка на народите. Тя е учителка на народите, доколкото ни предоставя опита на миналите поколения. Това обаче не значи, че ние трябва да останем при нейните традиции. Историята също така ни учи, че обществото се развива, като чупи традициите и издига нови идеали. Кирил и Методий възплъщават най-добрите традиции на нашия народ – и същевременно със своя личен пример ни сочат, че те самите са разрушавали отживелите традиции, за да разкрият нови пътища за славянските народи. Те са разрушавали и са изграждали – и в градежа са вложили големи хуманистични принципи. Не бива да забравяме един от най-важните – принцип е непреходна актуалност, принципа за „добрата работа“⁴⁵¹. Единствената разлика с отпечатаната статия във в. „Литературен фронт“ е заглавието. Във вестника то е „Кирил и Методий – наши съвременници. От легендата към истината“, докато оригиналът е озаглавен “От легендата към истината. Кирил и Методий – наши съвременници”.

Акад. П. Динеков освен с чисто научната си дейност се занимава и с популяризаторска, чрез която резултатите от научната достигат и до обикновените читатели. Такава е статията му „Великият ден на Кирил и Методий. Ден на българската бъднина“, отпечатана във в. „Труд“ по случай празника на 24 май 1986 г. В архива е запазен машинописният ѝ оригинал, озаглавен „Великият ден на Кирил и Методий. Двоен български празник“⁴⁵². В статията, макар и накратко, Динеков се спира на важността на делото на братята и на техните ученици. Но въпреки така формулираното заглавие, основната тема не е за живота и делото на братята, а за 1100-годишнината от смъртта на Методий и информира

⁴⁵¹ Вж. а. е. 665, л. 1-2. Оригинал. Машинопис.

⁴⁵² А. е. 809, л. 1-4. Вж. и П. Динеков, Великият ден на Кирил и Методий. Ден на българската бъднина. – в. „Труд“, № 116, 24 май 1986. Оригинал. Машинопис.

читателите, че годишнината е отбелязана не само във всички европейски страни, но „буквално във всички континенти“. В статията се дава информация за работата на Втория международен конгрес по българистика, определяйки го като „едно от най-значителните събития в нашия съвременен живот“. Вниманието на конгреса е насочено към делото на двамата братя и главно към 1100-годишнината от пристигането на Кирило-Методиевите ученици в България. Целите и задачите, които си поставя конгресът, по думите на Динеков, е да се припомни историческият път на българската култура – от древността до съвременността, заради което, не случайно темата на самия Конгрес е „България в миналото и днес. Език, история, култура“⁴⁵³.

С Втория конгрес по българистика има свързани и други материали в архива на Динеков. По време на работата на конгреса на 28 май 1986 г. той дава специално за в. „Земеделско знаме“ кратко интервю за делото и съдбата на учениците на Кирил и Методий и значението им за българската история и литература. В него ученият на достъпен език излага основни моменти от резултатите от своите изследвания⁴⁵⁴.

В същия брой на вестника е поместена информацията на БТА „Непреходни духовни ценности“, която е разделена на две части. В първата се съобщава за започването на заседанията на Втория конгрес по българистика, за атмосферата на събитието, за оживените дискусии и за изнесените ценни доклади, като се набляга на изказванията на Васил Мръчков, Румяна Павлова и Йодьон Хоргоши. Тук информационната агенция акцентира на предложението на ст. н. с. Светлина Николова да се обсъди „идеята за осъществяването на пълно издание на съчиненията на Кирил и Методий“.

⁴⁵³ А. е. 809, л. 1, 3. Оригинал. Машинопис.

⁴⁵⁴ Вж. Приложение 5 и а. е. 1774 - Акад. Петър Динеков специално за в. „Земеделско знаме“, в. „Земеделско знаме“, бр. 123, 28 май 1986 г., с. 3. Печатно.

Във втората част на информацията се отбелязва 11-вековният юбилей от приемането на учениците на Кирил и Методий в България, по повод на който е организирана тържествена вечер в Народния дворец на културата. Много високо е оценен изнесенят на Конгреса доклад на П. Динеков „Учениците на Кирил и Методий в България“, като се подчертава, че именно в България възкръсва делото на двамата братя, съхранява се тяхната културна традиция, „за да бъде предадена отгук на другите славянски народи и да оцелее през вековете“⁴⁵⁵.

Както беше многократно подчертавано досега, една от основните теми в творчеството на П. Динеков е връзката на делото на Кирил и Методий с развитието на старата българска литература. Под заглавието „Делото на Кирил и Методий и развитието на старата българска литература“ излизат няколко публикации на учения. Във фонда са запазени оригиналите на различни текстове – варианти по тази тема, като някои от тях са непълни. От гледна точка на архивистиката възниква и въпросът защо при научно-техническата обработка тези варианти са отделени в седем архивни единици⁴⁵⁶. При сравнение на текстовете им се оказва, че най-пълните и окончателни варианти на статията са именно отпечатаните, които са претърпели последна редакция преди публикуването си.

Динеков прави доста поправки, а също така зачерква голяма част от текста, която по-късно все пак оставя. Ще посоча някои от задрасканите

⁴⁵⁵ А. е. 1774, л. 3 и в. „Земеделско знаме“, бр. 123, 28 май 1986 г., с. 3. Печатно.

⁴⁵⁶ Вж. а. е. 973, л. 1-14. Оригинал. Машинопис; а. е. 1028, л. 1-27. Чернова. Машинопис и ръкопис; а. е. 1032, л. 1-10. Чернова, ръкопис; а. е. 1145, л. 1-30. Оригинал и чернова. Ръкопис и машинопис; а. е. 1624, л. 1-28. Оригинал. Машинопис и ръкопис; а. е. 714, л. 29-39. Чернова. Ръкопис и а. е. 1203, л. 1-38. Оригинал на френски език. Машинопис. („L'oeuvre de Cyrille et Methode et el developpement de la literature ancienne bulgare.”). Статията е публикувана няколко пъти. Вж. П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развитието на старата българска литература. Сп. „Литературна мисъл”, г. 7, № 3, С., 1963, с. 45-58. Публ. с леко променено заглавие и в Хиляда и сто години славянска писменост (863-1963). Сборник в чест на Кирил и Методий. С., 1963, с. 5-19; Тържествена сесия за 1100 годишнината на славянската писменост (863-1963). Доклади и материали. С., 1965, с. 103-118; Из историята на българската литература. С., 1969, с. 37-57; П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 87-108 и във второто издание от 1988 г. с. 90-112.

текстове, останали непубликувани, тъй като те засягат дискуссионни въпроси за езика и за началото на старобългарската литература: "Дали тук не се касае за някакъв етап на общославянска книжнина, който оказва силно влияние върху развитието на старата българска литература, но в нейната история не влиза? Че тия въпроси не са напълно разрешени и, най-малкото, по тях не съществува съгласие, се вижда добре, когато пренесем вниманието си от книжовното дело на Кирил и Методий към езика им — той и досега в науката носи различни названия: старославянски, старочерковнославянски, старобългарски." И по-нататък: "С оглед на това и езикът на тези произведения се назовава старославянски или старочерковнославянски. Тук трябва веднага да се подчертае, че не може да съществува спор, що се отнася до произхода на тоя език — очевидно той е изграден върху основата на български наречия, защото Кирил и Методий превеждат първите богослужебни текстове още в Цариград на езика, който те познават, а това е езикът на българските славяни. Оттук и правилното название на тоя език — старобългарски. Някои учени оспорват правилността на това название, „понеже поради паралелизма си с такива названия като „старополски“ или „старочешки“ ще предизвика фалшива представа, като че ли той е бил по-стара развойна фаза на днешния литературен български език. Но също така сериозно могат да се оспорват и названията „старославянски“ и „старочерковнославянски“, защото и те могат да заблудят — не става дума нито за някакъв стар славянски език изобщо, нито за език, употребяван изключително от черквата." Познавайки изключително добре изворите, П. Динеков продължава: "Изворите посочват, че Кирил и Методий получават задача да създадат азбука и да преведат най-необходимите богослужебни книги вероятно през втората половина на 862 г.; през 863 г. те вече заминават за Моравия с готова азбука и преведени текстове. Ясно е, че това е твърде къс срок, за

да бъде извършена подобна сложна работа без предварителна подготовка. Така изниква въпросът за просветителска дейност на Кирил и Методий сред българските славяни преди моравската мисия. Загатвания за такава дейност има в редица легендарни паметници. Може би това са далечни отгласи от действително съществуваща дейност. Мъчно можем да локализираме тая дейност, но не е това най-важното в случая. По-съществено е да се изтъкне, че..." ... "Как става това конкретно? Известно е, че учениците на Кирил и Методий пристигат в България по два пътя — по-старите по Дунава през Белград, а по-младите — през Венеция и Цариград. В обширното си житие на Климент Охридски Теофилакт описва гоненията и мъченията, на които биват подложени по-старите ученици, и отбелязва: „Стремяха се към България, за България мислеха и на България се надяваха да им даде успокоение.“ Макар да се намират в паметник, възникнал 200 години след описваните събития, тия думи разкриват действителното положение на нещата"⁴⁵⁷.

В три от вариантите на статията, които са и леко редактирани, тя е с променено заглавие „Делото на Кирил и Методий и развитието на българската литература“⁴⁵⁸.

Към един от вариантите на статията са прибавени и допълнителни ръкописни бележки на П. Динеков за честването на 1100 години от създаването на славянската писменост. В тях той разглежда проблема за съдбата на литературните и културните традиции, създадени от Кирил и Методий, традиции, които имат най-жив отзвук в България след идването на учениците на Кирил и Методий. Той отново се връща към

⁴⁵⁷ А. е. 1028, л. 1, 6, 7, 9-10. Лист 26 е напълно задраскан, а на следващия акад. Динеков се е подписал, което означава, че всичките бележки и задрасквания са негови. Чернова. Ръкопис. Машинопис.

⁴⁵⁸ Вж. а. е. 1032, л. 1. Оригинал. Ръкопис. Машинопис.

историческите моменти, които довеждат до създаването на тази писменост и стойността на това дело⁴⁵⁹.

Вариант на статията, вероятно подготвен и за доклад в БАН, завършва със следния текст, написан от ръката на Динеков: „Отбелязвайки този ден тук, на салона на Българската академия на науките, ние не можем да не изтъкнем онова, което българската наука дължи на великото дело на...“.⁴⁶⁰

През 1963 г. и българската Католическа църква отбелязва делото на Кирил и Методий със сборник от жития, статии, спомени и художествени произведения под редакцията на Динеков. В архива е запазен оригиналът на встъпителната му статия към сборника, в която той разказва много сбито за живота и делото на Кирил и Методий и техните ученици, за отзвук от тяхното дело както в Средновековието, така и в наши дни.⁴⁶¹ В заключителната част на статията той отдава дължимото на българите католици както в културната, така и в политическата история на народа ни, канонизирането на Светите братя от Католическата църква, като прави кратко резюме за самия сборник, за статиите и темите, които са засегнати в него: „В сборника са поместени изследвания и статии, които засягат цялостното дело на Кирил и Методий, съдбата на гроба и мощите на Кирил в Рим, развитието на католишката книжнина и просвета в България през XVII и XVIII век, Чипровското въстание от 1688 г. и неговите последици, съдбата и културата на българските католици-емигранти в Трансилвания и Банат през XVIII-XX век, иконографията на Кирил и Методий сред българските католици, български католишки храмове, носещи имената на двамата славянски просветители, и др. В някои от тези статии се изнасят нови факти и данни, което ги прави ценни и в научно

⁴⁵⁹ Вж. а. е. 1145, л. 1-6. Оригинал. Машинопис.

⁴⁶⁰ Вж. а. е. 1624, л. 28. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.

⁴⁶¹ А. е. 1024, л. 1-4. Оригинал. Машинопис. Вж. *П. Динеков*, Прослава на делото на братя Кирил и Методий. В „Прослава на Кирил и Методий. Сборник с жития, статии, спомени и художествени произведения“. С., 1963 г.

отношение. Сборникът е подготвен от представителите на католическата черква в България. Той ще бъде особено полезен за читателите в чужбина, които малко познават както делото на Кирил и Методий, така и отношението на българските католици към него⁴⁶².

В отделна архивна единица са събрани две недатирани радиобеседи „Чудесното в живота на Кирил и Методий” и “Свети Кирил и Методий в славянския свят”, авторизирани с неговия подпис, като обединяващото и при двете е празникът на Светите братя.⁴⁶³

В радиобеседата „Чудесното в живота на Кирил и Методий” П. Динеков се позовава най-вече на Похвалното слово за св. Кирил, писано от Климент Охридски. За стойността му и за начина, по който ученикът възхвалява дейността и делото на учителя си, за възторга, с който Климент успява да увековечи неговата личност, ученият отбелязва следното: „Днес ние слушаме тия думи на епископ Климент с известно учудване. Нима е възможно още преди хиляда години да е била преценена дейността на Кирил с такива възторжени похвали? И може ли да се намери по-хубава похвала за човека от тая, която изрича Климент: „Устата ти е по-светла от светлината. – Твоето благочестие и светлина изгряха на земята като слънце. – Божията премъдрост си съгради храм в сърцето ти. – Прелиташ като орел на всички страни – от изток на запад, от север на юг и светиш като слънце!”⁴⁶⁴ Разчитайки на интелигентността на българския слушател, П. Динеков продължава нататък разказа си, придържайки се близко до текста на житието и залагайки на емоционалното въздействие на думите на именития ученик: „Опитахме ли се да си обясним възторга на епископ Климент, ще се пренесем в далечната епоха на неговия живот, епоха и на

⁴⁶² А. е. 1024, л. 4. В а. е. 4420, л. 1-6 е запазен оригинала на отзыв-рецензията от Св. Николова за сборника “Делото на светите братя Кирил и Методий и католическата църква в България”.

⁴⁶³ Вж. Приложение 6 и а. е. 1235, л. 1-15 – „Чудесното в живота на Кирил и Методий” и л. 16-21 – “Свети Кирил и Методий в славянския свят”. На втората радиобеседа се спрях по-горе.

⁴⁶⁴ А. е. 1235, л. 2. Оригинал. Ръкопис. Машинопис.

Кирил и Методий. Климент е бил един от най-близките ученици на двамата братя. Придружавал ги е в Моравия, живял е с Методий до последния му час. Следователно, той е познавал непосредно братята, чрез личен контакт е почувствувал величието на техните необикновени личности. Ние днес, след хиляда години, трябва да възстановяваме онова, което той е видял, чрез несигурни паметници, по оскъдни документи. Възторга в душите си събуждаме с помощта на мисълта, чрез заключенията на разума. А върху Климент и неговите съвременници братята са оказали пряко въздействие, очаровали са ги с чудесното в своя живот, с необикновеното в своята съдба. Ето защо трудна ще бъде задачата на оня, който се опита да открие зад праха на вековете, зад светлостарния ореол на иконите, зад официалния култ на черквата истинските личности на Кирил и Методий, да посочи човешкото у тях, да разкрие патоса на бурния и многообразния им живот⁴⁶⁵.

Освен на стойността на Климентовото „Похвално слово за Кирил“, в беседата Динеков говори и за цялостната дейност на братята, за важността на тяхното дело, за мисиите им, както и за дейността на Методий и на техните ученици след смъртта на Кирил.

В заключителната част на беседата Динеков отбелязва, че „с това не се изчерпва напълно преценката, която среща делото на двамата български първоучители. Тяхната слава много рано прехвърля пределите на България, пренася се в другите славянски страни. За тях споменават латински и византийски писатели. Атанасий Пароски в едно стихотворение величае Солун като техен роден град и го въздига над другите градове. Знаменитият руски летописец Нестор твори подробно за живота им. Тяхното дело се прославя от целия славянски свят, защото то е здраво свързано с духовната съдба на всички славяни. На всички е

⁴⁶⁵ А. е. 1235, л. 3-4. Оригинал. Ръкопис. Машинопис.

известно.“ Не става ясно дали тази част е свързана с предишната, след като вече се е подписал на предишния лист. Същото се отнася и до запазените следващи четири листа. Те отново звучат като заключение. В тези последни страници от беседата Динеков отново не скрива своя възторг от този български празник с думите: „С такава почит към делото на светите братя и днес са изпълнени сърцата на всички българи. Нека си спомним само радостта на хиляди деца, не само в големите градове, но и в най-затънтените селца и колиби, малки български ученици, които на 24 май всяка година изживяват в най-чиста радост празника на славянските първоучители. Тоя празник всякога е бил за възрастния един от най-хубавите му спомени от детските години. Но тая година денят на Кирил и Методий трябва да бъде нещо повече от училищен празник. Той отново трябва, както в дните на робството, да се превърне в общонароден изблик на радост и възторг. Защото онова, за което наши деди копнееха в сърцата си и в празника на двамата братя виждаха духовно осъществяване на своя копнеж за освобождение и обединение на българския народ, днес наистина се осъществява пред нашите очи. Делото на солунските братя отново хвърля своето сияние върху всички български краища, за да потвърди духовната сила на българския народ и да подчертае значението му като творец на култура“⁴⁶⁶.

80-те години на миналия век се оказват изключително наситени със събития, но същевременно и плодотворни. През 1981 г. се провежда честването на 1300-годишнината от основаването на Българската държава както в България, така и в близки и далечни страни. П. Динеков е сред най-активните организатори и участници в честванията. Той председателства или участва в работата на огромен брой конгреси, симпозиуми, конференции; пътува в чужбина, където изнася доклади и

⁴⁶⁶ А. е. 1235, л. 11-15. Оригинал. Ръкопис. Машинопис.

участва в дискусии и осъществява срещи с едни от най-видните учени на неговото време.

За юбилейните чествания Динеков е непрекъснато и в полезрението на българските и чуждестранните журналисти, които търсят най-точната информация за тях от първоизвора – големия учен, който същевременно е и увлекателен разказвач и събеседник. За умението му да контактува с медиите и да обсъжда пред широка публика постиженията на науката може да се съди не само от неговите сказки и радиобеседи, но и от запазените интервюта в неговия архив. Ще се спра на две интервюта от 1981 и 1985 г., в които разговорът се отнася до делото на Светите братя.

На 2 юни 1981 г. вестник „Пулс“ отпечатва интервю с П. Динеков като член на президиума на Първия международен конгрес по българистика и председател на Специализирания симпозиум „Кирилометодиевистика и старобългаристика“. Интервюто е отпечатано във вестника заедно с изявленията на участващи в симпозиума световноизвестни учени, старобългаристи и слависти - Дмитрий Лихачов (СССР), Дмитрий Марков (СССР), Волфганг Геземан (ФРГ), Мартин Наг (Норвегия) и Оскар Урути (Аржентина) под общото заглавие „Поприще за културно и духовно извисяване“. В него Динеков говори за основните цели на симпозиума, като изтъква специално докладите на чуждестранните учени с приносен характер. На поставения му от редакцията въпрос „Какво наложи организирането на такъв симпозиум и каква е неговата същност и значение?“ ученият заявява точно и конкретно, без да е многословен: „Една от основните цели на симпозиума е да се подчертае голямото дело на Кирил и Методий и мястото му в създаването и изграждането на българската държава и култура. Тъй като много от докладите, които бяха изпратени от чужбина, бяха посветени на въпроси, свързани с дейността на нашите първопросветители, се наложи да

организираме специално този симпозиум, толкова повече, че това е в година, когато този интерес е съществен. Симпозиумът проведе пет заседания, в които се разгледаха въпроси като мястото и ролята на делото на Кирил и Методий в развитието на европейската култура, постижения и перспективи на Кирило-Методиевото дело, исторически развой на старобългарския език, проблеми около началния етап на формирането на философските термини в старобългарския литературен език през IX—X в., литературна традиция в текстологията, проблеми на езика и отношението на другите славянски литературни езици, старобългарските книжовни паметници по света и др. Бих посочил докладите на такива изтъкнати учени като д-р Евгений Верещагин от СССР, проф. Андерс Шьоберг от Швеция, проф. д-р Имре Тот от Унгария, проф. д-р Йозеф Шюц от ФРГ и много други⁴⁶⁷.

Второто интервю на П. Динеков е за в. „Пиринско дело“. За разлика от първото интервю, което е отпечатано, това е в ръкопис, вероятно по предварително зададени въпроси. Макар че то е недатирано, от отговорите се разбира, че годината е 1985, т.е. 1100-годишнината от смъртта на Методий. Въпросите са изцяло свързани с делото на братята, с общославянското значение на дейността им, както и с отразяването на това дело в науката до наши дни. На Динеков са зададени следните 6 въпроса: Как българската наука оценява днес делото на Кирил и Методий?; Как виждате юбилейната Методиева година?; Можем ли да наречем Паисий и Неофит Рилски продължители на Кирило-Методиевото дело през XIX век?; Какви са задачите на Кирило-Методиевския научен център, на който вие сте директор?; Какво ще кажете за общославянското значение на делото на Кирил и Методий?⁴⁶⁸ Динеков отговаря много

⁴⁶⁷ А. е. 1757, л. 2 - Поприще за културно и духовно извисяване. В. „Пулс“, 2 юни 1981 г., с. 3. Печатно.

⁴⁶⁸ А. е. 1785, л. 1-6. Оригинал. Ръкопис.

изчерпателно на всичките зададени му въпроси, като дава изключително висока оценка за делото на братята и на развитието на науката в тази насока. На първия въпрос той отговаря: „Ако става дума за обща оценка, тази оценка винаги е била положителна и възторжена. Наука за Кирил и Методий (кирилометодиевистика) у нас съществува от средата на XIX в.; началото на българската кирилометодиевистика поставя В. Априлов с книгата си „Българските книжници, или на кое славянско племе собствено принадлежи кириловската азбука“ (1841). Но интересът към великото дело на двамата славянски просветители е много по-стар – още от времето на ранните старобългарски писатели Климент Охридски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър и др. Този интерес продължава през цялото средновековие. През Възраждането той намира силен израз в „История славяноболгарская“ на Паисий. От XIX в. насам най-значителните български филолози, историци и археолози посвещават на Кирил и Методий забележителни трудове. Днес тази традиция продължава; в нашето социалистическо общество, а сред тях първо място заема голямата историческа заслуга на създателите на славянската азбука и култура. Това бе изразено ярко в цяла редица научни сесии и научни издания във връзка с 1100-годишнината на славянската писменост в 1963 г., 1050-годишнината от смъртта на Климент в 1966 г., 1100-годишнината от смъртта на Кирил в 1969 г., 1300-годишнината от основаването на българската държава в 1981 г. и през тази година 1100-годишнината от смъртта на Методий. Във всички тези случаи нашата наука е отбелязала дълбоката, органичната връзка на Кирило-Методиевото дело с българските славяни, с българския език и с българската литература, като заедно с това винаги се е подчертавало общославянското и общоевропейското значение на това дело“⁴⁶⁹. А на въпроса „Какви са

⁴⁶⁹ А. е. 1785, л. 1-2. Оригинал. Ръкопис.

задачите на Кирило-Методиевския научен център, на който вие сте директор?“ Динеков отговаря, използвайки характерната за онова време щампа: „Създаването на Кирило-Методиевския научен център при Президиума на Българската академия на науките през 1980 г. е още един израз на големия интерес, който българската социалистическа държава проявява към делото на Кирил и Методий“. За нас е особено важна втората част от отговора му, отнасяща се до задачите и дейността на Кирило-Методиевския научен център: „Центърът има три основни задачи: да изучава научно Кирило-Методиевото дело, да координира научните изследвания в тази област в цялата страна, да подпомага изучаването и популяризирането на дейността на Кирил и Методий у нас и в чужбина. Центърът вече издаде първата книга от своите „Кирило-Методиевски студии“ (изчерпа се много бързо); втората книга е под печат; третата тези дни ще бъде предадена в издателството на БАН. Работи се върху пълна Кирило-Методиевска библиография и започва подготовката на едно голямо издание – „Извори за делото на Кирил и Методий“. Ние сме още в началото на своята дейност и имаме да преодоляваме не малко организационни трудности“⁴⁷⁰.

П. Динеков участва в редица международни конгреси, конференции и симпозиуми по българистика и славистика, в които той е един от основните докладчици, като в повечето случаи не само говори за делото на Кирил и Методий, но и представя дейността на Центъра, както и поставя на широко обсъждане въпросите на кирилометодиевистиката. От тази му дейност са запазени покани, програми, негови доклади и бележки по изказвания на други докладчици⁴⁷¹. Тук накратко ще проследя запазените в архива свидетелства за това, въпреки оскъдността и сухотата на

⁴⁷⁰ А. е. 1785, л. 5. Оригинал. Ръкопис.

⁴⁷¹ А. е. 1600, 1612, 1616, 1618, 1619, 1624, 1625, 1626, 1696, 1700, 1701, 1717, 2094, 2162, 2208, 2215, 2217, 2220, 2221, 2224, 2225, 2226, 2231, 2232, 2237, 2245, 2249, 2252, 2306, 2376, 2422, 2503, 2504, 2554, 2559, 2560, 2562, 2563, 2566, 2568, 2569, 2571, 3857, 3878, 4052, 4063, 4064, 4075 и др.

информацията, съдържаща се в подобен вид документи (покани, програми, бележки и др.).

На 9 и 10 ноември 1983 г. в София се провежда симпозиум, посветен на изворите за живота и делото на Кирил и Методий, организиран от Българската академия на науките и Кирило-Методиевския научен център. Запазена е програмата на симпозиума, върху която Динеков нанася поправки на някои от часовете на изнасяне на докладите и промени в наименованията на изнесените доклади, както и други бележки⁴⁷². Тези бележки са кратък план за неговите встъпителни думи при откриването на симпозиума. За него отбелязва, че това е първият симпозиум на Кирило-Методиевския научен център при Българската академия на науките. Посочени са и двете основни задачи на Центъра: 1) Подготовката на Кирило-Методиевска библиография и 2) Проучване и обнародване на изворите за делото на Кирил и Методий. Динеков пише следното: „Първата задача е напреднала. Ще продължим библиографията на Илински, Попруженко и Романски.

Една голяма работа извърши колективът при Унив[ерситетската] библиотека – Дуйчев, Кирмагова и Паунова (1940-1980)⁴⁷³. Ние – 1940-1986 г. – излязлото по случай 1100 годишнината от смъртта на Методий.

Втората задача е в самото начало – правят се предварителни проучвания.

Настоящият симпозиум може да си помогне – както при разработване на отделни въпроси, така и в методологическо отношение⁴⁷⁴.

От 24 до 27 април 1985 г. по случай кирило-методиевските дни в Кьолн и съгласно договора за сътрудничество, в Славянския институт при

⁴⁷² А. е. 2208, л. 1-4. Печатно и оригинал. Ръкопис.

⁴⁷³ Вж. *Ив. Дуйчев, А. Кирмагова, А. Паунова*, Кирилометодиевска библиография (1940-1980). СУ „Кл. Охридски“ – Университетска библиотека. С., 1983, 723 с.

⁴⁷⁴ А. е. 2208, л. 3-4. На този симпозиум унгарският историк Имре Тот изнася доклад, когото по-късно изпраща за публикуване до акад. Динеков с писмо от 29 декември 1983 г. Вж. а. е. 3591, л. 3. Оригинал. Ръкопис.

Университета в Кьолн се провежда научна конференция с широко българско участие. От запазените покана и програма се вижда, че акад. Динеков чете доклад на тема „Личността на Константин-Кирил Философ“ на 25 април. Докладът му е публикуван многократно и след редица допълнения може да се определи като една от най-значителните нугови студии. От българска страна освен Динеков, взимат участие и други български учени, между които Красимир Станчев, Донка Петканова, Румяна Златанова, Ангелина Минчева, Боряна Велчева⁴⁷⁵.

От 10 до 16 юни 1985 г. в София се провежда Международен симпозиум на тема “Роля и значение на Св. Св. Кирил и Методий за духовното и културно сътрудничество между балканските народи IX–XIX в.” В архива е запазена програмата за провеждането на симпозиума, от която се вижда, че П. Динеков взема участие в пленарната сесия, открила симпозиума.⁴⁷⁶ Тук той изнася доклад за книжовната дейност на Методий, който в действителност е част от голямата му статия „Личността на първоучителя Методий“⁴⁷⁷. В архива му няма други запазени материали от симпозиума. За този симпозиум Динеков отбелязва накратко следното в една от тетрадките-дневници, които се съхраняват в Народната библиотека: „София, 11.VI.1985, вторник. Днес се откри симпозиума за Методий, организиран от Църковноисторическия и археологически институт при Патриаршията. Голямата заседателна зала на парк-хотел

⁴⁷⁵ А. е. 2217. Печатно на немски език. Програма и покана за същите тържества, проведени в Кьолн се съдържат и в а. е. 2559. Вж. П. Динеков, Личността на Кирил Философ. Сп. «Септември», г. 22, С., 1969, № 4, с. 135-150; П. Динеков, Личността на Кирил Философ. В Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100 годишнината от смъртта му. С., 1969, с. 17-30; Делото на Константин-Кирил Философ. Година на световна прослава. С., 1972, с. 62-79; П. Динеков, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 20-38 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 68-89; P. Dinekov, The personality of Constantine-Cyril the Philosopher. – The work of Constantine-Cyril the Philosopher. A miscellany. S., 1969, p. 20-37; P. Dinekov, Osobowosc Konstantyna-Cyryla Filozofa. – O bulgarskiej literaturze, folklorze i zwiiazkach z Polska. Warszawa, s. 56-80.

⁴⁷⁶ А. е. 2221, 8 с. Печатно на английски език.

⁴⁷⁷ Вж. П. Динеков, Личността на първоучителя Методий, в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 47-53.

„Москва“ бе пълна. Пристигнаха са доста чужденци... В президиума – патриарх Максим, до него Джагаров. От двете страни на първия ред всички митрополити, зад тях епископи. Преди откриването започна молебен в малката зала зад президиума – песни, монотонни четения, благословии... Театър, какъвто отдавна не сме виждали в София. Шепна на Аксиния Джурова: „Биха Народния театър, по-добри артисти от неговите“... Един малък гаф. Откри проф. Т. Събев, даде думата на патриарха за приветствие (в приветствието чувам някои фрази, заети от моята статия „Личността на първоучителя Методий“). След речта на патриарха, Събев обяви, че има думата за приветствие заместник-председателя на Държавния съвет Джагаров. Настъпи смущение – Джагаров вдигна рамене в недоумение и отказа да говори. След него приветствие произнесе Илчо Димитров (Балевски бил уморен от пътуването да Корея и Монголия). Първият доклад бе на врачанския митрополит – Калиник, а вторият – моят; „Книжовната дейност на Методий“. По-късно говори Хам, много интересно. В паузата разговарям с много познати: Бътлер, Русек, Хам, Олтнер и др. Разговарях и с Мария Захаријева (заместник министър на външните работи), доволна от мероприятияето⁴⁷⁸.

1985 г. се оказва изключително натоварена с научни мероприятия, в които акад. Динеков е от най-активните участници. През октомври почти по едно и също време в Папския институт за източни изследвания в Рим и във Ватикана се провеждат Международен конгрес за 1100-годишнината от смъртта на св. Методий и Международен конгрес, посветен на Първоучителите.

Запазена е програмата на Международен конгрес, посветен на Кирил и Методий, който се провежда на 12 октомври 1985 г. във Ватикана и Рим.

⁴⁷⁸ НБКМ БИА, ф. 904, а. е. 223, л. 3. Оригинал. Ръкопис.

Заедно с нея са запазени и три различни програми и брошури за Международния конгрес по случай 1100-годишнината от смъртта на св. Методий на тема „Християнството сред славяните. Наследството на Кирил и Методий“, 8-11 октомври 1985 г., който е проведен в Папския институт за източни изследвания в Рим. С доклади участват учените Игор Шевченко, Владимир Вавржинек, Франк Перко, Марио Капалдо, Антониос-Емилиос Тахиаос, Иван Дуйчев.⁴⁷⁹ В личните дневници на Динеков, които се съхраняват в Народната библиотека в София, той описва конгреса, а и също така споделя, че е чел доклад на тема „Проблеми на литературното дело на Методий“. Особен интерес представляват мислите и самокритичността на учения, които той споделя в дневника:

„Рим, 10.X.1985, четвъртък ... Все повече се убеждавам в две неща: в необходимостта да се знаят чужди езици и да се разработват конкретни теми. Иначе не можем да влезнем в контакт със световната наука. Най-напред за конкретните теми. Ние сме свикнали да говорим преди всичко по големи проблеми, да обобщаваме, да популяризираме, да поучаваме – когато се намираме на симпозиуми и конгреси. Помня моите лекции в Париж през 1961 г. Смятах, че ще ги чета пред студенти и те трябва да имат повече информативен характер. Оказа се, че ще ги слушат специалисти, професори, учени, които искат да чуят нещо ново и конкретно... И тук в Рим ще чета доста общ доклад – „Проблеми на литературното дело на Методий“, а виждам – чуждите доклади са съвсем специализирани. Говорих с Бъчваров⁴⁸⁰ – какво да чета на симпозиума в

⁴⁷⁹ Вж. ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2232 и а. е. 4064. Печатно. В а. е. 4064 е и писмото-покана от ректора на Ориенталския институт в Рим, Гил Пеланд (Gilles Pelland) от 25 януари 1985 г. до акад. П. Динеков за участие в Международния конгрес по случай 1100-годишнината от смъртта на Св. Методий от 8 до 11 октомври 1985 г., на тема „Християнството между славяните: Наследството на Кирил и Методий“. Кореспондентът информира Динеков, че докладите, които ще бъдат представени, ще са от филологическа, историческа и религиозна гледна точка.

⁴⁸⁰ Проф. Михаил Бъчваров – директор на КМНЦ след оставката на акад. Динеков.

Лондон – „Нещо общо, англичаните не знаят много за делото на Методий“... Ето как мислим ние българите. Лошото е, че в самата ни наука преобладават общите теми; четем доклади, които като че са предназначени за широка публика. Поне това е моята слабост. От 9 септември насам все обобщавах, все преглеждах стари схващания, все преоценявах литературното наследство. И конкретно много малко. Така изминаха десетилетия – и сега вече е много късно да поправиш онова, което си пропуснал. Ако някога се наложи да пиша за задачите на българската наука – като завет към младите, това ще бъде първото нещо, което ще изтъкна – конкретните изследвания.

Другият момент е също извънредно важен – познаването на „международните“ западни езици – английски, немски, френски, италиански; разбира се при филолозите това важи и за старите езици (гръцки, латински). Не за първи път наблюдавам, как западните учени разговарят на тези „международни“ езици, преминават съвсем леко и свободно от един на друг. Ето и тази вечер у Капалдо непрекъснато се чуват английски, френски, италиански, руски, а същите хора знаят и немски. Удивлявам се на многоезичието на Шевченко, Томсон, Федер, Брицел, Кайпер, на самия Капалдо и жена му. Наистина те живеят в западните страни, непрекъснато пътуват и общуват. Но все пак това не е нещо, което се получава в дар; то се постига с голям труд и воля.

Вярно е, че младите вече знаят поне един чужд западен език, но малцина го владеят съвършено, свободно. Нашето поколение се развиваше при по-трудни обстоятелства. Това, разбира се, не е оправдание, а само обяснение. На моите аспиранти винаги съм казвал, че трябва да знаят поне един западен език. Няма доморасла наука. Ние не само на симпозиумите и

конгресите сме неми; неми сме изобщо в европейската и световна наука⁴⁸¹.

Вечерта на 11 октомври 1985 г. в петък, след като изнася доклади си, Динеков отново се връща към дневника си, за да запише впечатленията си от работата на конгреса за делото на братята Кирил и Методий, като тук е още по-самокритичен. С голяма стойност са и редовете, които посвещава на акад. Дуйчев, който също участва в конгреса: „Рим, 11.X.1985, петък. След обяд на последното заседание на секцията. Ръководи отново Томсон. Прочетох и аз своя доклад (предпоследен, след моя бе само докладът на Пикио, прочетен от Капалдо). Моят доклад не представляваше нищо – много общ, без нови проблеми, всичко познато. При това го прочетох с лошо френско произношение, със запъвания и с изядени срички – през цялото време се срамувах. Друг път това не бива да се случва. Колко по-добре би било, ако темата се конкретизираше, напр. „Методий в сянката на Константин-Кирил Философ“, като се използват всички източници – исторически и литературни. Казах темата си на Шевченко – той я намери за много интересна. Той дойде на моя доклад; стеснявах се още повече. Вероятно е искал да чуе нещо ново, защото ми каза: „Вашият доклад е съставен от фрагменти от книжката ви за Методий?“ Потвърдих и се учудих, значи тази книжка е стигнала до него и я е чел.

Още един интересен момент в днешното пленарно заседание. Последен прочете доклад Дуйчев. Времето беше напреднало, говореше тихо и не съвсем разбрано, имаше вид на много уморен (Аксиния ми шепне: „Не бива вече да пътува“). Говори дълго, никой не го прекъсна. Накрая, когато заговори за турското робство и ролята на Кирило-Методиевия култ, нещо го задуши, гласът му падна и заплака. Залата го

⁴⁸¹ НБКМ БИА, ф. 904, а. е. 228, л. 13, 14, 15. Оригинал. Ръкопис.

изпрати с дълги, неочаквани ръкопляскания, както не е изпращала никои друг доклад⁴⁸².

В посочената по-горе архивна единица има запазени още два недатирани документа, които по всяка вероятност също се отнасят до провеждането на международни конференции за Кирил и Методий в Италия. Единият представлява „Програма на делегацията за научната конференция, посветена на делото на Кирил и Методий“, насрочена от 11 до 15 декември (годината не е написана). Вторият документ е „Програма на научна конференция, посветена на Кирил и Методий“, като в горния десен ъгъл е отбелязано, че е „превод от италиански“. И в тази програма е определено тя да се проведе на 12 и 13 декември, без да е отбелязана годината. Докладчици на конференцията са П. Зарев, Е. Георгиев, М. Капалдо, А. Данти, Г. Димов, Д. Мирчева, Г. Данчев, К. Куев и др. П. Динеков изнася доклада си „Историческата мисия на старобългарската литература“⁴⁸³. Известно е, че този доклад П. Динеков изнася през декември 1977 г. в Рим. Вече като статия е публикуван многократно през 1977, 1978 и 1981 г. в нашата и чуждата научна периодика, а в сборника „При изворите на българската култура“ (1977 г.) е включен за въвеждаща статия по въпроса за Кирило-Методиевата традиция в България и в Европа⁴⁸⁴.

От 26 до 28 ноември 1988 г. в Солун се провежда Международен конгрес – „Приносът на Св. Св. Кирил и Методий към славяните; приемане на християнството от руснаците“. П. Динеков участва с доклад на тема „Нови изследвания върху дейността на учениците на Кирил и Методий в България“, който е запазен в архива.

⁴⁸² НБКМ БИА, ф. 904, а. е. 228, л. 21, 22.

⁴⁸³ Вж. ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2232. Оригинал. Машинопис.

⁴⁸⁴ Вж. П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 5-24. Повече вж. в I глава.

Голяма част от материалите от и за провеждането на конгреса П. Динеков запазва в отделна папка⁴⁸⁵. Той си води ръкописни бележки върху отделните доклади на участниците в конгреса, както и за водените разговори с различни учени. Въпреки че е извън темата, искам да спомена кратките бележки на Динеков за разговора му с руския учен проф. Толстой за извършващите се политически промени в СССР. Той отбелязва, че конгресът се ръководи много добре от гръцкия проф. Тахиаос, а доклади четат - от чуждестранните учени Ф. Мареш, Н. И. Толстой, Х. Хунгер, Г. Прохоров, К. Папоулидис, И. Медведев и мн. др., а от българска страна - П. Динеков, Кл. Иванова, Св. Николова, Д. Ангелов и Хр. Матанов⁴⁸⁶. Запазена е и оригиналната програма от конгреса на гръцки и английски език, като върху нея Динеков си води кратки записки и добавя промените в програмата. В папката се намира и екземпляр от доклада на Динеков (неадресиран, но вероятно до ръководството на БАН) от 10 декември 1988 г. за работата и най-важните моменти, засегнати по време на конгреса-конференция. Докладът е лаконичен и има следното съдържание: “Точното название на конференцията в Солун бе: Мисията на св. Кирил и Методий сред славяните: 1000-стогодишнината от покръстването на русите. От така формулираното название се вижда, че покръстването на руския народ се свързва пряко с делото на Кирил и Методий. Това даваше възможност да се говори за делото на Кирил и Методий, да се засегнат важни моменти от тяхната дейност сред славяните, да се постави въпросът

⁴⁸⁵ А. е. 2245, л. 1-37. Оригинали. Ръкопис и машинопис. В своите бележки и др. документи Динеков нарича конгреса, „конференция“. В а. е. 2584, л. 5 и 6 са писма от проф. Тахиаос до акад. Динеков от 9 март 1988 г. и 19 октомври 1988 г. с покана да участва в предстоящия международен конгрес, на тема „Наследството на свети Кирил и Методий и славяните. Хилядогодишнината на покръстването на русите“, който ще се проведе в Солун от 26 до 28 ноември 1988 г. и допълнителна информация за конгреса. На л. 7 и 8 е отговорът от Динеков (на английски и български език) от 20 юни 1988 г. до проф. Тахиаос, с потвърждение за участие в конгреса, с доклад на руски език, на тема „Нови изследвания върху литературната дейност на учениците на Кирил и Методий в България“. В същата а. е. е запазено и писмо от Centro Internazionale di Etnostoria от Палермо до Динеков с правилата за Международната награда за етно-антропологични изследвания “Pitre’- Salomone Marino”.

⁴⁸⁶ А. е. 2245, л. 1-10. Оригинал. Ръкопис.

за участието на българско духовенство в покръстването, а също и за използването на старобългарските богослужебни книги. Оттук и големият интерес, който солунската конференция представляше за нашата наука. Веднага трябва да изтъкна, че България бе представена много добре на конференцията: бяха поканени осем български учени, от които само двама бяха възпрепятствувани да пристигнат. Българските доклади бяха посрещнати добре. Моят доклад бе на тема: Нови изследвания върху дейността на учениците на Кирил и Методий в България. Бях си поставил за задача да запозная чуждите учени с изключително интересните и важни открития, направени през последните десетина години у нас, главно от помладото поколение учени (Г. Попов, Ст. Кожухаров, Кл. Иванова, К. Попконстантинов в др.); бяха установени значителен брой непознати творби от Константин Преславски и Климент Охридски, за пръв бе открито произведение на Наум, бяха разкрити следите на ранна писменост при археологически разкопки около Плиска и Преслав. За съжаление, публикациите на български език трудно стигат до големите научни центрове в света. Трябва сериозно да се помисли за по-успешно популяризиране на българските научни постижения в чужбина.

Конференцията в Солун бе много добре организирана – това е заслуга преди всичко на проф. Тахиаос. Присъствуваха видни учени от Европа и САЩ. Българските участници имаха възможност да разговарят с тях и да обсъдят възможностите за по-тясно научно сътрудничество.

Участниците в конференцията бяха гости на гръцките научни институции. За съжаление, големите студове затрудниха пътуването до Солун (на отиване пътувахме с влака 13 часа, а на връщане - 9 ч.)⁴⁸⁷.

Поради близостта на темите сред документите за конгреса са запазени и две телеграми до П. Динеков от Кузнецов от 25 март и 16 април 1988 г.,

⁴⁸⁷ А. е. 2245, л. 37. Оригинал. Машинопис.

в които е поканен да участва на конференция по повод 1000 години от християнството в Русия, която ще се проведе на 2-3 юни 1988 в Москва.⁴⁸⁸

В отделна папка се съхранява и кореспонденцията между Динеков и проф. Тахиаос по повод на провеждането на конгреса.⁴⁸⁹

От БАН и Центъра за българистика акад. Динеков е командирован от 20 до 26 май 1989 г. в Прага, за да изнесе доклад на тема „Живот и дело на Кирил и Методий“ по случай 1100-годишнината от мисията на Кирил и Методий във Велико Моравия и 24 май – Денят на славянската писменост. За това свидетелства заповедта от БАН от 9 май 1989 г., подписана от заместник-председателя и главния научен секретар на Академията акад. Благовест Сендов⁴⁹⁰.

Във връзка с Моравската мисия на братята, с установената кирилометодиевска традиция сред българския народ и приемствеността и продължаването на тяхното дело в Русия, във фонда са запазени и отчасти систематизирани бележки на П. Динеков, които имат временното заглавие „Делото на Кирил и Методий. Някои основни моменти“. Най-вероятно тези бележки са свързани с подготвената и отпечатана през 1983 г. Антология „Кирило-Методиевски страници“ под общата редакция на Динеков. На нея по-специално внимание се обръща в първа глава. Бележките са водени на ръка на 20 май 1983 г., като на някои от листовете има изрязани части от негови статии и цитати от изворите. В тях се засягат основните моменти от делото на Кирил и Методий, като особено се набляга на Моравската мисия. Бележките не представляват цялостен текст,

⁴⁸⁸ А. е. 2245, л. 33, 34. Бланки на руски и английски език. Машинопис.

⁴⁸⁹ Вж. а. е. 2584. Оригинал. Ръкопис. Машинопис.

⁴⁹⁰ А. е. 2306, л. 1. Бланка. Копие. Машинопис.

а доста схематичен план, с отделни подточки⁴⁹¹. Главните точки в този план-бележки са следните:

„Голям проблем. Само някои отделни моменти.

I. Интересът към делото, към личностите. Изключително важен момент в историята на славянската култура. Продължава вниманието към К[ирил] и М[етодий]. Големи личности; високообразовани.

II. Факти около създаването на слав[янската] азбука и книжнина. В 862 г. пристигат учениците от Моравия - княз Ростислав...

III. Разпространение 863 в Моравия

Панония; Венеция; Рим – смъртта на Кирил; Панония/Моравия – Методий смърт 885 г.⁴⁹²

От това кратък план се вижда, че Динеков просто маркира важни моменти от живота и делото на братята, от създаването и разпространението на азбуката до смъртта на Методий.

На някои от страниците Динеков си е преписвал цитати, които свидетелстват за идеята му да разработи темата за приемствеността на Кирило-Методиевото дело, за създаването на култ към тях през следващите векове и отражението му в литературата. Цитатите, които си набелязва са от Проглас към Евангелието, от Пространното житие на Кирил, стихотворението на Стоян Михайловски „Кирил и Методий: Български всеучилищен химн“, Прокламацията на Българския революционен централен комитет към българите от 1871 г. От прокламацията той цитира следния пасаж: „Братя българе! Молете се на нашите светли равноапостолни братя Кирил и Методий да дойдат на помощ; нека ни покрият със своите крила и нека ни научат щото е за нас добро и полезно! Братство и дружба, правда и любов, искреност и

⁴⁹¹ А. е. 2417, л. 1-20. Чернова. Ръкопис. Вж. и Кирило-Методиевски страници. Под общата редакция на акад. П. Динеков. Съставили и редактирали Л. Грашева, Св. Николова и Ил. Пехливанов. С., 1983, 384 с.

⁴⁹² А. е. 2417, л. 1-4. Оригинал. Ръкопис.

топлосърдечие, споразумение и свободолюбие.“ Веднага след този текст той се позовава и на думите на Христо Ботев, че „11 май скоро ще бъде празник на нашата революция и на нашата свобода“. Под отделна точка осма, която озаглавява „Общославянски характер“, Динеков цитира част от реч на Христо Ботев - „Празнуването на Кирил и Методий“, произнесена на 8 май 1875 г. в Букурещ⁴⁹³.

В следващата точка - девета, която носи заглавието „Русия“, са изредени имената на руски и съветски учени, имащи научни приноси в областта на старобългаристиката и кирилометодиевистиката, като Востоков, Калайдович, Горски, Бодянски, Соболевски и др. По-нататък бележките му се отнасят за руско-българските отношения, които са отново под формата на план по точки. В неговия план тази подтема завършва с думите му, че „Русия не само прилага, Русия развива“. Без да развива по-нататък бележките си, тези му думи са красноречиво свидетелство за ролята на Русия в продължаването на Кирило-Методиевото дело през вековете. П. Динеков развива тези теми и в две от ръкописните си статии „Славянската идея в делото на Кирил и Методий“ и „Делото на Кирил и Методий в оценката на поколенията“, от които са запазени само отделни страници, но са се загубили в безразборно разхвърляните от архивистите негови бележки в една огромна архивна единица с библиографски бележки върху Кирило-Методиевската енциклопедия⁴⁹⁴.

Ще се спра и на две рецензии на изследвания за братята Кирил и Методий. Заглавието на първата рецензия погрешно е предадено при НТО в описа на личния фонд на П. Динеков като негова статия “Нови изследвания върху създателите на славянската писменост братята Кирил и Методий” за сборника „Константин-Кирил Философ“. В действителност това представлява формална рецензия-отзив за вече излезлия сборник през

⁴⁹³ А. е. 2417, л. 9-14. Оригинал. Ръкопис.

⁴⁹⁴ А. е. 2417, л. 18-19. Вж. и а. е. 1963, л. 342-348 и 349-363.

1971 г. В нея той разглежда излезлия през 1971 г. сборник „Константин-Кирил Философ“, издание на Българската академия на науките, в чест на 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ. Той отбелязва, че в сборника са включени докладите, изнесени на научния симпозиум, организиран в София от 21 до 23 май 1969 г., в който взимат участие учени от България, СССР, Полша, Румъния, Унгария, ГДР, Гърция, Франция, Великобритания, Италия и Швеция. Динеков не пропуска да отбележи големия принос на отделните участници в симпозиума чрез изнесените доклади, и на сборника като цяло, на богатата проблематика, която е разгледана от учени, като Ив. Добрев, Д. Мирчева, К. М. Куев, Н. Драгова, Б. Велчева, Т. Павлов, Ем. Георгиев, Р. Оти (Англия), Бр. Мериджи (Италия), П. Кирай (Унгария), И. Анастасиу (Гърция), Л. П. Жуковская (СССР), Л. Мошински, (Полша) и ред други.⁴⁹⁵

Особен интерес представлява втората предварителна рецензия на П. Динеков от 15 февруари 1984 г. за представената за печат студия на акад. Иван Дуйчев "Константин Философ-Кирил и архиепископ Методий. "Живот и дейност". Той оценява студията високо, като набляга на това, че авторът не пропуска да се спре и да изрази отношение върху неизяснените и спорните моменти от живота и дейността на Кирил и Методий. Изтъкнат е даденият кратък, но много полезен преглед на основните извори за делото на Кирил и Методий. Във въстъпителните си думи в рецензията Динеков дава изключително висока оценка и на самия автор: „Отличен познавач на делото на Кирил и Методий, акад. Ив. Дуйчев ни е дал сбит, но много богат в същността си очерк за живота и дейността на двамата славянски просветители. Не е изпуснат нито един важен биографичен момент; засегнати са и всички спорни въпроси, като авторът се е постарал навсякъде да даде свое мнение и обяснение. Ясно е, че се касае за научен,

⁴⁹⁵ А. е. 595, л. 1-3. Оригинал. Машинопис.

а не популярен очерк; по същество пред нас е една студия, която напълно сполучливо ще прехожда факсимилните и наборните текстове на житията на двамата братя (Пространните жития, Похвалното слово за Кирил и Методий, Кратките жития). Особено полезен е стремежът на автора навсякъде да се спира на неизяснените и спорните моменти от живота и дейността на Кирил и Методий и - макар и сбито - да взима отношение към тях. Това представя един особен, предварителен коментар, който ще въведе читателя в текстовете и ще подпомогне обстойния коментар, който ще придружава всеки отделен текст. Към студията са дадени и библиографски отправки под линия, които насочват читателя към специалните научни изследвания“. Критичните бележки на Динеков към студията, които препоръчва да бъдат взети предвид преди отпечатването ѝ, са следните: „1) Авторът да се върне към заглавието, което е предвидено в проекта на изданието: "Кирил и Методий - велики славянски просветители". Вярно е, че това заглавие до известна степен има публицистичен (популярен) характер, но в него се подчертава един важен момент в делото на двамата братя - общославянското му значение. Може би в този смисъл трябва да се добавят една-две страници в студията, като между другото по-широко се засегне пренасянето на това дело в България и ролята, която българската култура изиграва както за запазването, така и за разпространението му в другите славянски страни. Това е особено важно, когато се касае за едно международно издание. 2) По мое мнение би било добре чуждата дума "тауматургичен" да се замени с българската "чудотворен"; това ще улесни по-широките читателски кръгове. 3) Да се обясни накратко хиопаторската ерес, която се споменава на стр. 26. Читателят де бъде затруднен, защото думата не се намира в нашите енциклопедии и речници на чужди думи.“ П. Динеков препоръчва

студията да бъде приета за печат, като най-добре написано и подходящо въведение към бъдещото научно издание на изворите за Светите братя⁴⁹⁶.

Глава 2.3

Изследвания за Константин-Кирил Философ – живот и дело.

В много от запазените ръкописи ученият се спира и поотделно на делото на Светите братя. По този начин той навлиза още повече в дълбочина и до подробности при изследването и пропагандирането на делото на Св. Кирил и Св. Методий. Поводът, по който са правени тези изследвания, често пъти е свързан и с отбелязването на юбилейни годишнини на братята⁴⁹⁷. Делото на Кирил и Методий е неразривно свързано, макар че в началната си дейност Кирил действа самостоятелно в някои от своите мисии, както и при други случаи, които са изяснени от науката. Въпреки тази самостоятелност той поддържа непрекъснато тесни връзки със своя брат. След смъртта на Кирил Методий и учениците им са продължители на Кириловото дело. В предния подраздел беше разгледана дейността на двамата братя, отразена в запазените архивни материали на П. Динеков. В този подраздел ще разгледам запазените материали, които се отнасят само до Кирил, макар че така формулиран, въпроса има само условен характер поради трудността да се отдели дейността на единия от дейността на другия брат, а в следващия подраздел – дейността на Методий. Основание за това ми дава наличието на публикуваните, както и на запазените архивни материали, където е акцентирано от учения на дейността на единия, или на дейността на другия, макар че преплитането на фактите, както и на документите и материалите е неизбежно.

⁴⁹⁶ А.е. 1379, л. 1-2. Оригинал. Машинопис.

⁴⁹⁷ А. е. за св. Кирил – 229, 592, 714, 990, 1031, 1113, 1625, 1696, 1717, 1826, 2162, 2237, 2376 и а. е. за св. Методий – 222, 228, 797, 798, 803, 804, 806, 908, 1029, 1034, 2094, 2215, 2220, 2225, 2226, 2231, 2503, 2504 и мн. др.

Запазени са коректурите на статията на акад. Динеков „Личностъ Константина (Кирилла) Философа“ публикувана през 1982 г. в сп. „Обзор“. Тя е подробно разгледана в приложение №1, но тук трябва да се отбележи, че тя първоначално е изнесена като доклад, публикуван многократно в различни варианти – кратки и разширени, и е станал база за много бъдещи изследвания, посветени на личността на Кирил Философ. В коректурите си Динеков нанася много корекции, а също задрасква някои фрази, явно за да се вмести на отредените му страници⁴⁹⁸. Въпреки че тук въпросът е и технически, могат да бъдат направени и сравнения на коректурите със запазения машинописен вариант на статията, която се съхранява също в архива както на руски, така и на български език⁴⁹⁹.

Както имах случай да отбележа и по-горе по отношение на статията за личността на Константин (Кирил) Философ, екземпляри от нея и от вариантите ѝ са запазени в различни архивни единици вместо да бъдат събрани в една.

В отделна папка се съхранява отпечатък на статията на Динеков „Личността на Константин-Кирил Философ“ от юбилейния сборник по случай 1100-годишнината от смъртта му. По време на научно-техническата обработка на фонда архивистите не отбелязват наличието и на ръкописните бележки и записки на П. Динеков от различни години, включително и от негови слова. В архивната единица се съхраняват също

⁴⁹⁸ А. е. 229, л. 1-27 (с. 9-35). Печатно с ръкописни корекции. - П. Динеков, *Личностъ Константина Кирилла Философа*. Сп. „Обзор“, С., 1982, № 56, с. 61-68. Вж. и П. Динеков, *Личността на Кирил Философ*. Сп. «Септември», г. 22, С., 1969, № 4, с. 135-150; П. Динеков, *Личността на Кирил Философ*. В *Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100 годишнината от смъртта му*. С., 1969, с. 17-30; *Делото на Константин-Кирил Философ. Година на световна прослава*. С., 1972, с. 62-79; П. Динеков, *Историческа съдба и съвременност*. С., 1972, с. 20-38 и П. Динеков, *Похвала на старата българска литература*. (второ издание) С., 1988, с. 68-89; P. Dinekov, *The personality of Constantine-Cyril the Philosopher. – The work of Constantine-Cyril the Philosopher. A miscellany*. S., 1969, p. 20-37; P. Dinekov, *Osobowosc Konstantyna-Cyryla Filosofa. – O bulgarskiej literaturze, folklorze i zwiiazkach z Polska*. Warszawa, s. 56-80. На л. 28 в а. е. по някаква необяснима случайност е поставено и кратко издателско резюме за романа на италианския писател Карло Емилио Гада „Познаване на мъката“. Няма поставено име, и не може да се разбере дали Динеков е авторът.

⁴⁹⁹ Вж. А. е. 1031, л. 1-26. Оригинал на руски език. Машинопис и а. е. 1113. Оригинал на български език. Ръкопис.

части от чернова на статия, в която са засегнати въпросите за писмеността, създадена на основата на езика на солунските славяни; същевременно има и разхвърляни бележки, засягащи въпросите около кирилицата и глаголицата, като се посочват само имената на авторите, работили по въпросите (Мирчев, Шчепкин, Черепнин, Якубински, Никифоров, Слонски и др.). За проучванията върху първобългарските надписи Динеков се позовава на публикации на проф. В. Бешевлиев от 1934 и 1936 г. Тези му бележки нямат характер на научни разработки, а са бележки за подсещане при бъдеща работа. Същевременно те не са систематизирани, а са в напълно разхвърлян вид, което е затруднило и архивистите при обработката им⁵⁰⁰. В тази папка също така се съхранява слово на П. Динеков по случай 24 май, което той произнася два пъти - на 21 май 1966 г. и 21 май 1969 г. Използва един и същ текст с известни редакционни корекции – добавяния и задрасквания на някои текстове. В нея са повторени важни моменти от необходимостта от писменост и от дейността на братята и продължението на тяхното дело от учениците им. Ученият си служи с цитати от изворите (главно житията). На отделен лист след това слово Динеков прилага още един лист с встъпителни думи към словото му от 21 май 1969 г.⁵⁰¹, а след него е началото от доклада му „Особености на българската литература през IX и X в.“, който изнася на 14 февруари 1969 г., по време на тридневен симпозиум, посветен на 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ. Този доклад под заглавието „Велика годишнина на българската литература“ е отпечатан във в. „Литературен фронт“ на 22 май 1969 г., и с истинското си заглавие в издадения през 1971 г. специален сборник⁵⁰².

⁵⁰⁰ А. е. 592, л. 1-59. Печатно. Чернови. Ръкопис.

⁵⁰¹ А. е. 592, л. 35-57, 58. Печатно. Чернови. Ръкопис.

⁵⁰² А. е. 592. Вж. и а. е. 1717, л. 1-20. Оригинал. Ръкопис. Отпечатаното слово вж. в П. Динеков, Велика годишнина на българската литература, в. „Литературен фронт“, г. 25, С., 22 май 1969, № 4, с. 1-2, и в П. Динеков, Особености на българската литература през IX и X в. в “Константин Кирил-Философ”.

Личният фонд на Динеков е обработен бързо и компетентно от архивистите от ЦДА, но обективността налага да се отбележат някои неточности в тяхната работа. Посоченият доклад на симпозиума е трябвало да бъде обединен в една архивна единица заедно с останалите материали от него, които свидетелстват и за Динековото участие. Фактически в отделна папка се съхраняват различни по вид материали около чествания и симпозиуми от различни години, организирани от Българската православна църква, сред които програмата на Международния симпозиум на тема „Делото на учениците и последователите на светите братя Кирил и Методий в България и отражението му в други страни“. Този симпозиум е организиран от Духовната академия „Св. Климент Охридски“, Централния църковен историко-археологически музей, Църковноисторическия и архивен институт при Българската патриаршия и се провежда от 24 до 28 ноември 1986 г. в София. П. Динеков е поканен за участие от Българската патриаршия с писмо от 15 октомври 1986 г., подписано от главния секретар на Светия синод, да изнесе доклад пред симпозиума. Писмото също се намира в друга архивна единица. Освен програмата и писмото, също така са запазени и Патриаршеско и синодално послание № 3120 от 24 октомври 1986 г. до клира от Българската православна църква по случай 1100 години от идването на учениците на Св. Св. Кирил и Методий в България.

С провеждането на този симпозиум е свързан и друг важен документ, отделен отново в самостоятелна папка. Това е писмо от П. Динеков до Комитета за култура в София от 16 юни 1986 година, с предложения и препоръки, както и бележки и допълнения по програмата за ознаменуване

Доклади от симпозиума, посветен на 1100-годишнината от смъртта му. С., 1971, с. 271-284. А в а. е. 592, на гърба на л. 59 има чернова от писмо на акад. Динеков от 26 януари 1969 г., в което благодари на Трифонович за получена негова книга.

на 1100-годишнината от пристигането на учениците на Кирил и Методий в България. Освен писмото, архивната единица съдържа и програма на Международен симпозиум по случай 1100 години от идването на учениците на Св. Св. Кирил и Методий в България, който се провежда от 24 до 27 ноември 1986 г. Тук Динеков уточнява, че симпозиумът ще се проведе под патронажа на негово светейшество Българския Патриарх Максим. И в тази а. е. има запазен работен екземпляр от програмата, върху който Динеков си води записки по два от докладите (на което ще се спра по-долу). На последния лист от програмата той написва, вероятно след време, когато си преглежда архива, „1985 г. София“, но допуска грешка, тъй като датата на писмото му е от 1986 г. и симпозиумът също е проведен през 1986 г. Сред материалите за проведените симпозиумие съхранен и брой на в. „Църковен вестник“ (бр. 24, София, събота, 21 септември 1985 г.) на английски език по случай 1100-годишнината от смъртта на Св. Методий и заключителното слово на П. Динеков на симпозиума през февруари 1969 г. В това си слово той дава изключително висока оценка на проведения симпозиум за годишнината от смъртта на Константин – Кирил Философ и на изнесените доклади, в които са „разгледани различни страни от живота и дейността на великите славянски просветители Кирил и Методий на фона на развитието на българската литература и култура през IX и X в.“ П. Динеков не пропуска да отбележи и задължителните за споменаване през онези години заслуги на организаторите на този симпозиум - „Централния комитет на Българската комунистическа партия, Правителството на Народна република България и ръководството на Българската академия на науките, [които] ни дадоха пълната си подкрепа, за да можем да организираме симпозиума“.⁵⁰³

⁵⁰³ А. е. 2237, л. 8. Вж. и а. е. 3878, л. 12, както и а. е. 2224.

Във връзка с годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ е и докладът на П. Динеков на френски език - “Голям хуманист на IX век” (Un grand humaniste du IXe siècle.), който е отпечатан още същата година на няколко езика, на първо място в сп. „Обзор“.⁵⁰⁴

Като отделен ръкопис е запазена статията на П. Динеков “Делото на Константин-Кирил Философ и развитието на българската литература”.⁵⁰⁵ Това в действителност е преработената статия “Делото на Кирил и Методий в развитието на старата българска литература”, в която Динеков нанася поправки, а също така задрасква името на Методий, като променя „делото на Кирил и Методий“ само с „делото на Кирил“. Първите два листа, предхождащи основния текст, и последните седем са кратък план, в който се посочва мястото на Кирил в развитието на славянската и българската литература. От тях се разбира, че на Динеков му е поставена задачата да подготви доклад на тема “Делото на Константин – Кирил Философ и развитието на българската литература” на 1-2 февруари 1979 г. по повод годишнина от смъртта на Кирил⁵⁰⁶.

Този план открехва вратата на творческата лаборатория на П. Динеков. Макар че използва свой стар текст, той успява да развие поднасянето на вече известни факти, въпреки неделимостта на делото на единия брат от това на другия. Планът е разработен в следните точки:

⁵⁰⁴ А. е. 1625, л. 1-11. Чернова на френски език. Машинопис и ръкопис. Вж. *P. Dinekov, Un grand humaniste du IX siècle*, в сп. „Обзор“, кн. 1, 1969 г., с. 70-77 (OBZOR - Revue Bulgare de litterature et d'arts - 1969, Sofia (Bulgarie) и *П. Динеков, Един хуманист от 9 век*, сп. „Читалище“, г. 48, С., 1969, № 1, с. 10-12, на гръцки език в сп. „Nea estia” и на английски език.

⁵⁰⁵ А. е. 714, л. 1-39. Чернова. Ръкопис. В папката се съхраняват и десет листа от непълен ръкописен вариант на статията „Делото на Кирил и Методий и развитието на старата българска литература”, като на първия лист е написано в горния ляв ъгъл „3 екз.“ Статията вж. в *П. Динеков, Делото на Кирил и Методий и развитието на старата българска литература*. Сп. „Литературна мисъл”, г. 7, № 3, С., 1963, с. 45-58. Публ. с леко променено заглавие и в Хиляда и сто години славянска писменост (863-1963). Сборник в чест на Кирил и Методий. С., 1963, с. 5-19, Тържествена сесия за 1100 годишнината на славянската писменост (863-1963). Доклади и материали. С., 1965, с. 103-118, Из историята на българската литература. С., 1969, с. 37-57, *П. Динеков, Похвала на старата българска литература*. С., 1979, с. 87-108 и във второто издание от 1988 г. с. 90-112.

⁵⁰⁶ А. е. 714, л. 1-2, 22-28. Чернова. Ръкопис.

„I. Когато разглеждаме въпроса за ролята, която делото на Кирил играе в развитието на българската литература, трябва да имаме пред вид три неща.

1. Делото на Кирил и Методий е неделимо; мъчно може да се говори за самостоятелна роля на Кирил. И ако тук темата е формулирана с оглед дейността на Кирил, то е поради годишнината, която отбелязваме.

2. В проблема, който ни занимава, широко е изследван и осветен най-старият период от развитието на българската литература – IX и X в., когато ролята, която играе Кирил в развитието на славянската и българската литература, е съвършено очевидна. Тук аз днес няма да кажа нещо ново, а само още веднъж ще изтъкна основните факти. Що се отнася до по-късните моменти от историята на старобългарската литература, събрани са главно данни за култа на Кирил и Методий (празнуване, служби, помени), но това е само външната страна. Почти не е разкрита традицията в дълбочина, дори не са издирени всички факти и още по-точно – не са поставени проблемите.

3. Не са поставени проблемите, що се отнася и до новата българска литература през Възраждането и след Освобождението. Става дума не за фактите около култа, празника, за обществената роля на Кирило-Методиевия празник и националното израстване на техните образи, а за явления на развитието на литературата⁵⁰⁷. От този план П. Динеков задрасква следните две изречения, с които смята да постави един неразработен дотогава проблем в кирилометодиевистиката – въпроса за култа към делото на братята през вековете: „Ето една област, която разкрива интересна перспектива за нашата литературна кирилометодиевистика. Аз ще засегна тази област съвсем бегло.“ Но на следващите няколко листа, които са продължение на този план, той

⁵⁰⁷ А. е. 714, л. 1-2. Чернова. Ръкопис.

доразвива мисълта си, обръщайки внимание на три текста, които нарича „изходни пунктове“ за ролята на Кирило-Методиевото дело в развитието на българската литература. Това са Климентовото Похвално слово за Кирил, „История славяноболгарская“ на Паисий Хилендарски, Ботевата статия за празника на Кирил и Методий от 1875 г.⁵⁰⁸ По-нататък, като се връща отново на този проблем в заключение, Динеков говори за съдбата на делото на Кирил и Методий в следосвобожденска и съвременна България, която според него е „повече идейно-обществена, публицистична и научна, отколкото литературна“⁵⁰⁹.

През 1979 г. П. Динеков е в състава на официалната българска делегация по случай 24 май, която поднася венци и цветя на гроба на Кирил в Рим - „това свято за всяко българско сърце място“. Там той произнася слово от името на делегацията, част от което по-късно е отпечатана във в. „За буквите“; екземпляр от вестника се съхранява в неговия архив. Същото е отпечатано и в сп. „Славяни“ през следващата година⁵¹⁰.

В словото си П. Динеков се спира на няколко важни момента както от дейността на двамата братя, така и по-специално на делото на Кирил. Повторени са известни факти от житията на братята около последните мигове и смъртта на Кирил, признанието на Кирил, че свършеното от двамата е общо дело – „брате, ние двамата бяхме впрегнати да орем една бразда“, и думите от завещанието на майка им къде и как да бъде погребан първият от тях, който умре.

Около тези два момента Динеков насочва своите разсъждения – „завещането на Кирил към най-близкия му сътрудник – неговия брат, да не забравя

⁵⁰⁸ А. е. 714, л. 3-9. Чернова. Ръкопис.

⁵⁰⁹ А. е. 714, л. 27. Чернова. Ръкопис.

⁵¹⁰ Вж. а. е. 1696, л. 6. Печатно и П. Динеков, Из словото пред гроба на Кирил. В. „За буквите. Кирило-Методиевски вестник“, бр. 2, С., 8 декември 1979 г., с. 12. Същото вж. и в сп. „Славяни“, С., 1980, № 5, с. 6-7.

общественото дело и обществения си дълг и да остане между хората, при народа, и любовта към родината, изразена в образа на майката и в нейния майчин завет“. По неговите думи Кирил е „образец на неуморим, предан до смърт на делото си общественик, достоен да бъде сравнен с първите апостоли“, а брат му Методий е негов „първ помощник и убеден продължител на неговото дело“. С тези примери П. Динеков обяснява „раждането на славянската култура, която в последвалите 11 века направи огромни завоевания и днес има голям дял в общочовешката култура“. В словото си пред гроба на Кирил той се спира и на друг важен момент – култа към светите братя, който започва да се изгражда от „големите старобългарски писатели Климент Охридски, епископ Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър и много други, които първи възхвалиха делото на братята Кирил и Методий и го съхраниха за поколенията, за славянските народи и за цялото човечество“. Засегнат е и въпросът за създаването от българските възрожденци в средата на XIX в. на „прекрасния празник на българската просвета – 24 май - като символ на духа на един народ, който няма да загине в тежкото отоманско робство“. Дипломатът Динеков не пропуска от името на делегацията да отбележи и друг момент: „Тук, в Рим, където делото на Кирил и Методий намери прием и оценка още преди 11 века, защото бяха дошли тук с мисия на добра воля, в името на един голям общочовешки идеал“. Нито за миг П. Динеков не пропуска да отбележи в словото си, че този „велик празник“ преди всичко е и „най-хубавият празник на българската култура“, макар че безсмъртното дело на братята ги е наложило не само като велики български, но и като „славянски просветители и хуманисти“⁵¹¹.

Освен като член на официалната българска делегация за поднасяне на цветя на гроба на Кирил, П. Динеков е командирован и от Българската

⁵¹¹ А. е. 1696, л. 6. Печатно.

академия на науките на 7 май 1979 г. със заповед № II 1196, подписана от главния научен секретар чл.-кор. Г. Близнаков, за участие в научна сесия, посветена на Константин-Кирил Философ, която се провежда в края на месец май 1979 г.⁵¹²

Запазена е в ръкописния си оригинала, и преписана на машина, посмъртно публикуваната през 1995 г. в том II на Кирило-Методиевската енциклопедия статия на П. Динеков „Константин-Кирил Философ“. Върху окончателния машинописен вариант на статията са правени от автора и някои дребни правописни поправки⁵¹³.

Като издател и редактор Динеков участва в редица от изданията на БАН и на неговите институти. От тази негова дейност е запазена редакторската му рецензия за статията на Христо Трендафилов "Речта на философа в староруската „Повесть временных лет“ и полемичните традиции на Константин-Кирил". Тя е положителна с препоръка за приемането ѝ за печат в сп. „Старобългарска литература“. Динеков се спира на анализаторската работа на автора, който предлага една нова хипотеза за произхода на произведенията. Авторът, по думите на Динеков, не само че използва постиженията на науката (А. А. Шахматов и В. И. Ламански), но и се връща към изворите, като съпоставя Пространните жития на Кирил и Методий с руския текст от "Повесть временных лет". Динеков отбелязва, че Трендафилов свързва текста с полемичните съчинения на Кирил, като отхвърля хипотезата на Шахматов за авторството на Методий и се доближава до хипотезата на Ламански, който предполага, че Речта на философа е написана от Кирил по време на Хазарската мисия. Връзката с Методий Трендафилов намира при превода на речта от гръцки, по всяка вероятност направен в Моравия, а от там

⁵¹² Вж. а. е. 2162, л. 1. Оригинал. Машинопис.

⁵¹³ Вж. а. е. 990, л. 1-88. Оригинал. Ръкопис и а. е. 1826, л. 1-75. Оригинал. Машинопис и П. Динеков, Константин-Кирил Философ, в Кирило-Методиевска енциклопедия, том II, С., 1995, с. 388-423.

преминала в България и впоследствие в Русия. В този случай П. Динеков за пореден път подкрепя новаторските идеи в изследванията на български учени, които въпреки наличието и на други мнения, лансират своите заключения в изследванията си⁵¹⁴.

За международния авторитет на П. Динеков като учен свидетелстват материалите за командироването му във Франция да чете курс лекции по българска литература в Университета в Страсбург през летните семестри на 1965/1966 и 1966/1967 г. и 10 дни през 1969 г. да изнесе лекция на честване по случай 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ отново в Университета в Страсбург. Запазените документи са: заповеди № 950 и № 6291 от Министерството на народната просвета за командироването на Динеков през летните семестри на учебните 1965/1966 и 1966/1967 г. във Факултета по литература при Университета в Страсбург (8 март 1966 г.); писмо от главния секретар в Университета в Страсбург и от Факултета по литература за назначението на П. Динеков за гостуващ професор в Университета (22 февруари 1967 г.); заповед № 611 от МНП за командироването на Динеков за 10 дни във Франция да чете лекция на честване по случай 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ, което ще се проведе от Университета в Страсбург през февруари (10 февруари 1969 г.)⁵¹⁵.

С личността на Константин – Кирил Философ са свързани и материали от по-различен характер във фонда на П. Динеков. Става дума за запазената програма за Концерт на Софийска филхармония под ръководството на главния диригент Константин Илиев, който е част от Международния фестивал „Софийски музикални седмици“. На концерта в зала „България“ на 21 юни 1971 г. Е предстояло да бъде изпълнена

⁵¹⁴ А. е. 1458, л. 1. Оригинал. Чернова. Машинопис и ръкопис.

⁵¹⁵ А. е. 2376, л. 1-5. Оригинал на френски език. Заверени копия и преписи. Машинопис и ръкопис.

специалната оратория „Похвално слово за Константин Философ, наречен Кирил“. Заедно с поканата се пази лично писмо от диригента Константин Илиев до П. Динеков по този повод (16 юни 1971 г.)⁵¹⁶.

Глава 2.4

Изследвания за архиепископ Методий – живот и дело.

В този подраздел ще разгледам запазените архивни материали в личния архив на П. Динеков, отнасящи се за Методий, колкото и да е трудно отделянето на дейността на единия от тази на другия. Но наличието на такива материали в архива съществува именно в такова разпределение, което ми дава основание да ги разгледам поотделно.

В приложението се спирам подробно на изследването на П. Динеков за Методий – „Личността на Методий“. Статията търпи многократно редакции, промяна в заглавието и пр., като някои от тях са четени като доклади на различни конференции по случай 1100-годишнината от смъртта на архиепископ Методий. В архива се съхраняват машинописни и ръкописни оригинали на тази статия.

Запазени са машинописният оригинал, две редакции и два отпечатъка на статията му „Делото на Методий“. Тя е свързана с отбелязването на 1100-годишнината от смъртта на славянския първоучител Методий и е кратък вариант на голямата му статия „Личността на Методий“⁵¹⁷. В архива на Динеков се съхранява ръкописът на статията „Личността на

⁵¹⁶ А. е. 3024, л. 1-7. Печатно. Оригинал. Машинопис.

⁵¹⁷ А. е. 222 и 797. Вж. и Динеков, П., Личността на първоучителя Методий - Старобългарска литература, 17, 1985 г., с. 3-29 и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 17-53 и П. Динеков, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 166-209.

първоучителя Методий“ и два отпечатъка от публикацията ѝ в „Старобългарска литература“ от 1985 г.⁵¹⁸

Известни редакционни различия се забелязват в оригинала на статията на Динеков „Пред 1100-годишнината от смъртта на великия Методий“⁵¹⁹. Запазени са и трите екземпляра от статията му „Книжовната дейност на Методий“ от 10 юни 1985 г.⁵²⁰, като в отделна архивна единица се съхраняват екземпляри от статията му „Проблеми на литературното дело на архиепископ Методий“. В действителност това е отново „Личността на първоучителя Методий“, но в малко по-различна редакция. Динеков прави различни поправки и замени във всички чернови⁵²¹.

Разпръснати в различни архивни единици са различни варианти и екземпляри от статията му „Славянският просветител Методий“, сред които са отпечатъкът от статията му, предназначен „За ЮНЕСКО - България“⁵²²; втори екземпляр със заглавие „Славянският първоучител Методий“, на който от ръката на Динеков е отбелязано, че е прочетен на Международната конференция за 1100 годишнината от смъртта на Методий в София, 21-23 май 1985⁵²³; два екземпляра от друга редакция (непълна) на същата статия, озаглавена „Методий – бележит славянски просветител“, които са предназначени според бележката на Динеков за Списание на БАН („2 екземпляра за списание на БАН“).⁵²⁴ Съхранен е и

⁵¹⁸ А. е. 803 - Динеков, П., Личността на първоучителя Методий - Старобългарска литература, 17, 1985 г., с. 3-29.

⁵¹⁹ А. е. 806, л. 1-5. Оригинал. Машинопис.

⁵²⁰ Вж. а. е. 798, л. 1- 31. Чернова и оригинал. Ръкопис и машинопис.

⁵²¹ Вж. а. е. 908, л. 1-18. Чернова и оригинал. Ръкопис и машинопис.

⁵²² Вж. а. е. 804, л. 1-5. Оригинал. Машинопис.

⁵²³ Вж. а. е. 1029, л. 1-9. Оригинал и чернова. Машинопис и ръкопис. В а. е. 4063 в писмо до акад. Динеков от името на Дирекция „Миси“ от Лион от 24 януари 1985 г. Георги Найденов пише за отправената му покана от архива на Българската патриаршия да участва в симпозиума по случай годишнината от смъртта на св. Методий от 10 до 17 юни. Г. Найденов иска информация дали симпозиумът ще е само църковен и молбата му да използва статията на Динеков „Делото на Кирил и Методий и българската култура“, публикувана в София Прес.

⁵²⁴ Вж. а. е. 1034, л. 1-17. Оригинал и копие. Ръкопис и машинопис. Във втория екземпляр липсва лист 4.

отпечатък на руски език от 1985 г. със заглавие „Славнски просветител Мефодий“ (Славянският просветител Методий)⁵²⁵.

В архива е запазена още една редакция от статията на Динеков „Делото на Методий“, озаглавена „Делото на великия просветител Методий“. На 15 март 1985 г. той отбелязва върху него, че е „написано за доклад при общонародно честване – ще го чете Балевски“. В анотацията на архивната единица той е датиран погрешно, на 18 март⁵²⁶. За този доклад, прочетен от акад. Ангел Балевски, и как се стига до там не той, а председателят на БАН да го изнесе, Динеков пише в дневника си, запазен в Народната библиотека в София. Тъй като този случай е един от характерните за онова време, когато ЦК на БКП се намесва, често пъти грубо и в науката, ще цитирам Динековите бележки от 20 февруари 1983 г.

„Някъде към 10 и половина, пише Динеков, ми звъни Илчо Димитров – иска на всяка цена да ме види. Добре – след половин час ще бъда в Академията; има заседание на ръководството, той ще излезе. Когато отидох (към 11 и половина)“, той вече ме чакаше. Отидохме веднага в кабинета му. Бързаше, защото в 12 часа трябваше да бъде при Милко Балев в ЦК. Почна с думите: „Трябва да Ви съобща една неприятна вест: решено е на тържествено събрание за Методий в Народния театър в началото да говори председателят на Академията Балевски. Вашето слово като научен доклад да си остане за научна конференция през май.“ Съвсем искрено му отговорих: „Тук няма нищо неприятно, съвсем естествено е на едно национално тържество да говори по-отговорно лице, още повече, че Т. Живков е приел патронажа. Мислех, че това можете да бъдете Вие, или Зарев (заместник-председателят на Академията), или министърът на просветата, или дори секретарят на ЦК Стоян Михайлов“ – „Да, ставаше дума за Фол, но се реши да бъде Балевски“. „И сега – добави Илчо –

⁵²⁵ Вж. а. е. 228. Печатно. Рус. ез.

⁵²⁶ Вж. а. е. 1612, л. 1-8. Оригинал. Ръкопис. Машинопис.

председателят Ви моли да му пригответе доклада, за около 40 мин. Да бъде готов до 20 март, защото ще бъде четен в ЦК“. И на това съобщение (уж молба) не се учудих – какво сам Балевски може да напише за Методий, той самият изобщо не пише. Ще използвам текста на решението на Политбюро, ще го поразширя, ще засиля политическата част; ще помоля и Светлина Николова да помогне, ако стане нужда“⁵²⁷.

По време на този разговор акад. Динеков от своя страна успява да поиска и той от ЦК да се реши въпросът за помещението на Кирило-Методиевския научен център, което ученият най-акуратно отбелязва в дневника си по-нататък: „Съобщих на Илчо Димитров понеделнишкия си разговор за помещението на Кирило-Методиевския център – във връзка с решаването на въпроса за помещението на Центъра по българистика; помолих го да настоя пред Милко Балев. Разбира се, обеща; дано нещо излезе.

Искрено казано, падна ми един неприятен товар. Съществуваше вероятност доклада на Методий да изнасям аз. Добре, ако можех да го изнеса като научен доклад, но при такова държавно чествуване той трябваше да се политизира, да говоря приказки, които не ми са по вкуса. Слава богу, отървах се от една фалшива ситуация“⁵²⁸.

На 4 март 1985 г. по молба на акад. Балевски Динеков се среща с него в Академията „да обмислим доклада, който ще прочете на тържественото събрание за Методий през април; уви, аз трябва да го напиша“⁵²⁹.

На 16 март 1985 г. Динеков завършва работата си по доклада за Методий, който ще бъде четен от акад. Балевски, но въпросите около неговото структуриране и научното му равнище все още остават. На следващия ден, 17 март 1985 г., Динеков продължава в дневника си

⁵²⁷ НБКМ БИА, ф. 904, а. е. 217, л. 60-61.

⁵²⁸ Пак там, л. 61.

⁵²⁹ Пак там, л. 61.

питанията към себе си по въпроса за доклада и за неудобната ситуация, в която е изпаднал – да пише научен доклад за Методий, който ще бъде четен от други, като се опитва да пригоди текста до нивото на оратора. Дословно неговият запис в дневника има следното съдържание: „Вчера към 4 след обед най-сетне свърших доклада за Методий – ще го чете Балеvски на тържественото събрание. Не знам дали ще променя текста (дано не слуша съветниците си по тези въпроси Коледаров и Мечев, за които науката е само национализъм); стараех се да пиша някак си от негово име, но все пак върху основата на науката и на равнище, достойно за председател на Академията. Изобщо – мъчителна работа, когато пишеш не за себе си, а за нуждите на чужд човек“⁵³⁰.

Глава 2.5

Общи изследвания за живота и делото на Кирило-Методиевите ученици.

В редица свои публикации и изследвания П. Динеков се спира и на дейността на учениците на Солунските братя във Великоморавия и в България. В архива са запазени ръкописи на изследвания общо за учениците⁵³¹, а поотделно само за св. Климент Охридски⁵³² и за св. Наум Охридски⁵³³. Тези материали до голяма степен са свързани и с въпроса за продължаването и приемствеността в средновековната Българска държава на делото на Светите братя след тяхната смърт.

В почти всичките материали на П. Динеков, посветени на Светите Седмочисленици, присъства и въпросът за съвременните измерения на

⁵³⁰ Пак там, л. 116.

⁵³¹ А. е. 217, 810, 828, 1616, 1618, 1626, 1700, 1701, 1775, 1776, 1963, 1992, 2224, 2422 и др.

⁵³² А. е. 230, 566, 569, 570, 571, 1075 и др.

⁵³³ А. е. 839, 2252 и др.

Кирило-Методиевото дело. Подчертава се приносът на България за приемствеността и продължаването на тяхното дело и приобщаването на държавата ни, благодарение на Светите братя и техните ученици, към християнството и към европейската цивилизация и не на последно място - благодарение на държавническата прозорливост на българските владетели княз Борис-Михаил и цар Симеон.

Сред запазените в архива са материали от студията „Учениците на Кирил и Методий в България” от 1986 г. Това са нейната машинописна чернова, коректурата ѝ на френски език и окончателната ѝ публикацията във в. „Народна младеж“. Черновата и коректурата са с много ръкописни бележки и корекции на автора, както и някои библиографски допълнения. Върху френския екземпляр Динеков е отбелязал собственоръчно, че я изнася като доклад на Втория международен конгрес по българистика, състоял се през месец май 1986 г. в София.⁵³⁴ А във връзка с публикацията ѝ във в. „Народна младеж“ е запазено писмото от главния редактор на вестника Коста Филипов до П. Динеков от 2 юни 1986 г. с благодарности за предоставената от него възможност тя да се публикува „като поредица“, както и за големия интерес и високата оценка, дадена от читателската аудитория⁵³⁵.

Един от най-важните запазени материали за учениците на Кирил и Методий в архива е статията “Нови изследвания върху дейността на учениците на Кирил и Методий в България“, от която има съхранени два екземпляра – един на български и един на руски език. Според датировката на акад. Динеков тя е била завършена и готова на 15 ноември 1989 г. За съжаление, и в двата екземпляра не са приложени авторовите бележки,

⁵³⁴ Вж. а.е. 810, л. 1-22. Чернова. Машинопис с ръкописни бележки. В същата а. е. вж. и П. Динеков, Учениците на Кирил и Методий в България, в. „Народна младеж“, № 121-124, С., 27-30 май 1986 г., публ. и в П. Динеков, Проблеми на старата българска литература“, С., 1989 г., л. 210-225. В а. е. 1616, л. 1-21 е запазена коректурата ѝ на френски език.

⁵³⁵ А.е. 4082, л. 1. Бланка. Оригинал. Машинопис.

макар че са маркирани в текста⁵³⁶. Тази статия е проектирана да влезе в последния му сборник, подготвен малко преди смъртта му. За нея и за друга една статия („Българската литература в един труд на Волман“) съставителката на сборника от студии и статии на проф. Динеков „Размисли върху българската литература и култура“ Ст. Стойкова, отбелязва в послеслова към него, че „не се намериха там и никъде не можаха да бъдат открити“, което е наложило „известни промени в плана на книгата“⁵³⁷. Откриването на тази статия би могло да бъде взето под внимание при ново издание на този сборник. В тази си статия Динеков се спира на някои нови изследвания и открития, направени от български млади учени, които се занимават с дейността на учениците на Кирил и Методий в България. Повод за това „научно оживление“, по думите на автора, са дали някои големи юбилейни дати, които биват отбелязани с тържествени събрания, симпозиуми, конференции и издания. Юбилейните събития са 1100 години от създаването на славянската писменост през 1963 г., 1050 години от смъртта на Климент Охридски, които се навършват през 1966 г., 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ през 1969 г., 1300-годишнината от създаването на Българската държава през 1981 г., 1100 години от смъртта на архиепископ Методий през 1985 г. и пристигането на учениците на Кирил и Методий в България (1985-1986 г.). От многобройните издания и сборници, включващи изследвания, статии и доклади върху историята на старобългарската литература, Динеков отбелязва изданието, което има пряко отношение по темата на неговата статия, а именно „Събрани съчинения на Климент Охридски“,

⁵³⁶ А. е. 828, л. 1-9. Копие. Машинопис и а. е. 1618, л. 15-24. Копие на руски език. Машинопис. Във втората а. е. на л. 1-13 се пазят ръкописни бележки на акад. Динеков по проекта (макета) за организирането на написването, илюстрирането и издаването на том II на енциклопедията, както и бележки по литературата към отделните статии. Набелязани са автори на някои от статиите, сред които се срещат имената на Лиляна Грашева, Славия Бърлиева, Красимир Станчев, Тотю Тотев и др.

⁵³⁷ Вж. Ст. Стойкова, *Послеслов в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура*. С., 2001, с. 299.

издание в три тома под редакцията на Б. Ст. Ангелов, Кл. Иванова, Хр. Кодов, К. М. Куев (1970-1977 г.).

Динеков спира вниманието си и върху група изследвания от последните десет години, които според него имат характер на „открития“⁵³⁸. Тези изследвания насочват вниманието към създаването на старобългарската имнография и началния период на славянската писмена традиция в България. Тук Динеков говори за труда на Георги Попов "Триодни произведения на Константин Преславски"⁵³⁹. Особено внимание ученият обръща и на изследванията на Стефан Кожухаров в областта на старобългарската химнография. Едно от тези изследвания, тогава под печат, резултат от многогодишни изследвания, е "Проблеми на старобългарската поезия" - теория и история на българската химнология от IX в. почти до края на XVIII в., като част от изследвания материал е открита от Кожухаров в ръкописните хранилища на Съветския съюз, Атон и другаде. Динеков отбелязва, че „най-важното от тези открития засяга дейността на Наум, ученика на Кирил и Методий, познат като учител и просветител, организатор на литературния живот“⁵⁴⁰.

Наред с тези изследвания Динеков не пропуска да отбележи и публикацията на Климентина Иванова "Два неизвестни азбучни акростиха с глаголическа подредба на буквите в среднобългарски празничен миней", в която става дума за два ръкописа - № 522 в Народната библиотека в София и празничния миней в Хлудовата сбирка в Държавния исторически музей в Москва. Двата ръкописа представят азбучни стихирни за Рождество Христово и Богоявление, като се обръща внимание на важните факти от

⁵³⁸ А. е. 828, л. 1. Чернова. Машинопис.

⁵³⁹ Г. Попов, Триодни произведения на Константин Преславски, в Кирило-Методиевски студии, кн. 2, 1985, 722 с.

⁵⁴⁰ А. е. 828, л. 4. Чернова. Машинопис.

ранната история на старобългарската литература, които са свързани с дейността на учениците на Кирил и Методий в България⁵⁴¹.

В края на статията си Динеков говори за резултатите от археологическите разкопки в околностите на първите български столици Плиска и Преслав, като по-специално се спира на изследванията на К. Попконстантинов, П. Георгиев, Д. Овчаров, Т. Тотев, направени през последните десет години, които дават материал за изследванията, свързани със създаването и разпространението на старобългарската писмена култура през IX-XI в.⁵⁴²

Въпреки че съхраняваните в архивна единица 1626 четири статии на френски език, тематично са свързани, анотацията ѝ е непълна и неточна. Първата е статията на проф. Кую Куев “Pour une écriture et une conscience slave”, която е посветена на 1100-годишнината от идването на учениците на Кирил и Методий в България.⁵⁴³ Втора е статията на П. Динеков „Le personnalite et la vie de Methode“ (Личността на Методий), подготвената за печат за издание на ЮНЕСКО, макар че не е отбелязан авторът ѝ. Но под заглавието на статията пише, че „ЮНЕСКО взима решение през 1985 г. за отбелязване на стогодишнината от смъртта великия първоучител Методий, който преди 11 века създава заедно с брат си Кирил българската азбука“.⁵⁴⁴ Останалите две статии - “La Bulgarie – berceau de l’écriture slave” и „La Bulgarie – berceau de l’écriture et de la culture slaves“ също не са авторизирани. И двете статии разглеждат накратко въпроса за делото на солунските братя, но се спират най-вече на делото на техните ученици и по-специално на дейността на Климент. Към тях са приложени и четири цитат под общото заглавие “L’oeuvre grandiose de Cyrille et Methode”

⁵⁴¹ А. е. 828, л. 5-7. Чернова. Машинопис.

⁵⁴² А. е. 828, л. 7-9. Чернова. Машинопис.

⁵⁴³ А. е. 1626, л. 1-3. Оригинал. Машинопис. Фр. ез.

⁵⁴⁴ А. е. 1626, л. 4-7. Оригинал. Машинопис. Фр. ез. Вж. същата статия в а.е. 804.

(„Великото дело на Кирил и Методий“) на чуждестранни слависти – Дмитрий Лихачов, Роже Бернар, Рикардо Пикио и Радо Ленчек⁵⁴⁵.

За отбелязване на годишнината от идването на учениците на Кирил и Методий в България са запазени две интервюта на П. Динеков пред вестниците „Работническо дело“ и „Нова светлина“ през 1986 г. Във в. „Работническо дело“ интервюто е публикувано заедно с изявленията и на други изявени учени. Споделят се мисли за работата на Втория международен конгрес по българистика, проведен в София от 23 май до 3 юни 1986 г., на който се отбелязва 1100-годишнината от идването на учениците на Кирил и Методий в България. Краткото интервю носи заглавието „Следовниците на Кирил и Методий“. В него Динеков изразява задоволството си, че се отбелязва годишнината в рамките на конгреса. В няколко кратки изречения той набляга на значението на делото на учениците в България, радушното им посрещане в България от княз Борис I, стремежа на княза да извоюва автономия на Българската църква и създаването на три културни средища – Плиска, Охрид и Преслав⁵⁴⁶.

Интервюто на П. Динеков “Оптимистично историческо развитие” пред в. „Нова светлина“ е също по повод 1100 години от идването на Кирило-Методиевите ученици в България. И тук той говори за радушното посрещане на учениците в България от княз Борис I и обстоятелствата, при които те идват в страната – както и за това, че с пристигането на Методиевите ученици в България се решава основният въпрос за славянизирание на българската култура. В интервюто Динеков обръща и внимание на трите културни средища: Плиска, Преслав и Охрид, които отразяват два отделни етапа в културното развитие: първият е Плисковският – а вторият – Охридският и Преславският. Динеков

⁵⁴⁵ А. е. 1626, л. 9-13 и л. 14-16. Оригинал. Машинопис. Фр. ез.

⁵⁴⁶ Вж. Приложение 7 и а. е. 1775, л. 1. Печатно. - П. Динеков, Следовниците на Кирил и Методий. Изказване пред участниците във Втория международен конгрес по българистика, в. „Работническо дело“, № 148, С., 28 май 1986 г., с. 4.

отбелязва, че Преславският и Охридският културен център създават облика на целокупната българска литература през IX и X в.⁵⁴⁷.

От 24 до 27 ноември 1986 г. в София под патронажа на Негово светейшество Българския патриарх Максим се провежда симпозиум по случай 1100 години от идването на учениците на светите Кирил и Методий в България. В симпозиума взимат участие учени от България и чужбина, сред които са Кую Куюев, Екатерина Дограмаджиева, Донка Петканова, Михаил Бъчваров, Иван Добрев, Ханс Дитер Дьопман, Алберт Раух, Виторио Пери, Андреас Папавасилиу, Умберто Риналди и др. Динеков взема участие в симпозиума с доклад на тема „Кои са учениците на св. св. Кирил и Методий?“ Към запазения втори екземпляр от програмата на симпозиума е приложено негово писмо до Комитета за култура от 16 юни 1986 година с предложения по програмата за ознаменуване на тази годишнина. Върху програмата по време на симпозиума Динеков си води бележки върху два от докладите – на н.с. Ангел Кръстев и на ставрофорен иконом Димитър Калев. Встрани от темата на доклада на А. Кръстев „Още за житията, службите и творчеството на свети Наум“, който претърпява известна корекция в заглавието Динеков добавя на ръка за наличието на 4 жития – 2 на старобългарски и 2 гръцки, като допълва, че съществува не само 1 канон, а още 2, които „са творчество на Наум“. Встрани от заглавието на доклада на Д. Калев „Св. Горазд – просветител славянски“, Динеков отбелязва факта за съществуването на черквата „Св. Дева Мария“ в Берат, където се намират мощи на Светите седмочисленици и има икона на Горазд. Под въпрос той поставя твърдението, че Горазд продължава работата си в

⁵⁴⁷ Вж. Приложение 8 и а. е. 1776. Печатно. - П. Динеков, Оптимистично историческо развитие. (Интервю на Антон Илианов), в. „Нова светлина“, С., 19 юни 1986 г., с. 2.

България, а по отношение на черквата цитира изказването на Кацори, че тя се намира в двора на крепостта заедно с другите черкви⁵⁴⁸.

Запазени са и материали от и за участието на П. Динеков в международни симпозиуми и конференции, посветени на учениците на Кирил и Методий, на които той изнася доклада и лекцията си „Учениците на Кирил и Методий в България“. В архива му има и някои само информативни материали, изпращани до него или до КМНЦ, върху които той е подчертавал отделни пасажи. Ще посоча конкретно за кои документи става дума: работния проект на програма към Комитета за култура, МНП и БАН „Константин-Кирил Философ“ от юли 1980 г.; заповед № Д132095 от 28 октомври 1987 г. от Министерство на народната просвета за командироването на П. Динеков във Виена за изнасяне на лекция на тема „Учениците на Кирил и Методий в България“, за срок от 20 дни, считано от 31 декември 1987 г.⁵⁴⁹; два доклада от П. Динеков за командироването му в Белгия, за участие в симпозиум, проведен от 27 октомври до 1 ноември 1986 г., организиран от Университета в Брюксел и Дружеството за българо-белгийско приятелство, посветен на 1100-годишнината от пристигането на учениците на Кирил и Методий в България. В докладите си Динеков дава изключително висока оценка на симпозиума, който по неговите думи „се превърна в ярка манифестация на българската култура и на българо-белгийското научно сътрудничество“.

⁵⁴⁸ А. е. 2224, л. 6-гръб. Оригинал. Машинопис. Печатно.

⁵⁴⁹ А. е. 2422, л. 1. Бланка. Оригинал. Машинопис. Работният проект на програма към Комитета за култура, Министерство на народната просвета и Българската академия на науките „Константин-Кирил Философ“ от юли 1980 г. вж. в а. е. 2550, л. 1-98. Циклостилно копие. Машинопис. Проектът е разработен в Дирекция „Комплексни програми“ при участието на Д. Дойнов, Ив. Селеновски, Ал. Вълчев, Р. Елазар, Ст. Пейков, Д. Давидова, Ел. Сматракалева, Р. Недялков, К. Йотова, Ат. Атанасов с консултант акад. Вл. Топенчаров, акад. Ем. Георгиев, проф. Кр. Шарова, проф. М. Бъчваров, ст. н. с. К. Мечев, н. с. Б. Пенчев и др., но в анотацията на а. е. се казва, че работният проект на програмата „Константин-Кирил Философ“ е от П. Динеков, което не отговаря на истината. Също така в анотацията е пропуснато да се отбележи наличието на отделна програма за честване на 24 май, Деня на славянската писменост и българската просвета и култура с комплексно мероприятие „Върви, народе възродени“ от месец март 1981 г. от МНП и Съвет за естетическо възпитание, подписана от министър Ал. Фол и зам. министър Л. Стефанова. Тези материали са изпратени на акад. Динеков като директор на центъра за информация.

На симпозиума Динеков изнася отново доклада си "Учениците на Кирил и Методий в България". В симпозиума взимат участие представители на белгийската и българската славистика, като от белгийска страна са изнесени три доклада от видните слависти Томсън, Бланкоф и Детрез, а от българска – само акад. Динеков. Във връзка със симпозиума е организирана изложба за делото на Кирил и Методий и е прожектиран филм "Манастирите в България", който е посрещнат с голям интерес. Първият доклад, от 3 ноември 1986 г., е приет на заседание в Кирило-Методиевския научен център на 4 ноември 1986 г., а вторият е от декември 1986 г. В анотацията на архивната единица е допусната грешка, като е отбелязано, че симпозиумът е проведен от 27 октомври до 3 ноември 1986 г. Симпозиумът, както се вижда и от докладите на П. Динеков, се провежда от 27 октомври до 1 ноември⁵⁵⁰.

Запазени са материалите и от участието на П. Динеков в международна конференция в ГДР, ФРГ и Австрия отново за годишнината от идването на учениците на Кирил и Методий в България. Това са: заповед на БАН П-1213 от 15 април 1987 г. за командироването му в Берлин, Хале, Лайпциг за участие с доклад на тема „Кои са учениците на Кирил и Методий“ в международна научна конференция, посветена на 1100-годишнината от идването на учениците на Кирил и Методий в България и изнасяне на цикъл лекции, за срок от 6 дни, от 11 до 16 май 1987 г.;⁵⁵¹ два доклада на П. Динеков за командироването му в Германия и Австрия. В доклада му от 19 май 1987 г. се съдържа информация за командировката в градовете Хале, Лайпциг, Виена и Берлин, където той изнася лекции пред немски българисти и слависти (от 11 до 17 май 1987 г.). В Университета в Хале Динеков чете лекция на тема "Кои са били учениците на Кирил и Методий", а в Лайпцигския университет чете

⁵⁵⁰ А. е. 2562, л. 1-2, 3-4. Преписи. Машинопис.

⁵⁵¹ А. е. 2566, л. 1, 2. Бланки. Заверени копия. Машинопис.

лекция на тема "Нови изследвания върху старобългарската литература“, в която засяга въпроса за науката в България през последните 15-20 години във връзка с проучването на българската средновековна литература⁵⁵².

Глава 2.6

Изследвания за Климент Охридски – живот и дело.

Материалите за живота и делото на Климент Охридски в личния архив на П. Динеков са част от неговата изследователска и популяризаторска дейност. Те са печатни материали, на които се спирам в приложение 1, но екземпляри от тях има запазени и в архива. Тук отново ще ги посоча, като ще се спра по-подробно на запазените архивни материали, а печатните само ще отбелязвам.

Статията на П. Динеков “Климент Охридски в развитието на българската литература”, писана през 1964 г., е запазена както в нейния печатен, така и в чернови ръкописен вид, макар че от архивистите е определена като оригинал. Основание за това ми дава външният ѝ вид, в който има огромен брой авторски корекции, задрасквания и добавки, като авторът използва и стария си текст за Климент Охридски от лекциите си по стара българска литература, публикувани през 1950 г. За първи път тя е отпечатана в „Сборник от статии по случай 1050 години от смъртта на Св. Климент „Климент Охридски“ (1966) и по-късно в „Из историята на българската литература“ (1969) и в „Похвала на старата българска

⁵⁵² А. е. 2569, л. 1-3. Оригинали. Машинопис. Той изтъква задоволството си от работата, която извършват ръководствата на Българските културни центрове във Виена и Берлин за доброто организиране на неговите лекции. Тук той говори и за поезията на Е. Багряна, която по думите му е слабо позната в ГДР. Вторият доклад от 30 юни 1987 г. е за командироването на Динеков и проф. Михаил Бъчваров в Гьотинген, ФРГ за участието им в конференцията на западногерманските българисти в Гьотинген (15 – 20 юни 1987 г.). Темата на докладите им е за идеологията и творчеството на Христо Ботев и е избрана по желание на немските организатори на конференцията. Динеков отбелязва, че конференцията преминава в много добра научна атмосфера; поставените проблеми са разглеждани спокойно, с желание за обективно изложение на фактите и аргументите.

литература” (1988), като в „Похвалата“ има добавени няколко реда в нейния край⁵⁵³.

От статията “Литературното дело на Климент Охридски” от 1966 г. са запазени три екземпляра – два преписани на машина и печатният във в. „Литературен фронт“⁵⁵⁴. Машинописните екземпляри се предхождат от ръкописа на Динековото въведение от 1966 г. към сборника „Климент Охридски. 916-1966“, подготвен по случай 1050-годишнината от неговата смърт от Българската академия на науките и Софийския университет „Климент Охридски“⁵⁵⁵. В него той се спира на делото му и на значимостта му за българската литература. Във въстъпителните си думи Динеков характеризира делото на Климент Охридски като „гордост за цялото славянство“. Той го определя като „един от най-бележитите ученици на Кирил и Методий“, който „придружава двамата братя сред западните славяни, участва най-дейно в тяхната борба за утвърждаване на славянската писменост и славянското богослужение, вдъхновява се от техните идеи и продължава техните завети в една забележителна и необикновена плодотворна дейност. Климент Охридски се врежда в редицата на ония, които полагат основите на славянската култура и проправят пътя на културното развитие на славянските народи“⁵⁵⁶. Изтъквайки „общославянското значение“ на Климентовото дело П. Динеков твърдо подчертава, „че това дело започва след българските славяни, че Климент произхожда от тяхната среда, че пише на

⁵⁵³ А. е. 566, л. 1-43. Чернова. Ръкопис; а. е. 230, л. 1-7 – Отделен отпечатък от П. Динеков, Климент Охридски в развитието на българската литература. В Климент Охридски. Сборник от статии по случай 1050 години от смъртта му. С., 1966, с. 25-37; П. Динеков, Из историята на българската литература. С., 1969, с. 58-77, П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1988, с. 113-133. Вж. и П. Динеков, Стара българска литература. Кратък курс. Първа част. С., 1950, с. 52-70.

⁵⁵⁴ А. е. 571, л. 1-11. Оригинал. Машинопис и ръкопис; а. е. 569. Печатно. – П. Динеков, Литературното дело на Климент Охридски. В. “Литературен фронт”. С., 8 декември 1966 г.

⁵⁵⁵ А. е. 571, л. 1-4. Оригинал. Ръкопис. Вж. и Климент Охридски. 916-1966. Сборник статии по случай 1050-годишнината от смъртта му. С., 1966.

⁵⁵⁶ А. е. 571, л. 1-2. Оригинал. Машинопис и ръкопис.

старобългарски език и че след двадесетгодишна апостолска дейност сред западните славяни се връща в своята родна България и на нея посвещава последните тридесет, необикновено плодотворни години от живота си. По този начин Климент Охридски навеки се свързва с историята на българския народ и с развитието на българската култура“. На основание на изтъкнатите факти и на цялостното творчество на Климент Динеков обобщава, че макар и неговата широка дейност да „се превръща в символ на славянското единство“, „най-значителното, което е създал, принадлежи на старата българска литература“⁵⁵⁷.

През юбилейната 1966 г. П. Динеков дава интервюта и публикува в пресата и популяризаторски материали за личността на Климент. Сред тях е и статията му “Велик български и славянски просветител”, отпечатана на страниците на в. “Народна младеж”. В нея той в популярна форма представя резултатите от своите изследвания – близостта му до братята и особено до Методий в Панония и Велика Моравия като техен съратник и продължител на делото им. Ученият се възползва и от биографичните сведения за Климент, които той черпи от житието му от Теофилакт Охридски. Особено набляга на дейността на Климент по създаването на Охридската книжовна школа в югозападните български краища и нейната директна връзка с Преславската книжовна школа като неразделна част от българската култура и литература, характеризираща се и със своето общославянско значение⁵⁵⁸.

В архива на Динеков е запазен ръкописът на една интересна, но недовършена негова статия - “Плодотворният живот на Климент

⁵⁵⁷ А. е. 571, л. 2-4. Оригинал. Машинопис и ръкопис.

⁵⁵⁸ А. е. 570, л. 1. Печатно. – П. Динеков, Велик български и славянски просветител. В. “Народна младеж”, бр. 290, С., 9 декември 1966 г., с. 2. В а. е. 3804, л. 1-3 са запазени три покани от Съюза на българските журналисти да участва в редакционните колегии на юбилейни вестници за “Климент Охридски” (19 октомври 1966 г.), Кирило-Методиев вестник (22 март 1979 г.) и “1878” за 80 годишнината от Освобождението на България от турско робство (1 Февруари 1985 г.).

Охридски”. И тук ученият в размишленията си се опира на изворите и преди всичко на житията на Климент от Теофилакт Охридски и Димитър Хоматиан и на Наум Охридски, творба на неизвестен автор, „вероятно техен ученик“. Динеков прави предположения и за близостта на Климент със Солунските братя и като техен ученик, другар и последовател и вероятен автор на Пространното житие на Методий. Той допуска, че Климент е родом от македонските краища и от там води запознанството му с братята и участието му в техните мисии, като смята да продължи изложението си от там, където сведенията за него са най-достоверни, т.е. времето след смъртта на Методий, когато вече се говори за Климент. Но статията така и остава недовършена, макар че тези факти и моменти от живота и дейността на Климент ученият развива в другите си изследвания за него⁵⁵⁹.

В архива е запазено като чернова и в неговия печатен вариант словото на П. Динеков, произнесено в Софийския университет по случай студентския празник при откриване на изложбата, посветена на Климент Охридски в София на 1 декември 1980 г. - първата проява на Климентовата седмица и Климентовите четения, които урежда Университетът. Три дни по-късно то е отпечатано на страниците на в. „Отечествен фронт“.

Изложбата е организирана от Университетската библиотека и в нея са включени материали от най-ранните издания на Климентовите произведения през XIX в. до последното, тритомно издание от 1970-1977 г. В словото си П. Динеков прави кратък преглед на изследванията и на изследователите на делото и творчеството на Климент Охридски и посочва поименно както руските, така и българските изследователи от различните поколения. Ораторът се спира и на голямата издирваческа

⁵⁵⁹ А. е. 1075, л. 1-2. Оригинал. Ръкопис.

работа, свършена от учените–изследователи на библиотеки и архиви, в резултат на която е отпечатаният тритомник с Климентовите съчинения. Вълнуващ момент в неговото изказване е мисълта за създалия се ансамбъл от забележителности – научни, архитектурни, мемориални, включващ дори и малката уличка до Университета, носеща Климентовото име. Въпреки това Динеков не спестява своите резерви по отношение на Климентовия паметник в градинката срещу Университета⁵⁶⁰.

От редакторската дейност на П. Динеков са запазени два материала – рецензия върху доклада на Кр. Станчев “Климент Охридски – творец на химнична поезия” и бележките му върху книгата на Кр. Станчев и Г. Попов “Климент Охридски. Живот и творчество” (1991 г.).

В рецензията си върху доклада на Красимир Станчев “Климент Охридски – творец на химнична поезия” П. Динеков отбелязва, че ученият е „изпълнил задачата си успешно, показал е не само значителна научна култура, но и способност да решава самостоятелно научни проблеми. Работата му има приносен характер“ в тази „трудна и малко изследвана област – старобългарската поезия“. В доклада си Кр. Станчев „се е спрял на словата на Климент, анализирал ги е много внимателно, за да открие в тях онези лирични пасажки, които могат да се разглеждат като самостоятелни поетични творби“. Динеков засяга и най-важните моменти в доклада: изясняването на „сложния въпрос за предпоставките, които обслужват появата на ритмично организирана структура в Климентовите слова, проследяването на пътя, по който възниква поезията в рамките на един прозаично-риторичен жанр като похвалното слово“; разглеждането на „ритмичната, стиховата организация на химничните части в Климентовото слово“. За Динеков разкриването на ритмичната структура в Похвалата за Лазар е едно от най-ценните постижения в работата. Той препоръчва да

⁵⁶⁰ А. е. 1701, л. 2. Печатно. – П. Динеков, Слово за Климент. В. “Отечествен фронт”, С., 4 декември 1980 г., с. 4; а. е. 1700, л. 1-4. Чернова. Машинопис.

бъде привлечен повече материал и от другите Климентови слова. Според него друга заслуга на Станчев е „издирване и проследяване на подобни явления в историята на староруската и старосръбската литература“, както и поставянето на важния въпрос за зараждането на поезията в прозата, съществуването на лирично-химнични части в слова и други произведения и опитът да се потърси връзка в ритмично-стихово отношение между Климентовата химнична поезия и народната песен.“ Динеков препоръчва докладът не само да бъде обнародван в нашите научни издания, а също така да бъде награден като самостоятелно научно изследване⁵⁶¹.

Бележките му върху книгата на Кр. Станчев и Г. Попов “Климент Охридски. Живот и творчество” (1991) нямат характер на рецензия, а представляват маркирани въпроси по страниците на книгата, които са му направили впечатления. Бележките си той разделя по структурата на книгата – върху творчеството на Климент и върху неговата биография. Отбелязани са по отношение на творчеството негови произведения – химнографско творчество, поучителни слова, похвални слова, ораторски съчинения и др. Въпросите, които смята да постави Динеков пред авторите, са от различно естество - както за живота на Климент, така и по спорните въпроси от творчеството му, като напр. „Чудесната служба, учениците, Охридското книжовно средище, Климентовата традиция, първотворец на старобългарската литература“ и др. Във връзка с поставените въпроси Динеков отбелязва следното: „Първотворец на старобългарската литература. - Къде го пише? Само в България ли?“ Тук бих желала да подчертая, че това са само поставени от П. Динеков въпроси, без те да имат оценъчен характер⁵⁶².

⁵⁶¹ А. е. 1456, л. 1. Оригинал. Машинопис.

⁵⁶² А. е. 1875, л. 1-7. Чернова. Ръкопис. Вж. и рецензията на П. Динеков за статията на Г. Попов “Гранеса Добра” (1988 г.) в а. е. 1419, л. 1, отнасяща се за поезията на Константин Преславски.

В различни архивни единици, сред останалите не по темата материали, могат да бъдат посочени и писма от неговата служебна и лична кореспонденция, свързана с личността и делото на Климент Охридски. Това са писма и покани от Комитета за изкуство и култура, Софийския университет, училището в с. Вълчидол, Варненско (1966 г.) Клуба на културните дейци в Сливен (1966 г.) и др., за изнасяне на беседи за Климент Охридски, участие в научни конференции, включване в тържествен президиум и във Висшия съвет за културно-историческо наследство, в Археографската комисия към КИК и др. (1964-1979 г.)⁵⁶³.

Глава 2.7.

Изследвания за Наум Охридски – живот и дело.

Изследванията за живота и делото на Наум Охридски в личния фонд на акад. Динеков са изключително малко, но заслужават внимание, тъй като се отнасят за последната година от творческата биография на учения.

Това е неговият доклад “Между две култури”, оформен по-късно като статия и публикуван посмъртно. На този доклад-статия се спирам в първата глава, а тук ще отбележа само неговите външни белези. В архива е запазена неговата чернова, която е завършена от П. Динеков на 6 октомври 1990 г., но впоследствие тя е задраскана⁵⁶⁴.

Докладът е подготвен от П. Динеков за Международния симпозиум по случай 1080 години от смъртта на Наум Охридски. Симпозиумът е организиран от БАН и Кирило-Методиевския научен център и е проведен в Етрополе от 8 до 13 октомври 1990 г. под ръководството на директора на Центъра проф. Михаил Бъчваров. Симпозиумът е открит от проф.

⁵⁶³ А. е. 3857, л. 8, 9, 22-29; а. е. 3858 и а. е. 3859. Оригинали. Машинопис.

⁵⁶⁴ А. е. 839, л. 1-25. Чернова. Ръкопис. Статията вж. в сп. „Palaeobulgarica“, г. 15, 1991, № 1, с. 6-12 и в П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 135-146.

Бъчваров, но основният доклад за Наум Охридски „Между две култури“ е изнесен от акад. Динеков. Сутрешното заседание е ръководено от проф. Бъчваров и П. Динеков. От този симпозиум в архива на Динеков е запазена програмата му, която е изпъстрена с неговите ръкописни бележки по време на провеждането му. Макар че по-голямата част от изнесените доклади са публикувани в специално издаден сборник (без Динековия доклад), с редакционен уточняващ предговор за включените и невключените материали от симпозиума, бележките на Динеков могат да бъдат оприличени на изключително кратък и схематичен протокол. Сред маркираните имена на участниците в симпозиума са Ив. Буюклиев, В. С. Голищенко (СССР), Б. Христова, Ст. Кожухаров, И. Тот, Св. Николова, Б. Райков, Й. Подскалски (Унгария), Г. Подскалски (Германия), Е. Мирчева, С. Кисас (Гърция), Ив. Кочев, Ал. Рогов (СССР) и Ив. Добрев. Въпросите, които си отбелязва акад. Динеков в тези бележки, са за преводаческата дейност, за авторството на Наум на служби, Канона на арх. Михаил и Кирил, за късно сръбско влияние и особености в Старото житие на Наум, за изгубените ръкописи, и др.⁵⁶⁵

Друг материал, който не е свързан пряко с Наум Охридски, а с манастира, носещ неговото име на брега на Охридското езеро, е посвещението от Франтишек Мареш за П. Динеков върху отпечатък от негово съобщение на македонски език „Стари словенски натписи (графити) во црквата на манастирот „Свети Наум“ на Охридското езеро“, публикувано в сборника “Наум Охридски”, (Видек, 1987 г.) В съобщението всъщност става дума за нов прочит на вече оповестени за първи път от проф. Й. Иванов надписи от църквата, отнасящи се до по-късни векове от времето, през което е живял и творил Наум Охридски.⁵⁶⁶

⁵⁶⁵ А. е. 2252, л. 1-10. Печатно. Оригинал. Ръкопис. Вж. и Хиляда и осемдесет години от смъртта на св. Наум Охридски. С., 1993, 278 с.

⁵⁶⁶ А. е. 110, л. 1. (с. 9-12.) Печатно. Оригинал. Ръкопис.

Глава 2.8.

Преводаческата дейност на братята Кирил и Методий и на техните ученици.

В изследванията си акад. Динеков повдига и един изключително интересен и важен въпрос за българската литература и култура – въпроса за превода в старобългарската и изобщо в старата славянска литература. И логически, и фактически първите български преводачи са Светите братя Кирил и Методий, като тяхното дело е продължено от учениците им. Този въпрос е пряко свързан с отстояването на правото на славяните и в частност на българите да се молят на роден език и да слушат словото Божие на него. Както многократно беше вече подчертано, в немалко свои изследвания Динеков се спира на преводаческата дейност на Кирило-Методиевите ученици. Той често си задава въпроса, може ли да бъде написана история на преводната литература в България, спирайки се и на трудностите, свързани с нейното създаване.

Пред широката публика П. Динеков поставя този въпрос на страниците на в. „АБВ“ през 1979 г. В него е включена неговата статия “Може ли да се напише история на преводната литература в България?” Още в първите ѝ редове ученият споделя, че въпросът, който си задава, го вълнува усилено - „Ето един въпрос, който напоследък усилено ме занимава.“ За него преводната литература има огромно значение за преминаването на човешката култура „от страна в страна, от народ в народ“, като същевременно е една от главните съставки на културно-историческия процес и нейната история е част от общата история на националната култура. В статията се поставят и други важни проблеми, а именно преводаческата дейност като културен факт, като културна

традиция, като изява на творческия гений на българския народ; нужната работа за установяване на фактите и издирване на материала; необходимостта от библиографски проучвания; историческата периодизация на преводната литература; формите на проникване и разпространение на чуждата книга в България; ролята и значението на преводаческата дейност в отделните исторически периоди; националните особености на българската преводна литература; основните аспекти на нейното присъствие в живота на българското общество; същност и характер на преводаческото изкуство от началния исторически период до нашата съвременност, превод и език, и др.⁵⁶⁷.

Въпросът за преводната литература е обсъждан и в научните среди. От поставянето на въпроса пред специалистите са запазени два ръкописа. Първият е неговата статия „Преводите в историята на старата славянска литература“, която е завършена според бележката на Динеков на 22 септември 1975 г. Тя е включена по-късно в сборника му „При изворите на българската култура“ (1977) под името „Преводите в историята на българската литература (Стара литература. Възраждане)“⁵⁶⁸.

Втората статия е „История на преводната литература в България“. Динеков засяга отново въпроса за необходимостта от написване на такъв труд, който ще обогати историческата картина на българската национална култура⁵⁶⁹.

Глава 2.9.

Въпросът за изворите в архивното наследство на Петър Динеков.

⁵⁶⁷ Вж. а. е. 722, л. 1, 4. Печатно. - *П. Динеков*, Може ли да се напише история на преводната литература в България?, в. „АБВ“, С., 25 септември 1979 г., с. 1, 8.

⁵⁶⁸ А. е. 657, л. 1-18. Оригинал. Машинопис. Вж. и *П. Динеков*, Преводите в историята на българската литература (Стара литература. Възраждане), в *П. Динеков*, При изворите на българската култура, С., 1977, с. 54-68).

⁵⁶⁹ А. е. 871, л. 1-3. Оригинал. Машинопис. Вж. и *П. Динеков*, История на преводната литература в България. В *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 277-279.

Акад. П. Динеков разисква и един от най-важните въпроси както в историята, така и в историята на литературата, включително и в кирилометодиевистиката – въпросът за изворите. Сред тях на едно от най-първите места са житията на Светите братя и на техните ученици. Върху него той се спира в редица от публикуваните си изследвания, но и в архива му са запазени някои негови ръкописи по тази тема, макар и не много на брой, сред които една от най-значителните е статията му „Александър Теодоров – Балан и изворите за живота и делото на Кирил и Методий”. От ръкописите му, както и от запазената кореспонденция с учени, правят впечатление търсенията на П. Динеков на нови извори и повдигането на археографските проблеми за издаването им⁵⁷⁰.

Тази му изследователска работа е свързана и с дейността му на професионален архивист - известно е, че П. Динеков от 1949 до 1951 г. е ръководител на Архивния институт при БАН, а от 6 март 1979 г. е член на Висшия съвет за културноисторическо наследство към Комитета за изкуство и култура. Заповедта за неговото назначаване за член на ВС и статутът на този орган към Комитета се съхраняват в неговия личен архив. И именно в член 8 от статута се казва, че ВС разглежда и изказва становища и препоръки и „по опазването и съхраняването на старото ръкописно наследство“ и „наблюдава и изразява мнения по пропагандата и популяризирането на историческото наследство и по тематиката на издателските планове в раздела им „Културноисторическо наследство“.⁵⁷¹

Въпреки че статията на П. Динеков “Из солунските села. Запазени следи от езика на св. Кирил и св. Методий” е разгледана в приложението, ще я спомена и тук като ранен опит на учения да търси и намира извори от различен характер в научната си работа. Статията може да бъде

⁵⁷⁰ А. е. 450, 1269, 1916, 2208, 2311, 2453, 2556, 3146, 3158, 3332 и др.

⁵⁷¹ А. е. 3857, л. 8, 9, 22-29. Оригинали. Машинопис.

определена и като своеобразно теренно изследване по време на командировката му в Атон и Македония и по-специално в Солунския край. Тук, в случая, той намира запазени следи от езика на братята, въпреки откъснатостта на местното население от България⁵⁷².

Особено внимание заслужава ръкописът на акад. Динеков „Александър Теодоров – Балан и изворите за живота и делото на Кирил и Методий“, определен от архивистите като статия⁵⁷³. Всъщност той е своего рода университетска лекция по археография и изворознание. В подкрепа на това си предположение, ще цитирам акад. Динеков, който казва, че „няма да влизам в подробен оценъчен анализ за труда на проф. Балан (ясно е, че тук се касае за един труд в две части, макар че втората част излиза 14 години по-късно), защото за нас е по-важен въпросът върху какви методологически принципи и върху какъв материал е изграден трудът и с оглед на уроците, които могат да се извлекат за предстоящата наша работа.“⁵⁷⁴ Този материал, който е запазен в ръкописна чернова, явно не е довършен от Динеков. По посочената библиография и използваната литература в текста става ясно, че е писан след 1983 г. Въпросите, които повдига в този си ръкопис ученият, не са нови, тъй като той многократно взима отношение по работата на акад. Балан като изворовед и археограф. След кратката научна биография на Балан Динеков представя и анализира един от най-значителните трудове на този виден кирилометодиевист – двутомния му труд „Кирил и Методий“. Св. I. Жития на Кирила и Методия и похвални тям слова (1920) и св. II. Набожен помен и исторични свидетелства на Кирила и Методия (1934). Динеков не се задоволява само с анализа на двутомника, но и прави преглед на цялостното творчество на

⁵⁷² Вж. а. е. 450 – П. Динеков, Из солунските села. Запазени следи от езика на св. Кирил и св. Методий. В. „Зора“, № 7268. С., 17 септември 1943 г., с. 6. От тази му командировка е и статията му „На път за Света гора“, в. „Зора“, № 7279. С., 30 септември 1943 г., с. 6. Вж. и П. Динеков, Св. Св. Кирил и Методий. Легенди и действителност. В. „Вестник на вестниците“, № 150, С., 24 май 1943 г., с. 5.

⁵⁷³ А. е. 1269, л. 1-19. Чернова. Ръкопис.

⁵⁷⁴ А. е. 1269, л. 4-5. Чернова. Ръкопис.

акад. Балан, свързано с кирилометодиевистиката и старобългарската литература за периода между 1885 и 1965 г. За времето, когато Динеков работи върху този си ръкопис, проф. Балан по неговите думи „е първият и досега единственият български учен, който прави цялостен преглед на изворите за делото на Кирил и Методий в два тома (общо 440 стр.)“. Отделено е място и на съдържанието на труда на Балан - встъпителни статии, издание на текстовете (славянски – на кирилица и латиница, гръцки, латински, немски), коментар, речник, именов показалец и биографично-исторически анотации. Изследването, по неговите думи, е посрещнато „като значително научно явление у нас и в чужбина“, свидетелство за което са рецензиите на Фр. Пастърнек, Ст. Младенов, М. Попруженко, М. Вайнгарт и Ф. Гривец. Динеков констатира и факта, че двутомникът, подготвен като учебно помагало за студентите от Софийския университет, „веднага влиза в научна употреба, широко се използват в научните изследвания и издания“. За автора „трудът на Балан отразява не само националните изследователска традиция, но преди всичко постиженията на европейската славистика до Първата световна война и до тридесетте години“, като Балан „използва цяла редица други изследвания и издания, които редовно цитира“⁵⁷⁵. Сред продължителите на изследователите на изворите за делото на Кирил и Методий Динеков сочи библиографиите на М. Попруженко и Ст. Романски (1942), И. Можалева (1980), Ив. Дуйчев, А. Кирмагова и А. Паунова (1983), библиографията на Й. Хан, която по времето на писането на този материал „все още не е обнародвана“. Въпреки че декларира, че ще се въздържа да дава оценки, акад. Динеков отбелязва, че „много добър преглед за направеното в чужбина в областта на изворите през последните двадесетина години се дава в студията на Св. Николова „Съвременен състояние на Кирило-

⁵⁷⁵ А. е. 1269, л. 3-5. Чернова. Ръкопис.

Методиевите проучвания в чужбина” (1973; издадена в „Palaeobulgarica“, 1974.)⁵⁷⁶ В потвърждение на думите си, Динеков прилага и кратка библиография на изследванията на посочените учени. Статията завършва и със съответните изводи от направения анализ на този труд на Балан – определяйки го като „сериозен опит“, чрез който „още веднъж изпъква големият учен“. Динеков отбелязва неговата пълнота за времето си; систематизацията и композицията на включените материали; начина на издаване на изворите и приноса на Балан по отношение на неговите коментари⁵⁷⁷.

Един от примерите за отношението на П. Динеков към изворите може да бъдат запазените негови тефтери с библиографски бележки за публикации за Иван Рилски, за славянските ръкописи в Света Гора, за българските книжовни средища, за дамаскините, по палеография и за историческите разкази и летописни бележки, както и бележките му от архива на Боян Пенев, на Пенчо Славейков и др.⁵⁷⁸ Неговото строго придържане към изворите се потвърждава както от цялостното му публикувано творчество, така и от почти всички материали в неговия архив. Като пример ще посоча една огромна, макар и неправилно подредена архивна единица от различни по характер и вид печатни материали, включително и кореспонденция, но съдържаща главно редакторски и библиографски бележки на Динеков върху макет на Кирило-Методиевската енциклопедия, в която е запазена и папка „Извори за делото на Кирил и Методий“. Тази папка съдържа бележки за изворите за литературното дело на Кирил; молитви; диспути и беседи за мощите на Климент Римски; пръв преведен труд; възражения срещу Фотий; преводи; статия против триезичниците; притчи; книжовната дейност на Методий;

⁵⁷⁶ А. е. 1269, л. 5. Чернова. Ръкопис.

⁵⁷⁷ А. е. 1269, л. 19. Чернова. Ръкопис.

⁵⁷⁸ А. е. 1916, л. 1-27. Оригинал. Ръкопис.

Солунската легенда и т.н., като често ученият си позволява да отбелязва само с една дума, когато има спорни моменти в даден извор, какъвто е случаят с „Проглас към евангелието“ и др.⁵⁷⁹ Във връзка с това отново само ще посоча, тъй като по-горе се спрях на нея, програмата с коментарните бележки на Динеков за симпозиума, посветен на изворите за живота и делото на Кирил и Методий, проведен на 9 - 10 ноември 1983 г. в София⁵⁸⁰.

По-различен е случаят с рецензията върху труда на проф. Емил Георгиев „Славянская письменность до Кирилла и Мефодия“ (1952 г.), в която Динеков се обявява срещу неговия прочит на най-ранните извори за периода до създаването на азбуката от братята Кирил и Методий. Тя остава непубликувана и само в ръкопис, но на основните моменти и аргументи от нея Динеков се спира в статиите си „Бележки върху периодизацията на българската литература до Освобождението“ и „Старата българска литература и националната историческа съдба“, за които се отбелязва в приложението⁵⁸¹.

Сред публикуваните извори се откроява българо-съветското факсимилно издание на житията на Кирил и Методий. На него се спирам в приложението, но тук имаме възможност да разгледаме техническата страна на неговата подготовка и отпечатване благодарение на архивните материали от фонда „Динеков“. В него се съхранява огромната папка със събрана документация от писма, мнения, бележки, протокол от съвещание и др. материали за изданието⁵⁸².

Материалите, така както са обособени в архивната единица, следват определен ред. Първият материал е мнението на П. Динеков върху

⁵⁷⁹ А. е. 1963, л. 221-238. Оригинал. Ръкопис.

⁵⁸⁰ Вж. а. е. 2208, л. 1-2. Печатно.

⁵⁸¹ Вж. а. е. 1313, л. 1-30. Чернова. Ръкопис.

⁵⁸² А. е. 2311, л. 1-232. Оригинали и копия. Ръкопис и машинопис. Печатно.

съвместното издание, което съдържа следните въпроси – обобщения за различията с негово предложение „да се търси споразумение“; бележки по същество; уточнения, допуснати грешки, допълнения; езикови въпроси, терминология; текстологични въпроси; включване на нови произведения; библиография; с какъв шрифт да се напечата старобългарският текст; външно оформление. Това мнение е преписано на машина, но ученият е запазил подробната си ръкописна чернова, където въпросите са разгледани подробно⁵⁸³. Мнението на руската страна е изложено в писмото на директора на Съветския държавен комитет по изданията до директора на българското Държавно издателство „Наука и изкуство“ Г. Славчева от 26 август 1982 г. Запазено е и второ, недатирано писмо на Кравченко до Динеков, вероятно от края на 1983 или началото на 1984 г., с което се настоява да бъдат предоставени в срок встъпителните статии от Динеков и Д. Лихачов⁵⁸⁴. Въпреки различията в становищата, явно е, че и двете страни правят опити те да бъдат преодолен на базата на взаимни отстъпки, за което свидетелстват и останалите документи. С голяма стойност е протоколът от съвещанието в „Наука и изкуство“ на 22 септември 1982 г., без участието на Динеков, но с останалите членове на българската част от редколегията, на което са обсъдени подробностите по изданието и са направени уточнения по работата върху него. Изработени са и график за подготовката му и съдържание. Към този протокол е приложено писменото изложение на Динеков, от което са запазени неговият машинописен оригинал и ръкописната му чернова. От тях става ясна изключителната отговорност на Динеков както към неговата работа, така и към работата на колегите му⁵⁸⁵. Активността и отговорността към подготовката на изданието е документирана със запазените редакторски

⁵⁸³ Пак там, л. 1-5, 20-37. Оригинал и чернова. Машинопис и ръкопис.

⁵⁸⁴ Пак там, л. 6-8, 87. Оригинали. Машинопис.

⁵⁸⁵ Пак там, л. 11-12, 67-69, 38-40 и 41-58. Оригинали, чернови и копия. Машинопис и ръкопис.

бележки (18 октомври 1985 г.), допълнения към тях (23 декември 1985 г.) и писмо до Б. Лазарова, главен редактор в „Наука и изкуство“ (4 ноември 1985 г.) от ст. н. с. Св. Николова. Редакторските бележки на Николова са четени и от Динеков, който прави само незначителни допълнения за това, което е прието от предложенията⁵⁸⁶. В хода на подготовката на изданието от Издателството са искани мненията и на акад. Ив. Дуйчев (1 ноември 1985 г.), на ст. н. с. К. Мечев (31 март 1987 г.) на Руския главен редактор А. Ф. Курилко (10 октомври 1986 г.) и отново от Динеков, след изразено становище и бележки от „Наука и изкуство“ по подготовката за печат (24 март 1988 г.), които са запазени в архива⁵⁸⁷. В тази архивна единица са запазени и копия от статията на Ив. Дуйчев „Великите славянски просветители Константин Философ-Кирил и архиепископ Методий. Живот и дело“ (два варианта) и от встъпителната статия на Динеков и Лихачов „Дело Константина-Кирилла Философа и Мефодия“, а на отделен лист ръкопис от края на статията на Лихачов⁵⁸⁸. Сред тези материали има запазени недатирани бележки, но явно от по-ранни години на Динеков върху публикации на изворите за Кирил и Методий и за старобългарската литература от В. Ягич, В. Малинин и др. за Анастасий Библиотекар, Солунската легенда, Италианската легенда, Моравската легенда, Григорий Презвитер, граматиката на Йоан Екзарх и за Яков Трайков от София и Кара Трифун от Скопие⁵⁸⁹.

Фрагменти от лекциите на Динеков в Софийския университет върху изворите за дейността на Кирил и Методий и за българската литература през IX и X век са запазени в отделна папка. Лекциите за литературата са датирани от него и се отнасят за „лятното полугодие 1942-1943 г.“ В план-

⁵⁸⁶ Пак там, л. 71-77, 78-80 и 81-82. Оригинали. Машинопис.

⁵⁸⁷ Пак там, л. 70, 83-86, 104, 105-107, 108-116, 117-134 и 135-143. Оригинали. Машинопис и ръкопис.

⁵⁸⁸ Пак там, л. 144-205, 206-237 и 17. Копия. Машинопис и ръкопис.

⁵⁸⁹ Пак там, л. 93-103. Оригинали. Ръкопис.

конспекта към тях той отбелязва следните подточки: митология и фолклор; византийското влияние; обseg на българската литература; българското влияние в Русия; славянските азбуки, руска история и методология, които са съпроводени с библиографски бележки на изследвания и извори. Те са развити по-нататък в следните тематични раздели: връзката на братята Кирил и Методий с България – „може би произхода“; за нуждата от писменост; „Борис – познавач на делото им“; учениците – традиции и азбука. Текстът, който е запазен, представлява кратък коментар върху произведенията на Кирил и Методий, като ученият отбелязва „демократичния характер на тяхното дело (писмеността обслужва не само църквата, държавата, но и народа)“, а по отношение на създаването на азбуката прави сравнение с гръцката и латинската азбука, като не пропуска да отбележи и класовия характер на делото им⁵⁹⁰.

От първите лекции, които са недатирани, може да се предположи, че вероятно са от същия период. Запазена е само първата страница, като архивистите грешно са отразили съдържанието на архивната единица в анотацията, представяйки целия материал като лекции върху изворите за дейността на Кирил и Методий⁵⁹¹. Тези лекции се оказаха отново грешно подредени в съвсем друга папка, която също има грешна анотация, представяйки съдържанието на архивната единица като доклад на П. Динеков за Кирило-Методиевския научен център, писма, материали за енциклопедията и т. н. Тук вече може да говорим за сравнително цялостно запазен архивен материал, представляващ цикъл от лекции върху изворите за дейността на братята Кирил и Методий. Този цикъл е от 13 лекции, изнесени в следния ред: „Преглед на изворите; Славянски кирилски извори: 1. Пространни жития; 2. Похвални слова; 3. Проложни жития; 4. Служби; 5. Успение Кирилово; 6. Солунска легенда; 7. Слово за пренасяне

⁵⁹⁰ А. е. 2453, л. 2-32. Чернови. Ръкопис.

⁵⁹¹ А. е. 2453, л. 1. Оригинал. Ръкопис.

мощите на св. Климент Римски; 8. Написание о правой вере; 9. О преставлении святого Кирила; 10. Разказ в Несторовия летопис; 11. Славословие в Бориловия синодик; 12. Наумови жития.“ При внимателен прочит и вглеждане в лекциите се вижда, че това на практика представлява прецизно изработен обширен план, онагледен с карти и подробни библиографии към всяка лекция, който е бил необходим на Динеков при работата му със студентите⁵⁹². Този събран и анализиран изворов материал в лекциите му, подсигурен със сериозен научен апарат и библиография на изданията на изворите за братята Кирил и Методий, заляга в основата на научните изследвания на Динеков и главно за първата част от неговите лекции по старобългарска литература.

Във връзка с предложението за издаването на девет от класическите старобългарски паметници от X–XI век (Зографензис, Марианус, Асеманус, Псалтириум Синаитикум, Евхологиум Синаитикум, Савина книга, Супрасиензис, Кодекс Енинезис и Кодекс Клозианус) от проф. Томас Лайсет, ирландец по произход, е съхранената преписка между П. Динеков, тогава вече директор на КМНЦ и председателя на БАН акад. А. Балеvски, посланик Д. Събев от Берн, Л. Басмаджиев, проф. Томас Лайсет от Виена, чл. кор. проф. Илчо Димитров, директор на Института по българистика и Агенцията за авторско право (26 юли 1985 – 14 юли 1986 г.).

В писмо до проф. Илчо Димитров П. Динеков от името на КМНЦ отстоява твърдо научната позиция, изработена съвместно с директора на Института за български език проф. Д. Мирчева, че тези извори могат да бъдат отпечатани само с изричното им определение като старобългарски паметници, а не както настоява проф. Лайсет, че първите 5 са „македонски“, следващите 3 са български и последният е хърватски. В

⁵⁹² Вж. а. е. 2555, л. 5-113. Оригинал. Ръкопис.

писмото си П. Динеков говори и за публикуваните наскоро в България старобългарски паметници - Асеманиевото евангелие и Супрасълския сборник. В запазено писмо на до Динеков проф. Лайсет се впуска в подробни обяснения защо използва термина „славски“, а не „славически“ или „славянски“, като по този начин се опитва да прикрие ненаучния си подход, с който не се съгласяват нито акад. Динеков, нито Центърът⁵⁹³.

Подобен е и друг случай, в който също се прави опит за фалшифициране на българската история и литература и се търси намесата на П. Динеков и на Центъра от Министерство на външните работи и от ръководителя на Отдел „Културно наследство“ П. Колев. В докладна записка до заместник-министър М. Захаријева Колев (1 август 1980 г.) сигнализира за две скопски публикации за братята Кирил и Методий, в които Добрейшовото евангелие е представено също като македонско и се предлага от Колев да се публикува отговор на тези фалшификации⁵⁹⁴.

Въпросът за новооткритите от нея извори се поставя и от Кл. Иванова в писмата ѝ до П. Динеков по време на специализацията ѝ в Ленинград (1968 г.). В две писма тя пише за откритите от нея 5 нови преписи на Азбучната молитва, както и за работата ѝ върху Погодинската сбирка, където се съхраняват български ръкописи (по произход), такива от българска редакция (в смисъл на юсова), по-късни по време български ръкописи, включително и сръбски (в безюсов) извод, сръбски ръкописи, молдовлахийски ръкописи с български произход в руска редакция, както и за намерените от нея преписи на словата на Климент за поста и работата ѝ с архива на епископ Порфирий (свързан с Атон), за извършените палеографски анализи и др.⁵⁹⁵

⁵⁹³ А. е. 2556, л. 1-13. Оригинали и копия. Машинопис и ръкопис.

⁵⁹⁴ А. е. 2547а, л. 1. Оригинал. Машинопис. Архивната единица съдържа и две копия от въпросните издания. И двете са наименувани „Слава на св. Кирил“ (Gloria a San Cirillo), издадени през 1970 г. в Рим.

⁵⁹⁵ А. е. 3146, л. 9 и 18-20. Оригинали. Ръкопис.

И в писмата на Елена Коцева до П. Динеков темата за изворите е една от основните. Като палеограф тя е член на авторски колектив, който подготвя издаването на кирилски ръкописи. Тя пише и за работата си върху статия за Изборника от 1073 г. и за по-различното ѝ от Кл. Иванова тълкуване на „скритите дати“ в него (3 ноември 1984 г. и без дата)⁵⁹⁶.

В илюстрирани картички Св. Николова пише до П. Динеков за работата си върху ръкописните сбирки в Румънската академия на науката, Ленинската и Московска библиотека, за откритите преписи на кирило-методиевски извори и др. (16 февруари 1974 – 3 октомври 1988 г.)⁵⁹⁷.

Въпреки че научните контакти между акад. Динеков и акад. Иван Дуйчев, един от най-големите специалисти по архивистика, археография и палеография заслужават специално проучване, тук ще се спра само на въпроса за изворите. Той е един от основните и в отношенията между двамата учени. От запазената кореспонденция ще се позова на един важен въпрос, повдигнат от Дуйчев. Става дума за възможността да се набавят за българската наука изключително ценни копия на заснети в хранилищата на Хилендарския манастир български ръкописи от проф. Матея Матеич, хърватин по произход, специалист по славянска палеография и средновековна литература, и неговия син. В замяна те искат да бъдат допуснати до сръбските ръкописи, съхранявани в България. Посочените от Дуйчев ръкописи са: „Четвероевангелие от 1322 г., с украса; Четвероевангелие от XIII в., съдържащо Прогласа на Константин Преславски, Четвероевангелие от XV в.; друг такъв ръкопис от XVI в.; друг такъв ръкопис от XV в., още един подобен български ръкопис от XVI в.; Служба на св. Иван Рилски; Псалтир от XV в.; Миней от XIV в.; разни други български ръкописи от XIV-XIX в.; препис на (Паисиевата) "История" от 1809 г.; препис на т.н. Зографска българска история (?) от

⁵⁹⁶ А. е. 3158, л. 1 и 11. Оригинали. Машинопис.

⁵⁹⁷ А. е. 3332, л. 1, 2, 4 и 5. Оригинали. Ръкопис.

XVIII в.; Манасиевата летопис по препис от 1508 г.; някаква българска летопис от XIX в., и т.н.“ По думите на Дуйчев сръбската управа на манастира не допуска български учени до тези ръкописи – „Трябва веднага да Ви заявя, че никой български учен или просто любител фотограф няма в никакъв случай да получи от управата на Хилендарския манастир позволение за заснемане на тези ръкописи от български произход“. За предложението за тази размяна Ив. Дуйчев търси съгласието на председателя на Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина Георги Димитров-Гошкин с поверително изложение от 1 март 1973 г., като предварително разговаря и има тяхното принципно съгласие и с Министерството на външните работи (Мария Захариева) и Комитета за печата (Димитър Райков). В писмото си до Гошкин Дуйчев пише: „Аз лично смятам, че предложението на проф. Матеич, когото аз добре познавам и ценя много като честен научен работник, като човек с нешовинистически схващания и чувства, заслужава да бъде прието с пълна готовност. Във връзка с него ще бъда аз самият и, както предполагам, акад. Петър Динеков, който посети - заедно с мен - Хилендарския манастир през 1943 г. и познава важността на тези ръкописи, бидейки специалист по стара българска литература. Обръщам се, уважаеми другарю Председател, към Вас, с молба да се окаже съдействие на проф. Матеич по какъвто начин Вие намерите, главно във връзка с даване на позволение за работа с намиращите се у нас стари ръкописи от сръбска редакция, което в никакъв случай не уврежда нашата, национална научна работа.“

Копие от това свое изложение Ив. Дуйчев изпраща на 2 март 1973 г. с придружително писмо на П. Динеков и настоява да се срещнат и обсъдят по-нататъшните си действия – „Трябваше да се явя лично при теб – да поговорим по въпроса, за който се отнася приложеното тук изложение. По

телефона не става... Съобщавам ти нещо важно и поверително: ако попадне в ръцете на **някои**, може да стане беля и всичко да пропадне. Надявам се, че ще бъдеш съгласен с писмото⁵⁹⁸. В архива няма други запазени документи по случая, но е известно че проф. М. Матеич е основател и директор на Хилендарската изследователска библиотека и Архивния център за средновековни изследвания в Охайо, където работи и неговият син Предраг Матеич. Там се съхраняват заснети от тях български и др. средновековни ръкописи в т.н. „Хилендарска стая“.

В архива на П. Динеков има запазен екземпляр от негова рецензия за статията на Ив. Дуйчев “Художествени произведения като извори за исторически събития” (26 март 1985 г.) Статията на Дуйчев разглежда „един епизод от времето на покръстването и свързаните с него българо-византийски отношения“, за проучването на който той се основава на едно съобщение у византийските хронисти за настъпил глад в България, вследствие "нашествие" на скакалци. За развиването на изложението си ученият се позовава на текстове на Теофан Продължител, Лъв Граматик, Псевдо-Симеон Магистър. П. Динеков се спира на достоверността на този вид извори, взимайки повод от статията на Дуйчев: „От анализа на конкретния исторически момент Дуйчев преминава към теоретичния въпрос - доколко художествените произведения могат да бъдат използвани като исторически извори. Това е един стар въпрос, по който твърде много се дискутира“, като в случая „привежда конкретни примери от библейската Книга Изход, от приписки из български ръкописи и от две произведения от XIX и XX в.“ Без да отправя критика към подхода на Дуйчев, Динеков отбелязва, че авторът не се впуска в обобщения изобщо за този вид извори, а „поставя [въпроса] само с оглед на изображенията на глад вследствие на скакалци“. А по отношение примерите от

⁵⁹⁸ Оп. 2, необработен. 4 л. Оригинал и копие. Ръкопис и машинопис.

художествената литература ("Дребосъчето" на А. Доде и спомените на проф. Ал. Балабанов "И аз на този свят") отбелязва, че тези цитати, използвани от Дуйчев, „звучат малко не на място, защото са отдалечени от историческия епизод от IX в., но са интересни и внасят известна живост в статията“⁵⁹⁹.

В доклада на П. Динеков за кандидатурата на проф. Ив. Дуйчев в конкурса за академик по средновековна история на България и Югоизточна Европа (22 януари 1981 г.) редом с творческата изследователска работа на кандидата са показани и негови занимания и постижения в областта на изворознанието и археографията в научната му дейност в Софийския университет и в Института за българска история към БАН. Във връзка с това се отбелязват и фактът, че от 1977 г. Дуйчев работи в Народната библиотека "Св. Св. Кирил и Методий" като председател на Археографската комисия. Динеков се спира и на работата на Дуйчев в семинара на проф. Л. Милетич, на специализацията му във Ватикана по архивистика и палеография, на заниманията му с откриването, анализа и превода на редица важни извори за българската история и литература.

В доклада си П. Динеков пише, че „като учен проф. Иван Дуйчев работи главно в областта на медиевистиката, като засяга широк кръг проблеми: средновековна българска история, включително и XVII в., история на Византийската империя, история на балканските народи, византийска и старобългарска култура и литература и изобщо културата на православно славянство през средновековието“. По-нататък докладчикът се спира и на отличната подготовка на Дуйчев за разработването на посочените научни области. Той „познава основно изворите, за което му помага и владенето на старите и модерните езици,

⁵⁹⁹ Оп. 1, а. е. 1391, л. 1 Копие. Машинопис.

притежава широка научна култура и невероятна научно-библиографска осведоменост, отличава се с необикновено трудолюбие“. Изреждайки основните трудове на Ив. Дуйчев, Динеков нарежда сред тях и публикуваните от него извори: "Из старата българска книжнина" (т. I и II, 1940-1944), "Преписката на папа Инокентий III с българите" (1942), "Естествознанието в средновековна България" (1954), "Миниатюрите на Манасиевата летопис" (1962), "Летописта на Константин Манаси. Фототипно издание" (1963), "Болонски псалтир. Фототипно издание" и др.

В тази препоръка на акад. Динеков се казва още: „Характерно за историческите изследвания на проф. Дуйчев е стремежът да се издирват нови, непознати извори. Така например той открива и обнародва „Анонимния ватикански разказ“, наричан днес Хроника-Дуйчев за похода на имп. Никифор I Геник в България; той намери непознатия гръцки текст на Ромиловото житие и др.“ По отношение на приносите му в изследванията върху старобългарската литература и култура Динеков отбелязва, че преди всичко той разглежда нашата стара литература и култура в тясна връзка с развитието на културата на Византия и православния славянски свят, но без тя да означава зависимост на българската култура, като изтъква моментите на нейната самостоятелност и самобитност и специфичната историческа атмосфера, при която е създадена. В проучванията на Дуйчев според Динеков най-голямата част от неговите приноси са свързани с българската литература и култура през IX-X в. По отношение на кирилометодиевистиката ученият отбелязва, че „на първо място Дуйчев се интересува от делото на Кирил и Методий; на славянските просветители той е отделил голямо внимание в около двадесет студии, които засягат важни въпроси от учителската и книжовната им дейност. Винаги това са проучвания, основани на факти, далеч от неубедителни хипотези. Ето някои от проблемите на Дуйчевите

изследвания: един епизод от дейността на Кирил в Моравия, Константин Философ и "предсказанията на мъдрите елини", византийски свидетелства за Кирил и Методий, тълкуване на пространните жития, значението на Кирил в европейската културна история, Кирил и Йоан Граматик, книжовната дейност на Методий и т.н. Дуйчев проучва делото на Климент и Йоан Екзарх, а от по-късния период - на Теодосий и Цамблак; занимава се с апокрифите, Троянската притча, агиографията и др. Извънредно ценни са съпоставките с византийски литературни произведения. Дуйчев проучва средищата, в които се развива старобългарската литература, манастирите в Света гора, Рилския манастир и литературата върху Иван Рилски. Особено внимание обръща на развитието на българската книга, анализира ръкописната книга от гледище на палеографията, изучава миниатюрите - той е един от техните най-добри познавачи, високо ценен като специалист в тази област у нас и в чужбина. Многократно се спира на проблема за описите на старобългарските и старославянските ръкописи“.

В това представяне на видния български медиевист Динеков не пропуска да посочи и голямата му и разностранна дейност като преводач и издател на старобългарски паметници, посочвайки отново двата тома "Из старата българска книжнина". По-нататък той помества и важен личен момент от съвместната си работа с Дуйчев: „С покойния проф. Бурмов редактирахме в издателство "Хемус" една библиотека, посветена на старобългарската и възрожденската литература. Възложихме най-тежката задача на проф. Дуйчев - да издаде обширна антология на старобългарската литература. От такава антология се чувствуваше голяма нужда, защото антологията на В. Ангелов и М. Генов бе отдавна изчерпана. Дуйчев не само разшири кръга на писателите и произведенията, които трябваше да влязат в антологията (затова тя излезе в два тома), но сам ги преведе, като ги снабди с археографски бележки, коментари и

библиография. Задачата бе изпълнена превъзходно; и двата тома се посрещнаха много добре. Те не са изгубили своята стойност и до днес и постоянно се използват. Дуйчев има безспорна заслуга, че включи в двата тома първобългарски надписи, многобройни приписки и надписи на старобългарски, исторически, правни, естественонаучни съчинения, жития, разкази и т.н. По този начин той се нареди между най-добрите изследвачи на българската литература през Средновековието, положили благородни усилия за нейното превеждане и популяризиране (М. Генов, Й. Иванов, В. Сл. Киселков).“ По-нататък Динеков се спира и на друг важен труд с извори на Дуйчев – "Естествознанието в Средновековна България", определяйки го като „уникално издание, неповторено до днес, извънредно много търсено и високо ценено“. С голяма стойност е характеристиката, която прави Динеков по отношение на Дуйчев като учен с огромна ерудиция и познавач не само на старобългарската култура, но и на византийската, представяйки изключителната стойност на този му труд. По-нататък Динеков отново се връща по-подробно на издадените от Дуйчев важни старобългарски паметници: Миниатюрите на Манасиевата хроника, фототипното издание на текста на Манасиевата хроника, Болонският псалтир; Образите на древни мислители и писатели в старобългарската живопис и Историята на Блазиус Клайнер от 1761 г.

След като се спира и на големия международен научен авторитет на Дуйчев и участието му в различни чуждестранни издания на исторически и литературни паметници, П. Динеков препоръчва учения за академик с думите: „Съвсем е очевидно, че за кандидат на обявения конкурс за академик по средновековна история на България и Югоизточна Европа е издигнат учен със забележителна научна дейност и с голяма международна известност. Неговият принос в развитието на българската историческа наука е безспорен. Великолепен познавач на изворите, той е

допринесъл за издирването на множество нови факти, осветлил е важни моменти от историческото развитие на българския народ и отношенията със съседните балкански народи, изследвал е българската средновековна култура, направил е многобройни проучвания върху историята и културата на Византия. Съвсем е ясно, че българската историческа наука нито сега, нито в бъдеще ще може да мине без сериозните научни изследвания на проф. Ив. Дуйчев⁶⁰⁰.

П. Динеков се спира и върху изследователската дейност на друг виден български учен – проф. К. Куев. В архива има запазени два материала, свързани с него. Първият е биографичният очерк за К. Куев по случай неговата 70-годишнина, публикуван във в. “Отечествен фронт” (4 декември 1979 г.). По отношение на изследванията му по старобългарска литература, П. Динеков отбелязва, че „неговият основен принцип е да работи преди всичко със старобългарските ръкописи, да издирва нови извори и материали“, като издирваческата си дейност той развива „в многобройни библиотеки и книгохранилища у нас и в чужбина, където се пазят старобългарски ръкописи“. Динеков се спира и на основните трудове на К. Куев, отчитайки техния изключителен принос за науката: „Константин Костенечки в българската и сръбската литература“; "Черноризец Храбър" (1967, 452 стр.); „Азбучната молитва в славянските литератури" (1974, 362 стр.), където включва 38 преписа открити от него; изданието на Климентовите съчинения (заедно с Б. Ст. Ангелов, Хр. Кодов и Кл. Иванова, като в I и II том са обработени и издадени от него 23 слова), както и подготовката за издаването на Лаврентиевия сборник (паметник от XIV в.)⁶⁰¹.

⁶⁰⁰ А. е. 2500, л. 1-10. Оригинал. Машинопис.

⁶⁰¹ А. е. 1543, л. 1. Печатно. - П. Динеков, Изследователя на старобългарската литература. Биографичен очерк за проф. Куйо Куев по случай 70 годишнината му. В. “Отечествен фронт”, С., 4 декември 1979 г., с. 2. Преработен вариант на тази статия Динеков включва в сборника П. Динеков,

Вторият материал на П. Динеков за проф. Куев е рецензията му върху неговата статия “Съдбата на Мануиловия Изборен апостол” (26 март 1985 г.). Известни са издирванията на К. Куев на изчезналите средновековни български ръкописи. Тази му статия е на същата тематика. Поради краткостта на рецензията на П. Динеков, в която той дава висока оценка, ще я цитирам цялата: „Кратката статия на проф. К. М. Куев проследява съдбата на един среднобългарски книжовен паметник от XIII в. Авторът е издирил неговите фрагменти в сбирките на И. И. Срезневски, П. А. Сирку, В. И. Григорович, в Народната библиотека в София и др. Това е още един пример от мартирологията на българското средновековно ръкописно наследство. С издирването на това наследство проф. Куев се занимава усърдно и много успешно. Настоящата му статия е нов принос в тази област“⁶⁰².

От същото време е и една друга рецензия на акад. Динеков върху статията на съветския изследовател Виктор В. Бичков “Естетическите аспекти в труда на Дионисий Александрийски” (“Естетические аспекты в трудах Дионисия Александрийского”) (26 март 1985 г.) за трактата "За природата" на раннохристиянския мислител Дионисий Александрийски, ученик на Ориген (III в.). По думите на Динеков, Дионисий Александрийски е човек на християнската практика, а не теоретик, а въпросите, които Бичков поставя, „са много важни за правилното вникване в художествената тъкан на старобългарската литература - въпроси трудни и сравнително слабо разработени. Това придава значителна ценност на неговата статия“⁶⁰³.

По въпроса за интереса на П. Динеков към изворите тук трябва да отбележа и запазения екземпляр от неговата голяма статия за акад. Йордан

Литература и култура. С., 1982, с. 394-405, под заглавие „Научното дело на проф. К. М. Куев“, за която е отбелязал, че е написана и публикувана през 1979 г.

⁶⁰² А. е. 1389, л. 1. Копие. Машинопис.

⁶⁰³ А. е. 1390, л. 1. Копие. Машинопис.

Иванов, в която се отдава дължимото на големия учен за откриването и публикуването на огромен брой извори и материали за българската история и за история на старобългарската литература, публикувана цялостно в том втори на Кирило-Методиевската енциклопедия. Впечатляващи са приложените към нея библиографии на публикациите на извори от акад. Иванов, както и на литературата за него⁶⁰⁴.

Интересът към новооткрити извори за средновековната българска история и литература не пресекват през целия живот на П. Динеков. За един такъв конкретен случа става дума в негова докладна записка до Министерство на външните работи, с която се търси съдействие и осигуряване на достъп на български учени да работят със старобългарски паметници в Синайския манастир "Св. Екатерина" в Египет. Информацията, която Динеков излага в докладната си записка до началник на отдел "Културно сътрудничество" в министерството Й. Тошков (27 януари 1987 г.), е изнесена на Международния симпозиум, посветен на делото на учениците и последователите на Кирил и Методий в България и отражението му в други страни, организиран от Българската патриаршия през месец ноември 1986 г. в София от проф. Й. Тарнанидис от Солунския университет в неговия доклад "Охридската школа и нейната роля в установяването на източния ритуал в България". Споменава се за 4 новооткрити глаголически ръкописа в Синайския манастир "Св. Екатерина" от X-XII в., представляващи 3 фрагмента и един цялостен кодекс (1. Фрагмент от Синайския требник - 28 листа от началото, средата и края на ръкописа; 2. Фрагмента от Синайския псалтир - 32 листа; 3. Фрагмент от миней - 2 листа; 4. Псалтир - пълен текст от 145 листа). По думите на Динеков тези неизвестни в науката материали „са от изключителна

⁶⁰⁴ А. е. 860, л. 1-15. Копие. Машинопис. Вж. и Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II – И-О. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. С., 1995, с. 33-38.

важност за старобългаристиката по редица причини: на първо място, поради факта, че те увеличават броя на познатите до днес едва няколко старобългарски глаголически паметници; на второ място, защото сред тях е един цялостен глаголически ръкопис, какъвто не е откриван след XIX в.; на трето място, тук е представен, макар и с много малък откъс, един тип старобългарски паметници, какъвто досега в науката не е откриван изобщо - минеят; на последно място, разбира се, не по значение, трябва да се посочи фактът, че в тях са представени неизвестни части от два добре проучени старобългарски паметника с установена вече в науката висока стойност - Синайския псалтир и Синайския требник.“

Благодарение на настойчивостта на П. Динеков въпросът е разрешен по най-бързия начин, като БАН издава заповед за включването на П. Динеков в комисия в състав: акад. Д. Косев, Ел. Савова, акад. Хр. Христов, чл. кор. Н. Тодоров, чл.кор. Д. Ангелов, проф. Б. Ангелов, проф. Ив. Дуйчев, проф. П. Петров и доц. В. Гюзелев - зав. катедра по българска история при Софийския университет "Климент Охридски", която да прегледа микрофилмите на старобългарски и други ръкописи от манастира "Света Екатерина" в Синай и от Йерусалим, получени в Централната библиотека на БАН от Конгресната библиотека във Вашингтон и да направи предложение за тяхното по-нататъшно използване за научни цели⁶⁰⁵.

Глава 2.10.

Кирилометодиевистиката в архивното наследство на Петър Динеков.

⁶⁰⁵ А. е. 2563, л. 1-5. Копия. Машинопис.

В личния архив на акад. П. Динеков се съхраняват и много документи, в които въпросът за кирилометодиевистиката или е бегло маркиран, или се съдържа в по-обща информация от сферата на старобългарската литература, а така също и в материали за видни български и чуждестранни учени, изявяващи се в тези области. Богатата кореспонденция на учения също съдържа редица важни въпроси от областта на кирилометодиевистиката и тези писма са цитирани на съответните места в главата съобразно тематиката. Сред неговите кореспонденти са акад. Бл. Сендов, акад. Ал. Шелудко, проф. А. Е. Тахиос, проф. М. Бъчваров, акад. Ил. Димитров, проф. Д. Леков, проф. К. Илиев, П. Кирай, Кл. Иванова, Ел. Коцева, Св. Николова, Р. Оти, проф. д-р Г. Я. Сергиенко, Фр. Томсън, проф. Вл. Топенчаров, И. Тот, Т. Тотев, проф. М. Фрощак, Хр. Холиолчев, Л. Милева, проф. Р. Бернар, архим. Горазд и различни институции, организации, университети и др., сред които Посолството на България в Полша, Съюзът на българските журналисти, Комитетът за изкуство и култура, Клубът на културните дейци в Сливен, Градският съвет за изкуство и култура в Плевен, Българската патриаршия и Светият Синод, БАН, Висшият педагогически институт в Шумен, Дирекция „Миси“ (Лион), Папският институт за източни изследвания в Рим, Института за славистика при Университета в Регенсбург, Секторът по лингвистика към Института за руски език „Е. Верешчагин“, Съюзът на преводачите в България, Сегедският университет, в. „Народна младеж“, Научният съвет на Единния център за езикознание и литературознание при БАН и др. Запазена е и огромната кореспонденция на акад. Динеков с учени и културни дейци от цял свят и научни институти, сред които са Д. С. Лихачов (СССР), Р. Бернар (Франция), Л. С. Ерихонов (СССР), Д.

Петканова, Г. Найденов, Ив. Дуйчев, Лондонския университет, Народната библиотека в Белград, Кьолнския университет и др.⁶⁰⁶

Особен интерес заслужават отношенията на П. Динеков с видния френски учен българист проф. Роже Бернар, отразени в тяхната кореспонденция. Запазена е и "Беседа върху Кирил и Методий" на проф. Бернар, изнесена в зала Трокадеро на 28 май 1963 г. (Париж. 1979 г.). На два пъти Р. Бернар е удостояван с ордена „Кирил и Методий“ I степен (1963 и 1970), а през 1979 г. е отличен с Международната награда „Кирил и Методий“. По повод на отличаването му с наградата и за приноса му към българската литература П. Динеков публикува за него статията си "Певец на борбата за свобода" във в. „Антени“ (5 септември 1979 г.), от която в архива е запазен първоначалният ѝ вариант, но със заглавието "Проф. Роже Бернар за творчеството на Иван Вазов".⁶⁰⁷

През 1977 г. Научният съвет на Единния център за езикознание и литературознание прави аргументирано предложение до Президиума на БАН да бъде присъдена Кирило-Методиевската награда за годината на големия съветски учен и виден българист акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов за отпечатаната в България негова книга "Големият свят на руската литература" (1977 г.), в която той разглежда и важни проблеми на старата българска литература. В предложението, което се пази и в архива на П. Динеков, е отчетено и „отношението на Д. С. Лихачов към старата българска литература и делото на Кирил и Методий. Съветският учен дава висока оценка на приноса на старобългарските писатели в историята на славянските литератури, посвещава специални изследвания на влиянието, което старобългарската литература оказва върху развитието на старата

⁶⁰⁶ Вж. а. е. 2575, 2579, 2656, 2921, 2974, 3024, 3110, 3146, 3158, 3804, 3857, 3858, 3875, 3878, 4052, 4063, 4064, 4068, 4071, 4074, 4075, 4082, 4332, 4335 и 4346.

⁶⁰⁷ А. е. 720, л. 7. Печатно. - П. Динеков, Певец на борбата за свобода. В. "Антени", С., 5 септември 1979 г., с. 13; а. е. 869, л. 1-3. Оригинал. Машинопис; а. е. 4335, л. 1-13. Оригиниали и копие на френски език. Ръкопис. Машинопис.

руска литература, говори с дълбоко разбиране за националното своеобразие и европейското значение на старобългарската литература. Д. С. Лихачов съвършено ясно определя Кирил и Методий като български просветители и езика, на който създават славянската писменост, като старобългарски език.“ Зад това предложение стои преди всичко акад. Динеков, който излиза публично и с рецензия на неговия труд, позовава се многократно на книгата на Лихачов в изследванията си, без да спестява и критиките си към някои от твърденията на съветския учен⁶⁰⁸.

Към акад. Динеков и акад. Ив. Дуйчев са насочени благодарствените думи в словото на акад. Дмитрий Лихачов по повод на награждаването му с Кирило-Методиевската награда в Ленинград на 18 декември 1986 г., екземпляр от което е запазен в Динековия архив. В него той говори и за съвместната си работа с двамата учени⁶⁰⁹.

С писмо от 8 август 1969 г. унгарският историк Петер Кирай от Будапеща информира П. Динеков, че изпраща доклада си за тържествата, посветени на Кирил и Методий, проведени през месец май в София⁶¹⁰.

Като член на официалната българска делегация за поклонение пред гроба на Константин – Кирил Философ в Рим през май 1980 г. П. Динеков произнася слово на тържествено събрание в Българското посолство. От същата година в неговия архив е запазено оригинално апостолическо писмо на папа Йоан Павел II за обявяването на братята Кирил и Методий за патрони на Европа (31 декември 1980 г.)⁶¹¹.

Свързано с кирилометодиевистиката и кирило-методиевската традиция е писмото от украинския учен проф. д-р Григорий Яковлевич Сергиенко до П. Динеков за издаването на български език на книгата му

⁶⁰⁸ А. е. 4332, л. 1. Копие. Машинопис. Вж. и П. Динеков, С чувство на дълбоко уважение. В. „Работническо дело“, бр. 21. С., 21 януари 1977 г., с. 4.

⁶⁰⁹ А. е. 4352, л. 1-5. Чернова. Машинопис.

⁶¹⁰ А. е. 3379, л. 1. Оригинал. Машинопис.

⁶¹¹ А. е. 2548, л. 1. Печатно на италиански език.

„Т. Г. Шевченко и Кирило-Методиевското общество“. От писмото става ясно, че за това е постигнато споразумение между П. Динеков и Вицепрезидента на Международния комитет на славистите и академик от Украинската академия на науките П. Т. Тронко. (Киев, 29 ноември 1986 г.)⁶¹².

В архива на П. Динеков има и чужди материали, които не са свързани с неговата дейност, но засягат темата за кирилометодиевистиката, които смятам да отбележа накратко.

Такъв е докладът на проф. Б. Шиваров за духовното наследство на Кирил и Методий и разцвета на старобългарската култура⁶¹³.

С голяма библиографска стойност е запазеното копие на част от монографията на руския изследовател А. В. Билбасов „Легендарный образ Кирилла и Мифодія“, Том I, Санкт Петербург, 1901, 117 стр.⁶¹⁴

На 15 април 1987 г. П. Динеков прави писмено предложение до Държавния съвет на НРБ за присъждане на международната Кирило-Методиевска награда за годината за австрийския българист и славист Рудолф Айцетмюлер за неговите „задълбочени изследвания на старобългарския език, поставени на широка сравнителна основа: фонетика, граматика и лексика: специално внимание отделя на важни старобългарски паметници.“ По-нататък той отбелязва, че проф. Айцетмюлер „дава вярна характеристика на старобългарския език, ясно изтъква неговата народностна българска основа“ и „е от малцината съвременни чужди учени, които употребяват названието старобългарски“. П. Динеков сочи най-значителните му трудове - "Старобългарската граматика като въведение в славянското езикознание" (1978) и седемтомното издание на Йоан-Екзарховия "Шестоднев", „блестящо

⁶¹² А. е. 3488, л. 1-2. Оригинал на руски език. Машинопис.

⁶¹³ Вж. а. е. 4372, л. 1-12. Копие. Машинопис.

⁶¹⁴ А. е. 4231, 75 л. Ксерокопие. Печатно.

произведение на Златния век на старобългарската литература, гордост на българската литература“. В предложението си акад. Динеков изразява и подкрепата си за кандидатурата и на съветската славистка проф. Раля М. Цейтлин, която по думите му „има безспорни заслуги за правилното изясняване на проблемите на старобългарския език“.⁶¹⁵

В заключение смятам, че трябва да подчертая наличието на значителен брой непубликувани и неизползвани още в науката оригинални Динекови документални материали за кирилометодиевистиката и старобългарската литература и култура. С голяма научна стойност са и запазените ръкописи на някои от оригиналните и недовършени Динекови изследвания и планове за бъдещи проекти. Особено впечатление прави неговата издирваческа дейност на нови извори и включването им в научна употреба, както и на малко използвани до онзи момент писмени паметници (от чешки и немски произход, както и от папската канцелария), за което има значителен брой писмени сведения в ръкописите му. Така също трябва да подчертая и това, че в личния му архив се оказаха някои от липсващите негови статии, както и ръкописите на едни от най-значителните му публикувани изследвания – лекциите му по история на старобългарската литература и изворите за живота и делото на Кирил и Методий, които успях да идентифицирам при работата с оригиналните документи, нещо което не би могло да стане, ако се работи само с описа на фонда.

С голяма стойност са и материалите от работата му като археограф и редактор на важни документални публикации и научни изследвания. Макар и малко на брой, ценни са и чуждите материали, в които се дава оценка на П. Динеков като изследовател на делото на Кирил и Методий и

⁶¹⁵ А. е. 2565, л. 1. Чернова. Машинопис.

на техните ученици и продължители, както и на цялостната история на старобългарската литература.

Глава 3

Акад. Петър Динеков като организатор и ръководител на Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките

В тази глава ще разгледам документални материали в личния архив на П. Динеков във връзка с неговата дейност по обособяването и ръководството на Кирило-Методиевския научен център, на изданията на Центъра и особено на многотомните вече Кирило-Методиевски студии, както и на четиритомната Кирило-Методиевска енциклопедия, започната в Института за литература около десетилетие преди създаването на Кирило-Методиевския център. В тази си дейност ученият се проявява като „прекрасен организатор на българската наука“, по думите на ст.н.с. Светлина Николова. Динеков е създател и дългогодишен директор на два научни института в рамките на Българската академия на науките – Института за фолклор (1973 г.) и Кирило-Методиевския научен център (1980 г.), като и от двата института през осемдесетте години той е безпardonно отстранен⁶¹⁶.

1. От печатните материали може да се види какво значение отдава П. Динеков за популяризирането на създадения през 1980 г. Кирило-Методиевски научен център. Той дава интервюта, свързани с дейността на братята Кирил и Методий и дейността на Центъра, както и с работата по издаването на Кирило-Методиевската енциклопедия. Част от тях са

⁶¹⁶ Изказване на Св. Николова на паметната вечер за акад. Петър Динеков в Столичната библиотека на 16 октомври 1992 г. Вж. Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му. С., 2010, с. 297. Срв. и *Белчева, Ев.* За достойнството на учения или фрагменти от историята на Института за фолклор, документирани от неговия създател професор Петър Динеков. „Страница“, 2013, бр. 2, с. 180-190.

запазени в личния му архив⁶¹⁷. През 1983 и 1984 г. във в. „Труд“ и списанията „Българо-съветска дружба“ и „Роден глас“ П. Динеков популяризира в статии и интервюта създаването, началната дейност и плановете на Кирило-Методиевския научен център⁶¹⁸. През 1984 г. излиза дългоочакваният първи том от Кирило-Методиевските студии, в който уводната статия „Кирило-Методиевският научен център в София“ е написана от неговия създател и пръв директор Петър Динеков. В нея той разглежда хронологически развитието на интереса към делото на братята Кирил и Методий, поставяйки в началото на българската кирилометодиевистика Васил-Априловата книга „Българските книжници, или на кое словенско племе собствено принадлежи кириловската азбука?“ (1841 г.), като се спира и на проучването на отделните, свързани с азбуката, въпроси, показвайки приносите на Българската академия на науките, Софийския университет и неговите филиали и Народната библиотека в София в тяхното решаване. Отчетена е и голямата роля на научните симпозиуми и чествания на годишнините на Кирил и Методий и на 1300-годишнината от създаването на Българската държава. Голям тласък за развитието на кирилометодиевистиката, по думите на П. Динеков, се дава с разпореждане № 7 от 11 февруари 1980 г. на Бюрото на Министерския съвет, с което се създава „Кирило-Методиевски научен център към Президиума на Българската академия на науките, като научна организация, юридическа личност на бюджетна издръжка, със седалище в София, и с предмет на дейност: научноизследователска, популяризаторска и пропагандна дейност у нас и в чужбина, както и координация на научните изследвания, свързани с делото на Кирил и Методий.“

⁶¹⁷ А. е. 1757, 1769, 1770, 1771, 1774, 1775, 1776 и 1785.

⁶¹⁸ П. Динеков, Търсете книгите, защото в тях има живот вечен. (Интервю за дейността на Кирило-Методиевския център, БАН), в. „Труд“, № 123, С., 24 май 1983 г.; П. Динеков, Кирило-Методиевски център, сп. „Българо-съветска дружба“, С., 1984, № 5, с. 15; П. Динеков, Научен център „Кирил и Методий“ (Разговор), „Роден глас“, 1984, № 30, с. 7.

Дефинирайки основните задачи, които стоят пред Центъра, П. Динеков откроява най-важните за момента: подготовката на нова библиография по кирилометодиевистика, както и участието на Центъра в издаването на Кирило-Методиевската енциклопедия, от която първият том вече е даден за печат. Други важни задачи, които стоят пред Центъра, са пълното публикуване на изворите за живота и дейността на Кирил и Методий, като се използва опитът на проф. Ал. Теодоров-Балан, и организирането на издателската дейност на Центъра, началото на която е започналата да излиза поредица „Кирило-Методиевски студии“. Като последна задача, стояща пред института, е изтъкната необходимостта от създаване на свои кадри, които да работят в областта на кирилометодиевистиката. Макар тази уводна статия да няма научноизследователски характер, тя на практика е комбинация между отчет за направеното и правещото се в момента, и един дългосрочен план пред току-що създадения официално Център⁶¹⁹. От изпълненото през отминалите повече от три десетилетия съществуване на Центъра, планирано още в началния му етап от неговия директор, е ясно, че по всички задачи е работено и продължава да се работи. През 1983 г. излиза от печат и Кирило-Методиевската библиография за времето от 1940 до 1980 г., а от Кирило-Методиевските студии досега са отпечатани 22 тома. Публикувани са списък на основните кирило-методиевски извори, списък на преписите, открити са нови извори и са издадени значителен брой сборници от конгреси, конференции и симпозиуми, в които участват не само първите сътрудници на Центъра, но и утвърдили се в науката негови собствени научни кадри. Една година преди смъртта си, в своя отчет за 1989-1990 г., П. Динеков лансира нова

⁶¹⁹ Динеков, П. Кирило-Методиевският научен център в София - Кирило-Методиевски студии, № 1, С., 1984, с. 5-8.

идея - Центърът по кирилометодиевистика да напише История на кирилометодиевистиката, като той ще поеме ръководството на екипа⁶²⁰.

В личния фонд на П. Динеков в ЦДА е оформен самостоятелен раздел, свързан със създаването и задачите на Центъра, в който са запазени редица важни документи за устройството и дейността му. Те са красноречиво и безспорно свидетелство за свързаността на П. Динеков както със зараждането на идеята за създаването на тази важна научна институция към Българска академия на науките, така и с нейното ръководство за времето от 1980 до 1988 г.⁶²¹

Една от най-важните архивни единици за историята на Кирило-Методиевския научен център е а. е. 2544. При НТО архивистите не отбелязват това в анотацията, като вкарват в заблуда читателите, представяйки, че папката съдържа само „Рецензии, студии, статии, писма и други материали по издаването на Кирило–Методиевската енциклопедия. София. Индия. 1978–1987 г.“, пропускайки да отбележат документите, отнасящи се до Центъра.

Архивистите не са разчели и класирали правилно запазения екземпляр от недатираното и неподписано изложение за „Задачите и устройството на Кирило-Методиевския научен център при Българската академия на науките“, което се състои от два листа, единият от които носи номер 5, а вторият 21⁶²². Цитираната статия на Динеков повтаря почти дословно задачите на проектирания Център. Като т. 1 в изложението се аргументира създаването на Центъра „в съгласие с Програмата за популяризиране и пропагандиране у нас и в чужбина делото на Кирил и Методий при Българската академия на науките“ като „самостоятелно

⁶²⁰ Вж. а. е. 2576, Чернова. Ръкопис. Машинопис.

⁶²¹ Вж. а. е. от 2542 до 2580.

⁶²² А. е. 2544, л. 5 и 21. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

научно поделение при Президиума на Академията“.⁶²³ Запазеният екземпляр от изложението е недатиран, но от другите документи в папката става ясно, че то е изготвено от П. Динеков преди 16 май 1979 г., тъй като въз основа на него председателят на БАН акад. А. Балевски внася в Президиума докладна записка за определяне задачите и устройството на Центъра, като ги предлага в реда, в който са дадени в изложението⁶²⁴.

Задачите, които ще се възлагат на Центъра, са изброени в следния ред: „а. Да координира дейността на всички научни институти и поделения при БАН, които се занимават с проблемите на Кирило-Методиевото дело, включително и Кирило-Методиевската енциклопедия. Тук влизат и задачите, които са поставени на Академията по Програмата за популяризиране и пропагандиране на делото на Кирил и Методий; б. По предварителен план да извършва научни изследвания в областта на кирило-методиевската проблематика, схващана в най-широкия смисъл на думата, като съсредоточи главно вниманието си върху спорните и неразрешени до днес проблеми и опровергава разпространяваните в чужбина ненаучни твърдения; в. Да подготви пълна Кирило-Методиевска библиография за периода след 1940 г. (за по-ранния период такава библиография е издадена в два тома от БАН). г. Да събира копия (а когато е възможно - и самите оригинали) от всички публикации, засягащи кирило-методиевския въпрос, с цел да се създаде фонд (архив) от цялата научна и научнопопулярна литература с кирило-методиевска проблематика. д. Да събира информация за работата над отделни кирило-методиевски проблеми у нас и в чужбина и да я разпространява сред заинтересованите ведомства. е. Да подготвя и приема за печат поредицата "Кирило-Методиевски студии", предвидени в Програмата. Поредицата ще бъде съставена както от тематични сборници, така и от отделни

⁶²³ А. е. 2544, л. 5. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

⁶²⁴ А. е. 2544, л. 22-24. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

монографии. Центърът може да предприеме и преиздаване на някои фундаментални стари трудове с кирило-методиевска проблематика.“⁶²⁵

Въпросите за устройството и ръководството на Центъра са формулирани в т. 3 и 4 на изложението. В т. 3 се определя, че Центърът ще „се ръководи от Научен съвет, съставен от представители на ръководствата на онези институти на БАН, които имат отношение към кирило-методиевските проблеми, както и най-добрите специалисти в тази област“, а „прякото ръководство на Центъра се състои от председател (директор), заместник-председател (зам.-директор) и научен секретар.“ В т. 4 пък се определя формирането на Центъра на основата на тогавашната Кирило-Методиевска комисия, която се състои от един старши научен сътрудник (II ст.), един научен сътрудник и административен секретар-машинописец. За да може да започне да функционира Центърът, още от 1970 г. се изискват още 3 щатни бройки, на които са определени и задачите – да поддържат библиографията, да издирват копия и оригинали на публикации и материали за Кирило-Методиевото дело, и да събират и разпространяват информация у нас и чужбина⁶²⁶.

В разгледаната на 16 май 1979 г. в Президиума на БАН докладна записка от нейния председател се предлага да се приемат задачите и устройството на Центъра и за негов председател да бъде избран П. Динеков, който се задължава до края на м. юни 1979 г. да внесе в Бюрото на Президиума на Научния секретариат план-програма за дейността на Кирило-Методиевския център. Към докладната записка е изработено и проекторешение, с което след като се приема докладната записка, Президиумът решава да се направи предложение до Министерския съвет да се образува Кирило-Методиевски научен център като самостоятелно бюджетно поделение към Президиума на БАН, на основа на Кирило-

⁶²⁵ А. е. 2544, л. 5, 21. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

⁶²⁶ А. е. 2544, л. 21. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

Методиевската комисия при Центъра по българистика при БАН; второ – одобрява задачите и устройството на Кирило-Методиевския научен център при БАН и трето – за директор на Кирило-Методиевския научен център да бъде утвърден П. Динеков⁶²⁷.

В запазения доклад-предложение от председателя на БАН акад. А. Балевски до Министерския съвет се съобщава за взетото решение на заседанието на Президиума на БАН за създаването на Кирило-Методиевски научен център като самостоятелно научно поделение при Президиума на академията, като в текста са включени и предложените в изложението на П. Динеков задачи, които ще изпълнява Центърът, устройството му и предложението П. Динеков да бъде утвърден за негов директор⁶²⁸.

След създаването на Центъра с разпореждане № 7 от 11 февруари 1980 г. на Бюрото на Министерския съвет от 1 март 1980 г. “към Президиума на Българската академия на науките като научна организация, юридическа личност на бюджетна издръжка, със седалище в София и с предмет на дейност: научноизследователска, популяризаторска и пропагандна дейност у нас и в чужбина, както и координация на научните изследвания, свързани с делото на Кирил и Методий”, на 3 април 1980 г. Динеков с ново писмо до председателя на БАН акад. А. Балевски прави подробно предложение за утвърждаване на задачите, характера и устройството на новообразувания научен център. Предложението е направено този път по-конкретно в следните четири раздела – I. Научноизследователска, популяризаторска и пропагандна дейност; II.

⁶²⁷ А. е. 2544, л. 22-25. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

⁶²⁸ А. е. 2545, л. 1-3. Копие. Машинопис. Само част от друг вариант на първия лист на доклада на акад. Балевски вж. в а. е. 2544, л. 26. Чернова. Машинопис.

Координационна дейност; III. Издателска дейност; IV. Ръководство, организация, кадри⁶²⁹.

Изискванията на бюрокрацията налагат и изработването на правилник за устройството, дейността и управлението на Кирило-Методиевския научен център при БАН и механизма за осъществяване на неговите координационни и научни функции. Машинописно копие от правилника е запазено в архива на П. Динеков. Правилникът се състои от 12 члена, разпределени в следните четири раздела - I. Основни положения; II. Структура и ръководни органи на новосъздадения институт; III. Управление и IV - Заключителни разпоредби, развити на основата на писмените предложения на Динеков и утвърдени от Президиума на БАН. Този правилник е издаден на основание чл. 5 от Правилника за научните институти и другите самостоятелни научни звена на БАН и точка 3 от Разпореждане № 7 на Бюрото на Министерския съвет от 11 февруари 1980 г. Той е приет от Президиума на Българската академия на науките с протокол № 14, т. 3 от 1980 година, откогато влиза в сила.⁶³⁰ От запазените архивни материали във фонда на Динеков се вижда, че неговото изложение за задачите и устройството, както и правилникът на Центъра, са разработени съобразно с „Основните положения за самоуправлението на научния институт в Българската академия на науките“. Проект за „основните положения“ е изпратен до П. Динеков с придружително писмо на Президиума на БАН (7 август 1987 г.), с което се искат неговите бележки върху него, които е трябвало да изпрати в Президиума до 15 септември 1987 г.⁶³¹.

⁶²⁹ А. е. 2546, л. 1-3. Оригинал. Машинопис. Вж. и а. е. 2544, л. 27 и 28, които са част от машинописната чернова на това изложение с ръкописни корекции на П. Динеков.

⁶³⁰ А. е. 2547, л. 1-6. Копие. Машинопис.

⁶³¹ А. е. 254, л. 6-16. Копие. Машинопис.

На 22 септември 1982 г., вече като директор на Кирило-Методиевския научен център, П. Динеков предлага с писмо № 41 до научния секретар на БАН да бъде утвърден съставът на научния му съвет. В него се предвижда да влизат представители на Кирило-Методиевския научен център, на катедрите по кирилометодиевистика от Софийския и Великотърновския университет, на институтите за литература, за български език, философия, история и изкуствознание при БАН, на Центъра за българистика и СИБАЛ: акад. П. Динеков, ст.н.с. К. Мечев, ст.н.с. Св. Николова, проф. Д. Петканова, доц. Ив. Добрев, доц. А. Минчева, проф. А. Давидов, проф. Б. Ангелов, н.с. Л. Грашева, чл. кор. Д. Мирчева, ст.н.с. Ек. Дограмаджиева, проф. д-р К. Куев, акад. Ив. Дуйчев, ст.н.с. Б. Райков, проф. М. Бъчваров, доц. В. Гюзелев, ст.н.с. А. Джурова и ст.н.с. Б. Велчева⁶³².

На страниците на списание „Българо-съветска дружба“ през 1984 г. П. Динеков дава интервю за създаването на Центъра. То е във връзка с честването на 1300-годишнината от основаването на Българската държава, от което Министерският съвет взема повод за решение да се създаде Кирило-Методиевски център, подчинен на Президиума на Българската академия на науките. Отговорите на интервюирания се съсредоточават върху дейността, задачите и перспективите на института. Динеков говори за дейността на Кирил и Методий и нейната изключителна популярност сред българския народ, нараснала особено през епохата на Възраждането. И тук той повтаря известните факти, изложени и в уводната му статия в бр. 1 на Кирило-Методиевските студии: „Началото поставя големият славяновед Васил Априлов с книгата си „Българските книжници или на кое словенско племе собствено принадлежи кириловската азбука“, видяла бял свят през 1841 година. Оттогава насам делото на Кирил и Методий е

⁶³² А. е. 2544, л. 29-30. Оригинал. Машинопис.

една от най-важните и постоянни теми на българската филологическа и историческа наука“. Традицията, която се поставя през първата половина на Възраждането в България, се развива и след Втората световна война, за което свидетелстват многобройните изследвания върху делото на солунските братя и техните ученици, както и изданията, а и проведените научни симпозиуми и конференции, посветени на дейността на им и на свързаното с нея развитие на старобългарската литература и култура. Динеков отбелязва и голямото значение на проведения през 1981 г. в София Първи международен конгрес по българистика.

По най-достъпен начин, съобразен с читателската аудитория, П. Динеков се спира на дейността на Центъра и задачите, които са поставени за изпълнение: „Основната задача на Кирило-Методиевския научен център е да координира дейността на институтите и средищата, които се занимават с проблемите на кирилометодиевистиката, като извършва и самостоятелни научни изследвания. Според приетите принципи на Българската академия на науките координацията засяга и средища извън академията. Конкретно това се осъществява чрез Научно-координационния съвет, който се състои от представители на всички научни организации: институти, катедри, комисии, в чийто обсег влиза и изучаването на Кирило-Методиевото дело. Центърът ще играе голяма роля и при популяризирането на делото на Кирил и Методий в България и в чужбина; ще оказва помощ на министерства, ведомства и организации, на които е възложена популяризаторска и пропагандна дейност, свързана с великото просветителско дело на двамата братя. Това налага създаването на специален отдел за документация, където да се събират и съхраняват оригинални издания или копия на български и чуждестранни публикации, микрофилми и фотоси, информации за конгреси, конференции, чествания и т. н., посветени на делото на Кирил и Методий“. Тази идея вече е

осъществена в Центъра и то в съответствие с възможностите на информационните технологии – съдържанието на Научния архив на КМНЦ е организирано в дигитален портал Cyrillo-Methoiana Digital и е предстоящо неговото свързване с мрежата на технологичните ресурси за медиевистични изследвания.

В изследователската дейност се включва подготовката на пълна Кирило-Методиевска библиография за периода от 1940 до 1985 г. Тази библиография трябва да продължи издадените от Българската академия на науките библиографии на Г. А. Илински и професорите от Софийския университет М. Г. Попруженко и Ст. Романски. Библиографията ще обхваща и материалите от международното честване на 1100-годишнината от смъртта на архиепископ Методий, проведено през 1986 година.

Друга задача пред Центъра, за която Динеков говори в интервюто и чието изпълнение ще отнеме години неуморен труд е подготвянето на пълно критическо издание на изворите за живота и делото на Кирил и Методий. Също така се предвиждат и проучвания на отделни проблеми от дейността на Кирил и Методий, които ще бъдат публикувани в поредицата на Кирило-Методиевския център „Кирило-Методиевски студии“. Тя ще излиза в един том всяка година. Тази поредица, казва Динеков, ще се състои както от сборници, така и от отделни монографии.

Динеков не забравя, че наред с тези задачи Центърът трябва да се ориентира и към подготовката на млади научни кадри - аспиранти и научни сътрудници⁶³³.

Архивът на П. Динеков е най-пълен и интересен източник, показващ начина, по който е оформен научният състав на Центъра. В него се съхранява кореспонденцията с Българска академия на науките, отнасяща

⁶³³ А. е. 1769 – Кирило-Методиевски център. (Интервю с Петър Динеков.), сп. „Българо-съветска дружба“, бр. 5, С., 1984 г., с. 16.

се до кадровата политика в рамките на Академията и изискванията по въпроса за назначенията и конкурсите.

Запазено е писмо № 91 от 16 март 1982 г. от БАН до П. Динеков, в което се казва, че на проведено заседание на 5 март 1982 г. (протокол № 4, т. 4), е прието решение, считано от 1 март 1982 г. всички главни специалисти и специалисти - АУП по щата на Президиума на БАН, ЕЦ, НО и самостоятелните поделения на БАН да се назначават само чрез конкурс по документи, в съответствие с действащите нормативни актове - постановления на МС № 5 от 1977 г. и № 50 от 1979 г.⁶³⁴.

Стремежът на П. Динеков да обхване цялостната дейност на Центъра се вижда от запазената ръкописна чернова на доклада му до Президиума на БАН за задачите и дейността на Кирило-Методиевския научен център през 1983 г. Към доклада той прилага и два листа проекторешение със следните точки: 1) да се дадат на Кирило-Методиевския научен център две нови щатни бройки в бюджета за 1985 г.; 2) да се осигури помещение от три стаи; 3) да се отпусне една аспирантура за 1985 г.; 4) да се реши въпросът за административната работа, като се предвиди още текущата 1984 г. административно лице за полудневна работа, което ще изпълнява службата на административен секретар и машинописец; 5) да се предвидят за 1984 г. финансови средства за закупуване на книги за изпращане в чужбина в отговор на молбите, които отправят към центъра чуждестранните специалисти (800 лв.) и за пощенски разноски (300 лв.); 6) да се направи всичко възможно от Издателството на БАН до края на 1984 г. да се отпечатат т. I на Кирило-Методиевската енциклопедия и кн. I на Кирило-Методиевските студии; до края на 1985 г. – кн. II на Кирило-Методиевските студии (трудът на Г. Попов „Старобългарски триодни песнопения от Константин Преславски“);

⁶³⁴ А. е. 2552, л. 1. Копие. Машинопис.

7) да се предвидят за 1985 г. две задгранични командировки за проучване на изворите за дейността на Кирил и Методий; 8) да се ускори решаването на въпроса за честването на 1100-годишнината от смъртта на Методий (885-1985), като за целта в научния секретариат е пратена проектопрограмата⁶³⁵.

За кадровата политика на БАН и на Центъра се отнася и писмо от Академията от 15 март 1985 г. до директора на Центъра, в което го информират за взето решение на Научния секретариат на БАН от 25 март 1985 г. С него се нарежда Центърът да представи до 1 април 1985 г. в направление "Кадрови потенциал" при Президиума на академията потребностите на Центъра от кадри по специалности до 2000 година, както и тяхното квалификационно равнище⁶³⁶.

П. Динеков и Центърът участват в научни конгреси, конференции, симпозиуми, представящи високото ниво на българската наука. За повечето от тях е отбелязано в предните глави, когато става въпрос за конкретни събития и мероприятия, в които участват както директорът, така и отделните сътрудници на Центъра. До П. Динеков като директор на Кирило-Методиевския научен център е изпратено писмо от Центъра за българистика при БАН на 8 септември 1987 г. с напомняне да изпрати до 30 септември 1987 г. писмените си „предложения и съображения за провеждането на българистични изяви в онази област на българистиката, в която повереният му институт е компетентен и има да изпълнява важни задачи“. По-нататък генералният директор на Центъра за българистика Д. Шопов пише, че неговите предложения ще бъдат включени в Проектоплана за българистичната дейност през 1988 г.⁶³⁷

⁶³⁵ А. е. 2553а, л. 1-10. Чернова. Ръкопис.

⁶³⁶ А. е. 2558, л. 1. Копие. Машинопис.

⁶³⁷ А. е. 2545, л. 4. Копие. Машинопис.

Макар че от 21 декември 1988 г. П. Динеков не е вече директор на Центъра (считано от 1 януари 1989 г.), той продължава активно да участва в неговата дейност. Запазени са две негови писмени мнения - първото от 5 април 1989 г., а второто, макар и недатирано, също е от тази година, което може да се установи от съдържанието му. Първото мнение е по научен проект на Кирило-Методиевския научен център. В него Динеков подчертава трите основни задачи на Кирило-Методиевския научен център, като първата е издаването на изворите за живота и делото на Кирил и Методий. Тази задача е планирана да се изпълни на три етапа от 1986 до 1996 г., което е договорено с Комитета за наука. Срокът е изтекъл на 31 март, но по уверение от Комитета договорът е продължен. Втората задача е подготовката и издаването на Кирило-Методиевската библиография. Третата задача, която стои пред Центъра, е написването на История на кирилометодиевистиката. По трите задачи е планирана за водещ изследовател ст. н. с. Св. Николова, но поради натовареността ѝ, П. Динеков предлага работата ѝ да бъде облекчена, като с едни от задачите да бъде натоварен някой от членовете на Научно-координационния съвет⁶³⁸.

Второто мнение излиза извън задачите на Центъра, защото е свързано с дългосрочен проект по сравнително литературознание на Института за литература. В него П. Динеков разглежда задачите, които са поставени, но също така обръща внимание на някои недоизяснени въпроси, на които иска допълнителни уточнения⁶³⁹.

Третата задача от проекта е разгледана от П. Динеков и в отчета за работата на програмния колектив по проекта "История на кирилометодиевистиката", водещ изпълнител на който е Кирило-Методиевският център с ръководител акад. П. Динеков. Заедно с подписа

⁶³⁸ А. е. 2572, л. 1. Оригинал. Машинопис.

⁶³⁹ А. е. 2572, л. 2. Копие. Машинопис. В анотацията на архивната единица е пропуснато да се спомене за второто налично мнение на акад. Динеков.

на Динеков под отчета стои и този на новия му директор проф. М. Бъчваров. В архива е запазен екземпляр от отчета, както и Динековият план по написването на историята и разчета на времето, институтите и авторите, които ще работят по нея, като този план в отчета е назван „Общи насоки и програма за изследването“⁶⁴⁰. Наличието на втория документ и списъците на проектираните автори на историята не са отразени в анотацията, а отчетът и планът са недатирани, но архивистите са допуснали като вероятно времето 1989-1990 г. Със сигурност отчетът е направен в края на 1989 г. или в началото на 1990 г., тъй като в него се излагат и главните точки от разработката по време, и общите насоки, и програмата.

В началото на отчета П. Динеков се позовава на сключения на 3 юли 1989 г. договор № 801103 на Центъра с Президиума на БАН през същата година, когато са разработени общите насоки и програмата до края на предвидения в нея десетгодишен период на работата, а за краен срок е посочена 1998 г. В насоките и програмата особено внимание е обърнато на проблемите, свързани с историята на българската кирилometодиевистика, което е констатирано и в отчета. За изпълнението на тази важна задача Динеков отбелязва, че е била подготвена конкретна разработка за изследването на българската кирилometодиевистика, с която се цели като начало на написването на този труд още през първата година (1990 г.) да се започне с изследването на историята на българската кирилometодиевистика. Динеков предлага да бъдат изследвани следните важни въпроси в тази област: „1. Методологически въпроси на историческото изучаване на българската кирилometодиевистика; 2. Делото на Кирил и Методий в българските исторически трудове през XVIII в.; 3. Празнични речи за Кирил и Методий през Възраждането; 4.

⁶⁴⁰ А. е. 2576, л. 1-10. Копие и чернова. Ръкопис и машинопис.

Кирилometодиевският въпрос в българските граматика през Възраждането.⁶⁴¹

Макар че документът е обозначен като отчет, той може да бъде оприличен и на добре изготвен план на проектираната работа, съгласувана и приета от Президиума на БАН.

Задачите са разчетени по периоди: до края на 1992 г. да се разработят конкретни теми по история на кирилometодиевистиката главно във връзка с приноса на крупни учени от големите европейски центрове, като резултатите да бъдат публикувани в отделен том; до края на 1995 г. да се разработят темите по история на кирилometодиевистиката главно във връзка с приноса на отделните страни и развитието на научната мисъл по най-важните кирило-методиевски въпроси през XIX и XX в., като резултатите отново да бъдат публикувани в отделна книга; до края на 1998 г. да завърши написването на цялостната история на кирилometодиевистиката⁶⁴².

Изработеният от П. Динеков проектоплан на историята на кирилometодиевистиката по време би трябвало да предхожда отчета. Той е запазен в архива в неговия чернови вид. Посочени са основните параметри и цели на този труд в детайли. Прави впечатление, че работата по този сериозен колективен труд е разчетена да продължи повече от едно десетилетие. С най-сериозните задачи по изпълнението му се нагърбва самият Динеков, като планира и своята работа за един дълъг период от време. Темите на планираните му разработки, са: „Предварително проучване на методологическите въпроси.“ и „Предистория (Делото на КМ в историческите трудове през XVIII в.)“.

Поради краткостта на този важен документ ще го цитирам изцяло, както е запазен в архива:

⁶⁴¹ А. е. 2576, л. 1-2. Чернова. Ръкопис. Машинопис.

⁶⁴² А. е. 2576, л. 1-2. Чернова. Ръкопис. Машинопис.

„История на българската кирилометодиевистика

1. Задача - Цялостно изследване на развитието на българската кирилометодиевистика – като национална наука. На фона на развитието на световната кирилометодиевистика. Извършена работа от български учени. Б. Ст. Ангелов – върху Възраждането. Отделни изследвания. Основа: Кирило-Методиевска енциклопедия

2. Крайна цел - Основен труд: История на българската кирилометодиевистика от края на XX в. (XIX – XX в. – 1 том, 2002 г.)

Съпътстващи трудове:

а) Библиография на българската кирилометодиевистика (всъщност: в общата библиография)

б) Сборник очерци – 1 том – 1995 г. (може да бъде резултат на симпозиум) – В „Кирило-Методиевски студии“

3. Време и изпълнение

а) 1989 – 2003 г.

б) Най-общ план. Етапни планове; предварително точно планиране – неизпълнено

в) автори – български и чужди учени (в симпозиум, в сборника студии)

4. Теоретически и методологически въпроси

а) Определение на кирилометодиевистиката като научна област; научноизследователски характер, подчинена на научна методология.

Появява се у нас през XIX в. – Един предисторически период: в историческите съчинения през XVIII в.

В Средновековието съществува интерес към делото на КМ (черковна, културна, литературна оценка), но не може да се говори за наука.

б) Комплексно изучаване - история, археология, литературна история, изкуствознание, история на културата, славистика, палеография, библиография и т.н.

в) Историческата задача изисква научна периодизация

г) Включване на популяризацията – от гледище на история на културата

5. Планиране - Етапно!

а) Предварително проучване на методологическите въпроси - 1989 г.
– П. Динеков

б) Някои въпроси на българската кирилometодиевистика през XIX в. – 1990-1991.

Предистория (Делото на КМ в историческите трудове през XVIII в.) – П. Динеков?

Речите на КМ през Възраждането – О. Пърличева

Делото на КМ (главно езикът) в българските граматики през XIX в.

- Езикoved – В. Вълчанов

в) Обсъждане на периодизацията – 1992 г.

г) Научен симпозиум 1994 г.

д) Кирило-Методиевски студии – 1995 г.

е) Определяне на авторския колектив и приемане на плана на „История на бълг. кирилometодиевистика“ 1996 г.

ж) Библиографията през целия [зачеркната дума – бел. моя]

6. Практически и финансови въпроси

а) Центърът има научен съвет, подготвен за задача - Изследването се извършва от сътрудници на КМ център, с конкретно натоварване. Може да се определи едно лице – като постоянен секретар, не е необходим специален щаб.

б) Могат да се привличат специалисти от други институти и от чужбина, чрез сключване на договори; средствата се осигуряват от бюджета, договор с Комитета за наука, от специални фондове.

в) Краткотрайни командировки из страната от бюджета на центъра

г) Командировки в чужбина – при възникване на необходимост – от бюджета на центъра; командировките могат да се отнасят и до библиография.

д) Осигуряване с техника и други спомагателни средства

Забележка: Да не се бърза да се афишира тази задача в средствата за масово осведомяване, преди да се навлезе по-сериозно в изпълнението на задачата. Това ще даде известна свобода на ръководството на Центъра – в зависимост от условията, средствата, личния състав – да използва евентуално един алтернативен вариант, при който крайната цел да представя един втори сборник, а не обобщителен исторически труд, оформен като монография. В този случай може да се намалят сроковете – вторият сборник да бъде подготвен до 1998 г.“

След текста на този подробен и детайлизиран план акад. Динеков се е подписал и е добавил, че на 23 януари 1999 г. трябва да се обсъди готовият вече проект⁶⁴³.

В един научен институт, какъвто е Кирило-Методиевският център, един от най-важните въпроси е кадровият. Въпреки че документите в архива на Динеков, засягащи този въпрос, не са много, те ясно показват грижата, с която професорът е подбирал своите сътрудници. Въпросът за кадрите, назначения и конкурси Динеков поставя във всяко цитирано по-горе негово писмо до БАН, а така също и в кореспонденцията на Президиума на БАН до него и до Центъра се изпраща информация за взетите решения по тези въпроси.

⁶⁴³ А. е. 2576, л. 3-10. Чернова. Ръкопис.

Един от най-важните документи, отнасящ се и до биографията на П. Динеков, е неговата оставка от 21 декември 1989 г. като директор от Кирило-Методиевския научен център, адресирана до председателя на Българската академия на науките акад. Благовест Сендов. В писмото-оставка той уведомява акад. Сендов, че освобождава мястото и предлага за временно изпълняващ длъжността директор да бъде назначен проф. Михаил Бъчваров, като изброява причините за направения от него избор - проф. Бъчваров е член на Научно-координационния съвет на Центъра от самото му основаване, познава много добре научноизследователската и организационната работа, която се извършва в Центъра, също така е автор на студии, в които се разглеждат философските възгледи на Константин-Кирил Философ. Винаги, когато П. Динеков е отсъствал от България, проф. Бъчваров го е замествал в текущата работа. Динеков предлага в работата на М. Бъчваров като временно изпълняващ длъжността директор да му помага научният секретар на Центъра ст. н. с. Св. Николова. В края на оставката си Динеков изказва мнението си, че въпросът за постоянен директор на Кирило-Методиевския център трябва да бъде обсъден внимателно⁶⁴⁴.

В личния фонд на П. Динеков се съхраняват и редица документи, свързани с научната кариера на бившия директор на Центъра ст.н.с. Светлина Николова и отношението на професора към нея. Тук само ще изредя тези документи. Това са доклад на П. Динеков от 7 март 1982 г. за научната дейност на Св. Николова по повод конкурса за старши научен сътрудник II ст. по старобългарска литература при Кирило-Методиевския научен център с приложена кратка биография⁶⁴⁵; доклад-предложение от него от 10 декември 1988 г. до Атестационната комисия при Кирило-Методиевския научен център за атестиране на ст.н.с. II ст. Светлина

⁶⁴⁴ А. е. 2575, л. 1. Копие. Машинопис.

⁶⁴⁵ А. е. 2551, л. 1-19. Чернова и оригинал. Ръкопис и машинопис.

Николова като научен секретар на Центъра⁶⁴⁶ и негово писмо от 26 август 1989 г. до Министерството на народната просвета с препоръка за Св. Николова за преподавател (лектор) по български език в университетите в Брюксел и Лувен в Белгия с приложена нейна автобиография и библиография на трудовете ѝ⁶⁴⁷.

Освен за Светлина Николова, запазена е и една характеристика от П. Динеков от 20 май 1987 г. за научната дейност на Константинос Георгиу Нихоритис, редовен аспирант при Кирило-Методиевския научен център към БАН и всъщност последен аспирант на самия Динеков⁶⁴⁸.

За големия авторитет, с който се ползва П. Динеков като учен и като директор на Кирило-Методиевския научен център, свидетелства съхранената Заповед № I – 3491 от 21 юни 1989 г. във връзка с рецензиране на научноизследователските трудове и другите творчески постижения на кандидатите за академици и член-кореспонденти, с която П. Динеков и проф. Людмила Стефанова се назначават за рецензенти на кандидата за член-кореспондент в областта на литературознанието проф. д-р Боян Димитров Ничев⁶⁴⁹.

Като директор на Центъра П. Динеков участва в научна конференция в Москва от 1 до 7 юни 1988 г., посветена на 1000-годишнината от покръстването на Киевска Русия. Тук той изнася доклад на тема "Киевска Русия в старобългарската литература". По неговите думи (от доклада за командировката му) в изнесения на конференцията доклад „бяха изяснени два основни момента: ролята на българската черква и книжнина в

⁶⁴⁶ А. е. 2570, л. 1-2. Чернова. Машинопис.

⁶⁴⁷ А. е. 2574, л. 1-20. Оригинал и копие. Машинопис.

⁶⁴⁸ А. е. 2567, л. 1. Оригинал. Машинопис.

⁶⁴⁹ А. е. 2567, л. 2. Оригинал. Машинопис.

покръстването на Киевска Русия и дълбоките връзки между старобългарската и староруската литература⁶⁵⁰.

2. Един от най-големите приноси в научно-изследователската и организационната дейност на акад. П. Динеков е идеята за създаването и самото организиране, редактиране и издаване на четиритомната „Кирило-Методиевска енциклопедия” (1985-2003), за която са запазени голям брой документи.⁶⁵¹

Кирило-Методиевската енциклопедия, замислена и планирана да излезе в три тома, е отпечатана в четири и излиза в продължение на почти две десетилетия – от 1985 до 2003 г. П. Динеков е главен редактор на първите два тома, излезли от печат през 1985 и 1995 г., като вторият том излиза посмъртно, а на трети и четвърти, които излизат от печат през 2003 г., главен редактор е Л. Грашева.⁶⁵² Доколкото авторските статии на П. Динеков в енциклопедията са предмет на направения биобиблиографски преглед (вж. гл. 1), тук ще бъде разгледана запазената документация, свързана с организаторската и редакторската му работа.

На 24 май 1983 г. в. „АБВ“ отпечатва статията на П. Динеков „Внушително дело на нашата наука. Предстои излизането на първи том на Кирило-Методиевската енциклопедия“. В личния му архив е запазен нейният оригинал, но под друго заглавие - „Едно голямо дело на българската наука“. Статията е посветена на предстоящото излизане на

⁶⁵⁰ А. е. 2567, л. 4. Копие. Машинопис. Анотацията на цитираната архивна единица е непълна. В нея се отбелязва само характеристиката с препоръката на Динеков за К. Г. Нихоритис, като е пропуснато да се отбележи за наличието на заповедта на МНП и доклада на Динеков за командировката му в Москва.

⁶⁵¹ А. е. 741, 860, 990, 1362, 1771, 2542, 2543, 2544, 2549, 2553, 2555, 2557, 2564, 2573, 2578, 2579, 2580, 3585 и др.

⁶⁵² Вж. Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I – А-З. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Св. Николова. С., 1985, 740 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II – И-О. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. С., 1995, 911 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. III – П-С. Главен редактор Л. Грашева. Редактори Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, А. Стойкова. С., 2003, 794 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. IV – Т-Я. Главен редактор Л. Грашева. Редактори Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, А. Стойкова. С., 2003, 750 с.

том първи и втори на енциклопедията. Тя е определена като едно от най-важните начинания на Българската академия на науките, с голямо национално значение. Подчертава се, че нейните съставители са се водили от „идеята и задачите, които са поставени за издаването на един такъв научен труд. Една от първите задачи е осветляването на живота и дейността на бележитите български и славянски първоучители, както и традициите на тяхното дело. Дейността на братята не може да се отдели от развитието на българската литература и култура през IX и X в. и поради това в енциклопедията учените обръщат внимание и на писмото, езика, историята, литературата, изкуството, археологията, архитектурата, изворите, историографията, библиографията, и др. Освен специализираните статии, тук се отделя и специално внимание на учени, български и чужди, които се занимават с кирилометодиевистиката. Отделните статии имат характера на научни изследвания, което отличава Кирило-Методиевската енциклопедия от другите енциклопедии“.

В края на статията П. Динеков обръща специално внимание на 1100-годишнината от смъртта на Методий, която се навършва през 1985 г., като подчертава, че издаването на първите два тома ще бъде „най-добрият израз на дълбоко уважение, което нашият народ храни към гениалното дело на двамата солунски братя и към старата българска култура. Тя ще бъде и най-важният ни научен принос при отбелязването на тази забележителна годишнина“⁶⁵³.

⁶⁵³ А.е. 741, л. 1-3. Оригинал. Машинопис. Вж. и П. Динеков, Внушително дело на нашата наука. Предстои излизането на първи том на Кирило-Методиевската енциклопедия. В. „АБВ“, № 21, С., 24 май 1983 г., с. 2. И в тази архивна единица архивистите са поставили фрагменти от Динекови материали нямащи нищо общо с главния материал – статията. На л. 4 е част от предговора на сборника “Константин Кирил Философ. Материали от научните конференции по случай 1150-годишнината от рождението му — Велико Търново, 10—11.XI.1977 г., и Рим, 12—13.XII.1977 г.“, който излиза през 1981 г. и е подписан е от съставителите на сборника през октомври 1980 г. На л. 5 в папката се намира част от Динеково изказване на 10 декември 1979 г. за успехите на литературната медиевистика и за личните му творчески планове, което представлява част в анкетата „В авангарда на науката. На границата на две десетилетия“, публикувана във в. „Плиска. Мадара. Преслав“ № 5, от 28 декември 1979 г., с. 1,5.

Публичните изяви на П. Динеков и на колегите му от Центъра за популяризирането на енциклопедията са отразени и на страниците на в. „Антени“ на 27 март 1984 г. Във връзка с предстоящата ѝ поява вестникът организира среща-интервю, в което взимат участие П. Динеков, като директор на Кирило-Методиевския научен център към Президиума на БАН и главен редактор на енциклопедията, и членовете на нейната редколегия проф. К. Куев, ст.н.с. Ек. Дограмаджиева и н.с. Л. Грашева. Редакцията на вестника е представена от главния редактор Веселин Йосифов, заместник главните редактори Петко Тотев и Илия Пехливанов. Освен проведеното интервю допълнително са записани още мненията на ст.н.с. Св. Николова и на акад. Ив. Дуйчев за енциклопедията, поради невъзможността им да присъстват на срещата в редакцията.

Интервюто е насочено към стойността на един такъв научен труд както и към отзвук, който би имал сред българските и чуждите учени, а също така и сред широки читателски кръгове. За П. Динеков издаването на енциклопедията е „явление в нашата наука и култура“ и нейното равнище ще задоволи специалистите, защото е свидетелство за нивото на кирилometодиевистиката и изобщо на българската наука. Тя, според главния редактор, ще дава и „сериозни и изчерпателни знания на нашата интелигенция за делото на Кирил и Методий, което е влязло дълбоко, бих казал – органично – в нашата култура, в живота на всеки българин“. П. Динеков говори и за интереса на родната наука към делото на светите братя: „От самото създаване на Софийския университет преди близо сто години делото на Кирил и Методий е един от основните проблеми, с който се занимава нашата филологическа и историческа наука“.

В интервюто си ученият не крие радостта си от свършената работа, като подчертава, че „енциклопедията е подготвена само от български учени и представя съвременното равнище на кирилometодиевистиката у

нас. Безспорно нашата наука изгражда своите становища, използвайки опита на цялата славистика. Но това е българска енциклопедия, съставена от наши учени от различни поколения и специалности: филолози, историци, археолози, изкуствоведи, музиковеди“. Той не пропуска да отбележи и мястото на изворите, и критичното отношение към тях в научната работа на авторите на статиите: „Кирило-Методиевската енциклопедия е основана на цялостно проучване на изворите и на всичко писано досега, използва опита и на световната, и на нашата наука“.

Акад. Динеков подчертава и друг важен факт в изследователската работа на съставителите – „нашите становища са национални, но това не означава националистични становища или такива, които заобикалят истината“, при което основните становища за нашата култура са съвсем обективно изразени“. В края на интервюто ученият говори и за изчерпателните библиографии към всяка статия, които дават допълнителна информация по разглеждания проблем или личност⁶⁵⁴.

В архива на акад. Динеков са запазени два екземпляра от неговия доклад-рецензия от юни 1980 г. от името на цялата редколегия пред Научния съвет на Института за литература при БАН за том I на Кирило-Методиевската енциклопедия, за идеята за създаването ѝ и целите, които се поставят пред излизането на едно такова издание⁶⁵⁵. Преработен, този доклад става предговор към том I на Кирило-Методиевската енциклопедия, но там е отпечатан без автор⁶⁵⁶.

В доклада Динеков говори за идеята за енциклопедията, която възниква през 70-те години в Секцията за българска литература до Освобождението в Института за литература във връзка с чествването на 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ и

⁶⁵⁴ А. е. 1771, л. 1, 4, 5. Печатно. – Интервюто вж. във в. „Антени“, 27 март 1984 г., с. 1, 8, 9.

⁶⁵⁵ А. е. 1362, л. 1-14. Оригинал и чернова. Машинопис и Ръкопис. А. е. 2549, л. 1-14. Оригинал и чернова. Машинопис и Ръкопис.

⁶⁵⁶ Вж. Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I – А-З. С., 1985, с. 5-7.

отбелязването на други големи дати от историята на старобългарската култура. Той високо оценява работата на колегите си от редакционната колегия (12 души и организационно бюро, състоящо се от четирима души), определяйки я като „безценна“. Динеков набляга на качествата на енциклопедията, един труд, който засяга освен делото на Кирил и Методий и тяхната епоха, така и делото на техните ученици, историята, археологията, литературата, езика, изкуствата, архитектурата и т.н., всичко онова, което представя българската култура през IX-X век⁶⁵⁷. В доклада си П. Динеков е обстоятелствен и дава подробна информация за извършеното: „Първият том съдържа 231 статии, общ обем - 1295 стр. Липсват 14 статии; 6 от тях се редактират, а 8 не са написани - поради отказ на авторите; те са дадени на нови автори. Към всяка статия има библиография (при важните статии тези библиографии са много обширни). Представени са 143 библиографии; липсват 91, които сега се преписват. Големи трудности срещаме с илюстрациите - 160 към първия том. Всички илюстрации са вече издирени и точно означени и разпределени, обаче поради технически причина не са изцяло заснети. Редакцията се надява, че докато томът отиде за разглеждане и одобрение в Редакционно-издателския съвет, всички липсващи материали, включително и илюстрациите, ще бъдат представени. Ние смятаме, че и в този вид томът може да бъде поставен за разглеждане в Научния съвет. Преди да бъде внесен тук, той бе подробно обсъден от редакционната колегия“⁶⁵⁸. Томът е завършен и празните са попълнени за един период от малко повече от година, което се вижда от датата, поставена под предговора в отпечатания вече том – декември 1981 г.

Освен този документ, в архива на П. Динеков има и друга информация за неговите действия около съставянето и отпечатването на

⁶⁵⁷ А. е. 2549, л. 11. Оригинал. Машинопис.

⁶⁵⁸ А. е. 2549, л. 12. Оригинал. Машинопис.

енциклопедията. Тъй като в онези години почти никоя идея не е могла да бъде осъществена без благословията на ЦК на БКП, през април 1977 г. той изпраща доклада в ЦК, което саморъчно отбелязва в горния десен ъгъл на първия му лист - „В отдела на ЦК. Април 1977 г.“.

Този вариант на доклада е озаглавен „Кирило-Методиевска енциклопедия“. В него се излага идеята за издаването на енциклопедията, чиито текст по-късно е използван в частта за възникването на идеята, като е променен и разширен в доклада, който се съдържа в посочените по-горе архивни единици (а. е. 1362, 2549). Тук, за разлика от другия вариант на доклада, Динеков дава сроковете и мерките за завършване на енциклопедията: „За да бъде завършена Кирило-Методиевата енциклопедия в срок, необходимо е да се вземат следните мерки: 1. Да се осигури планово време на сътрудниците, които участвуват в написването и редактирането на статиите. 2. Да се дадат необходимите научни командировки в СССР, Румъния, Югославия, Австрия и други страни за издирване на материали и научна литература. Досега са дадени само две командировки в Чехословакия; за 1977 г. се дава командировка за Полша. 3. Нужно е да се дадат още от тази години три щатни бройки: 1 специалист-филолог, 1 машинописец, 1 технически сътрудник. 4. Нужно е да се открият аспирантури по старобългарска литература и старобългарски език с оглед на енциклопедията и програмата за издаване на старобългарски паметници: 2 в Института за литература, 2 в Института за български език, 1 в Катедрата по българска литература в Софийския университет. 5. Трябва да се вземат своевременно мерки за разширяване на печатната база на печатницата на БАН - с оглед на старите славянски шрифтове. 6. Трябва да се помисли за увеличаване броят на научните сътрудници по старобълг[арска] л[итерату]ра в Инст[итута] за

л[итерату]ра (1 преводач, 1 научни сътр[удници], 3 фил[олози]-специалисти.)“⁶⁵⁹.

От организаторската и редакторската работа на П. Динеков върху енциклопедията са запазени голям обем бележки - както в джобните му тефтерчета, така и в запазените тетрадки с бележки върху нея, като преобладават подробностите, без които едва ли работата би могла да завърши така успешно.

Първо ще се спра на запазената в архива тетрадка с текущи бележки, отнасящи се до Кирило-Методиевската енциклопедия за периода от 5 октомври 1987 г. до 11 юли 1989 г. В анотацията от научно-техническата обработка е предаден грешно периодът, който обхваща тетрадката, като вместо 1987 е написано 1977 г. В тетрадката освен бележки по Кирило-Методиевската енциклопедия, които включват планове, подготовка, списъци на автори, статии, библиографски и илюстративни материали, Динеков си води записки от заседанията, които се провеждат в Кирило-Методиевския научен център. Тук той отбелязва имената на присъстващите и обсъжданите теми. Към тетрадката са приложени и пет отделни листа, на които Динеков записва заглавията на статиите и авторите за том III в Кирило-Методиевската енциклопедия, както и плановете на том II и том III, някои от които са ръкописни, а останалите машинописни. В тях са отбелязани крайните срокове за написване на статиите, редактиране, преписване на машина, приемане от Научния съвет, предаване в Издателството и евентуалното излизане от печат. Освен сроковете са дадени принципните положения при подготвянето и издаването на енциклопедията и някои допълнителни трудности. Запазен е

⁶⁵⁹ А. е. 2544, л. 1-3. Копие. Машинопис. Л. 4 от същата а. е. отново със същото заглавие, написано на ръка - „Кирило-Методиевска енциклопедия“, е запазен част от ръкопис, в който като точка I е дадена „Мотивировка и задачи“. Очевидно това е част от ръкопис, подготвен от Динеков за идеите и задачите на Кирило-Методиевската енциклопедия, но от него е запазен в архива само един лист. На л. 19-20 има запазен машинописен вариант на същия материал, подготвен от П. Динеков за излязлата вече от печат Кирило-Методиевската енциклопедия, том I.

списък с непредадените статии на том II на Кирило-Методиевската енциклопедия, както и списък на статии за том II на Кирило-Методиевската енциклопедия.⁶⁶⁰

Подобна тетрадка се съхранява и в следващата архивна единица (а. е. 2543). Тетрадката е с бележки за статии за личности, произведения и теми, свързани с кирилометодиевистиката, проектирани да бъдат разработени за Кирило-Методиевската енциклопедия, с отбелязани автори и евентуална категоризация, според важността на главните обекти. Също така има библиографски уточнения, уточнения за използваните илюстрации, планирани командировки в чужбина. Бележките обхващат периода от 1972 до 1987 г.

Освен тетрадката, в папката се съхраняват и отделни листове с бележки и сведения, писма, протоколи и други материали, свързани с Кирило-Методиевската енциклопедия, като в случая тетрадката е използвана и като папка. Ще посоча конкретно за какво става дума: това са две експедиционни бележки за книги на П. Динеков, необходими за Дентъра и за Енциклопедията по чл. 61 на БАН (21 декември 1987 г.). Има запазено писмо от руския лингвист Самуил Борисович Бернщтейн, дългогодишен ръководител на Катедрата за славянска филология на Московския университет „Ломоносов“ до акад. П. Динеков от 7 май 1986 г., Москва, с препоръки и за забелязани от него неточности и пропуски на имена на видни кирилометодиевисти по първия том на Кирило-Методиевската енциклопедия, както и писмо от Динеков до Бернщтейн от 12 юни 1986 г., в отговор на писмо от 7 май и благодарности за посочените забележки⁶⁶¹. Тук бих искала да добавя, че въпреки учтивостта на П. Динеков към критиките на този известен руски учен, той не приема

⁶⁶⁰ А. е. 2542, л. 1-49. Оригинали и чернова. Ръкопис и машинопис. В а. е. 2555 на л. 117 също има чернови бележки на акад. Динеков за енциклопедията.

⁶⁶¹ А. е. 2543, л. 7, 8-11. Оригинал и копие. Машинопис.

неговата ненаучна македонистка теза за съществуването на македонския език, за която му позиция е избран за чуждестранен член на Македонската академия науките и изкуствата през 1969 г.

В архивната единица има списъци с нераздадените статии за т. III към I август 1987 г. и за непредставени литературоведски доклади за X международен конгрес на славистите към 22 юли 1987 г.⁶⁶²; плановете за том I, II и III на Кирило-Методиевската енциклопедия, с включени срокове за написване на статиите, редактиране и приемане от редакцията и за предаване в Издателството за печат⁶⁶³. Сред тези документи трябва да се отбележи докладната записка на П. Динеков от 19 декември 1981 г. до Научния секретариат на БАН за подготовката, трудностите при нея, завършването и издаването на том I на Кирило-Методиевската енциклопедия и започването на работа по том II⁶⁶⁴. Също така има запазено писмо от Центъра за език и литература при БАН до проф. д-р Т. Жечев и акад. П. Динеков като ръководители на научните програми по проблемите на национално равнище, за представяне в Единния център по езикознание и литературознание до 1 октомври 1982 г. на аналитична информация за изпълнението на задачите по научната програма от проблемите на национално равнище. Тук е приложено и сведение до Единния център по езикознание и литературознание за извършената работа по темата Кирило-Методиевска енциклопедия за периода януари 1981 – септември 1982 г., както и протокол от 14 март 1979 г. за състояло се заседание на редакционната колегия и организационното бюро на Кирило-Методиевската енциклопедия с дневния ред, който включва прочитане на доклад от П. Динеков за състоянието на първия том на енциклопедията и разисквания по този доклад. Самият доклад не е

⁶⁶² А. е. 2543, л. 37-38, 76. Оригинал и копие. Машинопис.

⁶⁶³ А. е. 2543, л. 82-83. Оригинал и копие. Машинопис.

⁶⁶⁴ А. е. 2543, л. 84-85. Оригинал. Машинопис.

приложен, а са протоколирани само изказванията. Присъствали на заседанието са П. Динеков, проф. Ив. Дуйчев, проф. Б. Ст. Ангелов, проф. Д. Ангелов, проф. В. Велчев, проф. Д. Мирчева, ст.н.с. Хр. Кодов, ст.н.с. Е. Дограмаджиева, н.с. Л. Грашева, н.с. Св. Николова, Ст. Кожухаров, А. Милтенова, А. Стойкова. Отсъствали са проф. К. Куев и акад. Е. Георгиев. Мнения са изказани от Л. Грашева, А. Стойкова, В. Велчев, П. Динеков, Д. Ангелов, Ив. Дуйчев, Св. Николова, Б. Ст. Ангелов, Е. Дограмаджиева. Освен този протокол, в папката има запазен още един - от проведено заседание на Кирило-Методиевския научен център на 16 септември 1986 г. за обсъждане отчета на П. Динеков за командировката му в Лвов (СССР) от 9 до 15 септември 1986 г. за участие в международен симпозиум „Иван Франко – етнограф и фолклорист“⁶⁶⁵.

В тази архивна единица се съхраняват още две писма, свързани с кадрови и технически въпроси около проекта за Кирило-Методиевската енциклопедия. Едното, от 27 декември 1977 г. е от научния секретар на БАН до Центъра по българистика, СУ „Климент Охридски“, редколегията на Кирило-Методиевската енциклопедия, Центъра за научна информация, акад. П. Динеков, като директор на Института по фолклор и ст.н.с. Т. Жечев, като директор на Института за литература за взетите решения на заседание, провело се на 9 декември 1977 г. Удовлетворява се искането на редколегията за 3 щатни бройки, ще се удовлетворят по възможност исканията за командировки в чужбина, разрешава се на редколегията на Кирило-Методиевската енциклопедия да използва редовно и с предимство ксерокса на БАН. Второто писмо е само до П. Динеков от главния научен секретар на БАН чл.-кор. Г. Близнаков за разглеждане на заседание на

⁶⁶⁵ А. е. 2543, л. 108-115. Оригинал. Машинопис.

Бюрото на Президиума на БАН на 12 април 1978 г. доклада на Динеков за „Кирило-Методиевска енциклопедия“. Писмото е от 3 април 1978 г.⁶⁶⁶

Наред с писмата, записките, бележките, сведенията, в папката се съхранява и една статия на словенски език от Матей Роде по повод излизането на том I на Кирило-Методиевската енциклопедия („Българска Кирило-методиевска енциклопедия“⁶⁶⁷) и две съобщения на френски език (от 24 и 28 октомври 1986 г.) за организиран от Университета в Брюксел и Дружеството за българо-белгийско приятелство, семинар посветен на 1100-годишнината от пристигането на учениците на Кирил и Методий в България. Семинарът ще се проведе на 30 октомври 1986 г. в 14 часа в Института по социология, където е организирана изложба за делото на Кирил и Методий и е прожектиран филм "Манастирите в България“. Презентации правят П. Динеков, Р. Детрез (Брюксел), Томсън (Антверпен) и Жан Бланкоф (Брюксел)⁶⁶⁸.

Интерес представляват и запазените планове за издаването на том II и III от енциклопедията, към които е приложен и проекта за списък на преписите на кирило-методиевски извори⁶⁶⁹.

Принципните положения в плана за периода от 1986 до 1989 г., отнасящи се до II и III том на енциклопедията, са разработени в шест точки и имат следното съдържание: „1. Кирило-Методиевската енциклопедия продължава да бъде основна задача на Института за литература. В никакъв случай работата по енциклопедията не бива да се изоставя заради другата основна задача на института - многотомната История на българската литература. 2. Работата трябва да се планира така, че написването на статиите за II и III том на енциклопедията да се завържи

⁶⁶⁶ А. е. 2543, л. 116-118. Оригинал. Машинопис.

⁶⁶⁷ А. е. 2543, л. 4. Печатно. - М. Роде, *Bolgarska enciklopedija o Cirilu in Metodu*, „Knjizevni listi“, Ljubljana, 8 маја 1986, с. 8.

⁶⁶⁸ А. е. 2543, л. 4, 106 и 107. Оригинал. Машинопис. Вж. и а.е. 2562. Чернова. Машинопис.

⁶⁶⁹ А. е. 2564, л. 1-9. Копие. Машинопис.

преди да започне сериозното писане на статиите за първите три тома на многотомната история. 3. При редактирането се приема динамичният принцип: материалът се разпределя на три последователни партии, които се редактират паралелно от главната редакция, отговорния редактор, енциклопедическата редакция; паралелно с редактирането върви и преписването на машина. 4. Основната редакционна работа се извършва от Л. Грашева, Св. Николова, Кл. Иванова и Ст. Кожухаров, през които ще минават всички статии. Ако се появят трудности, има предложение четиримата редактори да се разделят на две двойки. 5. За да се осигури изпълнението на плана, засилва се контролът; всяка втора седмица групата ще се събира за проверка на извършеното. 6. За да може планът да бъде изпълнен, необходимо е ръководството на Института да осигури следните неща: а. Машинописец на разположение на редакцията; да се направят постъпки в работата да се включи на хонорар др. М. Савова. б. Да се положат всички усилия Институтът да получи ксерокс. в. Да се дадат две командировки по 20 дни в чужбина за проверка и допълване на библиографията. г. Да се даде на секцията една щатна бройка за 1987 г.“⁶⁷⁰

Запазени са и плановете с разчета на времето по различните процеси и етапи на подготовката на II и III том за времето от 1986 до края на 1989 г. - написване на последните статии; редактиране от основната и общата редакция; редактиране от главния редактор; енциклопедична редакция; преписване на машина; сверяване на машинописа и окончателно оформяне на тома; приемане от Научния институт; предаване в Издателството; евентуално излизане от печат. От отпечатаните вече томове може да се види, че планираното като процеси е изпълнено, но времето за отпечатването се удължава. А за том II е планирано да излезе от печат „за Международния славистичен конгрес, който ще се състои в София през

⁶⁷⁰ А. е. 2564, л. 1. Копие. Машинопис.

септември 1988 г.“ От тези планове става ясно, че енциклопедията е трябвало да бъде тритомна, което се променя впоследствие поради големия обем на материалите, и в окончателния си вид тя става четиритомна. Опитът от отпечатания вече първи том дава възможност на М. Динеков и редакционната колегия да отбележат тези допълнителни трудности и пътищата за тяхното преодоляване в том III, като последен в първоначалния вариант в тези планове: „1. Не е решен въпросът дали в края на том III ще се отдели място за допълване на пропуски (теми, лица). 2. Трудности ще се срещнат при редактирането, понеже през 1987 и 1988 г. основните редактори ще бъдат заети в подготовката на многотомната история. Затова може да се наложат промени в редакцията (главно – попълване). 3. С оглед на твърде напрегнатата работа по т. II и III през 1987-1988 г. се налага да се даде на секцията една нова щатна бройка“⁶⁷¹.

От археографска гледна точка е важен въпросът за представянето и оформянето на исковите данни на използваните и цитирани извори в енциклопедията, които са отбелязани като „Проект за списък на преписите на кирило-методиевски извори.“ Този проект е представен в следния ред по точки: „**I. Славянски извори** - 1. Списъкът ще съдържа следните данни: 1. Предварително уточненият ред на Кирило-Методиевските извори. 2. Преписите на всеки извор ще бъдат подредени хронологично. 3. За отделните обединени по време преписи данните за местонахождение (държава, град, библиотека, сбирка) ще бъдат подредени по азбучен ред, а числовите обозначения (фонд, сбирка, номер) ще следват поредните си номера, ако е възможно в границите на предварително уточнения азбучен ред. 4. За всеки отделен препис се дават освен посочените данни: а. произхода на преписа по език или редакция; б. материала, на който е преписан отделният препис - като за преписите от края на XIII - нач. на

⁶⁷¹ А. е. 2564, л. 3. Копие. Машинопис.

XIV (или XV) в. изрично ще се посочва, че са писани на пергамент или хартия, докато за тези от (X) XI - XIII и XIV - XVIII (XIX) в. ще се подразбира съответно, че са писани на пергамент или хартия, без това да се обозначава; в. посочва се типът ръкопис, в който е поместен преписът (евангелие, сборник, миней - и т.н.); г. посочва се листа (или листовете), където е поместен преписът. 5. За всеки отделен препис се помества библиография, чийто предмет е изключително конкретният препис. Тази библиография е разположена в три следващи един след друг отдела: а. Опис (или описи); б. Издание (или издания); в. Изследване (или изследвания). 6. При липса надпис или литература върху конкретния препис или даже (в такъв случай) в общи изследвания се прилагат сведения за източника, въз основа на който е известен конкретният препис. Това се помества в последния и незадължителен отдел "Забележка": 7. Забележка: Този отдел се прилага в следните случаи: а. В посочения тук в т. 6. случай; б. В случаите, когато има противоречиви данни от различните източници за преписа; в. Когато съществува неяснота по отношение на сегашното местонахождение на преписа, свързано с особености от неговата история: г. Когато трябва да се посочат някои особености на преписа, свързани с текста при положение, че тези особености представляват съществено отклонение или изключение от "каноничния" им текст. **II. Данните ще бъдат поместени в следния ред:** 1. Тема (извор). 2. Преписи, обединени по време (X, XI, XII, XIII в. и т.н. 3. Държава, в която се съхранява преписът преписите). 4. Град (в съответната държава), в който се съхранява преписът. 5. Книгохранилище (в съответната държава и град), където се съхранява преписът. 6. Фонд. 7. Сбирка. 8. Сигнатура. 9. При необходимост отново се посочва времето на възникване на ръкописа - но с уточнения за година - и начало, среда, край и т.н. на съответния век. 10. Посочва се произходът на преписа. 11.

Посочва се материалът на ръкописа, в който е преписът в посочените тук в т. 4. б. случаи. 12. Посочва се типът, в който се намира преписът. 13. Посочва се листът (или листовете), където е поместен преписът. 14. Библиография според посочените изисквания тук в т. 5. 15. Забележка (вж. тук т. 6. и 7.) 16. В случаите, когато не са посочени данни на съответното място в посочения ред (т. е. в някои от посочените отдели), това означава, че не сме разполагали с такива данни“. Върху тези планове и изисквания са нанесени десетки подчертавания и бележки на П. Динеков. На ръка допълнително той е отбелязал бележките си към Св. Николова: „Св. Николова: а) пълно изреждане на ръкописите; б) подреждане на хронология (основният принцип на хронологията); в) изчерпване на данните, които са на разположение! г) Редакция – чертеж, който няма да се използва; д) Снимки, микрофилми; е) За „Забележката“ (микрофилми...); ж) Списък на извори – по съкращенията вътре“. Трябва да се подчертае, че изискванията по отношение на археографското оформяне на изворите в енциклопедията (включително и снимките и факсимилетата на документи) определено изиграват ролята на временни правила, съобразени с Правилата за издаването на исторически извори, разработени от Държавната агенция „Архиви“ и Българския исторически архив при Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.⁶⁷²

След като том II от енциклопедията е готов, като главен редактор П. Динеков пише доклад до Издателството на БАН на 29 април 1991 г. Той отбелязва, че томът е обсъден и приет на разширено заседание на Научния съвет на Института за литература на 28 май 1990 г. В този доклад-отчет той подчертава, че т. II е подготвен в Секцията по старобългарска литература при Института за литература при БАН и в него взимат участие голям брой специалисти от Българската академия на науките, Софийския

⁶⁷² А. е. 2564, л. 4-5. Вж. и Правила за публикуване на архивни документи, в Методически кодекс. Издание на Главно управление на архивите при Министерския съвет. С., 1982, с. 629-704.

университет "Св. Климент Охридски", Археографската комисия при Народната библиотека "Кирил и Методий" в София, Великотърновския университет "Братя Кирил и Методий", Духовната академия в София и др. Прави впечатление, че Кирило-Методиевския научен център не е посочен отделно, а се крие зад думите „голям брой специалисти от Българската академия на науките“, докато другите институции са визирани поименно. Том II съдържа 270 статии, между които са двете големи статии за Кирил и Методий, като тази за Кирил е подготвена от самия Динеков, а статията за Методий - от Св. Николова. Илюстрациите, придружаващи статиите в тома, са около 350. Динеков оценява високо енциклопедията, защото тя дава широки исторически знания и по неговите думи „ще изпълва съвременните читатели с национална гордост.“ Обръща внимание и на редакторската работа, която е изключително трудна, защото представлява строга научна проверка на изворите, фактите и схващанията. Очевидно е нуждата от строго уточняване на научната аргументация. Статиите минават през две енциклопедични редакторки от Служба "Българска енциклопедия" при БАН, които по думите му са си свършили отлично работата. Той допълва, че томът няма нужда и от издателски редактор.

Динеков завършва доклада отбелязвайки, че основната работа по третия том е почти завършена и това дава надежда да излезе във възможно най-кратък срок след втория.⁶⁷³

При печатането на енциклопедията трябва да се решават и технически въпроси, които са непосилни както за Центъра, така и за БАН. Такива са въпросите за намирането на подходяща печатница, осигуряването на специална хартия, средства и др. Това налага на 7 януари 1985 г. П. Динеков да се обърне с докладна записка до кандидат-члена на ЦК на БКП и председател на Комитета за култура Георги Йорданов за нуждата от

⁶⁷³ А. е. 2578, л. 1-4. Оригинал. Машинопис.

хартия, която да се внесе от ГДР за продължаване на отпечатването на втората половина от том I на енциклопедията. Той уведомява Йорданов, че една част от първия том е вече отпечатана на 120 мг хартия, вносна - австрийска, но се оказва, че Издателството на БАН разполага с този тип хартия само за 9 коли. За да се отпечата останалата част от тома, трябва да се внесе хартия от Австрия, което обаче ще стане най-кратко от 3 до 4 месеца. Динеков моли да се приеме предложението да продължи печатането на Кирило-Методиевската енциклопедия с хартия 120 мг, внасяна от ГДР, както и да се достави незабавно в Издателството необходимото количество от споменатата хартия и да се нареди печатането на тома да продължи при най-бързите възможни темпове, за да се навакса загубеното време⁶⁷⁴. По същия проблем няколко дни по-късно, на 15 януари 1985 г. редакторите на Кирило-Методиевската енциклопедия Св. Николова и Л. Грашева изпращат писмо, адресирано до директора на Издателството на БАН проф. д-р Иван Гърбучев, до председателя на РИС на БАН акад. Николай Тодоров и до председателя на БАН акад. А. Балевски с настояване целият том I от Кирило-Методиевската енциклопедия да е отпечатан на еднаква 120 милиграмова хартия, като повтарят аргументите на П. Динеков от докладната му записка до Г. Йорданов⁶⁷⁵.

Въпросът за финансирането на т. III от Кирило-Методиевската енциклопедия е основен и в писменото мнение на проф. Румяна Павлова до Комитета за наука от 6 април 1989 г., като не са пропуснати и чисто техническите въпроси около подготовката му. В аргументираното си мнение тя засяга няколко положения, отнасящи се до финансирането на тома. Преди всичко той е най-голям по обем - статиите ще бъдат около 300, като към него, освен статиите от буква П до Я, е планирано да има

⁶⁷⁴ А. е. 2553, л. 1-5. Оригинал и чернова. Машинопис и ръкопис.

⁶⁷⁵ А. е. 2557, л. 1-2. Оригинал. Машинопис.

важно приложение с пропуснати или възникнали по друга причина статии. Тя отбелязва, че основното научно редактиране на статиите и проверката *de visu* на цялата библиография, която ще обхваща около 6000 заглавия, се извърша в Секцията за българска литература до Освобождението при Института за литература при БАН, където колективът е съставен от 9 души, които освен редакторската работа, трябва да напишат около 90 статии от въпросния том, както и да осигурят целия илюстративен материал. Поради тези причина е необходимо финансиране за временно назначаване на двама помощници, които да са филолози-специалисти. Друг важен въпрос, на който тя се спира, е финансирането на командировки в чужбина, тъй като значителна част от специалната литература (стара периодика, както и други по-редки издания) не е налична в българските библиотеки. Много важно е включването на високо квалифициран машинописец, или двама, в подготовката на т. III от енциклопедията, защото статиите се обработват на няколко етапа и се преписват по няколко пъти заради спецификата на материята, използваната научна терминология, пасажите на старобългарски, гръцки и латински език, изобилната библиография на всички европейски езици. Мнението на проф. Р. Павлова завършва с препоръка задачата да бъде финансирана, но с една забележка по един от болните въпроси на българската научна общност – въпроса за заплащането на извършения труд⁶⁷⁶.

На 24 юни 1991 г. П. Динеков, като главен редактор на енциклопедията заедно с проф. д-р Б. Ничев, директор на Института за литература, отправят писмо до председателя на Международната фондация "Кирил и Методий" акад. Алексей Шелудко с молба за финансова помощ в размер на 2 500 лв. за заплащане на илюстрациите за

⁶⁷⁶ А. е. 2573, л. 1-3. Оригинал. Машинопис.

т. II на Кирило-Методиевската енциклопедия и за осигуряване на някои статии за т. III на енциклопедията. В писмото енциклопедията е представена като „изключително важен труд за проучване и популяризиране на българската и славянската култура“⁶⁷⁷.

Един от важните моменти при съставянето на такъв грандиозен проект, какъвто е енциклопедията, е изготвянето на правила, с които да се съобразяват автори, съставители и редактори. В архива е запазена инструкцията за характера на статиите, предназначени за Кирило-Методиевската енциклопедия. Инструкциите включват общи изисквания за изложение на фактическото съдържание, което налага статиите да бъдат изпълнени на високо научно равнище, написани въз основа на най-новите научни данни, факти и постижения. Стилът на статиите трябва да е енциклопедичен, с максимум информация в максимално сбит вид, а строежът им трябва да е от два дяла – текст на статията и библиографията. Изискванията включват и начина на цитиране - как да се дават заглавията на чуждите изследвания и на извори в текста на статиите, използване на чужда терминология, чуждите лични имена и др.⁶⁷⁸

В писмо от 1 юни 1987 г. до Б. Иванчев от Института за литература проф. Фр. Томсън от Университета в Антверпен съобщава за откриването на снимка на отец Мартинов, която да бъде включена в т. II на енциклопедията. При научно-техническата обработка в анотацията архивистите са отбелязали грешно, че писмото е адресирано до П. Динеков, подведени от неговата резолюция в долния му край: отдолу на

⁶⁷⁷ А. е. 2579, л. 1-2. Оригинал. Машинопис. На л. 3 в същата архивна единица има и недатирана чернова на бележки-план на акад. Динеков за работата върху Кирило-Методиевската библиография, залегнала като една от най-важните задачи на центъра, имащи следното съдържание: „**Библиографията** 1940-1986 г. Преписване – 5 месеца - 1.VI.1989 г. 2. Броят на фишите – 12 000. Отсяване! 1/3 няма да влязат 6 месеца! Края на 1989 г. 8 000 влизат. 3. Увод. 4. Предметно-тематичен указател - двама души – класиране + 1 човек – 6 месеца до 31.XI.1990 г. – до края на 1990 г. 5. Преписване на труда като цяло за печат. Преписване началото на 1991 г. 6. Приемане на труда - началото на 1991 г. 7. Работата за периода след 1986 г. продължава!“

⁶⁷⁸ А. е. 2580, л. 1-3. Копие. Машинопис.

писмото Динеков пише на ръка: „Портретът с кратка бележка на проф. Томсън до мен е предаден на Л. Грашева за Кирило-Методиевската енциклопедия. П. Д.“⁶⁷⁹

В много писма от кореспонденцията на П. Динеков се споменава за излезлия първи том, а така също и за набирането на материали за следващите. Но тъй като в тези случаи само е спомената думата енциклопедия, без каквито и да било подробности, не се спирам подробно на тях. Така например на 30 юни 1989 г. покрай личните въпроси и честитки Христо Холиолчев от Гьотинген, Виена и София, му изпраща информация за българската културно-просветна организация „Кирил и Методий“ във Виена, които Динеков е поискал за т. II на Кирило-Методиевската енциклопедията⁶⁸⁰.

Завеждащият Сектора по лингвистика към Института за руски език „А. С. Пушкин“ в Москва Е. М. Верещагин в писмо до П. Динеков от 19 май 1985 г. се извинява за невъзможността да участва в Международна научна сесия, посветена на делото на Кирил и Методий, и за желанието си в бъдеще да напише рецензия за т. I на Кирило-Методиевската енциклопедия⁶⁸¹.

3. Изключително важен въпрос от дейността на П. Динеков, свързан с работата му в Кирило-Методиевския научен център и със заниманията му с кирилометодиевистиката и старобългарската литература и култура, е основаването, издаването и редактирането на научната библиотечна поредица „Кирило-Методиевски студии“.

От нея досега са излезли общо 22 тома великолепно издадени и на високо научно ниво, представящи родната наука и извън границите на

⁶⁷⁹ Вж. а. е. 3585, л. 1, 2. Оригинал на френски език. Машинопис и ръкопис.

⁶⁸⁰ А. е. 3660, л. 11. Оригинал. Машинопис.

⁶⁸¹ А. е. 4071, л. 1. Оригинал на руски език. Машинопис. Тук искам да отбележа, че при научно-техническата обработка анотацията е дадена грешно, като института “А. С. Пушкин“ е отбелязан като „Институт за руски език – “Е. Верещагин”.

страната ни. От първи до девети том, който излиза посмъртно на П. Динеков през 1994 г. и му е посветен, той е главният редактор.⁶⁸²

⁶⁸² Кирило-Методиевски студии, № 1, С., 1984, 191 с. - П. Динеков, Кирило-Методиевският научен център в София; Б. Ангелов, За два преписа на Солунската легенда; В. Велчев, „Проглас към евангелието“ – възвестяване на културното самоопределение на славянския етнос; Е. Георгиев, Кога възниква така наречената „Азбучна молитва“; Ив. Добрев, Апостолските цитати в Беседата на Презвитер Козма и преславската редакция на Кирило-Методиевия превод на Апостола; Св. Николова, Някои текстологически проблеми в панегиричното творчество на Климент Охридски (по материали от „Похвално слово за пророк Илия“); Алда Джамбелука-Косова, Наблюдения върху литературното наследство на Климент Охридски – към интерпретацията на „Похвално слово за Кирил“; К. Мечев, „Мъдри мисли“, свързани с името на Константин-Кирил Философ; А. Милтенова, Неизвестни преписи от слова на Климент Охридски в сборник от Свищовската ръкописна сбирка; Е. Велковска, Наблюдения върху строежа на „Похвално слово за Кирил от Климент Охридски; Б. Мирчева-Масимео, Имре Тот, „Константин-Кирил и Методий, С., 1981; Кирило-Методиевски студии, № 2, С., 1985, 722 с. – Г. Попов, Триодни произведения на Константин Преславски; Кирило-Методиевски студии, № 3, С., 1986, 297 с. – Извори за живота и делото на Кирил и Методий: Св. Николова, Проблемът за пълното издание на кирило-методиевските извори; В. Велчев, Недостатъчно използвани извори за характеристики на Константин-Кирил Философ като човек, мислител, исторически деец; Б. Пейчев, Процесът срещу Методий в Регенсбург и решенията на Константинополския събор от 869/870 г.; Н. Драгова, Познаваме ли обвинителния акт срещу архиепископ Методий от съда в 870 година?; И. Тот, Малоизвестный латинский источник о деятельности учеников; Е. Благова, Кирилло-Методиевская тематика в памятниках письменности средневековой Чехии до XIV века (Обзор итогов исследований последних десять лет); Г. Сотиров, Христиановата и Моравската легенда и покръстването на чешкия княз Борживой; К. Нихоритис, Неизвестни преписи от Службата и от Пространното житие на Климент Охридски; Ст. Кожухаров, Методиевият канон за Димитър Солунски (Нови данни за историята на текста); Г. Попов, Прославата на Кирил и Методий в канона за Събота Сиропустна; Д. Буланин, Несколько параллелей к главам III–IV Жития Константина-Кирилла; В. Мичева, Комуникативни типове изречения в езика на Пространните жития на Кирил и Методий; В. Ботев, Неизвестни преписи на някои кирило-методиевски извори; Описание на славянското ръкописно наследство. Ролята на манастирите в културната история на балканските народи: Б. Райков, Б. Христова, Нови данни и резултати от проучването на славянската ръкописна сбирка на Рилския манастир; Н. Дылевский, Ръльскый монастырь – „Великая лавра славянского племени на Балканах“; Е. Бакалова, Към интерпретацията на най-ранния житиен цикъл за Иван Рилски в изобразителното изкуство; Кл. Иванова, Значението на хилендарските ръкописи за изучаването на средновековната българска книжнина; И. Тодоров, Хилендарският манастир като българско книжовно средище през Възраждането (Перспективи на изследванията); Л. Прашков, Стенописите в параклиса „Св. Иван Рилски“ от 1757 г. в Хилендарския манастир; Е. Litsas, The Greek Manuscripts at Chilandar; К. Нихоритис, Нови сведения за неизвестни южнославянски книжовници, ръкописи и преписи от атонските манастири; D. Bogdanović, Srpski manastiri na Kosovu kao književni centri; М. Кукушкина, Произведения болгарских авторов в книжных центрах Северной Руси – XVI–XVII веков; И. Лебедева, Болгарский перевод Повести о Варлааме и Иоасафе и эго судьба в русской книжности; Г. Нешев, Традициите в манастирите от югозападните български земи (XV–XVII в.); Хр. Темелски, Манастирите от Великотърновския край и националноосвободителните борби на българския народ; М. Бур, Към проблема за манастирското стопанство в българските земи през Възраждането. (Данни от сметководната книга на Лясковския манастир „Св. Петър и Павел“, 1836–1840 г.); П. Стефанов, Нови сведения за книжовна дейност в два балкански манастира през XVI–XVII в.; А. Милтенова, Апокрифни произведения в манастирските сборници (постановка на въпроса); J. Hamt, Transkripcija i slojevitost u opisivanju slavenskih rukopisa; Ал. Наумов, Славянските ръкописи в Полша и някои терминологични проблеми при описването им; Пр. Матеич, Работата по описването на славянските ръкописи в университета в Охайо – нови методи за атрибуция; Фр. Томсън, Сравняване на славянски преводи с некритични издания на гръцки текстове – няколко примера за методологическа грешка; Кирило-Методиевски студии, № 4, С., 1987, 519 с. - Хиляда и сто години от смъртта на Методий: П. Динеков (България), Делото на Методий; Ив. Дуичев (България), Главни моменти в биографията на архиепископ Методи; R. Lencek (USA), The culturological legacy of the Cyrillomethodian tradition; Е. Бакалова (България), Славянските апостоли Кирил и Методий и византийското изкуство от IX век (Към въпроса за формирането на естетическите им възгледи); Abhai Maurya (India), The humanism of Cyril and Methodius and their mission; J. Guittou (France), Cyrille le Philosophe; H. Courtin (France), La

culture en Occident au IXe siècle; *F. Adrados* (Spain), Cultural contacts between Byzantium and the Roman Germanic Empire in the time of Methodius; *Св. Николова* (България), Източници за живота и делото на Методий – проблеми и перспективи на изследванията; *Д. Кенанов* (България), Белокриницки сборник от XVI в. с житието и Похвалното слово за Константин-Кирил Философ; *Кл. Иванова* (България), По следите на един недостигнал до нас текст на Методиево проложно житие; *Дж. Трифунович* (Югославия), Дарът на Светия дух и славянските езици; *Кр. Станчев* (България), Пространното житие на Методий – проблеми на структурата и семантиката; *В. Тъпкова-Заимова* (България), Проблеми на юридическата и държавната терминология в пространните жития на Кирил и Методий; *Д. Фрайданк* (ГДР), Литературные традиции Похвального слова Кириллу и Мефодию; *P. Devos* (Belgique), Pourquoi l'Occident a-t-il si longtemps considéré Saint Constantin-Cyrille comme un évêque?; *T. Wasilewski* (Pologne), Le voyage de Méthode à Constantinople et le culte de saint Clément, pape et martyr, à Byzance; *Й. Поулик* (Чехословакия), Великая Моравия и Кирилло-Мефодиевская миссия; *Фр. Гейл* (Чехословакия), Историческое значение византийского посольства в Великую Моравию; *Вл. Вавржинек* (Чехословакия), Культурные и церковно-политические предпосылки возникновения славянской литургии; *I. Boba* (USA), Saint Methodius, Moesia and the Moesians in documents, vitae and in chronicles; *A. Sós* (Ungarn), Zalavár-Mosaburg, das befestigte Herrschafts-und Kulturzentrum des 9. Jahrhunderts in Pannonien; *Ханс-Дитер Дьопман* (ГДР), Значението на България за отношението на папа Йоан VIII към архиепископ Методий; *П. Коледаров* (България), Съдбата на северозападните български предели през IX век; *См. Рек* (Польша), След култа св. Климента Охридското в династии Комитопулов; *H. Leeming* (Great Britain), Early Slavonic translation technique: a contrast with Latin and Gothic; *Ж. Фьойе* (Франция), Употребата на перфект в езика на Кирил и Методий; *L. Moszyński* (Polska), Konstrukcje bierne (passivum) w Syrylometodejskim przekładzie Ewangelii; *P. Златанова* (България), Към характеристиката на едносъставните изречения в книжовния старобългарски език; *Кр. Костова* (България), Ритмични структури в старобългарските пометници; *Я. Шатковски* (Польша), *Nomina loci* в старобългарския език; *Фр. Славски* (Польша), Езикът на Методий; *O. Kronsteiner* (Österreich), Die altbulgarische Reichssprache und ihre Vorgeschichte; *Й. Хам* (Австрия), Макавейските книги (Оценка); *T. Бътлър* (САЩ), Методиевият канон в чест на Димитър Солунски; *П. Пенкова* (Дания), Методиево гравиво в старобългарската литургична традиция; *Ch. Papastathis* (Crece), The procedural principles of Methodius' Anonymous Homily; *П. Шрайнер* (ФРГ), Гръчeskий язык и кириллица на територии Болгарии; *К. Попконстантинов* (България), Глаголическата писмена традиция в средновековна България през IX–XI в. (по епиграфски данни); *П. Георгиев* (България), За началото на славянската просветна и книжовна дейност в България (886–893 г.); *У. Федер, Р. Новак* (Холандия), За приноса на Методиевите ученици в тълкувателната литература; *P. Павлова* (България), Творчеството на Петър Черноризец като продължение на Кирило-Методиевото дело в България; *Гр. Венедиктов* (СССР), За кирило-методиевските традиции в нормализацията на българския книжовен език през Възраждането; *Б. Райков* (България), Кирило-Методиевото дело в българските историографски съчинения от XVIII век; *И. Тодоров* (България), Кирило-Методиевото дело в България след Освобождението; *О. Пърличева* (България), Кирило-методиевската традиция в българското просветно дело; *Ел. Тончева* (България), За старобългарската полиелейна песенна практика – новооткрит ранен невмен запис на „български“ полиелей; *П. Кирай* (Венгрия), Венгры и деятельность Кирилла и Мефодия; *A. Барта* (Венгрия), Просветительская деятельность Кирилла и Мефодия и венгры X в.; *Э. Хоргоши* (Венгрия), Упоминание о последователях (учениках) Мефодия в труде святого Геллерта, венгерского епископа-мученика XI в. *Deliberatio supra Nuptium Trium ruogorum*; *Ю. Пандур* (Унгария), За българската основа на Дебреценския кодекс; *Г. Литаврин* (СССР), Культурный переворот в Болгарии и Древняя Русь; *В. Горский* (СССР), Мировоззренческое значение дела Кирилла и Мефодия в культуре Киевской Руси; *P. Цейтлин* (СССР), О кирилло-мефодиевской традиции в древнечешской книжной лексике (по материалам Драждянского и Оломоуцкого евангелий); *Ат. Божков* (България), Изображенията на Кирил и Методий през вековете и тяхната иконографска еволюция; *Ив. Павлов* (България), Образът и делото на Методий в чешката литература; *Ion-Radu Mircea* (Roumanie), Les lettres cyrillo-méthodiennes aux pays roumaines du Moyen âge (l'œuvre de Clément d'Ochrid); *Ал. Младеновић* (Југославија), Српска редакција старословенског језика – неке особине из текста XVIII века; *P. Вечерка* (Чехословакия), Развој на научниј интерес към старобългарския език в Чехословакия; *Й. Том* (Венгрия), Изучение деятельности Кирилла и Мефодия в Венгрии; *Jean-Pierre Bonamour* (France), L'œuvre de Cyrille et Méthode: un siècle de réception en France; *Дзюн-ити Сато* (Япония), Новое в староболгаристике в Японии; *Б. Мирчева, Сл. Бърлиева* (България), Предварителен списък на кирило-методиевските извори; Кирило-Методиевски студии, № 5, С., 1988, 195 с. - *М. Бичваров, В. Горский*, Значение наследия Константина-Кирилла в философской культуре древней Болгарии и Киевской Руси; *Св. Николова*, Проблемът за философските възгледи на Константин-Кирил; *Л. Денкова*, Опит за проследяване на теодицеята у Йоан Екзарх и нейният „славянски“ вариант у

От джобните тефтерчета на П. Динеков се вижда, че освен енциклопедията, студиите са другата важна грижа на Центъра и на неговия директор. Там бележките са в повечето случаи от една или няколко думи, като са му служили за подсещане в работата.

Редица от оценките за студиите (самостоятелни рецензии или мнения) са споменати във втората глава, без да се казва дали са за студиите, или за други периодични издания. В личния архив на акад. Динеков е запазена неговата рецензия за първата книга на „Кирило-Методиевски студии“. И тук при научно-техническата обработка на фонда архивистите не са включили тази рецензия в анотацията на архивната единица и по такъв начин тя е останала скрита за читателите. Рецензията е била

Константин-Кирил Философ; *Й. Ватев*, Идеята за елементите в „Шестоднев“ на Йоан Екзарх; *Ив. Христов*, Традиционно и рационално в „Шестоднев“ от Йоан Екзарх; *Н. Кочев*, Хазарската мисия на Константин Философ-Кирил в светлината на Кембриджския аноним и известията на Йехуда Алеви; *В. Николова*, Социални функции на старобългарския език; *М. Момина*, Об одном фрагменте из болгарской рукописи XI–XII в.; *Цв. Ралева*, Вилненският препис на Симеоновия сборник. Текстологически въпроси; *Сл. Бърлиева*, За кратката редакция на Италианската легенда и за един неин неизвестен препис; *В. Пуцко*, Київська Русь серед європейських культур; *Св. Долгова*, Неизвестное русское сообщение XVIII в. о Кирилле и Мефодии в книге Ф. В. Каржавина и Е. Н. Каржавина „Заметки о русском языке и его алфавите“; Кирило-Методиевски студии, № 6, С., 1989, 327 с. – *Т. Славова*, Преславска редакция на Кирило-Методиевия старобългарски евангелски превод; *И. Карачорова*, Към въпроса за Кирило-Методиевия старобългарски превод на Псалтира; *П. Пенев*, Към историята на Кирило-Методиевия старобългарски превод на Апостола; Кирило-Методиевски студии, № 7, С., 1990, 276 с. – *К. Нихоритис*, Атонската книжовна традиция в разпространението на кирило-методиевските извори; Кирило-Методиевски студии, № 8, С., 1991, 321 с. – *П. Динеков*, Кои са били учениците на Кирил и Методий; *Д. Петканова*, Апокрифни мотиви в творчеството на Климент Охридски; *Кр. Станчев*, *В. Велинова*, Към проблема за авторския стил в средновековната литература във връзка с творчеството на Климент Охридски; *Т. Лалева*, Редакции на Климентовото Похвално слово за Кирил; *И. Христова*, Синтаксисът на Климентовите слова; *Т. Славова*, Евангелските и апостолските цитати в словата на Климент Охридски и преславската книжнина; *А. Милтенова*, Хомилията на Климент Охридски в късната средновековна българска книжнина (XV–XVIII в.); *М. Йонова*, Стилистични проблеми на ранните старобългарски химнографски произведения за Кирил и Методий; *Ек. Дограмаджиева*, Отклонения в употребата на Амониевите глави в ранните славянски евангелски ръкописи; *Кр. Костова*, Ритмични схеми в Синайския евхологий; *R. Marti*, Slavische Alphabet in nicht-slavisches Handschriften; *Е. Гергова*, Агиографските произведения за Наум – литературни източници и текстови взаимоотношения; *Н. Георгиева*, Към въпроса за почитането на княз Борис I като светец; *М. Бычваров*, *В. Горский*, „Шестоднев“ Иоанна Экзарха и „Послание“ Климента Смолятича (к пониманию отношения славянской средневековой философии к античной традиции); *Л. Денкова*, Към въпроса за проникването на идеите на Псевдо-Дионисий Ареопагит в старобългарската литература; *Ив. Добрев*, Рашката писменост и българският правопис през Средновековието; *Анна-Мария Тотоманова*, Правописните особености на Орбелския триод и фонетичната система на говора, отразен в него; *Сл. Бърлиева*, Новооткрити преписи на латински агиографски творби за Кирил и Методий в полската *Legenda aurea*; *О. Пърличева*, Неизвестни архивни документи за Кирило-Методиевски музей в Париж; *Ел. Коцева*, *А. Атанасов*, Особенности в съдържанието на Апостол № 882 от Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София; Кирило-Методиевски студии, № 9, С., 1994, 446 с. – *Р. Павлова*, Петър Черноризец – старобългарски писател от X век.

предназначена като цялостен поглед върху представения за печат материал за редакционната колегия на студиите и Научния съвет на Центъра. Тя започва с няколко встъпителни изречения, в които освен констатацията за подготвената вече книжка, се споменава, че студиите ще се издават като „постоянна поредица“ на Центъра, „предвидена да излиза в утвърдения от Президиума на Академията "Правилник за устройството и дейността на Кирило-Методиевски научен център" (Протокол № 14 от 1980 г.). П. Динеков подчертава още, че „поредицата ще се състои от сборници със студии или самостоятелни монографични трудове; в нея ще участвуват не само български учени, но и чужди специалисти. Още не е решено дали в "Кирило-Методиевски студии" трудовете ще бъдат печатани само на български. Струва ми се, че ще бъде целесъобразно да се печатат някои от монографичните трудове на чужди езици“. Въпреки изразеното негово мнение по някои от спорните въпроси в отделните изследвания, главният редактор завършва рецензията с думите, „че първата книга на поредицата "Кирило-Методиевски студии" съдържа ценни изследвания върху делото на Кирил и Методий и техните ученици и може да се приеме за печат“⁶⁸³.

Преди да изкаже мнението си върху отделните материали, той информира редколегията и за встъпителната си статия, която „съобщава за създаването на Кирило-Методиевския научен център, опира се на неговите задачи и очертава перспективите за бъдещата му научноизследователска дейност“. По отношение на статията на проф. Е. Георгиев "Кога възниква т.нар. "Азбучна молитва" той изказва несъгласието си с автора по отношение на неговото твърдение за авторството на Кирил, и че тя е „създадена във връзка с официалното покръстване на българския народ в 865-866 г.“ Изреждайки аргументите срещу твърдението на автора, П.

⁶⁸³ А. е. 2544, л. 16. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

Динеков отбелязва, че „безспорно тази хипотеза е интересна, но остават неизяснени доста обстоятелства: Кирил в дадения момент се намира сред западните славяни, в една твърде сложна обстановка; не ни е известно неговото отношение към събитията в тогавашна България“⁶⁸⁴.

Върху публикацията на проф. Б. Ст. Ангелов, която се отнася до двата преписа на Солунската легенда (първият от сбирката на манастира Николац в Черна гора (от XVI в.) вторият е така нареченият Търновски (Кривоपालанешки) или Кюстендилски, станал известен от 1900 г.) не се спира подробно, а само я представя, докато във връзка с изследването на Ив. Добрев за цитатите от Апостола в Беседата на Презвитер Козма изрично подчертава приносния му характер. Рецензентът се съгласява с автора, „че в Преслав е била направена втора редакция на старобългарския Апостол - дълго време преди написването на Беседата на Козма. Козма е използвал главно втората редакция, но той е познавал и първата, като на места цитира и по нея“⁶⁸⁵.

Като „много ценна“ П. Динеков характеризира обширната студия на Св. Николова "Някои текстологически проблеми в панегиричното творчество на Климент Охридски (По материали на Похвално слово за пророк Илия)". Главният редактор отбелязва, че още в самото начало на студията си авторката „посочва основните нерешени текстологически проблеми около панегиричното творчество на Климент Охридски“, като си „поставя за задача да изясни тези проблеми чрез анализа на една творба, но според него „результатите от този анализ могат да бъдат отнесени към цялостното решение на въпроса“. Динеков се позовава на думите на Св. Николова, „че само върху основата на подобен анализ

⁶⁸⁴ А. е. 2544, л. 16-17. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

⁶⁸⁵ А. е. 2544, л. 17. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

можем да изградим в бъдеще проучването на литературно-историческите и езиковите особености на Климентовото творчество⁶⁸⁶.

Без да се впуска в анализ на следващите четири изследвания П. Динеков само ги посочва - интерпретацията на „Похвалното слово за Кирил“ от Алда Джамбелука Коссова; "Мъдрите мисли", приписвани на Кирил от Константин Мечев; неизвестните преписи на слова на Климент Охридски в сборник в свищовската ръкописна сбирка, представена от Анисана Милтенова; наблюденията върху строежа на „Похвалното слово на Кирил“ от Елена Велковска. Тук Динеков отбелязва, че „четиримата автори разглеждат интересни въпроси от делото на Кирил и Климент Охридски, близкия Кирилов и Методиев ученик“, като единствено по отношение на изследването на Мечев предлага да се направи редакционна корекция на заглавието му, и то да се озаглави като "Мъдри мисли", свързани с името на Константин Кирил Философ." По отношение на раздела "Рецензии" П. Динеков смята, че „в бъдещите книги на "Кирило-Методиевски студии" този дял трябва да се увеличи с обнародването на по-голям брой рецензии“; в първия брой е поместена само рецензията на Б. Мирчева-Масимео за книгата на унгарския славист Имре Тот "Константин-Кирил и Методий", излязла през 1981 г. на български. Той намира, че „авторката на рецензията дава вярна оценка на книгата на проф. И. Тот“⁶⁸⁷.

В посочения по-горе недатиран доклад-отчет за задачите и дейността на Кирило–Методиевския научен център, отнасящ се за 1983 г., в точка 3 на раздел „Досегашна дейност“ П. Динеков се спира накратко и на издаването на поредицата "Кирило-Методиевски студии (сборници с изследвания или монографични трудове)“, от която са подготвени за печат първите три книги: „Поредица "Кирило-Методиевски студии", които

⁶⁸⁶ А. е. 2544, л. 17-18. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

⁶⁸⁷ А. е. 2544, л. 18. Оригинал. Копие. Машинопис. Ръкопис.

съдържат проучвания на отделни проблеми от дейността на Кирил и Методий. Подготвени са три тома: а) "Кирило-Методиевски студии", кн. 1 (сборник от изследвания). Предаден в началото на 1983 г. в Издателството на БАН, окончателно редактиран; чака да бъде отпечатан. б) "Старобългарски триодни песнопения от Константин Преславски" – монографичен труд от н. с. Г. Попов, едно от най-важните открития, направени през последните години в областта на старобългарската литература; Току-що изпратен в Издателството на БАН като кн. 2 от "Кирило-Методиевски студии". в) "Кирило-Методиевски студии", кн. 3 – сборник от докладите, прочетени на симпозиума за изворите на Кирило-Методиевото дело, състоял се в София през 1983 г. Сборникът в момента се редактира⁶⁸⁸.

През 1987 г. излиза от печат кн. 4 на „Кирило-Методиевски студии“. Тя представлява сборник с доклади от Международната конференция, посветена на 1100-годишнината от смъртта на Методий, проведена в София от 20 до 26 май 1985 г., организирана от Кирило-Методиевския научен център и Центъра за българистика. На конференцията взимат участие едни от най-изтъкнатите наши и чужди учени, специалисти в областта на кирилометодиевистиката. В обемистата си рецензия на подготовения и предложен вече за печат сборник, П. Динеков посочва главните научни приноси на участниците, представяйки ги по тематични групи.

Още в първите редове на рецензията си П. Динеков дава висока оценка както на конференцията, така и на подготовения том с докладите от нея: „Трябва още в самото начало да посоча, че се касае за ценно научно издание - преди всичко поради участието на най-изтъкнати наши и чужди специалисти, което е една гаранция за качеството на студиите, и второ -

⁶⁸⁸ А. е. 2553а, л. 4-5. Чернова. Ръкопис.

поради разнообразието и богатството на тематиката. Самият факт, че на конференцията се явиха да прочетат доклади толкова много видни слависти и българисти от чужбина, свидетелствува за уважението, с което се ползува нашата стара култура и съвременната българска наука“. В този том е включен като въвеждащ неговият доклад „Делото на Методий“, на който се спирам в предните две глави.

В рецензията си главният редактор на поредицата разделя научните приноси от конференцията на няколко групи. В първата група студии той включва тези, които засягат по-обща въпроси, свързани с цялостното дело и значение на делото на просветителя Методий - студията на проф. Р. Ленчек (САЩ), който се занимава с проблема за културното наследство на Кирило-Методиевата традиция и по-специално за постановката на двамата братя за равенството на езиците - остър спор с привържениците на така наречената триезична теория; „интересните доклади“ на френските учени Ж. Гитон и Е. Куртен - "Константин-Кирил Философ" и "Културата в Европа в края на IX в.", като в първия доклад се говори за съвременните аспекти на значението на делото на Кирил и Методий, докато във втория се съпоставят трите европейски култури през IX в. - франкската, византийската и българската. П. Динеков дава висока оценка на втория доклад, тъй като „в него се поставя и изяснява въпросът за мястото на българската култура в Европа през IX в.“: студията на Абхай Мория (Индия) "Хуманизмът на Методий и неговата мисия" е интересен опит да се съпоставя хуманизмът на Кирил и Методий с „подобни моменти“ в историята на индийския народ; в статията на Фр. Адрадос (Испания) "Културните връзки между Византия и Романо-германската империя по времето на Методий" се изтъкват с нови аргументи мястото, което Солунските братя заемат в развитието на европейската култура; в доклада си Елка Бакалова "Славянските апостоли Кирил и Методий и

византийското изкуство от IX в." изяснява връзките на Кирило-Методиевото дело с „някои интересни явления в историята на Византия, отразени в художествените паметници“; Св. Николова в статията си "Източници за проучването на живота и делото на Методий", която е „резултат на основно познаване на източниците, обобщава онова, което е направено досега за тяхното установяване, и разглежда недостатъчно проучените паметници с извороведски характер“. П. Динеков намира общото в статиите на Кл. Иванова, Дж. Трифунович и Д. Кенанов, които съответно изследват: един Пролог от XVI в. с недостигнал до нас текст на Методиевото Проложно житие; Пространното житие на Кирил с оглед на извънредно важния въпрос за борбата срещу триезичната ерес; Белокриницкия сборник от XVI в. с неизвестни преписи на Пространното житие на Кирил и Похвалното слово на Климент за Кирил.

Като втора група изследвания П. Динеков посочва тези, които „са насочени към анализ на книжовните произведения на двамата братя“. Това за него са работите на В. Тъпкова-Заимова, която разглежда „юридическата и държавната терминология“ в Пространните жития на братята, отразяваща терминологията в преводите на Кирил и Методий; на Кр. Станчев, който се занимава с проблемите на структурата и семантиката на Пространното житие на Методий и доказва с нови аргументи верността на мнението, че житието е написано в България“ и Д. Фрайданк, който в статията си "Литературните традиции на Похвалното слово за Кирил и Методий" поставя въпроса за използваните извори от автора на словото (византийски и старобългарски).

В друга група П. Динеков поставя статиите, засягащи биографията на Методий. Тук на първо място той отбелязва студията на Ив. Дуйчев "Главни моменти в биографията на архиепископ Методий". Студията засяга важни моменти от живота и дейността на Методий и изяснява някои

спорни положения. По този повод Динеков пише, че „голямата ерудиция на Дуйчев му помага да реши убедително поставените въпроси.“ В статията си "Пътуването на Методий за Константинопол и култът към св. Климент, папа и мъченик, във Византия" П. Девос (Белгия) „предлага ново мнение за годината на пътуването на Методий – 883“ вместо по-често цитирана - 882 г., както и към друго негово изследване за епископския сан на Кирил: "Защо Западът дълго време е считал Константин-Кирил за епископ?", в което „върху основата на задълбочен анализ на Италианската легенда авторът стига до извода, че Кирил не е притежавал епископска титла.“ По отношение на статията "Велика Моравия и Кирило-Методиевата мисия" от археолога Й. Поулик, за когото рецензентът отбелязва, че посвещава целия си живот на историята на Великоморавската държава, се „очертава политическото положение и културата на Моравия през IX в., като използва широко резултатите от многогодишните си разкопки“. В тази група от изследвания Динеков включва и статията на Фр. Хейл (Чехословакия) "Историческото значение на византийската мисия във Велика Моравия", в която „аргументирано се разяснява политическият характер на мисията“.

Следващата група изследвания, на които се спира П. Динеков са тези, които разкриват редица моменти от дейността на Методий, като по думите му в тях „неизбежно навсякъде се засяга и делото на Кирил“. Сред тях са статиите на немският учен Х. Д. Дьопман за отношението на Римската църква към дейността на Методий - "Значението на България за отношението на папа Йоан VIII към архиепископ Методий", в която „авторът определя това отношение в зависимост от политическото положение на България“; и на П. Коледаров - "Съдбата на северозападните български предели през IX в.", която разглежда върху широка историческа основа мисията на Кирил и Методий в Моравия и Панония, като авторът

„търси зависимостта на тази мисия от възобновяването на българската власт в Долна Панония“; по отношение на крайните изводи в статията на И. Боба (САЩ) "Свети Методий, Мизия и мизийците в документи, жития и хроники" П. Динеков изразява несъгласието си, въпреки приведения от автора „интересен материал за политическото състояние на територията, върху която действа Методий“. За статията на Вл. Вавржинек (Чехословакия) П. Динеков отбелязва, че авторът „се спира на културните и църковно-политически предпоставки за възникването на славянската литургия, като изтъква, че идеята за използването на славянския език е лично дело на Кирил, а не политика на византийското правителство“. Унгарската археоложка А. Шош излага резултатите, получени от разкопките на Панонското княжество на Коцел, докато Ст. Рек (Полша) „се спира на култа към Климент в Западна България, изхождайки от хрониката на Й. Скилица и някои стенописи“ и обяснява защо един от синовете на Иван Владислав е носил името Климент.

В друга група П. Динеков отделя статиите, посветени на проблемите на старобългарския език, като по отношение на някои от изказаните мнения допуска, че може да се оспорят, въпреки че „изобщо статиите поставят интересни въпроси и дават редица нови осветления“. Статиите, които има предвид, са: "Nomina loci " в старобългарския език" от Я. Шатковски (Полша), засягаща словообразуването; Л. Мошински (Полша) в своята статия разглежда пасивните конструкции в Кирило-Методиевия превод на Евангелието, а Ж. Фьойе (Франция) анализира употребата на перфекта; Х. Лиминг (Англия) прави съпоставки с латинския и готския превод на Апостола и се спира на „преводаческите похвати на Кирил и Методий“ в статията "Някои наблюдения над Кирило-Методиевата преводаческа техника“. За статията на Фр. Славски (Полша) "Езикът на Методий" главният редактор отбелязва нейния обобщителен характер, но

оспорва схващането му „за съществуването на праславянска езикова общност по времето на славянските първоучители“. Акад. Динеков не приема резултата от логическите разсъждения в статията на О. Кронщайнер (Австрия) "Старобългарският държавен език и неговата предистория" за „съществуването на два писмени славянски езика през стария период: църковнославянски и старобългарски (като език на българската държава)“. Той оспорва и изводите в статията на Й. Хам (Австрия) "Макавейските книги. (Оценка)" за съществуването на „езикови разлики върху първите преводи и на Кирил и Методий и превода на Библията, направен в Моравия“. Към тази група изследвания той включва и статиите на П. Пенкова - Педерсен (Дания), която се старае да установи Методиевото участие в старобългарската литургична традиция, разглеждайки Погребалния чин в Синайския евхологий; на Х. Папастатис (Гърция) "Юридическите принципи в Методиевата Анонимна хомилия", който анализира т. нар. Анонимна хомилия в Клоцовия сборник, приписвайки я на Методий; на Петер Шрайнер (ФРГ) "Гръцкият език и кирилицата на територията на България" за възникването на кирилицата по исторически път; на Кр. Костова "Ритмични структури в старобългарските паметници"; на К. Попконстантинов "Глаголическата писмена традиция в средновековна България в IX-XI в." за епиграфските данни за разпространението на глаголицата в българските земи, и на П. Георгиев "Началото на славянската просветна и книжовна дейност в България - 886-893г.", който застъпва тезата, че славянската писменост започва да се развива в България след 885 г., като предлага заглавието да бъде уточнено и да се направят „съкращения в текста поради известна разтегнатост на изложението“.

Най-големият дял от сборника е посветен на традициите на Кирил и Методий в различни страни до нашата съвременност, като в него са

включени „цяла редица статии с нов материал, което представя безспорен научен принос“. Сред тях П. Динеков посочва, като ги представя изключително накратко, общата статия на У. Федер и Р. Новак (Холандия) за „приноса на Методиевите ученици в тълкувателната литература“; статията на Р. Павлова "Творчеството на Петър Черноризец" като продължител на Кирило-Методиевото дело в България", изработена на основата на недостатъчно проучени ръкописни сбирки, които съдържат преписи от съчиненията на Петър Черноризец; на Г. Венедиктов (СССР) "За Кирило-Методиевските традиции в нормализацията на българския книжовен език през Възраждането", който „изтъква приемствеността между езика на Кирил и Методий и съвременния български език“; на Илия Тодоров, който „проследява възприемането на Кирило-Методиевото дело в България след Освобождението и очертава неговото ново историческо осмисляне“; на О. Пърличева за "Кирило-Методиевската традиция в българското просветно дело"; на Е. Тончева „За старобългарската полиелейна песенна практика - новооткрит ранен песенен запис на "български" полиелей" за „слабо изследваните Кирило-Методиевски традиции в областта на българската музика". На Кирило-Методиевските традиции в Унгария са посветени статиите на П. Кирай "Унгарците и дейността на Кирил и Методий" за „досега на унгарците с делото на Кирил и Методий във всички насоки - престоя на двамата братя в Панония, разпространението на глаголицата и славянското богослужение, следите на старобългарския обряд“; на А. Барта "Просветителската дейност на Кирил и Методий и унгарците през X век"; на Й. Хоргоши, който „разглежда едно спорно място в коментара на епископ Гелерт на Книгата на пророк Даниил, където според автора става дума за учениците на Методий“; на Ю. Пандур "За българската основа на Дебреценския кодекс", в която авторката „привежда доказателства, че в този непознат ръкопис от

XVI в. е залегнал български оригинал“. П. Динеков отбелязва в рецензията си значителното място, което е отделено и за Кирило-Методиевските традиции в Русия, посочвайки изследванията на Г. Литаврин "Културният преврат в България и Древна Русия" за „основната роля на старобългарската култура за развитието и разпространението на славянската писменост в Русия“ и за „конкретните пътища на българското влияние“; на В. Горски "Мирогледно значение на делото на Кирил и Методий в културата на Древна Русия", в която е представен един „нов поглед“ към делото на Кирил и Методий. Накратко рецензентът представя и кирило-методиевските традиции в Чехословакия чрез статиите на Р. Цейтлин (СССР), която анализира старочешката лексика от XIII-XIV в., използвайки материал от непроучени старочешки паметници, и на Ив. Павлов, който „очертава образа и делото на славянските просветители в новата чешка литература, твърде богата с произведения в тази област“. По отношение на доклада на Ат. Божков "Изображенията на Кирил и Методий през вековете и тяхната иконографска еволюция" П. Динеков се задоволява само да констатира факта, че за традициите в живописа авторът му „се спира в наситения си с много данни и интересни оценки доклад“. За автора на студията "Сръбската редакция на старославянския език - някои особености от текстовете от XVIII в." на Ал. Младенович (Югославия) рецензентът отбелязва, че „е отличен специалист в областта на българо-сръбските езикови връзки през XVIII в.“

В отделна група П. Динеков обединява статиите, представляващи принос в историята на славистиката и занимаващи се с изучаването и изследването на Кирило-Методиевото дело в чужбина. Сред тях той посочва статиите на И. Тот (Унгария), проследяващ изследванията в Унгария; на Ж. П. Бонамур (Франция) "Делото на Кирил и Методий - един век проучване във Франция"; на Р. Вечерка (Чехословакия) "Развой на

научния интерес към старобългарския език в Чехословакия" за основните изследвания на чехословашката славистика в тази област; а по отношение на статията на Дзен-Ити-Сато (Япония) "Новото в старобългаристиката в Япония" изказва задоволството си, че „тя е едно свидетелство за далечното проникване на науката, която се занимава с делото на Кирил и Методий“.

П. Динеков специално насочва вниманието на редколегията към последния материал в сборника - "Предварителен списък на Кирило-Методиевските извори", подготвен от Б. Мирчева и Сл. Бърлиева „по плана на Кирило-Методиевския научен център“, който по думите му „е изработен грижливо и е обсъдено от специалистите“ и „заслужава да бъде публикуван“.

Тази подробна и голяма по обем рецензия П. Динеков завършва с положителната оценка на книга IV на "Кирило-Методиевски студии", изтъквайки факта за големия брой изследвания от български и чужди специалисти, като я представя като безспорен принос в областта на кирилометодиевистиката⁶⁸⁹.

На дейността на Кирило-Методиевския научен център, на издаваните от него студии и на ролята на неговия директор и главен редактор се спира в изказването си проф. А. Давидов на заседанието на Научния съвет на Кирило-Методиевския научен център на 9 декември 1988 г. Той оценява високо работата на Центъра, като я нарича „постоянна, целенасочена, тиха, без рекламен шум, но извънредно плодотворна“. В изказването си се спира специално на научните издания на Центъра, сред които главно на Кирило-Методиевските студии, които по-думите му са си извоювали безспорен авторитет у нас и в чужбина, както и на изключително важната и ценна пълна библиография, която се подготвя. Споменати са и подготовката на млади кадри, и тяхното израстване, както и

⁶⁸⁹ А. е. 1466, л. 1-8. Оригинал. Машинопис.

международните връзки на Центъра. Това изказване, което е запазено в архива на П. Динеков, завършва със следните думи - „По такъв начин Кирило-Методиевският научен център вече напълно утвърди своето място и самостоятелна специфика сред научните звена на БАН. Заслуга за това има преди всичко неговият директор акад. П. Динеков, под чието ръководство младият и надежден колектив има щастието да работи и неповторимата възможност да се учи от неговия опит“⁶⁹⁰.

Макар и количеството на запазените документи в личния архив на акад. Петър Динеков от дейността му като организатор и ръководител на Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките да е ограничено, те са свидетелство за умението му да съчетава дейността си на учен с тази на умел ръководител и управленец. От тях се вижда неговата упоритост при реализирането на целите и задачите, стоящи пред ръководения от него научен център, дори когато трябва да настоява за реализирането им на най-високо държавно и академично ниво.

Разглежданата дотук дейност на П. Динеков, съчетана с проучването на дейността му и в другите институти на БАН и в Софийския университет, ще дадат пълния портрет на този забележителен учен, ръководител и педагог.

⁶⁹⁰ А. е. 2573, л. 4. Оригинал. Машинопис.

ГЛАВА 4

Една любов завинаги - Петър Динеков и Полша

Като заглавие на тази глава съм поставила думите на полския поет и фолклорист Ян Леончук. Спомняйки си за впечатленията и разговорите си с академик Петър Динеков Леончук пише: „Годините, прекарани в Полша по времето между двете войни, връзките с тогавашните полски интелектуалци са довели до „любов завинаги“ към тази страна“⁶⁹¹. С дългогодишния си житейски път и творчество, акад. Динеков наистина остава верен на тази си любов, без да забелязваме каквото и да било раздвоение в отношението му между двата братски народа – българския и полския - при този наш голям учен, преподавател и хуманист.

През последните 3-4 години работейки по докторската си дисертация имах възможност да се запозная с личния архив на П. Динеков, съхраняван в Централния държавен архив (ЦДА) и с огромния му ръкописен дневник, запазен в Българския исторически архив в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ в София (БИА – НБКМ). В ЦДА личният му архив е заведен под № 1987 к и се състои от един обработен опис, наброяващ 4441 а.е. Остават все още необработени 7 кашона с допълнително предадени в архива документи на акад. Динеков. В основната си част това е кореспонденция на учения с руски, полски, чешки, немски, френски и други учени главно по лични въпроси, поздравления по различни поводи и по въпроси на литературата. Сред тях преобладават документите на полски език. В този опис се съхраняват и отделни отпечатащи от статии и публикации на Динекови кореспонденти от чужбина; материали от пресата (полска и унгарска) със сведения за

⁶⁹¹ Я. Леончук, Написано с тъга. – Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му. С., 2010, с.248.

учения и за негови публикации; лични тефтерчета и бележки, както и впечатления и мисли от пребиваването му в Полша по време на специализацията му (1934-1935). Личният му дневник е заведен в БИА под номер 904 като е подреден хронологически по архивни единици, представляващи 297 тетрадки, групирани в 298 а.е. и обхваща времето от 1933 до 1991 г. Ранните му ученически и студентски дневници от предходния период (1925-1931) се съхраняват в ЦДА и вече са публикувани⁶⁹².

Огромната лична библиотека на П. Динеков наброяваща 14 296 книги се съхранява в Пловдивската народна библиотека „Иван Вазов“ в самостоятелен специализиран кабинет, носещ неговото име. От общото число, 3160 книги са с автографи, значителна част от които са от полски учени и писатели.

Динеков има сериозни намерения в края на живота си да напише спомените си, но времето така и не му стига да го изпълни. Написва само два кратки спомена за ученическите и студентските си години в София⁶⁹³, а в кратката си автобиография, съхранявана в ЦДА, на Полша заделя само няколко реда – „Специализирал във Варшавския университет през учебните 1933-1934 и 1934-1935 год.“ За дейността му като преподавател и професор в Софийския университет отбелязва, че е изнесъл курс лекции „Полска литература (полски позитивизъм)“. Но какво място заема Варшава в международните му участия се вижда от следния кратък текст: „Участувал във II, IV и V международен конгрес на славистите във Варшава, Москва и София, на славистичната среща в Белград 1955 г., в съвещанията на Международния славистичен комитет в Москва, Белград, Прага, Варшава, София, Виена, Скопие, Охрид, Оксфорд, в I Международен конгрес по

⁶⁹² Вж. В. Билярска, Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека на перото. – ИДА, кн. 101, 2011, с. 231-278.

⁶⁹³ Вж. В. Билярска, Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. – ИДА, кн. 102, с. 123-148.

балканистика в София, в научни конференции и сесии по стара руска литература в Ленинград, за Мицкевич във Варшава, за славянските литератури през VIII в. в Прага, по поезика във Варшава, по сравнително изследване на литературата в Средна Европа в Будапеща, славистична конференция в Упсала (докладът му прочетен), по фолклористика във Варшава, за Пенчо Славейков във Варшава, за Словацки във Варшава, по история на славистиката в Прага, по литературна терминология във Варшава и др.“ Не е пропуснал да отбележи и работата си като рецензент на докторати в Краковския и Варшавския университети. Към приложената, изключително прецизна, авторова библиография в раздела „По-важни изследвания и статии“ се вижда огромната му научна и популяризаторска работа по популяризирането и изследването на полската литература и култура в България и на българската в Полша.

За сериозните му намерения да напише спомените си се вижда от запазената в личния му архив, т.нар. от него „Синя тетрадка – Спомени“ план-конспект на спомените му. В какъв ред на мисли е трябвало да вървят спомените се вижда от самостоятелния раздел, посветен на Полша, както и каква голяма празнина остава за изследователите на полско-българските научни и културни отношения с тяхното ненаписване. Тъй като тези бележки са кратки ще ги цитирам изцяло: „**Полша** – Милетич; Варшава; Университетът - Люба, Георги Димитров, Преслав Кършовски, Ваня Русева; Полски състуденти – Ядвига Ян Кот; Полската литература; Полският театър; Краков; Полша през войната; Първото писателско посещения след войната; По-късно в Полша; Полски писатели в България; Полската литература в България; Полско-българска смесена комисия.“ Тази празнота ще бъде запълнена донякъде след публикуването на неговите дневници, което е предстоящо с работно заглавие „Когато времето от приятел се превърне във враг... Есета, размисли, спомени 1933-

1937, 1958-1991 г.“. От излезлите досега части от тях в сп. „Библиотека“⁶⁹⁴ и „Страници“ се вижда, че има какво да очакваме за голямата тема от неговия живот – Полша. Само ще Ви обърна вниманието, че в отпечатаните части от ръкописните му дневници особено интересна е тази с неговия разговор-интервю с поетесата Дора Габе за Полша в нейния живот и творчество. Фрагмент от този негов замисъл е една страничка, която той публикува на 1 септември 1975 г., своеобразно продължение на които намираме в интервюто на М. Красицки с Динеков в полското списание „Култура“ през 1976 г., в което говори за предвоенна Полша и си спомня за скъпия приятел Тадеуш Бой-Желенски. Своеобразно продължение на тези спомени с впечатленията му научния и културния живот във Варшава преди войната той публикува отново в полското списание „Literatura na swiecie“, (1979 г.) които ще публикува и на български през 1981 г. под заглавие „В предвоенна Варшава“⁶⁹⁵.

За ненаписаните си спомени П. Динеков разсъждава в непубликуваните си дневници по време на поредното си посещение в Нитра на 15 май 1985 г. Убедена съм, че ще искате да чуете неговите разсъждения, изпълнени с тъга за отминалото време и за това, което не е успял да свърши. И в този миг Полша е отново е в сърцето му: „Вече няма време да напиша спомените, пише Динеков, за да бъдат възкресени всички интересни хора, с които съм се срещал. Ще останат само бележките в тези тетрадки. След мен за 10-15 години ще потънат в архивите, за да съберат праха на забравата. Може би по-късно някой ще се заинтересува от тях, ще извлече по-интересните страници и ще ги направи достъпни за читателите. Мисля за тези бъдещи читатели и за тях пиша – може би нашият

⁶⁹⁴ Предстоящи издания - П. Динеков, [Дневник – 1933 г.]. Откъс от тетрадка № 2 (1933 г.), сп. „Библиотека“, № 3, С., 2011, с. 48-53 и П. Динеков, Дневник 1933-1938, 1955-191 г. Откъс от тетрадка № 10 (1958-1962), сп. „Библиотека“, № 5-6, С., 2011, с. 10-19.

⁶⁹⁵ Море, 1981, № 2, с. 10-21.

съвременен свят ще придобие за тях някаква екзотика. Само съжалявам само, че много късно започнах тези бележки. В тях няма да има споменът за студентството в Софийския университет, за редакцията на „Литературен глас“, за впечатленията в Полша в продължение на две години (от Варшава се върнах точно преди 50 години в края на август 1935 год.), за „златорожците“, за двете пловдивски учителски години, за началото на преподавателската работа в университета, за тревогите и вълненията през войната, за първите години след 9 септември, за шестте години секретарство в писателския съюз и срещите с чужди писатели. Загубеното време, по чиито следи вече е трудно да се тръгне“⁶⁹⁶.

От 1929 г. П. Динеков започва да следва славянска филология в Софийския университет, която завършва с отличие през 1933 г. Още от времето на следването му датират първите му литературни опити – пише поезия и проза и се увлича от есперантисткото движение, където прави първите си опити и в превода на есперанто, а любовта му към книгите и жаждата му да чете го прави един от най-търсените литературни критици в българската периодика. От 1930 г., когато е студент втори курс започва да води рубриката „Между книгите и списанията“ на в. „Литературен глас“. Той е голям седмичен илюстриран вестник за литература, изкуство и обществени въпроси, издаван и редактиран от Димитър Б. Митов. В него сътрудничат едни от най-известните български писатели, поети, изкуствоведи, литературни критици и учени. Именно тук Динеков намира широко поле за своите литературни изяви.

През тези ранни години от проходаването на учения започва неговото сътрудничество и в излизащото в София сп. „Полско-български преглед“, като една от най-ранните му публикации, свързана с Полша е

⁶⁹⁶ НБКМ БИА, ф. 904, оп. 1, а.е. 221 (Дневникови записки, Нитра, 15.V.1985, сряда), л. 17. Оригинал. Ръкопис.

негова рецензия на сп. „Македонски преглед“⁶⁹⁷. Тук искам да вметна между другото, че това списание излиза в продължение на 16 години – от 1919 до 1935 г., като орган на Полско-българското дружество в София и освен културните функции, които изпълнява, то е и сериозен информационен орган за политическия живот в Полша и стои на позицията на полската държавна политика. То посвещава и специални броеве на бележити полски държавници, писатели, поети, дейци на културата и др., сред които са крал Владислав III Ягело - Варненчик, Хенрих Сенкевич и др., както и изследвания за полско-българските отношения през вековете и преводи на полски автори. Освен Динеков в него сътрудничат и редица полски и български автори, сред които ще отбележа имената на проф. Никола Милев, проф. Боян Пенев, проф. Венелин Ганев, проф. Борис Йоцов, проф. Стефан Младенов, Андрей Тошев, Дора Габе, д-р Тадеуш Грабовски, Ан. Келчински и мн. др. Това списание и днес представлява първостепенен архив и база за бъдещи сериозни проучвания в областта на полско-българските отношения.

След дипломирането му в Софийския университет през 1933 г. е изпратен на специализация във Варшавския университет. По време на специализацията си през 1934 г. присъства на 11-тия Международен конгрес на славистите във Варшава. На следващата година (1935) прекарва три месеца в Ягелонския университет в Краков, където слуша лекционен курс по полска литература и култура. В Полша Динеков е в тесен контакт с писателя и критика Тадеуш Бой-Желенски и литературния историк и фолклорист Юлиан Кшижановски. Още от Полша той започва да превежда, рецензира и популяризира произведенията на полските класици и съвременни автори, които печата в литературната периодика, а от конгреса на славистите и от културните събития в Полша, той изпраща

⁶⁹⁷ Вж. *P. D.*, „Przegląd Makedonski“. – Полско-български преглед, 9, 1932, № 2-3, с. 161.

кореспонденции до в. „Литературен глас”. По такъв начин той се изявява и като специален кореспондент на вестника в Полша. От тези две години, които прекарва в Полша, завинаги в него остава любовта му към полската литература и култура (Х. Сенкевич, Т. Словацки, Дж. Конрад, А. Мицкевич, Ст. Жеромски и др.), а завръщането му в България през 1936 г. „чертае пътя на П. Динеков към академичното поприще”.

През годините, когато Динеков е на специализация във Варшава тя е важен международен и славистичен център. Като специален кореспондент на в. „Литературен глас“ той се среща във Варшава и интервюира за вестника руските писатели Илф и Петров, като влиза в тон със сатириците, озаглавявайки интервюто си „Един съветски „литературен колхоз“⁶⁹⁸. Тук той интервюира и госта на Варшавския ПЕН клуб руския писател Борис Лавренъов и ръководителя на експедицията до Северния полюс проф. Ото Шмид⁶⁹⁹.

Любопитното е, че в Полша Динеков прави и своите първи опити в пътеписа, като литературен жанр, изпращайки своите кореспонденции от пътуването си с параход по Балтийско море до Дания до вестника, които своевременно са отпечатани през юни 1934 г.

Може би един от най-ранните негови преводи от полски са стиховете на Ярослав Ивашкевич, отпечатани под заглавието „Съвременна полска поезия“, а 30 години по-късно отново Динеков ще отбележи със статия 70-годишния юбилей на този даровит полски поет и писател, чийто ревностен популяризатор в България е именно нашият учен. Той е и автор на предговора на романа му „Червените щитове“, който излиза на български език през 1974 г.⁷⁰⁰

⁶⁹⁸ В. Литературен глас, 6, № 224, 4 март 1934, с. 3.

⁶⁹⁹ ЛГ, 6, № 227, 25 март 1934, с. 5 и № 240, 24 юни 1934, с. 7.

⁷⁰⁰ ЛГ, 6, № 229, 8 април 1934, с. 3, 10; в. Литературен фронт, г. 20, № 10, 5 март 1964, с. 4.

От 23 до 30 септември 1934 г. във Варшава и Краков се провежда Вторият славистичен конгрес, посветен на Адам Мицкевич. Динеков пътува между двата града и информира читателите на вестника за работата на конгреса, като дава и кратки съобщения за изнесените доклади по време на неговата работа⁷⁰¹. От този момент „Пан Тадеуш“ и неговият велик автор ще бъдат една от любимите му теми през по-нататъшния му живот и творчество. Резултатите от работата на Славистичния конгрес и юбилейните чествания на 100 годишнината от появата на „Пан Тадеуш“ дават идеята на Динеков да напише едно от своите първи сериозни изследвания „Пан Тадеуш“ и съвременна Полша“, което отпечатва през следващата 1935 г. в „Полско-български преглед“⁷⁰². В тази си статия Динеков проследява съдбата на поемата в Полша през различните културни етапи, от времето на нейното написване и оставането ѝ в сянка и почти незабележима до пълния нейн триумф през 1934 г., когато е обявена за „символ на всичко полско и възплъщение на полската история в миналото, настоящето и бъдещето“.

В края на 1934 г. Динеков печата в „Литературен глас“ една друга своя работа за живота и творчеството на другия голям и изключително популярен в България полски писател Хенрих Сенкевич, която озаглавява „Помен за Хенрих Сенкевич“. Едва ли ще е пресилено да отбележа, че след патриарха на българската литература Иван Вазов, който пише едно от най-хубавите си стихотворения, посветени на Сенкевич „Камо грядеши“ и Динеков многократно и възторжено се връща към неговото творчество⁷⁰³. А наскоро след оповестяването от д-р Ю. Биркенмайер в Полша за издирените неизвестни ръкописи на Сенкевич, съдържащи продължение

⁷⁰¹ ЛГ, 7, № 246, 24 октомври 1934, с. 7.

⁷⁰² Полско-български преглед, 11, 1935, № 2-3, с 103-120.

⁷⁰³ ЛГ, 7, № 256, 20 декември 1934, с. 8.

на романа „Quo wadis“, както и първата редакция на с „Огън и меч“, Динеков бърза да извести и българските читатели чрез сп. „Просвета“⁷⁰⁴.

На паметта на големия полски лингвист от Краковския университет проф. Ян Развадовски и писателите Стефан Жеромски и Петър Хойновски, Динеков посвещава отделни статии в „Литературен глас“ и сп. „Просвета“⁷⁰⁵.

С нестихващ интерес Динеков следи и културния живот в Полша и своевременно информира за него българските читатели, както и за отношението на полската културна общественост към България. Следват едва след друга неговите кореспонденции за репертоара на варшавските театри с информация и за организирането на театралното дело във Варшава и дейността на Дружеството за разпространение на театрална култура⁷⁰⁶, за връчването на полските държавни и академични награди за литература през 1934 и 1935 г. на поетесата Казимира Иллаковичувна, на писателите М. Хоромански, Я. Курек, В. Бонк, А. Грушецка, З. Новаковски, М. Ясножевска-Павликовска, Ю. Витлин и М. Гвоздински, за летните курсове по полска култура, за отношението на Тадеуш Мицински към България, като информира българската общественост и за устройството, състава, целите и задачите на полската академия на литературата, както и специална статия за проф. Юлиан Кшижановски и развитието на полската литература и др. След близо 40 години по-късно (1977 г.) именно Динеков ще отдаде последна почит на големия учен Кшижановски в сп. „Български фолклор“⁷⁰⁷. В специално написани за издаването от проф. Петър Мутафчиев сп. „Просвета“ статии Динеков

⁷⁰⁴ Сп. Просвета, г. 2, 1936, № 1, с. 124-125.

⁷⁰⁵ ЛГ, 7, № 268, 27 март 1935, с. 5; 8, № 293, 11 декември 1935, с. 5; сп. Просвета, 1, 1936, № 7, с. 881-882.

⁷⁰⁶ ЛГ, 7, № 261, 13 февруари 1935, с. 3.

⁷⁰⁷ ЛГ, 7, № 262, 13 февруари 1935, с. 5; г. 7, № 269, 3 април 1935, с. 5; г. 8, № 281, 18 септември 1935, с. 6; г. 8, № 283, 2 октомври 1935, с. 7; сп. Просвета, 1, 1935, № 2, с. 219-223; сп. Славянски глас, 30, 1936, № 2, с. 26-32; ЛГ, 8, № 316, 20 май 1936, с. 7.

анализира полските литературни награди, учредени от в. „Литературни новини“ и наградите на гр. Гдиня и прави интересни сравнения с българските, отбелязвайки че тези инициативи могат да послужат за образец и в България⁷⁰⁸.

По-горе споменах, че по време на специализацията си Динеков се сближава и дружи с писателя и литературен критик Тадеуш Бой-Желенски. Два негови материала в „Литературен глас“ са посветени на Бой-Желенски – единият е негов литературен портрет – „Живи хора – жива литература. По стъпките на Бой-Желенски“, докато вторият е превод на статията на полския критик за големия английски писател Джозеф Конрад, поляк по произход – „Душата на Жозеф Конрад“⁷⁰⁹. След излизането на сборника на Йежи Косовски „Зеленият ескадрон“ за Първата световна война той веднага съобщава за него в специална кореспонденция и превежда разказа му „Щечпан Роскоха“⁷¹⁰.

Завършвайки прегледа на този етап от живота и творчеството на Динеков искам да отбележа и за още един важен, според мене факт от творческата му биография. И по-горе споменах за запазеното лично тефтерче-бележник от Полша, от необработената част от неговия архив, от което могат да се направят сериозни изводи за духовния мир на младия учен и творец. То е изпълнено с много имена и бележки на полски език, но съществената част в него е разположена на пет листа и представлява записани мисли преди всичко за морала, почерпени от богатата полска литература. Ще Ви цитирам само две от тези мисли, които са пряко свързана с Динеков, и които ще са водещи за него през целия му живот: „Помни, че са изминали 25 години от живота ти, а нищо още не си

⁷⁰⁸ Сп. Просвета, г. 1, 1935, № 5, с. 610-611; г. 1, 1936, № 1, с. 124.

⁷⁰⁹ ЛГ, 7, № 266, 13 март 1935, с. 4-5 и № 277, 29 май 1935, с. 4, 6.

⁷¹⁰ ЛГ, 8, № 288, 8 ноември 1935, с. 4-5.

направил“ и другата – „Пиши малко – и само когато имаш нещо да кажеш“⁷¹¹.

Завърнал се в България Динеков започва да учителства във Френския католически колеж в Пловдив (1936-1938) и Седма мъжка гимназия в София, като успява да спечели конкурс за асистент при Катедрата за славянски езици в Софийския университет (1938). От тук нататък той стъпва твърдо на попрището на учения, което за него ще продължи до края на живота му. Усилено изследва българската литература от нейното възникване и минава през всичките ѝ етапи, за да достигне до съвременната, като проучва и българския фолклор, връзката на българската литература и култура с византийската и другите славянски култури и продължава да следи с неотслабващо внимание и достиженията на полската литература, култура и живот, печатайки своите наблюдения и проучвания в периодичната преса.

За да поддържа високото си ниво на преводач от полски език, продължава да превежда поезия, проза и научни статии, пише и критика, популяризирайки полската литература в България. В издавания от Данаил Крапчев в. „Зора“ публикува през 1938 г. рецензията си за книгата с пътеписи на Ян Виктор от пътуването му през България, Румъния и Югославия⁷¹². А в сп. „Българска мисъл“, издавано и редактирано от акад. Михаил Арнаудов печати рецензии за новоизлезлите книги на Джоузеф Конрад и З. Косак, както и за публикувана книга за полската музика. Рецензирайки романът на Конрад „Негърът от „Нарцис“, Динеков поставя и въпроса на кого принадлежи авторът – на английската или на полската литература⁷¹³.

⁷¹¹ Вж. В. Билярска, Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков, с. 145-146.

⁷¹² В. Зора, г. 19, № 5655, 20 април 1938, с. 8.

⁷¹³ Сп. Българска мисъл, г. 14, 1939, № 3, с. 199-201; № 4, с. 264-265; № 7, с. 434-435.

Започването на Втората световна война и нападението на Германия над Полша се отразява силно и върху младия учен, който не крие симпатиите си към полската страна и народ. Дори, след като научава за смъртта на големия полски писател Казимир Тетмайер той пише за него статия в прогерманския вестник на Д. Крапчев „Зора“⁷¹⁴. Гражданската си позиция ученият защитава публично в пресата, поставяйки въпроса за отразяването на войната в западната литература и критикува българските писатели, които избягват тази опасна тема, а в една от най-тежките години за Полша през войната (1942 г.) той публикува статията си „Полската литература в България“⁷¹⁵.

Краят на войната и освободението на Полша са отбелязани с нови статии от Динеков, като първата е посветена на скъпия му приятел Тадеуш Бой-Желенски, а за следващите говоря самите им заглавия - „Поздрав от свободна Полша“ и „Нова и вечна Полша“⁷¹⁶.

През 1947 и 1949 г. на полски език излизат негови кратки аналитични статии за Иван-Вазовите „Немили-недраги“ и за живота на големия наш поет-революционер П. К. Яворов, като втората е преведена от неговата ученичка Ванда Смоховска.

Юни 1947 г. във Варшава е подписана Българо-полска спогодба за културно сътрудничество, а през следващата 1948 г. Динеков е избран за секретар на българската част от Смесената българо-полска комисия по приложение на спогодбата и участва през април в заседанията на комисията, проведени в София. Отчетът-информация за дейността на комисията до 1951 г. Динеков ще публикува през 1951 г. в сп. „Славяни“, а полската културна общественост ще бъде информирана от него за развоя

⁷¹⁴ В. Зора, г. 21, № 6226, 15 март 1940, с. 6.

⁷¹⁵ В. Дъга, г. 7, № 341, 29 февруари 1940, с. 4; Развитие, г. 14, № 36, 6 декември 1941, с. 2; в. Народ, г. 28, № 1123, 14 юли 1942, с. 4.

⁷¹⁶ Сп. Славяни, г. 1, 1945, № 1, с. 18-19; в. Литературен фронт, г. 1, № 17, 2 февруари 1945, с. 1; в. Лост, г. 1, № 10, 8 май 1946, с. 3.

на българската култура за времето от 1944 до 1951 г. в сп. „Творба“⁷¹⁷. На петгодишнината от подписването и приложението на спогодбата Динеков ще даде отново писмена информация, която ще бъде публикувана в Полския културен бюлетин през следващата 1952 г.⁷¹⁸

Като секретар на комисията и подпредседател на Съюза на българските писатели Динеков е в състава на първата българска писателска делегация, която посещава Полша през март 1948 г. Освен него в състава на делегацията са българските поети и писатели Елисавета Багряна, Дора Габе, Никола Фурнаджиев, Камен Зидаров и Божидар Божилов. След посещението му в Полша следват една след друга статии в пресата, в които ученият споделя своите впечатления, личи и оптимизма му за възраждането на нова Полша, спира се и на българо-полските отношения и на възхода на полската литература след войната. Той не скрива голямата си обич към тази негова втора родина и към нейния народ и култура. Ще посоча някои от заглавията на този изключително стойностен поток от статии и очерци, част от които се съхранява и в личния му архив в техния ръкописен вариант или вече като отпечатани – „В нова Полша“, „Нова Полша се ражда из пепелищата на разрушенията“, „Впечатленията от литературния живот в Полша“, „Из моя полски бележник“, „Полската литература в България“, „Разговор с литературния критик Х. Е. Михалски“, „Връзките между България и Полша в миналото и днес“, „Културното сътрудничество между България и Полша“, „Десет години българо-полско сътрудничество“, „Полската култура и българо-полските културни връзки“ и др.⁷¹⁹

⁷¹⁷ Сп. Славяни, г. 7, 1951, № 9, с. 12-13; сп. Tvorba, г. 20, № 37, 13 zari 1951, с. 881-882.

⁷¹⁸ Полски културен бюлетин, г. 8, 1952, № 5, с. 18-20.

⁷¹⁹ Сп. Изкуство, г. 4, 1948, № 2, с. 136-142; в. Земеделско знаме, г. 28, № 480, 4 април 1948, с. 4; в. Литературен фронт, г. 4, № 40, 10 април 1948, с. 3; в. Отечествен фронт, г. 4, № 1113, 17 април 1948, с. 6; в. Литературен фронт, г. 4, № 34, 8 май 1948, с. 3; в. Труд, г. 2, № 203, 17 май 1948, с. 4; в. Изгрев, г. 4, № 1117, 27 май 1948, с. 4; в. Народ, г. 28, № 1123, 14 юни 1948, с. 4; в. Литературен фронт, г. 4, № 36, 22 май 1948, с. 2; в. Работническо дело, г. 20, № 123, 27 май 1948, с. 2; сп. Славяни, г. 4, 1948, № 8, с. 307-

През следващата 1949 г. полските писатели Владислав Броневски, Леополд Левин, Игнаци Нарбут и Тадеуш Кубик връщат визитата на българските писатели. Динеков не само е сред домакините на полските колеги, но и ги представя пред българската общественост в литературното списание „Септември“⁷²⁰.

След излизането на романа „Тютюн“ на Димитър Димов под влиянието на политически фактори в българската критика се прокрадват доста отрицателни нотки по отношение на автора и произведението му. От страна на полската критика Алина Витковска също се произнася по започналата дискусия във в. „Село“, посочвайки сериозните слабости на нашата критика. По същото време излизат и романите на Крум Велков „Село Борово“ и „Път“ и „Без надежда“ на Стоян Ц. Даскалов, които в Полша са рецензирани от Ю. Руравски във в. „Нова култура“. На вниманието към тези новоизлезли критични полски статии по отношение на българските романи се спира П. Динеков на страниците на в. „Литературен фронт“ в информативната си статия „Полски отзиви за българската литература“⁷²¹.

И след войната Динеков продължава да проучва живота и литературното наследство на Мицкевич и съевременно да публикува своите изследвания. През 1949 г. Полша и културния свят отбелязват 150 годишнината от рождението на великия Адам Мицкевич. Динеков отбелязва юбилейната годишнина на Мицкевич с 5 статии в българския периодичен печат – „Адам Мицкевич“, „Адам Мицкевич – велик поет на славянството“, „Революционната дейност на Адам Мицкевич“, „Адам

308; в. Литературен фронт, г. 13, № 26, 27 юни 1957, с. 1, 4; в. Работническо дело, г. 32, № 124, 4 май 1958, с. 5 и др.

⁷²⁰ Сп. Септември, г. 2, 1949, № 2, с. 145-146.

⁷²¹ В. Литературен фронт, г. 8, № 31, 31 юли 1952, с. 4.

Мицкевич на български“ и „Творчеството на Адам Мицкевич“⁷²². На следващата кръгла 155-годишнина на Мицкевич Динеков ще публикува нова статия в армейския вестник – „Велик полски поет-патриот (155 г. от рождението на А. Мицкевич)⁷²³. В този ред на мисли искам да отбележа, че Динеков не престава и през следващите години да запознава българската общественост с живота и творчеството на великия полски поет-революционер, разкривайки неизвестни страни и от връзките му с България и популярността му сред българите. През 1955 г. излиза от печат доста представителен том с избраните съчинения на Мицкевич. Предговорът, проследяващ жизнения му и творчески път е написан от Динеков. През същата и следващите години той отново излиза в периодиката с поредица от статии, посветени на А. Мицкевич, някои от които са преведени и издадени и в Полша – „Адам Мицкевич и България“, „Адам Мицкевич – велик полски поет, патриот и революционер“, „Адам Мицкевич“, „Адам Мицкевич в Болгарии“, „Адам Мицкевич в България“ и „Bulgarskie przeklkady „Pana Tadeusza”⁷²⁴. През 1955 г., Динеков отново ще се върне в две свои големи работи на творчеството на великия Мицкевич – „Адам Мицкевич“ и „Мицкевич и България“⁷²⁵. Темата за Динеков и Мицкевич едва ли може да бъде изчерпана в едно кратко съобщение, но въпреки това ще добавя, че през 1959 г. той пише предговор към новия превод на „Пан Тадеуш“ от Блага Димитрова, който е преиздаден в ново, второ издание през 1979 г., където също проследява мястото и ролята на поемата в творчеството на Мицкевич, както и нейното влияние върху българската литература. Такъв характер има и по-късната (1966 г.) му

⁷²² Сп. Септември, г. I, 1949, № 6, с. 113-122; в. Литературен фронт, г. 5, № 29, 19 март 1949, с. 3; в. Земеделско знаме, г. 27, 1949, № 783, 27 март 1949, с. 4; сп. Език и литература, г. 4, 1949, № 3, с. 231-232; в. Народен фар, г. 6, № 1377, 9 април 1949, с. 2.

⁷²³ В. Народна армия, г. 9, № 1351, 16 януари 1953, с. 3.

⁷²⁴ Сп. Септември, г. 8, 1955, № 10, с. 82-97; в. Работническо дело, г. 29, № 330, 26 ноември 1955, с. 2; сп. Български воин, г. 4, 1955, № 11, с. 26; сп. Новая Болгария, 1955, № 21, с. 13; сп. Наша родина, г. 2, 1955, № 11, с. 14; сп. Pamietnik Slowianski, г. 7, 1957, с. 17-30.

⁷²⁵ Вж. П. Динеков, Писатели и творби. С., 1958, с. 201-213, 277-304.

статия „Пенчо Славейков и Адам Мицкевич“⁷²⁶. В проучванията си по въпроса за нейното влияние в България и за първия нейн превод на български език през 1873 г. Динеков ще отиде още по-нататък, показвайки че той е направен от Т. Н. Шишков не от полски, а от руски език⁷²⁷. Не бива да пропускаме и по-късното му изследване „Съдбата на „Пан Тадеуш“ в България“, което е публикувано на полски и български език през 1968, 1969 и 1977 г.

Определено може да се твърди, че с това си творчество Динеков се изява като един от най-големите неполски изследователи на живота и творчеството на Мицкевич и това най-добре може да се проследи при издаването на това му творчество, което съм убедена че ще впечатли както изследователите, така и почитателите на великия поляк.

Връщайки се отново в руслото на хронологията искам да отбележа, че през 1954 г. Динеков пише и публикува още четири статии, свързани с Полша и с полската литература – „Юлиан Тувим почина“, „Нова Варшава“, „Трима полски поети. Стаф, Тувим и Галчински“ и „Възродена страна. (Десет години свободна и независима Полша)“, а през 1958 г. пише на есперанто обща рецензия за новоизлезли книги в Полша със стихове на Ю. Тувим и изследване на М. Яструн за А. Мицкевич и за новото издание на „Пан Тадеуш“. Тук ще изпреваря малко събитията, за да отбележа, че през 1964 г. Динеков ще е автор на предговора на стихосбирката на високооценявания от него лирик Ю. Тувим на български, а когато в Полша излиза посмъртно книгата на Тувим „Писма до приятелите-писатели“ през 1979 г. Динеков ще рецензира книгата му през сп. „Панорама“, като през същата 1979 г. ще напише предговора на Яструн под заглавие „Мечислав

⁷²⁶ Вж. А. Мицкевич, Пан Тадеуш. Шляхтишка история от годините 1811-1812 в дванадесет стихотворни книги. Прев. Бл. Димитрова. Редакция, предговор и бележки П. Динеков. С., 1959, с. 5-28; 2 изд. С., 1979, с. 4-40 и П. Динеков, Между свои и чужди. С., 1969, с. 231-263.

⁷²⁷ Вж. П. Динеков, Първият български превод из произведенията на Адам Мицкевич. – Сборник в чест на акад. Н. Михов по случай 80-годишнината му. С., 1959, с. 151-155.

Яструн – поетът и всемира“. Негов ще е предговора и на превода на поезията на К. И. Галчински през 1969 г.⁷²⁸

През 50-те години българистиката има сериозни завоевания и в Полша. Освен научни изследвания в областта на историята, културата и литературата, започва активно да се превежда и българска литература. Един от първите сериозни пробиви е преводът на Иван-Вазови съчинения на полски (1954), последвано от издаването на „Антология на българската поезия“ (1954), „Антология на българския разказ“ (1954) и антологията на българската народна поезия „Ой горо, горо зелена“ (1957). Преводите са дело на полските преводачи Северин Поляк, Бронислав Цирлич, Ян Спевак и Ана Каменска. И четирите преводни издания са анализирани и рецензирани и високо оценени от П. Динеков⁷²⁹.

Един от любимите полски поети на П. Динеков е Юлиуш Словацки. През 1958 г. излиза на български език доста обемист сборник с негови избрани произведения. Предговорът, в който преобладава и биографичната част е на Динеков. Много от фактите и изводите си за живота и творчеството на Словацки, Динеков ще повтори в своя статия през следващата години във връзка с неговата 150 годишнина⁷³⁰. Няма да отминем с мълчание и критичните бележки на една от своите ученички (Ванда Смоховска-Петрова) по отношение на публикувания превод с произведенията на Словацки под негова редакция⁷³¹.

За един от своите учители от Софийския университет, пръв ректор на университета проф. Александър Теодоров-Балан Динеков пише десетки статии и студии, като учен. През 1959 г., когато предстои столетния

⁷²⁸ В. Литературен фронт, г. 10, № 2, 14 януари 1954, с. 4; в. Литературен фронт, г. 10, № 11, 18 март 1954, с. 4; сп. Септември, г. 7, 1954, № 3, с. 153-159; в. Литературен фронт, г. 10, № 29, 22 юли 1954, с. 4; *Nuntia bulgarica*, 1958, № 3, с. 12.

⁷²⁹ Известия на Института за българска литература, г. 4, 1956, с. 300-302; в. Литературен фронт, г. 12, № 29, 19 юли 1956, с. 4; в. Народна култура, г. 1, № 26, 20 юли 1957, с. 4.

⁷³⁰ В. Народна култура, г. 3, № 42, 17 октомври 1959, с. 5.

⁷³¹ Сп. Септември, г. 12, 1959, № 6, с. 167-169.

юбилей на известния учен П. Динеков пише две статии, които са отпечатани в Полша. През същата година умира големият полски учен проф. Ст. Слонски, с когото Динеков поддържа дългогодишни връзки. Некрологът, отпечатан в Списание на БАН е написан от П. Динеков⁷³².

През 1961 г. той рецензира две полски книги с преводите на поезията на Христо Ботев и Елисавета Багряна. А десет години по-късно (1971 г.) ще публикува първо на полски и след това на български език статията си „Христо Ботев и Полша“, в която засяга въпроса за връзките на Ботев с поляци, като прави интересна съпоставка между творчеството на Ботев с това на Мицкевич. Този въпрос продължава да го вълнува и през 1972 г. в сборника за Шандор Петьофи публикува статията си „Трима велики поети в съдбата на своите народи“, съпоставяйки живота и творчеството на Хр. Ботев с Ш. Петьофи и А. Мицкевич.

През 1961 г. Динеков пише предговор на преведения на български език сборник със стихове на Владислав Броневски. И отново следващата година, когато умира Вл. Броневски, Динеков ще отбележи този тъжен повод във в. „Литературен фронт“. И през по-късните години интересът му към живота и творчеството на Броневски продължава и по случай 75 годишнината от неговото рождение излиза статията му „Поетът на полската революция“⁷³³.

Заедно с Елисавета Багряна Дора Габе е другата българска поетеса, която е изключително популярна в Полша с литературното си творчество, а и с преводите си от полски език. На приносите на Д. Габе за популяризирането и на полската литература в България Динеков пише статията „Дора Габе и полската литература“⁷³⁴.

⁷³² Списание на БАН, г. 4, 1959, № 2, с. 113.

⁷³³ В. Литературен фронт, г. 17, № 22, 1 юни 1961, с. 2 и № 35, 31 август 1961, с. 4; в. Литературен фронт, г. 18, № 3, 15 февруари 1962, с. 4; в. Работническо дело, г. 46, № 352, 17 декември 1972, с. 4.

⁷³⁴ В. Литературен фронт, г. 19, № 34, 22 август 1963, с. 2.

През 1966 г. П. Динеков участва в две конференции, които се провеждат във Варшава. През май е Международната конференция по славянска фолклористика, на която изнася доклада си „Фолклористични изследвания в България“, а през ноември в проведената сесия за Пенчо Славейков изнася доклада си „Пенчо Славейков и традициите на нашето национално възраждане“, в която отбелязва и за влиянието на А. Мицкевич върху Пенчо-Славейковото творчество. Своите проучвания по въпросите на литературната терминология, поетиката и стилистиката, композицията на съвременния български роман, личността на Константин-Кирил Философ и Търновската книжовна школа Динеков излага в доклади на проведените през следващите 1967, 1968, 1971 и 1972 г. комисии и конференции отново във Варшава и Краков, които по-късно са издадени на полски език. Покрай научните си занимания Динеков не изоставя да следи хода и на полската художествена литература. През 1967 г. в България е отпечатан сборника „Съвременни полски поети“. Неговият предговор, в който се прави сериозен преглед на полската поезия от Първата световна война до тогавашния момент е написан от Динеков. Малко по-късно (1970 и 1971 г.) той прави интересен анализ на творчеството на полския романист Зигмунд Милковски, намирайки прототиповете на неговите герои от времето на Българското възраждане и, както и на популярността на творчеството на Мария Конопницка в България, датиращо още от 1941 г., направено публично достойствие по време на проведената конференция в Полша.

Динеков непрекъснато гостува в Полша по различни научни симпозиуми и чествания, като изнася доклади и лекции в полските университети. И голямото признание за видния български учен, изявяващ се и като един от най-големите български полонисти П. Динеков идва през август 1973 г., когато е награден с високия полски орден „Заслужил за

полската култура“, а на 23 август е избран на публично събрание за доктор хонориус кауза на Варшавския университет.

Динеков не веднъж изразява своята любов към Полша. С тази обич и уважение към голямата полска култура той пише статията си „Република на оптимизма“, посветена на 30-годишнината на Полската република⁷³⁵.

Смъртта на големия полски литературен критик и историк проф. Казимеж Вика през 1975 г. Динеков отбелязва със статията си „Голяма загуба за полската литература“⁷³⁶.

При хронологическото изреждане на научните изследвания на Динеков през този почти половин вековен период не съм посочвала, че огромна част от тях са публикувани съевременно както на български така и на полски език. Голямото признание на полската страна към утвърдения полонист е издаването на полски език на един огромен сборник от близо 600 страници под заглавие „За българската литература, фолклор и връзките с Полша“, която Варшавското издателство „Наука“ издава през 1977 г. В него е обхванато творчеството на учения върху старобългарската литература, делото на Кирил и Методий, българската литература през османското владичество и Възраждането, като се стига до новата и най-новата литература. Особено място е заделено и на въпросите на фолклора и постиженията на Динеков и в тази област. Публикувани са и, което вероятно е важно за моята тема, и статиите му „Съдбата на „Пан Тадеуш“ в България“, „Христо Ботев и Полша“, „Дора Габе и полската литература“ и „За Вилхелм Мах няколко сърдечни думи“. Книгата на Динеков на полски език е посрещната с изключително внимание от полската културна и научна общественост, като съевременно излизат и четири рецензии за нея и едно съобщение в България.

⁷³⁵ В. Литературен фронт, г. 30, № 29, 18 юли 1974, с. 8.

⁷³⁶ В. Литературен фронт, г. 31, № 9, 27 февруари 1975, с. 7.

Небивалата популярност на Динеков в Полша след излизането на тази му книга и засягането в нея на въпроса за полско-българските отношения и за присъствието на поляците в България става тема в редица негови статии и интервюта, сред които ще посоча интервюто на В. Натансон с него за в. „Жиче Варшави“ и две интервюта пред К. Копровски за българо-полските литературни връзки за варшавското „Панорама българска“ и „Жиче Варшави“⁷³⁷. А тържественото отбелязване на 80-годишнината от създаването на полската българистика и по-специално в Краков ще стане повод на неговото интервю пред българския в. „Антени“ през следващата 1979 г.⁷³⁸ За да задоволи интересът на полската общественост той пише статията си „Българската тематика в полската литература през XIX в.“, която е отпечатана в Краков в сборника „От Висла до Марица“ през 1985 г.

Както отбелязах и по-горе любимите български поетеси на Динеков определено може да се каже са Елисавета Багряна и Дора Габе, което е видно от неговите дневници и от тяхната кореспонденция. През юбилейната годишнина на Багряна през 1978 г. Динеков пише няколко материала в българската преса, както и една в полската⁷³⁹, а за Дора Габе той пише предговора на нейната книга с преводи на полска поезия (1979 г.). По този повод той отбелязва, че тя създава школа в българското преводаческо изкуство, особено очебийно при преводите ѝ на полската поезия. Този предговор ще бъде отново препубликуван през 1982 и 1984 г. в сборника „Майстори на превода“.

От този кратък преглед на дейността на П. Динеков като изследовател на полската литература и култура става ясно, че той остава верен на втората си родина до края на живота си, за което получава и

⁷³⁷ ZW, № 52, 2 март 1978; РВ, 1982, № 2, с. 8-12; ZW, № 45, 2 февруари 1984.

⁷³⁸ В. Антени, г. 9, № 46, 14 ноември 1979.

⁷³⁹ Panorama bulgarska, Warszawa, 1978, № 8, с. 16-17.

голямото признание на полската държава, наука и общественост, а неговите приятели в братска Полша наброяват стотици. Не съм се спирала на огромния брой писания за него в полската ежедневна и специализирана преса, част от които са маркирани във великолепните библиографии на Татяна Янакиева⁷⁴⁰, а за издирването на други би трябвало още да се поработи в полските библиотеки и архиви. Все още скрита за изследователите остава и огромната му кореспонденция в необработената част от неговия архив.

Като приложение към тази глава прилагам и извлечение за материалите по полската тематика от научния инвентарен опис на личния архив на Петър Динеков, съхраняван в Централния държавен архив – ЦДА, ф. 1987 к, който съм сигурна че ще бъдем полезен в бъдещата работа на полските колеги.

⁷⁴⁰ Вж. Т. Янакиева, Петър Динеков. Биобиблиография. С., 1982; *Същата*, Библиография на трудовете на акад. Петър Динеков (1980-1989), Старобългарска литература, кн. 25-26. С., 1991, с. 4-21 и *Същата*, Публикации на акад. Петър Динеков (1990-2009) в Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му”. С., 2010, с. 329-340.

Заклучение

Независимо от огромния брой проучвания и публикации за живота и творчеството на акад. Петър Динеков, както се вижда от приложената библиография за него, все още нямаме пълна научна биография на този виден български учен, културен деец, общественик и преподавател, утвърдил се още приживе като един от най-големите български учени на двадесетия век.

При разработката на дисертационния труд “Кирилometодиевистиката в личния архив на Петър Динеков в ЦДА“ съм се ръководила от съществуващите публикации и запазеното документално наследство на учения. Изворова база за дисертационния труд е личният архив на П. Динеков, който наброява общо 4441 архивни единици, обхващащи въпроси от личния му живот, дейността му като общественик, преподавател, учен и изследовател на различни теми от българската литература и история. Той се съхранява в Централния държавен архив (ЦДА). Към него трябва да се прибавят и 298 архивни единици - неговият личен дневник, който се намира в Българския исторически архив в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (БИА – НБКМ). В личния му архив в ЦДА има запазени над 250 архивни единици с материали само по предложената тема. Като се прибавят и архивните единици, в които въпросите на кирилometодиевистиката са част от обобщаващи материали изобщо по въпроси на старобългарската литература и средновековната българска история, както и изключително богатата му кореспонденция с лица и учреждения, то изворовата база на дисертационния труд става изключително обемиста. Въпреки тази огромна изворова база, с която трябваше да се запозная изцяло, а за това беше

необходимо много време, тя ми даде възможността въпросите по кирилометодиевистиката да се разгледат по-детайлно и да се сравнят с публикуваното, като по този начин можах да изпъкнат по-ясно най-важните проблеми. При изключително трудоемката ми работа в ЦДА и БИА – НБКМ получих пълно съдействие от страна на архивните специалисти по работата ми с научно-справочния апарат и при осигурения ми достъп до необходимите документи от архивното наследство на М. Динеков в двата архива, без което трудно би било да се справя.

Разработването на дисертационния труд “Кирилометодиевистиката в личния архив на акад. Петър Динеков в ЦДА” е само част в проучването на цялостната му научна дейност, но обхваща един от най-значителните периоди в неговата работа като учен, преподавател и общественик и ще бъде база за създаването на неговата все още ненаписана цялостна биография. По такъв начин съхраненото архивно наследство ще заеме мястото си като сериозен извор за биографията на един от най-видните представители на българската наука и на неговото поколение през XX век. Същевременно проучването на архивното наследство на П. Динеков допълва с нова важна информация публикуваното му научно творчество и по такъв начин дава възможност да се докоснем до творческата лаборатория на учения, която приживе не е била достъпна за неговите съвременници и колеги. От него може да се установи и начинът му на разсъждение по важни теми от историята на българската и славянските литератури, без да се пренебрегват и литературите на балканските ни съседи. Тук особено важен се оказва и въпросът за влиянието на византийската литература и култура върху българската, и на българската върху руската, сръбската и румънската, и тяхното обратно влияние върху нея. В публикуваното му творчество, както и в непубликуваното му архивно наследство изпъква като един от най-важните акценти

твърдението на учения за общославянското, а и за световното значение на делото на Кирил и Методий и на техните ученици и последователи, осъзнато и от западния свят при обявяването на братята за покровители на Европа. Завършените и планираните проучвания на учения, запазени в личния му архив, взаимно се допълват и очертават цялостната картина на творчеството му. Оповестяването на запазеното творчество - планове, бележки, рецензии и мнения, дневници, библиографии и списъци на книги и документални извори, богатата кореспонденция с лица, институти и други учреждения, дневници, спомени, както и на използвани от него материали и на попаднали не случайно документи и текстове и на други изследователи - дават възможност за нови изследвания на живота и научната дейност на П. Динеков - един от най-видните кирилометодиевисти и изследователи на старата българска и славянски литератури и култура, изследовател с изключително широк диапазон на интереси, познания и проучвания.

От запазените документални материали П. Динеков изпъква и като учен и ръководител на различни академични институти, обаятелен преподавател и наставник, оставил след себе си голям брой последователи и продължители на делото му. Международният му авторитет също е ясен от многобройните документални материали около провеждането под негово ръководство или с негово участие с основни доклади, научни съобщения и изказвания на конгреси и други научни форуми по славистика, старобългаристика, кирилометодиевистика и византистика. Искам да изтъкна и друг важен въпрос, който може да бъде отбелязан въз основа на публикуваното му творчество и от запазената архивна документация за проведени дискусии и изказвания срещу различни фалшификации по отношение на кирилометодиевистиката,

старобългарската и възрожденската литература и култура от страна на чужди учени, накърнявали националните ни становища.

Проучването и анализът на публикуваната научна продукция П. Динеков дават основания да се каже, че приблизително повече от една трета от цялостното му творчество (близо 2000 публикации) – книги, студии, статии и др., е посветено на старобългаристиката и по-специално на кирилометодиевистиката. В тази рекапитулация не се включват техните втори и трети издания, многократното публикуване на най-добрите му студии както в български, така и в чуждестранни списания, което би увеличило значително общия им брой. Сред самостоятелните негови книги на първо място може да се постави Историята на старобългарската литература в две части, която проф. Динеков така и не успява да издаде във второ преработено издание (въпреки запазения ѝ оригинал в архива), и близо двадесет книги-сборници с негови изследвания, антологии, христоматии за студенти и ученици, някои от които претърпяват голям брой издания и до ден днешен остават незаменими и са в научен оборот и необходими учебни пособия за студенти и ученици. Сред тази му научна творческа работа особени място заемат преподавателската му дейност в областта на старобългарската литература и кирилометодиевистиката, както и огромната му редакторска работа по стотици научни изследвания (книги, научни списания, Кирило-Методиевската енциклопедия и др.), и издаването на документалните извори и произведенията на старобългарските писатели с негово участие или под негова редакция.

В личния архив на П. Динеков са запазени и обработени значителен брой непубликувани и неизползвани още в науката оригинални документални текстове - разработки и планове по теми от кирилометодиевистиката и старобългарската литература и култура, много от които имат и важно методологично значение с лансираните от автора

им нови идеи, съобразени и повлияни от постиженията на световната наука и новите технологии. Един от ценните Динекови ръкописи е споменатата вече негова История на старобългарската литература, издадена през 50-те години на миналия век въз основа на лекции за студентите от Софийския университет. За съжаление тя не е съхранена на едно място, а е разпръсната по различни архивни единици, които без много усилия биха могли да се обединят. От нея може да се видят и възстановят задрасканите съкратени и коригирани от автора текстове. Сред най-ценните материали в архива е и ръкописът, също разпръснат, от неговите лекции за изворите за Кирил и Методий, техните ученици и последователи, и изобщо за старобългарската литература. С голяма научна стойност са и запазените ръкописи на някои от недовършените Динекови изследвания и планове за бъдещи проекти за нови изследвания за Кирил и Методий и техните ученици, както и водени бележки по направени нови открития в библиотеки, архиви и от археологически проучвания. В тази насока особено впечатление прави неговата издирваческа дейност на нови извори и включването им в научна употреба, както и на малко използвани до онзи момент писмени паметници (от чешки и немски произход, както и от папската канцелария), за което има значителен брой писмени сведения в ръкописите му. Така също трябва да подчертая и това, че в архива се оказаха някои от липсващите негови статии, както и ръкописите на едни от най-значителните му публикувани изследвания – лекциите му по история на старобългарската литература и изворите за живота и делото на Кирил и Методий, които успях да идентифицирам и опиша при работата с оригиналните документи - нещо което не би могло да стане, ако се работи само с описа на фонда.

Висока оценка заслужават и материалите от работата на П. Динеков като археограф и редактор на важни документални публикации и научни

изследвания, сред които отново ще посоча издаването на житията на Солунските братя (съвместно с акад. Д. Лихачов), от което е запазена цялата преписка с издателство и съставители, рецензии, варианти на авторските статии и др., антологията „Старобългарски страници“, „Кирило-Методиевски страници“ и др. Тази му дейност намира признание и в чуждите материали, съхранени в архива, в които се дава оценка на П. Динеков като изследовател на делото на Кирил и Методий и на техните ученици и последователи, както и на цялостната история на старобългарската литература.

От представянето и анализа на архивните материали може да се установи и наличието на значителен брой непубликувани и неизползвани още в науката оригинални Динекови документални материали за кирилометодиевистиката и старобългарската литература и култура. С голяма научна стойност са и запазените ръкописи на някои от оригиналните и недовършени Динекови изследвания и планове за бъдещи проекти, както и запазените негови статии и изследвания, останали невключени в неговите сборници със статии изследвания.

От запазените документи в личния архив на П. Динеков съм проследила и неговата дейност като създател, организатор и ръководител на Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките. Като директор на Центъра той го ръководи в продължение на едно десетилетие. През този период в края на своя живот той показва за пореден път умението да съчетава дейността си на учен с тази на умел ръководител. Документите свидетелстват за неговата упоритост при реализирането на целите и задачите, стоящи пред ръководения от него научен Център и при трудни обстоятелство, дори когато трябва да се търси съдействие и на най-високо държавно и академично ниво. Благодарение на него и на научния екип Центърът успява да извоюва големия си авторитет

като единствен в международен план научен институт по кирилометодиевистика. От запазената документация се вижда дейността на П. Динеков и на Центъра по издаването на четиритомната Кирило-Методиевска енциклопедия, библиотечната поредица Кирило-Методиевски студии, издаването на монографии и книги с изследвания по кирилометодиевистика, както и работата по издирването, изследването и публикуването на извори и подготовката на нова библиография по кирилометодиевистика. От тези документи се вижда и дейността на П. Динеков и на учените от Центъра по създаването на свои кадри в науката.

Проучването на дейността на П. Динеков като създател и ръководител на Кирило-Методиевския център заедно с дейността му и в други институти на БАН, в Софийския университет, в инициативни комитети и комисии ще осветлят цялостната биография на този забележителен учен, научен ръководител и педагог.

БИБЛИОГРАФИЯ

ЗА АКАДЕМИК ПЕТЪР НИКОЛОВ ДИНЕКОВ

НА КИРИЛИЦА

Акад. Петър Николов Динеков. – сп. „Научен живот“, 1970, № 5, с. 31.

Академик Петър Динеков: In memoriam. – сп. "Български език и литература", XXXV, 1992, № 2, с. 54.

Амроян, Ир. Фр., Спомени за проф. Петър Динеков на една московска дипломантка. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 193-195.

Асенова, П., „Ден - светъл и прозрачен“. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 325-328.

Асенова, П., „Ден светъл и прозрачен“. – сп. "Българска реч", VI, 2000, № 3-4, с. 42-44.

Асенова, П., Ден светъл и прозрачен. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 49-52.

Белчева, Ев., За достойнството на учения или фрагменти от историята на Института за фолклор, документирани от неговия създател професор Петър Динеков. - сп. „Страница“, бр. 2, 2013, с. 180-190.

Белчева, Ев., Самотен в своето – и в нашето – време („Тетрадките“ на професор П. Динеков). - сп. „Страница“, бр. 4, 2010, с. 121-148.

Боров, Т., Академик Динеков и библиографията. – в. „АБВ“, 2; № 44, 28 октомври 1980, с. 4.

Беновска, М., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 313-315.

Берберян, Е., Ярък представител на българската литература. Акад. проф. П. Динеков на 75 години. – в. „Средногорски зов“, № 40, 24 октомври 1985.

Берков, П., Начало на българската литература. – в. „Литературен фронт“, бр. 20, 18 май 1961.

Билярска, В., Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. - сп. „Известия на държавните архиви“, кн. 102, С., 2011, с. 123-148.

Билярска, В., Проблемите на Кирило-Методиевистиката в документите от личния архив на акад. Петър Динеков, съхраняван в Централния държавен архив. - сп. „Известия на държавните архиви“, кн. 100, С., 2010, с. 215-221.

Билярска, В., Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека на перото. - сп. „Известия на държавните архиви“, кн. 101, С., 2011, с. 231-278.

Божилков, Б., Прощално: На Петър Динеков: [Стих.]. – в. "Литературен форум", XLVII, № 9, 4-10 март 1992, с. 4.

Бояджиев, П., Виден представител на българската наука и култура. – в. „Силистренска трибуна“, 25, № 130, 4 ноември 1980, с. 4.

Бояджиева, Ст., Интердисциплинарен колегиум по случай 1100-годишнината от Преславския събор и в памет на академик Петър Динеков. – сп. "Български фолклор", XX, 1994, №1, с. 131-132.

Бояджиева, Ст., Петър Динеков, фолклорът и фолклористите. - Спомени и размисли за Петър Динеков.. С., 2010, с. 198-217.

Бояджиева, Ст., Професор Петър Динеков и „Български фолклор“. – сп. „Български фолклор“, XVI, 1990, № 3, с. 3-5.

Буюклиева-Детрез, М., Спомен за академик Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 252-253.

Бъчваров, М., Академик Петър Динеков: 1910-1992. - сп. "Читалище", СХХІІІ, 1992, № 5-6, с. 4.

В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, Ред. колегия: К. Косев (отг. ред.) и др., С., Кирило-Методиевски научен център, 2001, 592 с.

В чест на 70 год. на акад. П. Динеков. Сборник. - „Литературознание и фолклористика“. С., БАН, 1983. 480 с.

Василев, Й., „Той е учител“: Разговор за акад. Петър Динеков с ученика му Й. Василев по случай 80-год. от рождението му. Разговорът води Цанко Живков. - в. „Литературен вестник“, I, № 13, 9-22 ноември 1990, с. 1, 4.

Василев, Й., Благородство, естественост, доброта. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 136-140.

Василев, Й., Учителят и колегата проф. Петър Динеков. - в. "Демокрация", III, № 47, 25 февруари 1992, с. 3.

Велчев, П., Отиде си нашият доайен Петър Динеков. - в. "Литературен форум", XLVII, № 9, 4-10 март 1992, с. 4.

Волман, Сл., Славистът Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 118-120.

Вроцлавски, К., Петър Динеков през погледа на един полски славист. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 112-117.

Вълев, Ив., Полски автографи в библиотеката на акад. Петър Динеков. – сп. "Библиотека", III, 1995, № 8-9, с. 55-57.

Георгиев, А., Когато времето от приятел се превърне във враг ... Есета, размисли, спомени 1933-1937, 1958-1991 г. - сп. „Библиотека”, № 6, С., 2010, с. 12-17.

Германов, Г., Забележителен учен, обаятелна личност. Акад. Петър Динеков на 70 години. – в. „Земеделско знаме“, 77, № 256, 29 октомври 1980, с. 3.

Грашева, Л., Виден изследовател на старобългарската литература. Академик Петър Динеков на 60 години – сп. „Пламяк“, 14, 1970, № 20, с. 44–47.

Грашева, Л., Изворите на българската култура и някои въпроси на литературната история. – в. „Литературен фронт“, бр. 42, 20 октомври 1977.

Грашева, Л., Петър Динеков. – В: Кирило-Методиевски страници. С., 1983, с. 203–204.

Грашева, Л., Похвала древней болгарской литературы. – сп. „Обзор“, № 53, 1980, с. 115–117.

Грашева, Л., Староболгарская литература в научных трудах академика П. Динекова. (По поводу его семидесятилетия). – сп. „Palaeobulgarica“, 4, 1980, № 3, с. 3–7.

Грибъл, Ч., Прекрасен човек и учен. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 319-320.

Григоров, Г. М., Академик Петър Динеков и Македония. - в. "Македония", XXXVIII, №11, 18 март 1998, с. 7. (Същото вж. и в *Григоров, Г. М.*, „Попътни мигновения: Бегли спомени: Страници от литературния ми бележник: Македонски фрагменти, С., 2002, с. 120-123.)

Данчев, Г., Петър Динеков. - сп. „Старобългарска литература“, 9, 1981, с. 122-125.

Данчев, Г., Проблематиката на Търновската книжовна школа в научните изследвания на академик Петър Динеков. – сп. "Paleobulgarica", XVI, 1992, № 2, с. 133-138.

Даскалов, Сп., София в 16 в. – в. „Мир“, 47, № 12369, 3 ноември 1941, с. 3.

Даскалова-Перковска, Л., Професор Петър Динеков в моя живот. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 218-229.

Делчев, Б., От литературни легенди към реалистична критика. – в. „Заря“, 21, № 6474 и № 6479, 4 и 11 април 1943, с. 4. (Също в: *Делчев, Б.*, По неравен път. С., 1945, с. 106–118.)

Дикова, Т., Живот, посветен на българската словесност. – в. "Аз Буки", X, № 44, 1-7 ноември 2000, с. 1-2.

Димитров, Ил., Писмо. (Акад. Динеков на 80 години: Да пребъде духът ти!). – в. „Труд“, LX, № 206 (13973), 19 октомври 1990, с. 3.

Димитрова, Бл., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 308-309.

Димитрова, Бл., Петър Динеков – учителят и приятелят. – сп. „Пламяк“, 24, 1980, № 10, с. 161–179.

Димитрова, Бл., Петър Динеков - учителят и приятелят. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 45-72.

Димитрова, Бл., Последната страница. - *Димитрова, Бл.*. Отсам и отвъд: Силуети на приятели. С., 1992, с. 371.

Димитрова, Бл., Учителят и приятелят. - *Димитрова, Бл.*, Отсам и отвъд : Силуети на приятели. С., 1992, с. 94-122.

Димитрова-Маринова, Д., Втори интердисциплинарен колегиум за стара българска литература и култура в памет на академик Петър Динеков. – сп. "Български фолклор", XXI, 1995, № 1, с. 131-132.

[Димков, Н.], Динеков, Петър Николов [Биографична статия]. - Енциклопедия на българската възрожденска литература, Велико Търново, 1996, с. 227-228.

Димчева, Н. и др., Личният архив на Петър Динеков излезе на бял свят. – в. "Демокрация", № 267, 20 октомври 2000, с. 17.

Димчева, Н. и Л. Цветкова, Приятели и съидейници: Дмитрий Лихачов и Петър Динеков. - в. "За буквите", XXVIII, 24 ноември 2006, с. 19.

Димчева, Н., Документалното наследство на акад. Петър Динеков. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 40-43.

Димчева, Н., Литературното наследство на академик Петър Динеков. – сп. "Известия на Национален литературен музей", 2, 2004, с. 37-79. - („Литературният музей - път и училище: Научно-практическа конференция, София, май 2003).

Димчева, Н., Първи литературни опити. Из архивното наследство на акад. Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 27-31.

Динеков, Акад. П., Дневници (Тетрадки № 1-20). Изд. На НБКМ, поредица „Отминалото. Неизвестно за известните”. Съст. А. Георгиев, увод и редакция проф. Д. Дойнов и проф. дфн Б. Христова. (под печат)

Динеков, П. – Кратка българска енциклопедия. Т. 2, С., 1964, с. 183.

Динеков, П. [Биобиблиографска справка]. – Сто години БАН. Т. I. С., 1969, с. 204–207.

Динеков, П., Дневник 1933-1938, 1955-1991 г. Откъс от тетрадка № 10 (1958-1962). - сп. „Библиотека”, № 5-6, С., 2011, с. 10-19.

Динеков, Петр. - Большая советская энциклопедия. Изд. М., 1972, с. 826.

Динеков, Петър Николов. – Енциклопедия. А-Я. С., 1974, с. 234.

Динеков, Петър. - Българска енциклопедия А-Я. С., 1999, с. 308.

Динеков, Петър. - Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 1. А–З. С., 1985, с. 585–587.

Добрев, Д., Петър Динеков. – *Добрев, Д.,* Бразди на времето. Спомени, срещи, разговори, С., 1973, с. 212–219.

Дойнов, Д., Раздяла с Динеков. - *Дойнов, Д.,* Хората, с които живях. С., 2009, с. 217-236.

Дойнов, Д., Раздяла с Петър Динеков - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 267-279.

Домбек, Т., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 298-301.

Домусчиев, Ив., Обаятелна личност. – в. „Учителско дело“, 76, № 40, 4 ноември 1980, с. 8.

Драгова, Н., Професорът (Петър Динеков на 80 години). - в. „Литературен форум“, XLVI, № 48, 29 ноември 1990, с. 1, 2.

Драгова, Н., Създател на научна школа. Акад. Петър Динеков на 75 години. – в. „Народна култура“, № 50, 13 декември 1985.

Дроснева, Е., „Разделя ни само времето“. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 233-244.

Дуйчев, Ив., Богато научно и книжовно дело. (Акад. П. Динеков на 70 години). – сп. „Септември“, 33, 1980, № 10, с. 233–239.

Дуйчев, Ив., А. Кирмагова, А. Паунова, Кирилometодиевска библиография (1940-1980). С., 1983, 723 с.

Живков, Т. Ив., Многообразието на синтеза. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, №3, с. 17-23.

За българската литература с академична задълбоченост. (Рецензия на *Динеков, П.*, Размисли върху българската литература и култура: [Сб. статии]. Състав. Ст. Стойкова. С., 2001). – сп. „Читалище“, СXXXIII, 2002, № 1-2, с. 18.

Зарев, П., Виден литературен историк и фолклорист. Акад. Петър Динеков на 70 години. – в. „Работническо дело“, 54, № 304, 30 октомври 1980, с. 3.

Захаржевска, В., Киев и Киевска Рус в творческия свят на Петър Динеков. Българо-украински литературни реминисценции. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 254-259.

Захариев, Л., Другият Динеков. – в. „АБВ“, № 48, 1985, с. 6.

Захариев, Л., Живот, отдаден на науката. Акад. Петър Динеков на 70 години. – в. „Софийска правда“, 25, № 132, 12 ноември 1980, с. 4.

Захариев, Л., За фолклора и литературата, за народната съдба. Петър Динеков. – *Захариев, Л.*, В търсене на националното. С., 1984, с. 136–140.

Захариев, Л., Заслужено признание. – в. „АБВ“, № 33, 14 август 1984, с. 7.

Златанов, Бл., Дискурсивните аспекти на българските литературни истории. – сп. "Литература мисъл", XXXIX-X L, 1995-1996, № 1, с. 3-13.

Злыднев, В. И., Динеков, П. – Краткая литературная энциклопедия. Т. 2. М., 1964, с. 697.

Иванов, Цв., Петър Динеков. Ученият и критикът. – в. „Дъга“, 9, № 508, 7 декември 1942, с. 4.

Иванова, Кл., In memoriam. – сп. "Българска книга", I, 1992, № 2, с. 64.

Иванова, Кл., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 305-306.

Иванова, М., В хармоничния свят на науката. 100 години от рождението на Петър Динеков. – сп. «Palaeobulgarica», XXXIV, 2010, № 3, 89-100.

Иванова, М., Трети интердисциплинарен колегиум по стара българска литература и култура в памет на Петър Динеков. – сп. “Palaeobulgarica”, XX, 1996, № 2, с. 142-147.

Иванова, М., Юбилеен сборник в памет на академик Петър Динеков. (Рецензия) – сп. „Списание на БАН“, СХV, 2002, № 2, с. 84-86.

Игов, Св., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 315-317.

Игов, Св., Към една модерна апология на нашата стара литература. – сп. “Септември“, 20, 1967, 9, с. 177-187.

Илиев, Ст., Моите срещи и разговори с академик Петър Динеков. - "Български писател", VIII, № 12, 27 март 2002, с. 1, 4.

Йорданова, Ю., Литературни легенди - втори стазим: Текст за Петър Динеков. – сп. "Литература мисъл", XLVII, 2003, № 1-2, с. 122-135. (Текст, четен на международен колоквиум по българистика „Софийският университет - Международен център по Българистика: *Vulgarica*“ (Банкя, 22-26 юли 2002 г.)

Йорданова, Ю., Литературни легенди - втори стазъм: Текст за Петър Динеков - Българистични студии, С., 2004, с. 275-287.

Камова, Е. и В. Трайков, Обаянието на човека и учения. – в. „Народна култура“, 24, № 43, 24 октомври 1980, с. 7.

Капитанова, М., [Кратка биографична бел. за П. Динеков]. – в. „Труд“, 67, № 206 (13973), 19 октомври 1990, с. 3.

Караангов, П., Петър Динеков остава в паметта ни. – сп. "Пламяк", XXXVI, 1992, № 1-2,

Караангов, П., Петър Динеков. - *Караангов, П.*, Избрано в два тома: Т.2: Бегли профили. С., 2007, с. 144-146.

Карамфилов, Еф., [За П. Динеков]. (Петър Динеков на 80 години). – в. „Литературен форум“, XLVI, № 48, 29 ноември 1990, с. 2.

Каранова, Р., Богато книжовно дело. Акад. П. Динеков на 70 години. – в. „Пулс“, 18, № 42, 14 октомври 1980, с. 3.

Кеворкян, К., Разговор с Петър Динеков във „Всяка неделя“. – *Кеворкян, К.*, Събеседник по желание. Т. 2. С., 1983, с. 67-74.

Книжовен живот в София през 16 в. – в. „Вестник на жената“, 21, № 868, 5 ноември 1941, с. 3.

Ковачева, Ив., Несекващо творческо дръзновение. – сп. „Език и литература“, 1985, № 6, с. 77–84.

Коларов, Ст., Вдъхновен спътник на литературното ни развитие. Акад. Петър Динеков на 60 г. – в. „Вечерни новини“, 20, № 5934, 27 октомври 1970, с. 4.

Колева, Р. и Т. Янакиева, Личната библиотека на академик Петър Динеков: Книги с дарствени надписи. - Личната библиотека на академик Петър Динеков: Каталог: Т. 1: Книги с дарствени надписи. Състав.: М. Бояджийска, Р. Абаджиева, С. Говедарова. Пловдив, 1998, с. 1-45.

Колева, Р. и Т. Янакиева, Личната библиотека на академик Петър Динеков: Книги с дарствени надписи. – сп. „Везни“, XI, 2001, № 6-7, с. 16-33.

Колева, Р., Дарение на академик П. Динеков за Народна библиотека „Иван Вазов“. – сп. "Годишник - Народна библиотека „Иван Вазов“ - Пловдив, [за 1989-1993], 1994, с. 61-62.

Колева, Р., Дарение на библиотеката на акад. Петър Динеков на Народна библиотека „Иван Вазов“- Пловдив. – сп. "Библиотека", 1993, № 4, с. 57.

Константинов, Г., Петър Динеков. – *Константинов, Г.*, Български писатели. С., 1947, с. 435–436.

Константинова, Е., Петър Динеков на 60 години. – в. „Народна култура“, № 44, 31 октомври 1970, с. 2.

Косев, К., Бележит учен, хуманист и общественик. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 5.

Коцева, Й., „Фолклористиката заслужава силно да се обича“. Едно писмо на проф. Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 230– 232.

Краев, Г., Няколко думи към Гена Динекова от името на Столичната библиотека, Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 318.

Кузидова, И., Почит и памет. - в. "Литературен вестник", XI, № 37, 7-13 ноември 2001, с. 5.

Кузидова, Ир., В памет на Петър Динеков: Традиция, приемственост, новаторство“ (Рецензия). - сп. „Българистика. *Vulgarica*“, 2002, № 4, с. 91-94.

Кулагина, А., Из спомените ми за Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 185-192.

Кулагина, А., Проблеми теории фолклора в трудах академика П. Динекова. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 21-25.

Ламбринова, В., Петър Динеков на 60 г. – сп. „Наука и труд“, Велико Търново, 9, № 12–14, 14 ноември 1970, с. 5.

Левчев, Л., [Поздравление от СБП по случай 70-годишнината на акад. П. Динеков]. – в. „Литературен фронт“, 36, № 50, 11 декември 1980, с. 3.

Леков, Д., Акад. Петър Динеков на 60 години. – сп. „Родна реч“, 14, 1970, № 9, с. 31–32.

Леков, Д., Академик Петър Динеков - изследовател и популяризатор на българската възрожденска литература. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 26-33.

Леков, Д., Академик Петър Динеков - изследовател и популяризатор на българската възрожденска литература. - *Динеков, П.*, Възрожденски писатели. С., 2007, с. 674-686.

Леков, Д., Академик Петър Динеков - изследовател и популяризатор на българската възрожденска литература. – сп. „Везни“, № 5, С., 2013, с. 153-160.

Леков, Д., Академик Петър Динеков за личността на писателя през ранното българско възраждане. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, № 3, с. 5-10.

Леков, Д., Динеков, Петър Николов [Биографична статия]. - Речник по нова българска литература: 1878-1992., М. Шишкова, главен редактор. С., 1994, с. 112-113.

Леков, Д., Динеков, Петър Николов. – Речник на българската литература. Т. I. С., 1976, с. 360–362.

Леков, Д., Неюбилейно. – в. „Литературен фронт“, 36, № .50, 11 декември 1980, с. 3.

Леков, Д., Редове от биографията. - *Динеков, П.*, Възрожденски писатели. С., 2007, с. 655-657.

Леончук, Я., Написано с тъга. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 245-249.

Личната библиотека на академик Петър Динеков: Каталог: Т. 1: Книги с дарствени надписи. Състав.: М. Бояджийска, Р. Абаджиева, С. Говедарова; Под ред. и с встъп. студия Р. Колева и Т. Янакиева. Пловдив: НБ „Иван Вазов, 1998, 466 с.

Маринова, В., Документи на академик Петър Динеков в Централния държавен архив – сп. "Архивен преглед", [XXXIX], 1993, № 3-4, с. 123-124.

Марковски, Г., [За П. Динеков]. (Петър Динеков на 80 години). – в. „Литературен форум“, XLVI, № 48, 29 ноември 1990, с. 2.

Марковски, Г., Академик Петър Динеков. – в. „Студентска трибуна“, 21, № 34, 19 май 1970, с. 3.

Методиев, М., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 310-311.

Милтенова, А., Дело разностранно, енциклопедично. – сп. „Български език и литература“, 1981, № 1, с. 52–54.

Милтенова, А., Творчески юбилей на акад. Петър Динеков. – сп. „Старобългаристика“, 1986, № 1, с. 97–99.

Милтенова, Ан. и К. Михайлов, Академик Петър Динеков и проблемите на старата и възрожденската литература. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, № 3, с. 32-37.

Минкова, Л., Руската и съветската литература в трудовете на академик Петър Динеков – сп. „Пламяк“, 15, 1971, № 20, с. 61–65.

Мирчева, Б., Интердисциплинарен колегиум по стара българска литература [В памет на акад. П. Динеков]. – сп. "Paleobulgarica", XVIII, 1994, №2, с. 121-124.

Михайловска, Е., За духовните извори и единството на българската култура. Акад. П. Динеков на 70 г. – сп. „Култура“, 1981, № 1, с. 96-99.

Михайловска, Ел., За Петър Динеков - две години след като го няма между нас, но и за изворите на българската култура и духовност. – сп. "Литература мисъл", XXXVI, 1993, № 3, с. 178-187.

Михайловска, Ел., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 311-312.

Михайловска, Ел., При изворите на българската духовност. - *Михайловска, Ел.*, Памет и преход. С., 1999, с. 179-189.

Михайловска, Ел., Уроци по българска култура и човешка толерантност: Две години без Петър Динеков. – в. „Ново слово“, I, № 78, 11 април 1994, с. 8.

Награди за научни постижения. – в. „Работническо дело“, 54, № 143, 22 май 1980, с. 2. (Също под загл.: Високи награди. – сп. „Списание на БАН“, 26, 1980, № 4, с. 94–95.)

Николова, Св., 90 години от рождението на академик Петър Динеков. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 7-16.

Николова, Св., Академик Петър Динеков на осемдесет години. - сп. "Българистика=Vulgarica", V, № 5-6, 1990, с. 86-92.

Николова, Св., Академик Петър Динеков. - *Динеков, П.*, Възрожденски писатели. С., 2007, с. 658-673.

Николова, Св., Академик Петър Динеков. – сп. „Славяни“, 29, 1973, № 12, с. 17–18.

[*Николова, Св.*], Динеков, Петър, Българска книга: Енциклопедия. Състав. А. Гергова; Науч. ред. Т. Янакиева, М. Капитанова. София - Москва, 2004, с. 147.

Николова, Св., Един поглед отблизо. [Предговор]. - *Динеков, П.*, Размисли върху българската литература и култура, [Сб. статии], С., 2001, с. 5-8.

Николова, Св., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 297-298.

Николова, Св., Неговите проучвания ще продължават да живеят и в бъдещето (за акад. П.Динеков). – Пантеон. Бележити дейци на българската култура. Творчески портрети. Подбор и редакция Ев. Клинчаров. Книга втора със 199 цветни и черно-бели илюстрации в текста. С., 2010, с.285-286.

Николова, Св., Петър Динеков - за него, [Разговор] на Татяна Дикова със С. Николова по повод сборника „В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство“. – в. "Аз Буки", XI, № 45, 7-13 ноември 2001, с. 3.

Николова, Ю., За „Особености на литературното развитие през Възраждането“. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 34-39.

Николова, Ю., За „Особености на литературното развитие през Възраждането“. - Динеков, П., Възрожденски писатели. С., 2007, с. 687-696.

Николова, Ю., Професор Петър Динеков в Пловдив. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 32-44.

Нихоритис, К., Моите спомени за академик Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 182-184.

Ничев, Б., Проникновен изследовател. (Акад. Петър Динеков на 60 г.). – сп. „Литературна мисъл“, 14, 1970, № 5, с. 130–134.

Ничев, Др., Виден учен и педагог. Акад. Петър Динеков на 70 години. – в. „Учителско дело“, 76, № 40, 4 ноември 1980, с. 8.

Ничев, Др., Неуморим учен и педагог. Акад. Петър Динеков на 60 г. – в. „Пулс“, 8, № 22, 27 октомври 1970, с. 8.

Отчет на Българския археологически институт за 1940–1941 г. – сп. „Известия на Българския археологически институт“, 14, 1940–1942, 1943, с. 359.

Павлова, Р., Нашият професор Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 260-266.

Парпулова, Л., Петър Динеков. – в. „Литературен фронт“, 26, № 43, 22 октомври 1970, с. 2.

Парпулова-Грибъл, Л., Професор Петър Динеков извън аудиторията. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 166-178.

Парпулова-Грибъл, Л., Школата на професор Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 321-322.

Пенчев, Г., Последният разговор с академика: Петър Динеков - ученият и човекът: Случайни срещи през годините. - *Пенчев, Г.*, Неразтворена книга: Портрети, спомени и размисли за писатели и книги. С., 2000, с. 108-128.

Пенчев, Г., Народният академик [Петър Динеков]. - "Български писател", VI, № 10, 10 март 1999, с. 1, 4.

Петканова, Д., Негов съветник бяха съвестта и убежденията му: 85 години от рождението на акад. Петър Динеков. – в. "Дума", VI, № 249, 23 октомври 1995, с. 10.

Петканова, Д., Професор Петър Динеков - ученият и човекът. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 90-95.

Петканова-Тотева, Д., Един щастлив юбилей. – сп. „Литературна мисъл“, 24, 1980, № 10, с. 18–30.

Петро Динеков. – сп. „Слов’янське літературознавство і фольклористика“, Київ, 1970, № 5, с. 145.

Петър Динеков. – *Константинов, Г., Цв. Минков и Ст. Великов*, Български писатели. Биографии, библиография. С., 1961, с. 591–592.

[Петър Динеков]: In memoriam. – сп. "Читалище", СХХІІІ, 1992, № 3, с. 10.

Пехливанов, И., Ратник на челната отбрана [Петър Динеков]. - "Български писател", ІХ, № 12, 26 март 2003, с. 1,8.

Пиндиков, Ал., Попътни срещи (Докосвания, Из две литературни анкети, Дневникови записки, По пътя), С., 2005, с. 23, 106, 121, 131, 135, 187, 216, 235, 245, 248, 259, 291.

Поздравителен адрес до акад. Петър Динеков по случай неговата 80-годишнина. - сп. „Списание на БАН“, СІV, 1991, № 1, с. 82-83.

Поляков, М., П., Динеков. – Цена и пророчество бунта. О поезии 19 века. Проблемы поэтики и истории. М., 1975, с. 279, 282–284, 305–306.

Попиванов, Ив., Академик Петър Динеков на 60 години. Вдъхновен деец на социалистическата ни наука. – сп. „Български език и литература“, 13, 1970, № 5, с. 3–11.

Попиванов, Ив., Многогранни научнотворчески интереси. – *Попиванов, Ив.*, Ескизи и портрети. С., 1981, с. 97–115.

Попиванов, Ив., Вековни извори. – в. „Работническо дело“, бр. 5, 5 януари 1979.

Попиванов, Ив., Многогранни научно-творчески интереси. (Акад. Петър Динеков на 70 години). – сп. „Език и литература“, 35, 1980, № 4, с. 16–27. (Също в: *Попиванов, Ив.*, Ескизи и портрети. С., 1981, с. 97–115.)

Попиванов, Ив., Преподавател, учен и гражданин. Акад. П. Динеков на 70 години. – в. „Софийски университет“, 27. № 9, 26 ноември 1980, с. 2.

Попиванов, Ив., С жив поглед за историческите ценности. – в. „Софийски университет“, 24, № 2, 18 октомври 1975, с. 1–2.

Попиванов, Ив., Творческото вдъхновение на големия учен. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, № 3, с. 11-16.

Попов, Г., Петър Динеков. Присъствие завинаги. – сп. „София“, 1984, № 7, с. 36–37.

Предстоящи издания - П. Динеков, [Дневник – 1933 г.]. Откъс от тетрадка № 2 (1933 г.). - сп. „Библиотека“, № 3, С., 2011, с. 48-53

При акад. Петър Динеков. – в. „Софийска правда“, 25, № 144, 10 декември 1980, с. 4.

Продев, Ст., Две думи за Петър Динеков по случай юбилея му. – в. "Дума", I, № 244, 3 декември 1990, с. 5.

Продев, Ст., Сбогуване с онзи, който остава. – в. "Дума", III, № 46, 24 февруари 1992, с. 8.

Протохристова, К., Професор Петър Динеков: от академичната фигура към автентичното присъствие. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 73-89.

Протохристова, К., Петър Динеков в българската академична традиция. – сп. „Старобългарска литература“, № 43-44. С., 2010-2011, с. 5-15.

Проф. Петър Динеков на 50 години. – сп. „Септември“, 13, 1960, № 12, с. 181.

Радичков, Й., „Сърцето му бе пълно със синини...“ Петър Динеков беше незабравим човек и незаменим приятел. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 323-324.

Радичков, Й., Недоизказано за Динеков. – в. "Литературен форум", LII, № 9, 5-11 март 1997, с. 1.

Радичков, Й., Незабравим човек, незаменим приятел: Слово, произнесено на тържественото събрание в БАН, по повод 90-год. от рождението на Петър Динеков, 25 октомври 2000. - сп. "Архивен преглед", 2000, № 3-4, с. 76-77.

Радичков, Й., Сърцето му бе пълно със синини: Петър Динеков беше незабравим човек и незаменим приятел. - в. "Стандарт News", № 2824, 30 октомври 2000, с. 20.

Русинов, Р., Акад. Петър Динеков и българският език. (По случай 60-годишнината му). – сп. „Български език“, 20, 1970, № 6, с. 545–550.

Русинов, Р., Петър Динеков за отношението между книжовен език и език на художествената литература. – В: Художествена литература и художествен език. Материали за спецкурс. Велико Търново, 1978, с. 45–51.

С любов и преданост към литературата. – в. „Литературен фронт“, 16, № 44, 3 ноември 1960, с. 2.

Савова, Р., Петър Динеков и неговото родословие. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 9-12.

Сагаев, Ж., С възхищение и обич. Академик Петър Динеков на 60 г. – в. „Софийски университет“, 19, № 4, 5 декември 1970, с. 4.

СБП, До другаря Петър Динеков. – в. „Литературен фронт“, 16, № 44, 3 ноември 1960, с. 2.

Свиленов, Ат., Учителят. – в. „Литературен фронт“, № 47, 21 ноември 1985. с. 3.

Свиленов, Ат., С поглед към нови успехи. (Проф. Петър Динеков на 50 г.). – в. „Софийски университет“, 9, № 5–6, 6 декември 1960, с. 4.

Сиклунов, Н., Петър Динеков (какъвто малцина го познават): [Спомени]. – в. "Литературен вестник", XIV, № 3, 21-27 януари 2004, с. 2.

Сиклунов, Н., Следващия път ще говоря български: Една среща на Петър Динеков с папа Йоан-Павел II. - в. "Антени", XXV, 15 март 1995, с. 15.

Сиклунов, Н., Съученикът ми Петър Динеков. – в. "Литературен форум", XLVII, № 22, 3-9 юни 1992, с. 5.

Симова-Саву, Ж., Преподавателят Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 250-251.

Скръбна вест: Академик Петър Динеков. – сп. "Български фолклор", XVIII, 1992, № 1, с. 3.

Смоховска Петрова, В., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 306-307.

Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му. Редакционна колегия Ст. Бояджиева, Л. Грашева, К. Михайлова, Ст. Стойкова, К. Топалов, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, С., 2010, 397 с.

Станков, Р., Ценен извор за палеославистиката. – сп. "Paleobulgarica", XVIII, 1994, № 4, с. 125-126.

Станкова, Р. и др., Научна конференция в памет на акад. Петър Динеков. – сп. "Старобългарска литература", 32, 2001, с. 121-123.

Станчев, Кр., „Винаги сред младите“. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 153-161.

Станчев, Кр., Прекрасен учен и човек. – сп. „Читалище“, 110, 1980, № 9, с. 9–10.

Станчев, Кр., Академик Петър Динеков на 80 години. – сп. „Paleobulgarica“, XV, 1991, № 1, с. 3-5.

Стефанова, Н., „Диспути“ с проф. Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 100-102.

Стойкова, А., Акад. Петър Динеков - емблематична фигура в българската хуманитаристика. – сп. "Наука", XIX, 2009, № 4, с. 69-70.

Стойкова, А., Втори интердисциплинарен колегиум по стара българска литература и култура в памет на акад. Петър Динеков. – сп. "Paleobulgarica", XIX, 1995, № 1-2, с. 186-190.

Стойкова, Ст., Едно приятелство: Петър Динеков и Стойко Стойков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 13-26.

Стойкова, Ст., Записки за проф. П. Динеков. Страници от дневник. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 280-296.

Стойкова, Ст., Из спомените ми за Петър Динеков. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, №3, с. 44-54.

Стойкова, Ст., Л. Грашева, Д. Леков, М. Цанева, Научното дело на акад. Петър Динеков. – „Литературознание и фолклористика“. В чест на 70-год. на акад. П. Динеков. С., 1983, с. 5–34.

Стойкова, Ст., Послеслов. - *Динеков, П.*, Размисли върху българската литература и култура, [Сб. статии], С., 2001, с. 297-299.

Стойкова, Ст., Призвание. Акад. Петър Динеков на 75 години. – сп. „Художествена самодейност“, 1986, № 1, с. 40–41.

Таринска, Ст., Академик Петър Динеков на 60 години. – сп. „Септември“, 23, 1970, № 11, с. 242–251.

Тахиаос, Антониос-Емилиос, Незабравимият Петър Динеков - един благороден и знаменит учен. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 128-130.

Тенев, Л., Изказване на паметна вечер за академик Петър Динеков. 16 октомври 1992 г. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 302-304.

Тодоров, В., Именит книжовник, сладкодумен събеседник. Среци с акад. Петър Динеков. – в. „Димитровградска правда“, № 52, 25 декември 1986.

Томова, Ел., Академик Петър Динеков (17.X.1910-22.11.1992). – сп. "Съпоставително езикознание", XVIII, 1993, № 1, с. 156-160.

Томова, Ел., Академик Петър Динеков (17.X.1910-22.II.1992). – сп. "Български език", XLII, 1992, № 4, с. 349-355.

Томова, Ел., Старобългаристичен колегиум в памет на Петър Динеков. – сп. "Език и литература", XLIX, 1994, № 5, с. 127-129.

Томова, Ел., Трети интердисциплинарен колегиум по стара българска литература и култура в памет на Петър Динеков. – сп. "Език и литература", L, 1995, № 5-6, с. 177-180.

Топалов, К., Петър Динеков – човекът, ученият и учителят. – „Лъчи“, Приложение на в. „Софийска правда“, № 31, 29 юли 1983.

Топалов, К., Нашият учител - мярката за нещата. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 142-152.

Топалов, К., Нашият учител Петър Динеков. – *Топалов, К.*, Възрожденци: Ч. 2, С., 1990, с. 200-209.

Топалов, К., Нашият учител. Петър Динеков на 75 години. – сп. „Септември“, 1985, № 10, с. 238–245.

Топалов, К., Светът беше в него. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, № 3, с. 69-72.

Тотев, П., „Да не се абсолютизира!“ - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 131-135.

Тотев, П., Да не се абсолютизира! 15 г. от смъртта на акад. Петър Динеков. – в. "Словото днес", XIII, № 7, 22 февруари 2007, с. 5.

Тотев, П., Едно драгоценно присъствие. Петър Динеков на 60 г. – в. „Кооперативно село“, 20, № 254, 29 октомври 1970, с. 4.

Трайкова, Н., На учителя - с обич: По повод на 80-год. на акад. Петър Динеков. – в. "Земеделско знаме", LXXXVIII, № 22, 27 октомври 1990, с. 2.

Трифонов, Р., Петър Динеков на 70 години. – в. „Труд“, 35, № 213, 30 октомври 1980.

Трифонов, Р., Петър Динеков разказва за своя свят: In memoriam. – в. "Дума", III, № 50, 28 февруари 1992, с. 7.

Тъпкова-Заимова, В. и др., Петър Динеков в Пловдивския колеж на асопционистите. – сп. "Литературна мисъл", XL, 2002, № 1, с. 189-194.

Увалиев, П., Не сме балкански джуджета [За духовните уроци на П. Динеков]. – в. "Отечествен вестник", XLIX, № 13890, 12 март 1992, с. 4.

Указ № 1110 на Държавния съвет на НР България за присъждане звание „Народен деятел на културата“ на П. Динеков по случай 24 май, деня на българската просвета и култура и на славянската писменост. – в. „Държавен вестник“, № 44, 6 юни 1972, с. 1.

Указ № 1668 от 14 окт. 1970 г. за награждаване на акад. Петър Николов Динеков по случай 60-годишнината от рождението му и за неговата дългогодишна научноизследователска и преподавателска дейност с орден „Народна република България“, I степен. – в. „Държавен вестник“, № 86, 30 октомври 1970, с. 1.

Указ № 2226 на Държавния съвет на Народна република България от 29 октомври 1980 г. за удостояване на акад. Петър Николов Динеков със звание „Герой на социалистическия труд“. – в. „Държавен вестник“, № 87, 11 ноември 1980, с. 1074. (Също в: в. „Работническо дело“, 54, № 304, 30 октомври 1980, с. 3; в. „Земеделско знаме“, 77, № 257, 30 октомври 1980, с. 3.)

Ученият и неговите ученици. (Интервю на С. Лазарова с акад. Д. С. Лихачов). – в. „Антени“, 10, № 41, 8 октомври 1980.

Факултет по славянски филологии. – Софийски университет „Кл. Охридски“. 9. IX. 1944–9. IX. 1974. С., 1974, с. 107–133.

Хаджикосев, С., Необичайни спомени. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, № 3, с. 59-64.

Холевич, Й., „Любен Каравелов“ № 11. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, № 3, с. 65-68.

Холевич, Й., Кръжокът на Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 162-165.

Холевич, Й., Петър Динеков. По случай 75 години от рождението му. – сп. „Литературна мисъл“, 1985, № 10, с. 91–94.

Холевич, Й., „Учебникът“: Български фолклор [на П. Динеков], 1959, част I. – сп. "Българска реч", VI, 2000, № 3-4, с. 39-41, (Същото вж. във В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 17-20.)

Хронкова, Д., Шепя спомени от пражки и софийски срещи. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 106 -111.

Цанева, М., Културата като „противоотрова“. Едно писмо на проф. Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 96-99.

Цанева, М., Културата като „противоотрова“: Едно писмо на проф. Петър Динеков. – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, № 3, с. 55-58.

Цанков, Ст., Отчет от проректора за учебната 1940/1941 г. - сп. „Годишник на СУ. Официален отдел“, 1940–1941, 1942, с. 92.

Цанкова, И., Непослушният учен: Повече от 20 години акад. Петър Динеков и сестра му Гена държат в дома си под ключ една тежка тайна. - сп. "Тема", VI, 2006, № 51, с. 66-67.

Цветков, Ив., Гласовете им чувам, (Спомени за български творци, вкл. и за П. Динеков.). – "Български писател", V, № 15, 21 апр. 1998, с. 2.

Цветкова, Л., За ученическите години на Петър Динеков. – сп. "Родна реч", ХLI, 1997, № 5, с. 37-39.

Цолова, П., Академик Динеков с наградата „София“. – в. "Отечествен вестник", XLVIII, № 13687, 23 май 1991, с. 1.

Цолова, П., Академикът не иска шум за юбилея си. - в. "Отечествен вестник", XLVII, № 13544, 28 октомври 1990, с. 6.

Чайка, Х., Професор Петър Динеков - голям учен и прекрасен човек. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 103-105.

Човекът епоха: 90 години от рождението на големия учен. - в. "Дума", XI, № 249, 25 октомври 2000, с. 8.

Чолаков, З., Европейецът – сп. "Език и литература", XLVII, 1992, № 3, с. 73-74.

Чолаков, З., Финес, толерантност, ведро чувство за живота. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 179-181.

Чолов, П., Динеков, Петър. – *Чолов, П.*, Български историци. Биографично-библиографски справочник. С., 1984, с. 149–150. (Второ преработено и допълнено издание. С., 1999, с. 103; Трето преработено и допълнено издание. С., 2010, с. 110-111.)

Шват-Гълъбова, Гр., Кратък спомен за Петър Динеков и тринадесетте тома „Българско народно творчество“. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 196-197.

Шулчевски, М., Сънародник хонорис кауза. – сп. „Наша родина“, 1979, № 5, с. 9–10.

Шумада, Н., Спомени за Петър Динеков. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 121-127.

Янакиева, Т. и Р. Колева, Личната библиотека на академик Петър Динеков: Книги с дарствени надписи. - В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство, С., 2001, с. 44-48.

Янакиева, Т., Акад. Петър Динеков и книгата. – сп. "Българска книга", I, 1992, № 12, с. 58-62.

Янакиева, Т., Петър Динеков – Биобиблиография. С., БАН, 1982, 289 с.

Янакиева, Т., Публикации за акад. Петър Динеков, 1990-2000. - Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 329-340.

Янакиева, Т., Библиография на трудовете на академик Петър Динеков: 1980-1989. - сп. "Старобългарска литература", 25-26, 1991, с. 4-21.

Янев, С., [За П. Динеков]. (Петър Динеков на 80 години). – в. "Литературен форум", XLVI, № 48, 29 ноември 1990, с. 2.

НА ЛАТИНИЦА

[*Baczewska, A.*], Profesor Dinekow nie żyje. - в. „Życie Warszawy“, 1992, № 49, p. 7.

Chajka, H., Petyr Dinekow jako badacz folkloru, Bulgarzy na Uniwersytecie Jagiellonskim w okresie międzywojennym. Pod red. J. Ruska i W. Stępnia-Minczewej. Kraków, 2002, p. 91-97. - (Prace Instytutu Filologii Słowiańskiej; 21)

Dąbek-Wirgowa, T., Życ dzisiaj to czuć się winnym... - сп. „Literatura na Świecie“, 1993, № 9, p. 103-106.

Dąbek-Wirgowa, T., Piotr Dinekow. (W siedemdziesiątą rocznicę urodzin). – сп. „Pamiętnik słowiański“, 30, 1980 (1981), p. 185-188.

Darvas, S., Kulturfront – Bolgar irovendegeink a Balatonal (Български писатели – гости на Балатон – Портретни рисунки с текст за П. Динеков и Ал. Муратов). – в. „Ludas Matyi“, IX, № 36, Budapesti, 3 szeptember 1953, s. 3.

Dorovský, Iv., Dinekov, Petăr Nikolov. – In: Slovník spisovatele Bulharskú, Praha, 1978, p. 159–160.

Ĝuĝew, St., Akad. Petro Dinekov – verkisto, sciencisto, mondengvano. – в. „Bulgara Esperantisto“, 49, 1980, № 12, p. 6–7.

Jm., Piotr Dinekow. – сп. „Nowe książki“, № 17, Warszawa, 15IX.1977 (Брой посветен на на проф. П. Динеков с негов портрет на първата корица и биографична статия за него на последната корица).

Juda, C., Kultura i literatura w pracach bułgarskiego literaturoznawcy Petyra Dinekowa, Bułgarzy na Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie międzywojennym. Pod red. J. Ruska i W. Stępnia-Minczewej. Kraków, 2002, p. 85-89. - (Prace Instytutu Filologii Słowiańskiej; 21).

Kulman, D., Dinekov, Petur, Starobułgarski stranici. Antologija. Sofija, 1966, 508 s. – Besprechung ans Sudost-Forschungen. Band 27, s. 522-524.

Magnuszewski, J., Petyr Dinekow (1910-1992). – сп. „Pamiętnik Słowiański“, t. 42, 1994, p. 153-157.

Magnuszewski, J., Piotr Dinekow. – „Nowe książki“, Warszawa, 1977, № 17, p. 98.

Magnuszewski, J., Stowo wstępne. – In: Dinekow, P., O bułgarskiej literaturze, folklorze i związkach z Polską, Warszawa, 1977, p. 5–17.

Nagroda SEC. – „Twórczość“, 37, 1978, № 9, p. 157.

Naumow Al., Pożegnanie profesora Dinekowa. - сп. „Ruch Literacki“, 1993, № 1-2, p. 186-187.

Naumow, Al., Dinekow, Georgijew i Kujew a stara literatura Bułgarska, Bułgarzy na Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie międzywojennym. Pod red. J. Ruska i W. Stępnia-Minczewej. Kraków, 2002, p. 25-29. - (Prace Instytutu Filologii Słowiańskiej; 21).

Petyr Dinekow (Sofia) – Niegdys w Warszawie. – в. „Prze kroj“, № 1587, Krakow, 7 wrzesnia 1875, p. 8.

Petkanova, D., Dinekof, Petar. – In: Enzyklopädie des Märchens. Bd. 3. Lfg, 2/3. Berlin, New York, 1980, p. 674.

Piotr Dinekow. – „Zycie literackie“, 10, № 51, 18 grudnia 1960, p. 11.

Schmaus, Al., Bulgarische Volksdichtung. Jordan Ivanov: Bulgarskite narodni pesni. Sofija (BAN), 1959q 310 s. – P. Dinekov, Bulgarski folklor. Cast purva. Sofija, 1959, 586 s. – Die Welt der Slaven. Vierteljahrsschrift für Slavistik, Jahrgang VII, Heft 3. Wiesbaden, Dezember 1962, s. 334-336.

Sendek, R., Profesor Kujo Kujew oczyma Petyra Dinekowa, Bułgarzy na Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie międzywojennym. Pod red. J. Ruska i W. Stępnia-Minczewej. Kraków, 2002, p. 39-46. - (Prace Instytutu Filologii Słowiańskiej; 21).

Simiczijew, K., 60-lecie urodzin akademika bułgarskiego Petra Dinekowa. – „Lud“, 55, 1971, p. 336–337.

Sypniewska, B., Uniwersytet Warszawski [R. J. Awaniesow, H. H. Bielfeldt, P. Dinekow, Z. Folejewski]. – „Biuletyn Historyków Literatur Zachodnio-Stowiańskich“ (Polska Akad. Nauk), 7, 1974, p. 139–141.

Topalov, K., Z Polska w serzu. – “Przegląd Tygodniowy”, № 34, 19.VIII.1984.

Tchalakov, B., Un éminent historien de la littérature. L’académicien P. Dinekov lauréat du Prix Cyrille et Méthode. – B. „Nouvelles de Sofia“, 3, № 23, 4 juin 1980, p. 4.

КРАТКА БИБЛИОГРАФИЯ
НА ТРУДОВЕТЕ НА АКАДЕМИК ПЕТЪР НИКОЛОВ
ДИНЕКОВ ПО КИРИЛОМЕТОДИЕВИСТИКА

ИЗСЛЕДВАНИЯ ОТ ОБЩ ХАРАКТЕР

Български фолклор. Ч. I. С., 1959, 586 с. (второ издание, С., 1972, 588 с. и трето издание, С., 1980, 607 с.)

В живота и литературата. С., 1982, 295 с.

Дело Кирилла и Мефодия и българска култура, С., „София-прес“, 1981, 84 с. (Същият очерк и на френски, английски, испански и немски език.)

Из историята на българската литература. С., 1969, 358 с. (Рецензии от *Ат. Славов*, Единадесет века българско словесно изкуство.- в. «Народна култура», г. 14, № 2, С., 10 януари 1970 г., с. 3; *С. Хаджикосев*, Към изворите на българската литература – с ерудиция и любов. - сп. «Пламяк», г. 14, С., 1970, бр. 16 и *Н. Пантелева*. - сп. «Родна реч», г. 14, С., 1970, № 5, с. 47.)

Историческа съдба и съвременност. С., 1972, 350 с. (Рецензии от *З. Чолаков*. - сп. „Литературна мисъл“, г. 16, С., 1972, № 6, с. 138-140; *Д. Кирков*, През миналото към съвременността. - сп. „Септември“, г. 26, С., 1973, № 5, с. 237-240; *К. Любомиров*, За съвременния смисъл на историческата съдба. - сп. „Пламяк“, г. 17, С., 1973, № 4, с. 79-81; *С. Хаджикосев*, С ерудицията на литературен историк и критик. - в. „Литературен фронт“, г. 29, С., № 28, 12 юли 1973 и *Е. Прохаскова*, Живот

и литературна действителност. - в. „Народна култура”, г. 17, С., № 36, 1 септември 1973, с. 7.)

Литература и култура. С., 1982, 419 с. (Рецензии от *К. Митова*, Актуалност, последователност, присъствие. - в. „Пулс“, № 26, С., 28 юни 1982 г.; *Ив. Балабанов*, Съвременен исторически подход към литературата и културата. - в. „Народна култура“, № 26, С., 1 юли 1982 г., с. 7; *М. Василев*, Ярък историк на културата. - в. „Отечествен фронт“, № 11442, С., 13 септември 1982 г.)

Литературни въпроси. С., 1963, 382 с. (Рецензии от *Хр. Дудевски*, Проблеми, анализ, решения - в. „Литературни новини”, г. 2, № 52, 24 април 1963 г., с. 6 и *Хр. Йорданов*, Ценни студии по проблеми на българската литература. - сп. „Ново време”, г. 39, № 8, С., 1963, с. 120-122.)

По следите на българската литература и наука. С., 1988, 293 с. (Рецензии от *Ил. Пехливанов*, Съзнание за приемственост. - сп. „Родолюбие“, № 8, С., 1988, с. 45-47; *Н. Тепелиев*, За създателите на българската литература и наука. - в. „Пулс“, № 35, С., 30 август 1988 г., с. 4; *Л. Захариев*, Интимни страници за науката. - в. „АБВ“, № 30, С., 26 юли 1988 г., с. 4; *Ст. Илиев*, Строители на българската наука. - в. „Литературен фронт“, № 31, С., 28 юли 1988 г., с. 2.)

Похвала на старата българска литература. С., 1979, 496 с. (второ издание) С., 1988, 517 с. (Рецензии от *Тр. Банков*, С любов към старобългарската литература. - сп. „Читалище“, С., 1980, № 4, с. 25-26; *В. Караджова*. - сп. „Проблеми на културата“, С., 1980, № 4, с. 96-99; *Л. Грашева*. - сп. „Обзор“, С., 1980, № 53, с. 115-117; *Г. Данчев*. - сп. „Старобългарска литература“, 9, С., 1981, с. 122-125.)

При изворите на българската култура. С., 1977, 307 с. (Рецензии от *Л. Грашева*, Изворите на българската култура и някои въпроси на

литературната история. – в. „Литературен фронт“, г. 33, № 42, С., 20 октомври 1977, с. 2; *Ст. Коларов*, С патриотично вълнение. – сп. „Славяни“, г. 34, № 4, С., 1978, с. 41; *Л. Парпулова*, Размисли за съдбата на българската култура. – сп. „Септември“, г. 31, № 5, С., 1978, с. 247-250; *Ив. Попиванов*, Вековни извори. – в. „Работническо дело“, г. 53, № 5, С., 5 януари 1979, с. 4; *Е. Томова*, „П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977“. – сп. „Литературна мисъл“, г. 23, № 1, С., 1979, с. 171-174.)

Проблеми на старата българска литература. С., 1989, 438 с.

Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, 299 с. (С предговор на Св. Николова и последслов на Ст. Стойкова.) (Рецензия „За българската литература с академична задълбоченост. – сп. „Читалище“, г. СХХХІІІ, № 1-2, 2002, с. 18.)

Славянский просветитель Мефодий. С., (София-пресс), 1985, 56 с. (Също на английски, италиански, испански, немски и френски език). (Рецензия от *О. Груева*, Новая книга агентства София Пресс. – в. „Софийские новости“, № 10, С., 6 март 1985.

Стара българска литература. Втора част. С., 1953, 206 с.

Стара българска литература. Кратък курс. Първа част. С., 1950, 231 с.

Ученики Кирила и Мефодия в Болгарии. Доклад на Втория международен конгрес по българистика. С., София прес, 1986, 24 с. (Същият очерк вж. и в *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 210-226.) (Също на английски, испански, немски и френски език).

НА КИРИЛИЦА

Акад. Д. С. Лихачов – световно известен учен. - в. „Литературен фронт“, г. 35, № 21, С., 24 май 1979, с. 8.

Академик Александър Теодоров-Балан и българската литература. - в. „Литературен фронт“, г. 10, № 44, С., 4 ноември 1954, с. 2-3. (Кратки резюмета на статията за годишнината на акад. Балан дават и вестниците „Отечествен фронт“, г. 11, № 3159, 28 октомври 1954, с. 3, „Труд“, г. 9, № 256, 28 октомври 1954, с. 3 и „Народна армия“, г. 11, № 1907, 28 октомври 1954, с. 3. Разширена тази статия е отпечатана и в Сборник в чест на акад. Александър Теодоров-Балан по случай 95-ата му годишнина. С., 1958, с. 31-37 и впоследствие в *П. Динеков*, Писатели и творби. С., 1958, с. 322-331.)

Академик Емил Георгиев. - сп. „Старобългарска литература“, С., 1982, № 12, с. 121-122 (Без автор-редакционна).

Академик Иван Дуйчев. - сп. „Старобългарска литература“, № 19, С., 1986, с. 126.

Ал. Теодоров-Балан – първият ректор на СУ. – сп. „Съпоставително езикознание“, С., 1981, № 1, с. 66-76. (Същата статия вж. в *Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 330-342.)

Александър Теодоров-Балан навлиза в стотната година. - в. «Литературен фронт», г. 14, № 43, С., 23 октомври 1958, с. 2.

Александър Теодоров-Балан. - сп. «Септември», г. 12, № 4, С. 1959, с. 119-126 (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Литературни въпроси, С., 1963, с. 315-329. Вж. и *P. Dinekow*, Bulharsky vedec Alexander Teodorov-Balan vstupuje do sveho steho roku. – Bulharsko ve vystavbe, 8, 1959, № 1, s. 11, *P. Dinekow*, Stuletni professor. – Bulgaria kraj i ludzie, 1959, № 1, s. 11.)

Антология на старата българска книжнина. (Рецензия на „Ив. Дуйчев, Из старата българска книжнина. Кн. I. Книжовни и исторически

паметници от първото българско царство.“ С., 1940, 236 с.) - сп. „Златорог”, г. 2, 1940, № 6, с. 300-302.

Бележита творба на старобългарската литература. „Шестоднева“ на Йоан Екзарх за първи път на новобългарски. – в. „Работническо дело“, № 141, С., 21 май 1982, с. 5.

Бележки върху периодизацията на българската литература до Освобождението. - Известия на Института за българска литература, С., 1956, кн. 4, с. 3-50.

Благодатна почва. (Разговор за т. I на Кирило-Методиевската енциклопедия.) - в. „Антени“, № 83, 27 март 1985.

Богомилски легенди в нашата съвременна литература. - в. „Литературен глас”, г. V, № 184, 5 март 1933, с. 5-6.

Болгарская апокрифическая летопись (Из истории жанров в староболгарской литературе). - Проблемы изучения культ. наследия. Сборник в честь акад. Д. С. Лихачева. Москва, 1985, с. 121-126 (Същата статия вж. в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 90-96 и в *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 240-247).

Болгарско-русские литературные паралели в период Средновековья. – сп. „Болгарская русистика“, 1976, № 2, с. 3-5 (Същата статия в превод на българския език вж и в *П. Динеков*, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 46-53 и *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 353-365 и второ издание, С., 1988, с. 369-381.)

Боян Пенев. (По случай 40 години от смъртта му). – в. „Литературен фронт“, г. 23, № 26, С., 22 юни 1967, с. 2. (Същата статия вж. и в *Между свои и чужди*. С., 1969, с. 95-101.)

Боян Пенев – ученият и човекът. - в. „Народна култура“, № 17, С., 23 април 1982, с. 8.

Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура. – сп. „Списание на БАН“, С., 1981, № 4, с. 5-42.

Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура. - Първи международен конгрес по българистика. София, 23 май – 3 юни 1981. Пленарни доклади. С., 1982, с. 174-190.

Българската култура през XV-XVII в. (Обща характеристика). - Търновската книжовна школа. Т. 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. Втори международен симпозиум, Велико Търново, 20-23 май 1976 г. С., 1980, с. 26-36.

Българската литература през XI-XII в. История на българската литература. 1 Старобългарска литература. Под редакцията на В. Велчев, Е. Георгиев, Петър Динеков (отговорен редактор). С., 1963, с. 380-387.

Българската литература през IX и X в. – сп. „Списание на БАН“, г. 25, № 5, С., 1980, с. 40-49.

Български фолклор. Ч. I. С., 1959, 586 с. (второ издание, С., 1972, 588 с. и трето издание, С., 1980, 607 с.)

Българските преводи на „Слово о полку Игореве. - П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 247-253.

Българското ръкописно наследство през XV-XVIII в. и някои проблеми на историята на литературата и културата. - П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 176-184.

В авангарда на науката. На границата на две десетилетия (Изказване на П. Динеков за успехите на литературната медиевистика и за личните му творчески планове.). - в. „Плиска, Мадара, Преслав“, № 5, 28 декември 1979, с. 1, 5.

Важна научна проява. Продължава симпозиумът в Регенсбург, посветен на 1100-год. от смъртта на Методий (Интервю на Р. Велев.). - в. „Работническо дело“, № 110, С., 20 април 1985.

Велик български и славянски просветител. (Климент Охридски.) - в. „Народна младеж“, г. 22, № 290, С., 9 декември 1966, с. 2.

Велик подвиг. (1100 години от рождението на константин-Кирил Философ.) - сп. „Славяни“, г. 25, С., 1969, № 2, с. 2-3.

Велика годишнина на българската литература. (1100 години от създаването на славянската писменост.) - в. „Литературен фронт“, г. 25, С., 22 май 1969, № 4, с. 1-2.

Великият ден на Кирил и Методий. Ден на българската бъднина. - в. „Труд“, № 116, 24 май 1986.

Внушително дело на нашата наука. Предстои излизането на първи том на Кирило-Методиевската енциклопедия. - в. „АБВ“, № 21, С., 24 май 1983, с. 2.

Въпросът за началото на българската литература. - в. „Литературен фронт“, г. 16, № 21, С., 26 май 1960, с. 1-2. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Литературни въпроси, с. 9-25.)

Гениални творци. (Кирил и Методий) - в. „Литературен фронт“ г. 16, № 20, С., 19 май 1970, с. 1-2.

Георги Цанев на осемдесет години. - *П. Динеков*, В живота и литературата. С., 1982, с. 260-266.

Голямата традиция. Пред 1100 год. От смъртта на великия Методий. - в. „Народна култура“, № 7, С., 15 февруари 1985, с. 1.

Д. С. Лихачов, Големият свят на руската литература. Съставител, редактор и предговор *П. Динеков*. С., 1976, 672 с.

Д. С. Лихачов, Избрани творби в 3 т. (рецензия). - „Книгосвят“, № 9, С., 1989, с. 148-152.

Дамаскините и езикът на българската възрожденска литература. - сп. „Български език”, г. 21, № 2-3, С., 1971, с. 205-207. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, При изворите на българската култура, с. 69-72.)

Два аспекта на хуманизма в българската литература. - Известия на Института за литература, т. 21, С., 1972, с. 9-21. (Същата статия вж. в *П. Динеков*, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 126-142, в *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 445-463 и със съкращения - Deux aspects de l'humanisme dans la literature bulgare. - Actes du Deuxieme congress international des etudes du sud-est europeen. Vol. IV. Athenes, 1978, 443-450.)

Двама в една бразда. Изказване за Методий. - в. „Антени“, № 16, 16 април 1986, с. 12.

Дело Константина-Кирилла Философа и его брата Мефодия (съвместно с Д. Лихачов). - Жития Кирилла и Мефодия. М., 1986, с. 6-11 (публикувана и на английски език).

Дело непреходно, общославянско (Интервю на В. Костадинов.). - в. „Пиринско дело“, № 42, Благоевград, 20 февруари 1985.

Делото на Кирил и Методий и развитието на старата българска литература. - сп. „Литературна мисъл”, г. 7, № 3, С., 1963, с. 45-58. (Същото в „Делото на Кирил и Методий и развоят на старата българска литература“ (публ. с леко променено заглавие) и в Хиляда и сто години славянска писменост (863-1963). Сборник в чест на Кирил и Методий. С., 1963, с. 5-19, Тържествена сесия за 1100 годишнината на славянската писменост (863-1963). Доклади и материали. С., 1965, с. 103-118, Из историята на българската литература. С., 1969, с. 37-57, *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 87-108 и във второто издание от 1988 г. с. 90-112.)

Делото на Кирил и Методий и славянството. - в. "Жар", бр. 9. С., 22 май 1945.

Делото на Константин-Кирил Философ. Година на световна прослава – 1969. Сборник. Редакционна колегия Д. Ангелов, Ас. Василиев, Ем. Георгиев, П. Динеков, Ив. Дуйчев. С., 1972, с. 62-79. (Същата статия вж. и в П. Динеков, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 20-38 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 68-89).

Делото на Методий. - Кирило-Методиевски студии, № 4, С., 1987, с. 7-11.

Делото на свети Климент Охридски. - в. „Млада българка”, г. 4, 1943, бр. 3-4 и 7-8.

Димитър Тилков – за учения и приятеля. – сп. „Съпоставително езикознание“, № 1, С., 1985, с. 46-51. (Същата статия вж. и в П. Динеков, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 275-283.)

Дмитрий Лихачов и новите пътища в литературознанието. - сп. „Литературна мисъл”, г. 20, 1976, № 8, с. 9-18.

Евтимий Търновски. - История на българската литература. 1 Старобългарска литература. Под редакцията на В. Велчев, Е. Георгиев, Петър Динеков (отговорен редактор). С., 1963, с. 285-306.

Един хуманист от 9 век. (Константин-Кирил Философ.) - сп. „Читалище”, г. 48, С., 1969, № 1, с. 10-12.

Една бележита 95-годишнина. (За акад. Ал. Теодоров-Балан.) - сп. „Септември”, г. 7, С., 1954, № 11, с. 168-170.

За моя приятел проф. Ал. Бурмов. - П. Динеков, Литература и култура. С., 1982, с. 365-378.

За периодизацията на българската литература до Освобождението. - П. Динеков, Писатели и творби. С., 1958, с. 349-412.

Забележителен български учен. 100 г. от рождението на проф. Йордан Иванов. - в. „Звезда”, Кюстендил, г. 14, № 1, 6 януари 1972, с. 4.

Заклучителни думи. - «Константин Кирил-Философ». Доклади от симпозиума, посветен на 1100-годишнината от смъртта му. С., 1971, с. 371-372.

Значение Изборника Симеона – Светослава 1073 г. в развитието на българската култура. - Изборник Светослава 1073 г. Москва, 1977, с. 272-279.

Зората на българската книжнина. - в. „Работническо дело”, г. 33, № 18, С., 18 януари 1959, с. 4.

Из историята на българския книжовен език през XVIII-XIX век. - П. Динеков, Размисли върху българската литература и култура, с. 217-226.

Из словото пред гроба на Кирил. – в. „За буквите. Кирило-Методиевски вестник“. С., 8 декември 1979, с. 12. (Същото слово вж. и в сп. „Славяни“, № 5, С., 1980, с. 6-7.

Из солунските села. Запазени следи от езика на св. Кирил и св. Методий. - в. „Зора”. С., 17 септември 1943.

Из старата българска литература. Антология. (Библиотека за ученика) Под редакцията и с предговор от П. Динеков., С., 1968, 236 с. (2 издание, 1969; 3 издание, 1970; 4 издание, 1971; 5 издание, 1972; 6 издание, 1974; 7 издание, 1975; 8 издание, 1977; 9 издание, 1982; 10 издание, 1988).

Избрани произведения на акад. Д. С. Лихачов. – сп. „Старобългаристика“, № 4, С., 1988, с. 115-118.

Избрани страници за едно велико дело. (предговор) - Кирило-Методиевски страници. С., 1983, с. 10-12. (Същата статия вж. и във в. „АБВ“, № 8, С., 21 февруари 1984, с. 1, 9.)

Изказване на П. Динеков по доклада на проф. Дж. Радойчич и отговор на П. Динеков по изказванията върху неговия доклад. - сп. «Славянска филология», т. 8, С., 1966, с. 51 и 70.

Изказване на П. Динеков по доклада на проф. К. Пенушлиски. - сп. «Славянска филология», т. 9, С., 1968, с. 108.

Изследовател на старобългарската литература. Проф. К. Куев на 70 години - в. „Отечествен фронт“, г. 37, № 1719. С., 4 декември 1979, с. 2.

Именитият столетник (Александър Теодоров-Балан). - в. «Литературен фронт», г. 15, № 7, С., 19 февруари 1959, с. 2.

Й. Иванов. Старобългарски разкази. Текстове, новобългарски превод и бележки. С., 1935, VI, 322 с. (рецензия) - в. “Литературен глас”, г. VIII, № 298, 12 януари 1936, с. 3-4.

Йордан Иванов историк на българската литература. - Известия на Института за българска литература, С., 1958, кн. 6, с. 5-19. (Същата статия вж. и в П. Динеков, Писатели и творби. С., 1958, с. 332-348; като встъпителна статия в Кр. Гечева, Йордан Иванов. Биобиблиография. С., 1974, с. 5-24 и в П. Динеков, Похвала на старата българска литература (първо издание) С., 1979, с. 410-427, (второ издание). С., 1988, с. 428-445.)

Йордан Иванов. - «Бележити българи». Т. VI. С., 1978, с. 659-666.

Искрен и предан приятел (Акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов на 70 години). - сп. „Българо-съветска дружба”, 1976, № 11, с. 4-5.

Историческата мисия на старобългарската литература. - сп. „Старобългарска литература“, кн. 2, С., 1977, с. 5-19 (Същата статия вж. в П. Динеков, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 5-24 и в П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 147-168.)

Историческая миссия древноболгарской литературы. - Константин Кирил Философ. Материали от научните конференции по случай 1150 г. от рождението му. С., 1981, с. 59-72.

Историческото развитие на българската литература и нашето национално възпитание, в *П. Динеков*, Историческа съдба и съвременност, с. 330-345.

История на българската литература. 1 Старобългарска литература. Под редакцията на В. Велчев, Е. Георгиев, Петър Динеков (отговорен редактор). С., 1963, 454 с. (с. 13-22, 419-424.)

История на преводната литература в България. - *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 277-279.

Как възниква старобългарската литература. - *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 43-52.

Киев и Киевска Русия в българската литература. - сп. „Славянска филология“, т. 18, С., 1983, с. 15-26. (Същата статия вж. в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 69-83 и в *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 310-326.)

Кирил и Методий. – Творци на българската литература. Т. I, С., 1980, с. 9-26.

Кирил и Методий – наши съвременници. От легендата към истината. - в. „Литературен фронт“, г. 32, № 21, 20 май 1976, с. 1, 4. (Същата и в сп. „Славяни“, 1978 г., № 5, с. 1-2)

Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I – А-З. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Св. Николова. С., 1985, 740 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II – И-О. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. С., 1995, 911 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. III – П-С. Главен редактор Л. Грашева. Редактори Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст.

Кожухаров, Св. Николова, А. Стойкова. С., 2003, 794 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. IV – Т-Я. Главен редактор Л. Грашева. Редактори Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, А. Стойкова. С., 2003, 750 с.

Кирило-Методиевски страници. Алманах. Съст. Л. Грашева, Св. Николова, Ил. Пехливанов. Под общата редакция на акад. П. Динеков. С., 1983, 384 с.

Кирило-Методиевски студии. Т. 1-9. Главен редактор П. Динеков. С., 1984-1994.

Кирило-Методиевски център. - сп. „Българо-съветска дружба“, С., 1984, № 5, с. 15.

Кирило-Методиевският научен център в София. - Кирило-Методиевски студии, № 1, С., 1984, с. 5-8.

Кл. Иванова, Климент Охридски. Библиография (1878-1944). Редакция П. Динеков, Ем. Събева. С., 1966, 59 с.

Климент Охридски в развитието на българската литература. - Климент Охридски (916-1966). Сборник статии по случай 1050 годишнината от смъртта му. С., 1969, с. 25-37. (Същата статия вж. в Историята на българската литература. С., 1978, с. 109-127, в П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979 г., с. 109-127 и второ издание, С., 1988, с. 113-133, и в Климент Охридски в развитието на българската литература. - Кирило-Методиевски страници. С., 1983, с. 203-210.)

Книгата – възплъщение на словото (Рецензия на книгата на А. Джурова „Хиляда години българска ръкописна книга. Орнамент и миниатюра“). - в. „Литературен фронт“, № 9, С., 3 март 1983, с. 2.

Книжовни средища в средновековна България. - сп. „Исторически преглед”, г. 3, 1947, кн. 4-5, с. 407-427 (Същата статия вж. в *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 377-409 и *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 394-427.)

Кои са били учениците на Кирил и Методий. - Кирило-Методиевски студии. № 8. С., 1991, с. 5-10. (същата статия вж. в *П. Динеков*, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 126-134.

Конгресът на славистите – научно събитие с международно значение. - в. «Работническо дело», г. 37, № 139, С., 19 май 1963, с. 3.

Културно-историческото значение на Симеоновия сборник. - Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Т. I. Изследвания и текст. С., 1991, с. 9-17.

Към демократизация на изобразителния стил в старата българска литература в *П. Динеков*, Литературни въпроси, с. 76-88.

Литературният живот през XIII в. - История на българската литература. 1 Старобългарска литература. Под редакцията на В. Велчев, Е. Георгиев, Петър Динеков (отговорен редактор). С., 1963, с. 254-266.

Литературно-историческите изследвания на Юрдан Трифонов в *П. Динеков*, Литературни въпроси, с. 303-347.

Литературното дело на Климент Охридски. - в. „Литературен фронт”, г. 22, № 50, С., 8 декември 1966, с. 1-2.

Личността на Евтимий Търновски. - сп. „Старобългарска литература“, г. 7, С., 1980, с. 3-21. (Същата статия вж и в *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 53-80.)

Личността на Кирил Философ. - Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100 годишнината от смъртта му. С., 1969, с. 17-30.

Личността на Кирил Философ. - сп. «Септември», г. 22, С., 1969, № 4, с. 135-150.

Личността на първоучителя Методий. - сп. „Старобългарска литература“, № 17, С., 1985, с. 3-29 (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Последите на българската литература и наука. С., 1988, с. 17-53 и *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 166-209).

Личността на първоучителя. - в. „Студентска трибуна“, № 28, С., 2 април 1985.

Личността на учения (Акад. Д. Лихачов на 80 години). - сп. „Литературна мисъл“, С., 1986, № 10, с. 5-8. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 281-288.

Личность Константина Кирилла Философа. - сп. „Обзор“, С., 1982, № 56, с. 61-68.

Личность славянского просветителя Мефодия. - *Simposium Methodianum. Neuried*, 1988, p. 69-86 (*Selekta Slavica*, 13).

М. Арнаудов. - *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 343-364.

М. Г. Попруженко и Ст. Романски, Библиографски преглед на славянските кирилски източници за живота и дейността на Кирила и Методия. (рецензия) С., 1935, 68 с. - сп. „Просвета“, г. I, 1935, № 3, с. 376-378.

Между две култури. - сп. „*Paleobulgarica*“, г. 15, С., 1991, № 1, с. 6-12 - *П. Динеков*, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 135-146.

Международен конгрес по славистика в Киев. Разискват учени от пет континента. - в. „Народна култура“, № 38, С., 23 септември 1983, с. 7.

Международният конгрес на славистите във Варшава (Специална кореспонденция). – в. „Литературен глас“, г. 7, № 246, С., 24 октомври 1934, с. 7.

Методий – бележит славянски просветител. – сп. „Списание на БАН“, С., 1985, № 5, с. 74-78.

Може ли да се напише история на преводната литература. - в. „АБВ“, № 39, С., 25 септември 1979, с. 1, 8.

Моят университет. - сп. „София“, № 9, 1988, с. 6-8.

Народни легенди и предания в старата българска литература в *П. Динеков*, При изворите на българската култура, с. 40-45.

Научен център „Кирил и Методий“ (Разговор). - „Роден глас“, 1984, № 30, с. 7.

Научната дейност на Стефана Стойкова. - сп. „Български фолклор“, С., 1982, № 1, с. 41-49. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 262-274.)

Научното дело на проф. Йордан Иванов. - в. „Отечествен фронт“, г. 3, № 891, С., 1 август 1947, с. 6.

Научното дело на проф. К. М. Куев. - *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 394-404.

Началото на Софийския университет в спомените на първия му ректор проф. Александър Теодоров-Балан. - в. „Литературен фронт“, № 37, С., 8 септември 1988, с.1.

Нов труд на проф. М. Г. Попруженко. (рецензия) - в. „Литературен глас“, г. IX, № 336, 6 януари 1937, с. 7-8.

Някои въпроси около Преславската книжовна школа. - сп. „Старобългарска литература“, кн. 12, С., 1982, с. 3-13 (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 54-68 и в *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 86-103.)

Някои наблюдения върху българските преводи на класически произведения. - *П. Динеков*, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 254-262.

Общ характер на българската култура през X – началото на XVIII в. – История на България. Т. 4. С., 1983, с. 342-348. (Същата статия, разширена в сп. „Литература и култура“. С., 1982, с. 251-268.)

Общи въпроси на старобългарската литература. - История на българската литература. 1 Старобългарска литература. Под редакцията на В. Велчев, Е. Георгиев, Петър Динеков (отговорен редактор). С., 1963, с. 13-22.

Общност и различия в развитието на старите славянски литератури. - сп. „Славянска филология“. Т. II. С., 1968, с. 49-61 (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература, С., 1969, с. 18-36 и в *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 196-214.)

Основни черти на старата българска литература. - сп. „Литературна мисъл“, г. 3, № 1. С., 1959, с. 34-58. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Литературни въпроси. С., 1963, с. 26-65, *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 11-49 и *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 11-51 и многократно публикувана в Библиотека за ученика – «Очерци за българските писатели» и «Из историята на старата българска литература. Антология».)

Особености на българската литература през IX в. - Сб. Константин-Кирил Философ. С., 1971, с. 271-284.

Особености на българската литература през IX и X в. - «Константин Кирил-Философ». Доклади от симпозиума, посветен на 1100-годишнината от смъртта му. С., 1971, с. 271-284. (Същата статия вж. и в П. Динеков, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 39-54 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 177-195.)

Особености на старобългарската публицистика през IX и X век. - сп. „Славянска филология”, т. 5. С., 1963, с. 289-302. (Същата статия вж. и в Из историята на българската литература. С., 1969, с. 78-96, П. Динеков, Похвала на старата българска литература. С., 1979, с. 128-146 и П. Динеков, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 134-153.)

Паметник на българската култура. (За Софийския университет) - в. „Литературен фронт“, № 41, С., 6 октомври 1988, с. 1.

Периодизация на историята на старата българска литература. - в. „Литературен фронт“, г. 35, № 21, С., 24 май 1979, с. 6.

Периодизацията на българската литература в светлината на балканското литературно развитие. - Из историята на българската литература. С., 1969, с. 344-356.

Периодизацията на българската литература до Освобождението. - в. „Литературен фронт”, г. 12, С., 24 май 1956, с. 1-2.

Поглед върху старата българска литература. - Старобългарски страници. Антология. Под редакцията на П. Динеков. С., 1966, с. 5-21, второ издание, С., 1968, с. 5-21 (Същата статия вж. и в Из историята на българската литература. С., 1969, с. 3-17 и на полски език P. Dinekow, Spojrzenie na literature starobulgarska. O bulgarskiej literaturze, folklorze i

związkach z Polska. Warszawa, 1977, s. 19-36.) (Рецензия *Кр. Куюмджиев*, Бележки върху антологията „Старобългарски страници“. - сп. „Литературна мисъл“, г. 13, № 2, С., 1969, с. 62-77 и в *Кр. Куюмджиев*, Критически делници. С., 1972, с. 114-141.)

Празникът на нашите първоучители. - в. „Вестник на жената“, г. 20, № 865, С., 21 май 1941, с. 1.

Преводите в историята на българската литература (Стара литература. Възраждане). - Изкуството на превода. Сборник. С., 1977, с. 7-19. (Същата статия вж и в сп. „Панорама“, г. 2, № 1, С., 1980 г., с. 184-188 и в *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 269-276.)

Преводите в развитието на старите славянски литератури (Методологически въпроси). - сп. „Славянска филология“. Т. 16. С., 1978, с. 38-45 (Същата статия вж и в *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. С., 1988 (второ издание), с. 382-393.)

Преводите и родния език – проблем на българската култура. - сп. „Панорама“, № 5, С., 1986, с. 209-219.

Преводът в старата българска литература и Възраждането. - в. „Народна култура“, г. 18, № 40, 4 октомври 1975, с. 7. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 54-68.)

Преводът и българската култура (Към историята на превода в България). Сборник. Редакционна колегия Л. Милева, Б. Дамянова, В. Ганчева, П. Динеков, В. Измирлиев, Л. Станчев и М. Иванова. С., 1981, 464 г.

Предистория на българската литература. - *П. Динеков*, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 113-125.

При изворите на българската култура. - в. „Литературен фронт”, г. 30, С., № 21, 23 май 1974, с. 1-2. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 192-203.)

Проблеми на многотомната литературна история. - сп. „Литературна мисъл”, г. 20, 1976, № 1, л. 38-45.

Прослава на Кирил и Методий. По случай 1100 г. на славянската писменост. Под редакцията на П. Динеков. С., 1963, 171 с.

Проф. д-р Л. Милетич като преподавател. - в. “Литературен глас”, г. VI, № 214, 24 декември 1933, с. 5.

Проф. Иван Гълъбов – бегли спомени. - сп. „Съпоставително езикознание“, С., 1984, № 6, с. 59-64 (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 252-261).

Проф. Йордан Иванов – един от първите. - сп. „Пламък”, г. 16, С., 1972, № 1, с. 43-45.

Проф. Йордан Иванов 60 годишен. - в. “Литературен глас, г. IV, № 139, 24 януари 1932, с. 2.

Проф. Йордан Иванов. - сп. „Език и литература”, г. 2, С., 1947, № 3-4, с. 80-82.

Проф. Йордан Иванов. Голям учен и неуморим борец за българската правда. - в. “Устрем”, г. I, № 9, 18 юли 1943, с. 7.

Проф. Люб. Милетич. Големият учен и общественик (по случай 3 г. от смъртта му). - в. “Нова вечер”, г. I, № 42, 31 май 1940, с. 4.

Проф. Петър Мутафчиев и проблемите на старобългарската литература. - сп. „Старобългарска литература“, № 16, С., 1984, с. 26-33 (Същата статия вж. в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 172-181 и в *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 385-395.)

Проф. Стойко Стойков – забележителен учен и незаменим приятел. - сп. „Съпоставително езиковедие“, С., 1982, № 6, с. 28-38. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 238-251.)

Проф. Стоян Романски и българският фолклор. - сп. „Български фолклор“, С., 1982, № 3, с. 65-68. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 193-196.)

Професор Иван Леков – размисли и спомени. - сп. „Съпоставително езиковедие“, С., 1984, № 3, с. 78-85 (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 225-237).

Професор Йордан Иванов – седемдесетгодишен. - в. “Зора”, г. 23, № 6772, 17 януари 1942, с. 6.

Професор Йордан Иванов. 45 години служба на българската наука. - в. “Зора”, г. 19, № 5607, 6 март 1938, с. 8.

Професор Любомир Милетич в моите студентски спомени. - сп. „Съпоставително езиковедие“, С. 1982, № 3, с. 25-33. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 121-135.)

Професор Светомир Иванчев (Далечни и близки спомени), в *П. Динеков*, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 289-296.

Професор Стоян Романски (1882-1959). - сп. „Съпоставително езиковедие“, С., 1982, № 4, с. 39-46. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, По следите на българската литература и наука. С., 1988, с. 136-142.)

Прощални думи за Георги Цанев. - в. „Литературен фронт“, № 31, С., 31 юли 1986, с. 7.

Първият ректор. (Слово на тържествено заседание на Академичния съвет по случай 120 г. от рождението на Ал. Т.-Балан). - в. „Антени“, г. 9, № 48 и 49. С., 28 ноември и 5 декември 1979. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Александър Теодоров – Балан. Първият ректор на Софийския университет. - сп. „Съпоставително езикознание“, С., 1981, № 1, с. 66-76 и в *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 330-342).

Първобългарските каменни надписи и началото на българската литература. - *Certari de lingvistica (Melanges linguistiques offerts a Emil Petrovici par ses amis etrangers a l'occasion de son soixantieme anniversaire)*, 3, 1958, с. 153-156.

Първоучителят Методий. - в. „За буквите“, С., април 1985, № 10, с. 8.

Пътищата на българската лирика (предговор). - Българска лирика. Антология. С., 1941, с. 5-18.

Разговор за старобългарската литература (Интервю на Б. Кацарска.). - сп. „Любословие“, С., 1985, № 1, с. 17-19.

Разкази и повести. - История на българската литература. 1 Старобългарска литература. Под редакцията на В. Велчев, Е. Георгиев, Петър Динеков (отговорен редактор). С., 1963, с. 164-177.

Ранни спомени за проф. Любомир Андрейчин. - *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 379-394.

Ръкописната книга в историята на културата. - сп. „Старобългарска литература“, № 13, С., 1983, с. 3-11. (Същата статия вж. в *П. Динеков*, Последите на българската литература и наука. С., 1988, с. 97-109 и в *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 151-165.)

Св. св. Кирил и Методий. Легенди и действителност. - в. „Вестник на вестниците“. № 150, С., 24 май 1943, с. 3.

Световно културно събитие. (X международен конгрес на славистите.) - в. „Труд“, № 196, С., 13 септември 1988.

Свързан с България за всички времена (Интервю за Методий.). - в. „Поглед“, С., 1 април 1985, № 13, с. 1, 5.

Святата наша писменост (Интервю за Методий.). - в. „Ехо“, С., 8 февруари 1985, № 6.

Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Т. I. Изследвания и текст. С., 1991, с. 9-17.

Симеоновия (Светославов) Изборник от 1073 г. в развитието на българската литература - сп. „Старобългарска литература“, № 5, С., 1979, с. 3-9.

Славистиката вчера и днес. (Интервю на Цв. Иванова.) - в. „Народна култура“, № 13, С., С., 25 март 1988, с. 3.

Славянските учители и старата българска литература. - в. „Литературен фронт“, г. 19, № 21, С., 24 май 1963, с. 3.

Славянският първоучител Методий. – сп. „Проблеми на културата“, С., 1985, № 4, с. 3-8.

Славянският първоучител Методий. - Преводаческото дело на Методий. Тържествена сесия, посветена на 1100-години от смъртта на Методий. С., 1986, с. 3-12.

Следовниците на Кирил и Методий. Изказване пред участниците във Втория международен конгрес по българистика. - в. „Работническо дело“, № 148, С., 28 май 1986, с. 4.

Слово за Климент. – в. „Отечествен фронт“, г. 38, № 10980, С., 4 декември 1980, с. 4.

Слово по повод смъртта на акад. Иван Дуйчев. - сп. „Исторически преглед“, С., 1986, № 7, с. 5-6.

София ще защити правото на домакинство на X международен конгрес на славистите. - в. „Работническо дело“, № 187, С., 5 юли 1988, с. 3.

Старата българска литература и националната историческа съдба. - Старобългарска литература. Изследвания и материали. Т. I, С., 1971, с. 5-32. (Същата статия вж и в *П. Динеков*, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 89-125 и *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 326-368.)

Старобългаристиката на Софийския университет. - в. „Студентска трибуна“, № 41, С., 5 юли 1988.

Старобългарската литература – наша гордост и наша тревога. - сп. «Литературна мисъл», г. XIV, С., 1970, кн. 2, с. 51-72. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Историческа съдба и съвременност. С., 1972, с. 55-88 и *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. (второ издание) С., 1988, с. 215-252.)

Старобългарската литература и нашата народна съдба. - сп. „Библиотекар“, г. 26, № 5. С., 1979, с. 1-3.

Старобългарски страници. Антология. Под редакцията и с предговор на *П. Динеков* (Поглед върху старата българска литература, с. 5-21-второ издание) С., 1966, 508 с., второ издание, 1968, 648 с. (Рецензии от *Г. Мицков*, По страниците на старобългарската литература. - в. „Литературен фронт“, г. 23, № 22, С., 24 май 1967; *Св. Игов*, Към една модерна антология на нашата стара литература. - сп. „Септември“, г. 20, № 9, С., 1974, с. 179-187 (*Св. Игов*, Високо при извора. Критика и есета. С., 1974, с. 10-20.); *Е. Коцева*, Старобългарски хоризонти. - в. „Народна култура“, г. 12, № 33, С., 17 август 1968 г., с. 5; *Кр. Куюмджиев*, Бележки върху антологията „Старобългарски страници“. - сп. „Литературна мисъл“, г. 13, № 2, С., 1969, с. 62-77 (*Кр. Куюмджиев*, Критически делници. С., 1972, с.

114-141.); *Iv. Dujcev*. - "Revue d'histoire ecclesiastique", 68, 1968, № 1, s. 250-252.)

Сто години славянска филология в Софийския университет. - сп. „Език и литература“, № 5, С., 1988, с. 5-12.

Съвещанието на славистите. - в. „Народна култура“, г. 4, № 49, С., 3 декември 1960, с. 2.

Съдба и култура на българските католици в изследванията на проф. Л. Милетич. - *П. Динеков*, Размисли върху българската литература и култура, с. 185-194.

Съдбата на старобългарската книга. - в. „Народна култура“, г. 20, № 48, 27 ноември 1976, с. 3.

Тринадесет века българска история. - *П. Динеков*, Литература и култура. С., 1982, с. 406-416.

Търновската книжовна школа – нов велик разцвет на старата българска литература – в. „Велико Търново“. Единствен брой. Велико Търново, февруари 1972, с. 4.

Търновската книжовна школа (История, основни черти, значение). - *П. Динеков*, Размисли върху българската литература и култура. С., 2001, с. 147-175. (Същата статия вж. и в *П. Динеков* Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 104-130.)

Търновската книжовна школа в развитието на българската литература. - Търновската книжовна школа (1371-1971). Международен симпозиум. Велико Търново, 11-14 октомври 1971. С., 1974, с. 15-26. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, При изворите на българската култура. С., 1977, с. 25-39 и в *П. Динеков*, Похвала на старата българска литература. С., 1988 (второ издание), с. 253-269.)

Търновската книжовна школа. - в. „Земеделско знаме“, г. 70, № 237, С., 10 октомври 1971, с. 3.

Търновската книжовна школа. История, основни черти, значение. - сп. „Старобългарска литература“, 20, С., 1987, с. 3-19.

Търсете книгите, защото в тях има живот вечен. (Интервю на И. Йолова и Р. Трифонов за дейността на Кирило-Методиевския център, БАН). - в. „Труд“, № 123, С., 24 май 1983.

Ученики Кирилла и Мефодия в България. Доклад на Втория международен конгрес по българистика. С., София прес, 1986, 24 с. (също на английски, испански, немски и френски език). (Същата статия вж. и *П. Динеков*, Проблеми на старата българска литература. С., 1989, с. 210-226)

Учениците на Кирил и Методий в България. - в. „Народна младеж“, № 121-124, С., 27-30 май 1986.

Фолклорът и историята на българската литература. - сп. „Литературна мисъл“, г. I, № 6, С., 1957, с. 15-31. (Същата статия вж. и в *П. Динеков*, Литературни въпроси. С., 1963, с. 89-120 и *П. Динеков*, Между фолклора и литературата. С., 1978, с. 269-299.)

1000 години българска поезия. Защо не? - в. „Литературен фронт“, № 9, С., 26 февруари 1981, с. 1-2.

Хилядолетното единство на българската култура. - в. „Литературен фронт“, г. 27, № 21, С., 20 май 1971, с. 1-2.

Христоматия по старобългарска литература. Състав. П. Динеков, К. Куев, Д. Петканова. Предговор П. Динеков (с. 7-10). С., 1961, 472 с. (второ подобро издание – 1967, 538 с., трето издание – 1974, 532 с., четвърто издание – 1978, 532 с.).

Черноризец Храбър. - Кирило-Методиевски страници. Съст. Л. Грашева, Св. Николова, Ил. Пехливанов. Под общата редакция на акад. П. Динеков. С., 1983, с. 235-239.

Черноризец Храбър. - сп. „Език и литература“, С., 1953, кн. 1, с. 47-51.

НА ЛАТИНИЦА

Aleksander Teodorow-Balan a bulgarska literatura. - "Pametnik slowianski", 5, 1955, s. 166-174.

Bulharsky vedec Alexander Teodorov-Balan vstupuje do sveho steho roku. – Bulharsko ve vystavbe, 8, 1959, № 1, s. 11.

Deux aspects de l'humanisme dans la literature bulgare. - Actes du Deuxieme congress international des etudes du sud-est europeen. Vol. IV. Athenes, 1978, 443-450.

Eutimius of Turnovo. UNESCO (Nat. Comiss. of the PR of Bulgaria for UNESCO), 1981, p. 7-8.

Historicka mise starobulgarske literature, Bulharsko (Praha), № 5, s. 24-25.

L'ancienne literature bulgare. – La civilization medieval bulgare. Ed. speciale du journal "Nouvelles de Sofia". S., juin – aout 1980, p. 2.

L'ecole litteraire de Tarnovo. – сп. „Et. balkanique“, 14, 1972, № 2, p. 5-14.

La creation de la escritura eslava. – Vida Diplomatica, 11, 1966, № 47, p. 18-20.

La division en periods de la literature bulgare vue a la lumiere du developpement des literatures balkaniques. – сп. „Et. Balkanik“, 3, 1966, № 4, p. 5-13.

La mission historique de l'ancienne literature bulgare. - "Paleobulgarica", № 1, 1978, p. 10-23.

Les premieres manifestations de la pensee historique chez les bulgares. – Studia in honorem Vesselini Besevliev. S., 1978, p. 90-95.

Leur vie et leur oeuvre. - "Missi Magazine d'information et de solidarite international (Lion)", 1985, № 2, p. 44-45.

Literatura bulgarska w IX I X wieku. - "Nauka polska", 1981, № 3-4; s. 53-63.

Methodius, Slavic Enlightener. UNESCO (Nat. Comiss. of the PR of Bulgaria for UNESCO), 1985, № 1, p. 14-16.

Osobowosc Konstantyna-Cyryla Filozofa. – O bulgarskiej literaturze, folklorze I zwiatkach z Polska. Warszawa, s. 56-80.

Outlines of Old Bulgarian Literature. In Kiril and Methodius. Founders of Slavonic Writing. A Collection of Sources and Critical Studies. Ed. by I. Dujcev. New York, 1985, p. 1-36.

Spojrzenie na literature starobulgarska. O bulgarskiej literaturze, folklorze i zwiatkach z Polska. Warszawa, 1977, s. 19-36.

Stuletni professor. – Bulgaria krai i ludzie, 1959, № 1, s. 11. Euthimius of Turnovo. UNESCO (Nat. Comiss. of the PR Bulgaria for UNESCO), 1981, № 1, p. 7-8.

The Character of Constantine-Cyril the Philosopher. – сп. "Obzor", 1981, № 56, p. 59-66.

The personality of Constantine-Cyril the Philosopher. – The work of Constantine-Cyril the Philosopher. A miscellany. S., 1969, p. 20-37.

Uber die Anfenge der bulgarischen Literatur. - International Journal of Slavic linguistics and poetics, 1960, III.

Un coup d'oeil sur l'histoire de la slavistique bulgare. Memoires inedits d'Alexandre Theodorov-Balan. - Revue des etudes slaves, vol. 60, S., 1988, № 2, p. 475-480.

РЕДАКЦИИ

Втори международен конгрес по българистика. София, 23 май – 3 юни 1986 г. Доклади. Главна редколегия П. Зарев, Вл. Георгиев, Н. Тодоров, П. Динеков, И. Димитров, Ат. Стойков, М. Бъчваров. С., 1986.

Д. С. Лихачов, Големият свят на руската литература. Съставител, редактор и предговор П. Динеков. С., 1976, 672 с.

Делото на Константин-Кирил Философ. Година на световна прослава – 1969. Сборник. Редакционна колегия Д. Ангелов, Ас. Василиев, Ем. Георгиев, П. Динеков, Ив. Дуйчев. С., 1972, 339 с.

Жития Кирилла и Мефодия. Редакционна колегия Д. С. Лихачев, К. Г. Левыкин, Б. Н. Флоря, Сл. О. Шмидт, П. Н. Динеков, И. С. Дуйчев, К. М. Куев, Б. Ст. Ангелов. Москва – София, 1986, 267 с.

За буквите. О писменех. Кирило-Методиевски вестник. Редакция Б. Ангелов, Р. Бернар, Ас. Василиев, П. Динеков, Ив. Дуйчев, В. Йосифов, К. Куев, Н. Канушев, Д. С. Лихачов, Ал. Милев, Ил. Пехливанов, П. Тотев. С., 1979.

Из старата българска литература. Антология. (Библиотека за ученика) Под редакцията и с предговор от П. Динеков., С., 1968, 236 с. (2 издание, 1969; 3 издание, 1970; 4 издание, 1971; 5 издание, 1972; 6 издание, 1974; 7 издание, 1975; 8 издание, 1977; 9 издание, 1982; 10 издание, 1988).

Исследования по славяно-византийскому и западноевропейскому средновековью. Studies on the Slavo-Byzantine and West-European Middle Ages. (Studia slavico-bysantina et mediavalia europensia. Vol. 1). Редакционна колегия П. Динеков, А. Джурова, Г. Бакалов, Кр. Станчев, Г. Минчев. С., 1988, 317 с.

История на българската литература. 1 Старобългарска литература. Под редакцията на В. Велчев, Е. Георгиев, Петър Динеков (отговорен редактор). С., 1963, 454 с.

Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. I – А-З. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Св. Николова. С., 1985, 740 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II – И-О. Главен редактор П. Динеков. Редактори Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. С., 1995, 911 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. III – П-С. Главен редактор Л. Грашева. Редактори Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, А. Стойкова. С., 2003, 794 с.; Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. IV – Т-Я. Главен редактор Л. Грашева. Редактори Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, А. Стойкова. С., 2003, 750 с.

Кирило-Методиевски страници. Алманах. Съст. Л. Грашева, Св. Николова, Ил. Пехливанов. Под общата редакция на акад. П. Динеков. С., 1983, 384 с.

Кирило-Методиевски студии. Т. 1-9. Главен редактор П. Динеков. С., 1984-1994.

Кл. Иванова, Климент Охридски. Библиография (1878-1944). Редакция П. Динеков, Ем. Събева. С., 1966, 59 с.

Климент Охридски. Сборник статии по случай 1050 г. от смъртта му. Редакция Б. Ст. Ангелов, Д. Ангелов, П. Динеков, К. М. Куев, К. Мирчев. С., 1966, 448 с.

Константин-Кирил Философ. Български и славянски първоучител. Сборник статии. Съставители П. Динеков и Б. Ангелов. С., 1983, 399 с.

Константин-Кирил Философ. Доклади от симпозиума, посветен на 1100 години от смъртта му. Редакционна колегия Б. Ст. Ангелов, Д.

Ангелов, Е. Георгиев, П. Динеков (отговорен редактор), К. М. Куев, К. Мирчев. С., 1971, 420 с.

Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100 години от смъртта му. Редакционна колегия Б. Ст. Ангелов, Д. Ангелов, П. Динеков, К. М. Куев, К. Мирчев. С., 1969, 452 с.

Кр. Гечева, Йордан Иванов. Биобиблиография. (Редакция П. Динеков (отговорен редактор) и Л. Велинова). С., 1974, 110 с.

Преводът и българската култура (Към историята на превода в България). Сборник. Редакционна колегия Л. Милева, Б. Дамянов, В. Ганчева, П. Динеков, В. Измирлиев, Л. Станчев, М. Иванова. С., 1981, 464 с.

Първи международен конгрес по българистика. София, 23 май – 3 юни 1981 г. Т. 2, ч. 2. Симпозиум кирило-методиевистика и старобългаристика. С., 1982, 456 с.

Славистичен сборник. По случай IV международен конгрес на славистите в Москва. Редакционен комитет Вл. Георгиев, Е. Георгиев, П. Динеков, Ив. Леков, Ст. Стойков. Т. 1-2. С., 1958, 262 с., 408 с.

Славянска филология. Т. 6. Материали от V международен конгрес на славистите. Отчетни материали. Редактори В. Георгиев, П. Динеков. С., 1965, 178 с.

Славянска филология. Т. 11. Материали от VI международен конгрес на славистите. Литературознание. Редактори В. Георгиев, П. Динеков, С. Русакиев. С., 1968, 290 с.

Славянска филология. Т. 13. Доклади и статии за VII международен конгрес на славистите. Литературознание. Редактори П. Динеков, В. Георгиев. С., 1973, 344 с.

Славянска филология. Т. 14. Доклади и статии за VII международен конгрес на славистите. История и фолклор. Редактори П. Динеков, В. Божинов. С., 1973, 169 с.

Славянска филология. Т. 16. Доклади и статии за VIII международен конгрес на славистите. Литературознание и фолклор. Редактори Е. Георгиев, Г. Германов, П. Динеков. С., 1978, 414 с.

Славянска филология. Т. 18. Литературознание и фолклор. Доклади и статии за Деветия международен конгрес на славистите. Редактори Е. Георгиев, Г. Германов, П. Динеков. С., 1983, 310 с.

Стара българска литература. Т. I-V. Редакционна колегия - Б. Ангелов, Л. Грашева, П. Динеков, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, К. Куев, Св. Николова и Д. Петканова. - Т. I. Апокрифи. Съставителство и редакция Д. Петканова. С., 1981, 431 с.; II. Ораторска проза. Съставителство и редакция Л. Грашева. С., 1982, 395 с.; III. Исторически съчинения. Съставителство и редакция Ив. Божилов. С., 1983, 443 с.; IV. Житиеписни творби. Съставителство и редакция Кл. Иванова. С., 1986, 687 с.; V. Естествознание. Съставителство и редакция А. Милтенова. С., 1992, 551 с.) Вж. и *Г. Попов*, Триодни произведения на Константин Преславски Редакционна колегия П. Динеков (отговорен редактор), Ив. Добрев, Св. Николова. С., 1985, 724 с.

Старобългарска литература - Т. 1. Изследвания и материали. Редакционна колегия П. Динеков, Б. Ст. Ангелов, Хр. Кодов. С., 1971, 500 с.; Т. 2. Българо-руски литературни връзки през Средновековието. Редакционна колегия П. Динеков (отговорен редактор), Б. Ст. Ангелов, Хр. Кодов. С., 1977, 268 с.; Т. 3. Изследвания и материали. Редакционна колегия Б. Ст. Ангелов, Л. Грашева, П. Динеков, Хр. Кодов. С., 1978.

Старобългарски страници. Антология. Под редакцията и с предговор на П. Динеков (Поглед върху старата българска литература, с. 5-21-второ издание) С., 1966, 508 с., второ издание, 1968, 648 с.

Творци на българската литература. Т. I, С., 1980, 599 с. (Библиотека за ученика).

Тържествена сесия за 1100 г. на славянската писменост. София, 1963. Доклади и материали (963-1963). Редакционна колегия Е. Георгиев, П. Динеков, Ив. Леков. С., 1965, 190 с.

Хиляда и сто години писменост и образование в България. (Албум) Редакционна колегия Ж. Атанасов, Ив. Величков, П. Динеков, О. Обрешков. С., 1963, 78 с.+36 л. илюстрации и факсимилета.

Хиляда и сто години славянска писменост (863-1963). Сборник в чест на Кирил и Методий. Редакционна колегия Д. Ангелов, Е. Георгиев, П. Динеков, К. Куев, Ив. Леков, К. Мирчев. С., 1963, 545 с.

**РАННИ СТАТИИ, ИЗКАЗВАНИЯ И ИНТЕРВЮТА НА АКАД.
ПЕТЪР ДИНЕКОВ**

№1

**ИЗ СОЛУНСКИТЕ СЕЛА.
ЗАПАЗЕНИ СЛЕДИ ОТ ЕЗИКА НА СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЯ
(Статия на П. Динев)**

През последните четири седмици петима души имахме възможност да обиколим Солунската област, Халкидическия полуостров и Света гора. Можаме да посетим цяла редица селища от Орфанския залив до Кукуш и Дойран. Неведнъж пътят ни мина покрай сините води на Лъгадинското езеро и Бешик-гьол. Спирахме в Неа Каликратия – на брега на Бялото море, 50 клм. югоизточно от Солун. При устието на Струма в Орфанския залив съзерцавахме огромната бяла фигура на античния лъв, впил поглед на север към България. Там пътят ни почти докосваше солените води на морето. Над Лахна – северно от Солун, по пътя за Сяр – гробове на български войници ни спомниха за кървави сражения по тия места. Минахме през Кукуш, за да спрем край Дойранското езеро. По височините над езерото още зяят дълбоки ями и стърчат парчета от шрапнели от бомбения огън през Европейската война. Долу един град – някогашният, старият Дойран – е вече мъртъв. Развалините на една черква и на едно училище свидетелствуват за неговото място. Тук е минал вихърът на

войната и земята е напоена с кръв и спомени за нечовешки подвизи и страдания.

Но нищо по-незабравимо и затрогващо от нашите обиколки из солунските села! Защото там намерихме свои сънародници, почти забравени и загубени в едно чуждо множество от неотдавнашни пришелци. Това не са пет, десет, сто души, случайно останали в родните огнища на дедите си. Това са цели села, стотици хора, плахи и мълчаливи наистина – поради лесно обясними причини, но така сърдечни и дълбоко развълнувани, когато могат да покажат това. Те не са имали от десетки години българско училище, някои от тях никога не са чели български книги и български вестници, не са чували божието слово на български език –

И ВСЕ ПАК НЕ СА ЗАБРАВИЛИ БЪЛГАРИЯ.

Ето ни на път за голямото българско село Сухо, станало никога – заедно с селата Зарево и Висока – толкова известно в науката, защото проучването на неговото наречие помогна да се докаже окончателно, че езикът на Кирил и Методий е бил български. Срещаме две говедарчета – оказва се, че са българчета от Сухо. Чуйте само няколко думи от тях: глендаш, наренд, напряд – с старото произношение на носовките и на «ъ». По-нататък спираме грък и го питаме нещо. Отговаря на български – пак с носовки: зъмб, чендо. Бил от с. Висока и там научил български.

Вече сме в Сухо. Селото с голямо (около 1.200 къщи) и има твърде приличен и приятен вид. На площада голяма група мъже – гледат ни с учудване. Тръгваме да разгледаме черквата – и ето след нас идат най-напред деца – едно, две, три – цяло множество, а след това и няколко старци. Децата ни гледат със светнали очи и ни заговарят – всички на

български. Другаде само старите говорят още български, децата вече не знаят. Но тум почти всички деца говорят. Задават ни въпроси, питаме ги и ние. И пак носовото произношение, в което ние с особено внимание се вслушваме: зъмбе, мънджето (мъжете), гльмбоко и т. н. Тия деца никога не са учили в българско училище. Питаме ги дали говорят в къщи македонски (не български, за да не предизвикаме веднага отрицателен отговор, както другаде ни се е случвало). Отговарят: „Приказвате „не македонски, а български!“”. Питаме ги пак – за имената им. – Кочо, Калъпа, Евактя, Хрисмя, Ангелуда. Едно живо, жизнерадостно, разговорливо момиченце постоянно върви с нас и весело разговаря. Искаме да запомним името му, защото говори родния си език толкова звучно. Нарича се.– Кукуля. Когато не може да разбере някоя дума, малко засрамено казва: „Не можем да познам“.

Връщаме се отново на площада. От насрещното кафене група мъже ни гледат с няма враждебност. Това са гърци, преселници. Но около колата ни се е насъбрала цяла купчина мъже и жени. Вече са се поотпустнали, не са така плахи, разговарят с нас, разглеждат облеклата ни. Тръгваме – всички протягат ръце да се сбогуват, децата тичат подир колата ни. Кукуля е първа между тях и все повтаря: „Па ке дойдете! Па ке дойдете!“.

Дълго време по пътя не забравяме нейната детска усмивка...

На другия ден нашата обиколка из селата продължава. Лахна – немало българи, но все пак в кръчмата намираме двама гърци, преселници от Одринско, които говорят български. Негован (сега Ксенополис) – има българи. Особено впечатление ни прави

МЕСТНАТА НОСИЯ. ПО ХАРАКТЕРА СИ БЪЛГАРСКА.

Известното село Зарево (сега Никополис) – някога е било чисто българско. Сега тук живеят само преселници-гърци. Но за миналото свидетелствува най-добре черквата. Пред нея намираме надгробна плоча на българка, починала на 16 август 1909 г. Вътре върху много от иконите, от началото на миналия век, стои надпис (ако и на гръцки), че са подарени от българи. Намираме и една голяма икона на Св. св. Кирил и Методий с надпис на български: „Свята й български просветители Кирил и Методий”, а отдолу: „Из руки Кръсто Нхколаевич из Лазарополе каза деборска 1881 декемврия 10-й ден”.

Дохожда при нас един селянин, който говори български. Българин от съседното село Висока, обуцар в Зарево. Той ни разказва, че във Висока и сега всички говорят български. На времето било така и в Зарево – само свещеникът бил грък, всички други били българи.

От Зарево отиваме в Берово (сега Верийско). Казват ни, че това голямо село е било и по-рано гъркоманско. Старият 80-годишен свещеник, вече пенсиониран, говори български. Може би е българин, но не се издава.

Не можем да отидем навсякъде, но ни съобщават още редица села (например Мирово и Равна), където се говори български. В с. Равна (на 8 клм. от Лахна) имало 40 къщи български. Много българи намираме и в Логадина, около 25 къщи. В черквата „Св. Параскева” и досега стоят икони с надписи, че са подарени от българи.

Странно чувство обладава човека – пътуваш из градчета и села, планини и долини, покрай реки и езера, за да търсиш изгубените са сънародници. И колко дълбоко е вълнението ти, когато ги намериш. Наистина, те те срещат първоначално плахо и свито, защото всяка българска дума им е струвала много страдания. Но когато се поотпустнат, виждаш, че българското им съзнание е все още живо. И почваш да мислиш за своите многобройни родни братя, пръснати от Солунския залив до

далечните степи на южна Русия. Съдбата е била жестока към тях. Колко усилия са били потребни, за да се запази връзката с родината, колко мъки, за да се говори майчиния език. Но те не са били напраздни.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 450, л. 3. Печатно. - в. "Зора". С., 17 септември 1943 г., с. 6.

№ 2

ДЕЛОТО НА КИРИЛ И МЕТОДИЙ И СЛАВЯНСТВОТО.

(Статия на П. Динеков)

Победата на демократичните и свободолюбиви народи в страхотната шестгодишна война срещу европейския фашизъм издигна отново един светъл принцип – сближение на народите. За нас, славяните, това значи преди всичко сближение на славянските народи. В противовес на омразата и взаимното изстребление които така много бяха насаждани в миналото, днес славянските народи си подават ръка, за да заживеят във взаимна дружба и взаимно разбиране. Обединява ги не само общият им етнически произход, не само общата основа на езиците им, не само извървените общи исторически пътища, но преди всичко общата им борба срещу тъмните сили на германския империализъм и общата воля да създадат един по-добър, по-справедлив и по-хубав свят.

Усилията и изпитанията през тая страшна война са най-здравата реална основа на това сближение. Те показаха колко е необходимо сътрудничеството на славянските народи, за да извоюват и осигурят свободното си развитие. Но славянското сближение има своите корени и в далечното минало. Празникът на Кирил и Методий ни припомня една от най-светлите негови прояви.

Какво, всъщност представя дялото на двамата славянски учители? Изпратени от Византия между западните славяни с религиозна и политическа мисия, те скоро се превръща в мисионери на славянската култура в славянското единение. Те произхождат от южните славяни, от тяхната среда избират своите ученици и сътрудници, в тяхната среда съставят славянската азбука и на техния език поставят началото на славянската книжнина. Работят, обаче, между западните славяни – чехи и моравци, и най-западния клон на южните славяни – словенците в Панония. По тоя начин тяхната дейност представя истинско звено между западното и южното славянство.

Прогонени от немското духовенство, учениците на Кирил и Методий се връщат в България. Изпълнявайки заветите на своите учители и с придобития опит сред западните славяни, те развиват в България огромна дейност насаждат християнска култура, създават национална книжнина. Тяхната дейност намира отражение и извън страната. Тя въздействува плодотворно върху културния развой и на другите южнославянски народи. Нещо повече, тя дава силен потик за културното развитие и на най-големия славянски народ – русите. Те получават от България първите си учители и просветители и първите книги на славянски език.

Ето така дялото на Кирил и Методий, възникнало сред македонските славяни на Балканския полуостров, намира почва сред всички славяни – западните, южните и източните. То дава тласък на културното развитие на цялото славянство, то обединява това славянство в една културна общност. Тъкмо, защото носи в себе си тая обединителна сила, то среща и такъв силен отпор, който не успява напълно да преодолее – отпора на исконния враг на славянството – немския империализъм. В тоя смисъл дялото на Кирил и Методий е един важен етап във вековната борба на

славянството срещу немската завоевателна стихия. Само това би било достатъчно, за да се схваща това дяло като общославянско, и споменът за него да се превърне в мощен потик за новата борба.

Живо доказателство за това е почитта, с която, е обкръжено дялото на Кирил и Методий във всички славянски страни. Излишно е да се говори за обаянието, с което са се ползували имената на двамата солунски братя в България от най-далечни векове, С тяхната памет са свързани цяла редица произведения в старата българска книжнина. През епохата на възраждането в деня на техния празник българският народ манифестира своето национално съзнание и устрема си към просвета и свободно национално развитие. Постепенно тяхното чествуване се превърна в най-светлото тържество на нашата страна. Със същата почит са обкръжени двамата братя и в другите славянски страни, особено във великата братска славянска Русия. Там дялото на Кирил и Методий, между другото, бе подложено на подробно и всестранно научно изследване. Най-добрите проучвания върху него са написани от руски учени. И до ден днешен това дяло продължава да привлича вниманието на руската наука.

В последните години имената на Кирил и Методий придобиха особено значение. Славянските народи трябваше да преминат през най-страшни изпитания но те никога не загубиха вяра в победата и в своето светло и велико бъдеще. В борбата им срещу германския империализъм и фашизъм един от най-силните техни подтици беше несъмнено съзнанието им за необходимостта от междуславянска солидарност, от братско сътрудничество. В тия тежки, но велики дни, дялото на Кирил и Методий се превърна в символ на Славянското единство и славянската взаимност. Както преди хиляда години, така и сега те се бориха чрез сиянията, които излъчва благородната им дейност – с немското потисничество. И тоя път победиха.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 458 и а. е. 557 - в. "Жар" бр. 9. С., 22 май 1945 г., с. 1.

№ 3

НЕПРЕХОДНИ ДУХОВНИ ЦЕННОСТИ

(Акад. Петър Динеков специално за в. „Земеделско знаме“)

Език, литература, история, фолклор, етнография, музика, изкуство, култура, съвременните постижения на една от най-древните държави в Европа – това са главните области, към които участниците във Втория международен конгрес по българистика са насочили вниманието си.

В секция „История“ завърши работата си подсекцията „Българските земи в древността до създаването на българската държава“.

Председател на подсекцията „България през средновековието“ е акад. Димитър Ангелов. Неговата оценка за досегашните заседания е: докладите са много интересни, особено археологическите.

Заседанията по темите „България през XV–XIX в.“ „България след Освобождението (1878 г.)“, „България през периода на социализма“, „Етнография“ минават оживено.

В секция „Съвременна България“ на едно от заседанията икономисти обсъдиха някои от стратегическите проблеми на нашето народно стопанство през следващите 15–20 години. Жив интерес предизвикаха въпросите за механизма на управление и организацията на предприятия та и стопанските организации в нашата страна.

Залата, в която заседаваше подсекцията по между народните отношения, беше препълнена през целия ден. По-голямата част от

докладите бяха посветени на балканската политика на социалистическа България. Изложенията разкриха принципите, върху които се осъществява политиката на НРБ на Балканите, нейната гъвкавост и конструктивност.

В секция „Литература“, в подсекцията, посветена на българската литература през епохата на освободителните борби, бяха повдигнати редица важни въпроси, отнасящи се до възрожденски читател, слушател и зрител.

В секция „История на науката“ продължи обсъждане то на въпросите и проблемите, свързани с развитието на българската обществена мисъл в миналото и днес.

В подсекцията „Държава и право“ се занимаваха с някои проблеми на наказателното и гражданското право. Особен интерес предизвика докладът на проф. Васил Мръчков за някои нови положения в Кодекса на труда.

Успешно протича работата на подсекция „Музика“ на секция „Изкуство и култура“. Изнесените доклади се оценяват като приносни. А атмосферата, в която преминават разискванията, е истински творческа.

Особено интересни бяха изнесените проблеми на музикалната медиавистика, на музикалната старобългаристика, данните за българската музика от XVIII век.

При голям интерес, с участието на много българисти от страната и чужбина, вчера продължи симпозиумът по Кирило-Методиевистика.

Докладът на проф. Румяна Павлова бе посветен на редакциите на старобългарския език. С конкретни примери унгарският българист доц. Йодьон Хоргоши се спря на някои лексикални въпроси на руската редакция на старобългарския език.

С голям интерес бе посрещнато предложението на ст. н. с. Светлина Николова за обсъждане на идеята за осъществяването на пълно издание на съчиненията на Кирил и Методий.

И младите българисти не отстъпиха на по-възрастните си колеги по задълбочеността на разискванията. Техният колоквиум завърши вчера.

Българските и чуждестранните българисти имаха още един ползотворен ден.

Днес конгресът продължава.

* * *

Преди единадесет века българската държава прие учениците на Кирил, и Методий, носители на великите идеали на славянските първоучители.

На знаменателната годишнина бе посветена вчерашната тържествена вечер в Народния дворец на културата „Людмила Живкова“. Присъствува кандидат-членът на Политбюро на ЦК на БКП, заместник-председател на Министерския съвет Георги Йорданов, председател на Съвета за духовно развитие и на Комитета за култура. Включена в програмата на Втория международен конгрес по българистика, вечер та събра наши и чуждестранни учени, посветили изследванията си на миналото и днешния ден на Родината ни.

Доклад „Учениците на Кирил и Методий в България“ изнесе акад. Петър Динеков, директор на Кирило-Методиевския научен център при БАН.

Акад. Петър Динеков оп редели като основна черта на българската литература през IX и X век оптимистичното историческо развитие и посочи в заключение, че именно в България възкръсва делото на двамата

солунски братя, съхранява се тяхната голяма културна традиция, за да бъде предадена оттук на другите славянски народи и да оцелее през вековете.

Присъстващите с внимание изслушаха откъси от Пространното житие на Климент Охридски и от Старото кратко житие на Наум, създадено през X век, текстове от Черноризец Храбър, архиепископ Теофилакт, стихове от Иван Вазов. Прозвучаха старинни песнопения и музикални произведения, посветени на безсмъртното дело на славянските равноапостоли.

Достоен завършек на тържествената вечер бе игралният филм „Последният езичник“ („Борис Първи“), носител на наградата „Златна роза“ от филмовия фестивал във Варна през 1984 г.

(БТА)

* * *

Акад. ПЕТЪР ДИНЕКОВ

СПЕЦИАЛНО ЗА В. „ЗЕМЕДЕЛСКО ЗНАМЕ“

– Съдбата на делото на Кирил и Методий е и съдба на техните ученици. Със смъртта на архиепископ Методий и по следвалите събития започва залезът на славянската писменост в Моравия и Панония. Борбата срещу Методиевите ученици започва с остри спорове по догматични въпроси. Жестоко изтезавани, по-младите свещеници и дякони били предавки на евреите. Учениците, които имали учителски длъжности, били затворени и оковани с вериги, а по-късно осъдени на вечно изгнание и предадени на жестоки войници. Известни са имената само на няколко Кирило-Методиеви ученици.

Горазд – запитан кого определя за свой заместник. Методий го посочва. Климент – Теофилакт го нарича „мъж много учен“. Наум – по-късно учител в България. Ангеларий – споменат между най-старите ученици на Кирил и Методий в Пространното Климентово житие. Сава – отбелязан „между избраните и корифеите“. Лаврентий, Константин, презвитер, по-късно епископ, който работи в Преслав. Игнатий, Йоаким, Лазар и Симон – вероятно и те са били Методиеви ученици.

До нас са стигнали имената на малцина, но от изворите се вижда, че учениците са взели участие още в първите стъпки при създаването на славянската писменост. А Методиевите ученици поели пътя за България, защото, както изтъква житиеписецът, „закопнели за България, за България си мислели и се надявали, че България е готова да има даде спокойствие.“

ЩДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1774. Печатно. - в. „Земеделско знаме“, бр. 123, 28 май 1986 г., с. 3.

№ 4

„ЧУДЕСНОТО В ЖИВОТА НА КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

(Радиобеседа на П. Динев)

Драги слушатели,

В своето похвално слово за св. Кирил, писано няколко десетки години след смъртта на последния, епископ Климент Охридски се обръща със следните възторжени думи към великия славянски учител: „цитат” (от тук до края на втора страница всичко е задраскано).

„Ублажавам, о преблажени отче Кириле, твоите устни, от които извре духовна сладост за всички страни! Ублажавам твоя многогласен език, с който изгърмя като гръм и, блестейки с зарите на трибезначалното

божество, отпъждаше греховния мрак. Ублажавам пресветлото, озарено от Светия дух, твое лице, от което изгря богоразумната светлина и което изкорени многобожеската лъжа. Ублажавам твоите златозарни очи, с които нашата неразумна слепота биде примахната, и изгре богоразумната светлина. Ублажавам твоите ангелски зеници, които се озариха с божествена слава и чрез които ти прозре осем деня по-рано деня на твоя покой. Ублажавам пречестните ти ръце, чрез които се спуствна върху моя народ благоразумният облак, който напои с боготечна роса изгорелите от греховна суша наши сърца. Ублажавам богодвижимите ти пръсти, които написаха скритата от многобожието премъдрост, която открива богоразумните тайни. Ублажавам светозарните ти нозе, с които ти обходи като слънце целия свят, като просвещаваше с боговдъхновеното си учение.“ („Похвала за Кирил Философ“ Кл. Охридски).

Днес ние слушаме тия думи на епископ Климент с известно очудване. Нима е възможно още преди хиляда години да е била преценена дейността на Кирил с такива възторжени похвали? И може ли да се намери по-хубава похвала за човека от тая, която изрича Климент: „Устата ти е по-светла от светлината. – Твоето благочестие и светлина изгряха на земята като слънце. – Божията премъдрост си съгради храм в сърдцето ти. – Прелитащ като орел на всички страни – от изток на запад, от север на юг и светиш като слънце!“

Днес ние си отиваме от суетата, че сме отишли много по-напред от своите далечни предходници, че имаме по-трезви очи, снабдени сме с много повече познания и преценяваме всичко по-достойнство. „Но писал ли е някой от нашата епоха по-възторжена апология за личността на Кирил? Кой съвременен поет е възпял с толкова дълбоко и всестранно преклонение подвига на някои от нашите великани? Никога още у нас не са звучали по-патетични, по-бляскави слова, в които тъй нашироко и тъй

умело да се използвани светлината и слънцето за характеристика на една голяма личност.

Опитаме ли се да си обясним възторга на епископ Климент, ще се пренесем в далечната епоха на неговия живот, епоха и на Кирил и Методий. Климент е бил един от най-близките ученици на двамата братя. Придружавал ги е в Моравия, живял е с Методий до последния му час. Следователно, той е познавал непосредно братята, чрез личен контакт е почувствувал величието на техните необикновени личности. Ние днес, след хиляда години, трябва трябва да възстановяваме онова, което той е видял чрез несигурни паметници, по оскъдни документи. Възторга в душите си събуждаме с помощта на мисълта, чрез заключенията на разума. А върху Климент и неговите съвременници братята са оказали пряко въздействие, очарова ли са ги с чудесното в своя живот, с необикновеното в своята съдба. Ето защо трудна ще бъде задачата на оня, който се опита да открие зад праха на вековете, зад светлозарния ореол на иконите, зад официалния култ на черквата истинските личности на Кирил и Методий, да посочи човешкото у тях, да разкрие патоса на бурния и многообразния им живот. Ако би се намерило даровит поет да напише биографията им, би създал най-светлата творба на българската литература, изпълнена не с мрачната мистика на средновековието, но със слънчевото опиянение на славянската душа, която преди десет века е празнувала своето истинско рождение сред възторг и радост. Не са случайни думите на епископ Константин в „Азбучна молитва“: „Лети сега славянското племе към кръщение“. Едва ли с друг глагол би могъл да бъде изразен устремът на българския народ към нов живот чрез нова вяра. А в основата на тоя устрем лежи делото на Кирил и Методий.

Кое най-вече покорява въображението ни в техния живот? Къде се крие неговият патос? В какво се състои неговото чудо?

Спомнете си детинството на братята. За Методий почти нищо не знаем, освен това, че твърде млад е получил административна служба – управител на едно славянско княжество. Да Кирил имаме повече вести. Още в зората на своя живот той поразява съвременниците с изключителен ум и душевна дълбочина. Науките го привличат с някаква вратна сила. На девет години сънува сън: явяват се пред него девойки от града. Той си избира една на име София, т.е. мъдростта. От дете чете религиозните стихотворения на Григорий Богослов. Заедно с първите по-дълбоки религиозни трепети. Копнее за друг свят – всекидневието не го задоволява. Духовните му очи се устремяват към непознати далечини, които мамят и увличат. Интересен е и друг епизод от неговото детинство: Като играл веднъж с ловджийския си сокол, появил се вятър и отнесъл сокола. Детето тъжи много за любимата птица, но се убеждава, че всички земни радости са скоропреходни, и устремява своята мисъл към света на идеите и съзерцанието. Ето, още в тия ранни прояви, ние можем да открием бъдещия философ, неуморния учен и проповедник, вдъхновения поет и мъдрец.

Годините в училището потвърждават това. Кирил има щастието да учи в най-висшето тогавашно училище – знаменитата Магнаурска школа в Цариград. Жадният му ум поглъща знанията на неговите блестящи учители Лъв Мъдрий и Фотий. Кирил поразява всички със своите дарби. Личността му носи очарование, което печели сърцата. Предлагат му бляскава женитба – отказва, защото неговите очи са устремени другаде – над скоропреходните неща, към света на мъдростта, религията и поезията. Климент говори за тоя повод: „Нашият преблажен отец и учител напустна всичката красота на този живот, слава и богатство, баща и майка, братя и сестри. Бидейки още от младост като ангел по чистотата си, той отбягваше насладите в живота, винаги прекарваше в пеене на псалми и песни и в

духовно послушание, следвайки само онзи път, по който се възлиза към небето”.

На младият Кирил предлагат високи длъжности. Първоначално той е назначен за библиотекар на патриаршеската черква Св. София. Способен на романтични пориви, Кирил след известно време избягва в един отдалечен манастир край Босфора, усредявайки се в съзерцание и блянове. Научили, обаче, къде се крие младия философ, и го върнали. Става учител по философия. От това време и неговата първа обществена проява, води сполучливи полемики срещу ереста на иконоборците. От тоя момент дейността на Кирил расте – той е вече всецяло отдаден на обществото, на което служи с всички пламък на душата си, с всички дарби и знания на ума си. Неговият живот е непрекъснат възход, една чудесна проява на богато надарената му личност. Изреждат се мисия след мисия: при сарацините в 850-851 г., където 24-годишният Кирил действа като политик и религиозен проповедник едновременно. В преговорите с арабите показва рядки дипломатически способности, във верските полемики – блестяща начетеност и острота на ума. Втората мисия, след десет години, го отвежда на север, при хазарите в Южна Русия. Тук Кирил показва нови страни от своята личност – любов към езиците (изучава еврейски), склонност за археологически издирвания. Той път с него е и Методий. Двамата братя се събират за обща дейност, за да не се разделят вече до края на живота си. И Методий пази в душата си нещо от духовния патос на брата си, но той е преди всичко човек на практическата дейност и проявява качества на отличен администратор – като управител на княжество, като игумен в Мала Азия, като архиепископ в Моравия. Две взаимодопълващи се личности поемат общ път. Духовното богатство вдъхновява практическия ум на другия, ръката улавя ръка, за да изградят едно голямо общо дело.

В 863 г. на двамата братя бива възложена нова мисия: да занесат славянско богослужение в Моравия. Тая последна задача представя венеца на техния живот. Днес ние не знаем, на какво по-напред да се възхищаваме: на гениалния ум, който състави славянската азбука, или на оная свръхчовешка упоритост, с която братята защитаваха славянската култура; на подвига им да преведат за първи път на един необработен език сложните богослужебни книги, или на любовта, с която проповядваха вярата в непознати страни, между непознати хора; на възторга, с който осъществяваха своята задача, или на взаимното съгласие и хармонията на душата, която никога не бе нарушавана между тях. Тяхната дейност в Моравия отдавна е преценена по достойнство. Чрез доводите на ума ние можем да посочим подробно нейното голямо значение. Но все пак винаги остава една неуловима, сякаш тайнствена и мистична страна на тяхното дело, който особено ни привлича, който особено говори на нашите души, който особено поражда въображението и създава у нас впечатление, че въпреки всичко не сме изчерпали същината и изключителността на техния патетичен живот. За Кирил той свършва много рано. Изнурен от труда и страданията, неразделно свързани с неговия жизнен път, философът напуска тоя свят на 42 годишна възраст. Смъртта го постига в Рим през 869 г. Особено трогателни са неговите прощални думи към брата му, където сравнява двамата с два века, орали една бразда, опреждевременно изоставена от единия. Методий иска да пренесе брата си в родната земя. „Майка ни ни е заклела, казва той, който от нас умре пръв, останалият да го пренесе своя братски манастир и там да го погребете.”

Още 16 години след смъртта на брата си Методий продължава апостолската и просветителската дейност в Моравия. Мъчно може да се посочи пример на по-голяма нравствена смелост, на рядка упоритост и бодрост, с които той следва поетия път. Страданията и непрекъснатите

борби го правят истински мъченик на християнската култура. С какво обаяние неговата личност е владеела съвременниците! Трябва да прочетете съчиненията на неговите ученици, за да почувствуват силата, с която Методий е покорявал умовете. Тя е толкова голяма, че действа и днес, през далечината на десет столетия, говори на душите, изпълва умовете с възклицание. Днес споменът за това дело възкресява във въображението образите на поет-мъдрец и на борец-проповедник. Те идат при нас през вековете, за да ни напомнят за безсмъртието на културния подвиг.

* * *

С това не се изчерпва напълно преценката, която среща делото на двамата български първоучители. Тяхната слава много рано прехвърля пределите на България, пренася се в другите славянски страни. За тях споменават латински и византийски писатели. Атанасий Пароски в едно стихотворение величае Солун, като техен роден град и го въздига над другите градове. Знаменитият руски летописец Нестор, твори подробно за живота им. Тяхното дело се прославя от целия славянски свят, защото то е здраво свързано с духовната съдба на всички славяни. На всички е известно.

* * *

Ето така се преценява и прославя делото на Кирил и Методий в целия славянски свят. Тяхната памет и до днес е жива не само у южните и източните православни славяни, но и у западните. Защото Кирил и Методий поставиха началото на славянската култура, посочиха на славянските народи пътя към просвета и напредък. Но това дело е свързано преди всичко и най-вече с нашата земя, с развитието на нашата култура, със съдбата на българския народ. Заченато в Македония, а развито в Моравия, Панония и Борисова България, дало такива богати

плодове, делото на Кирил и Методий минава от век на век, от поколение на поколение, от сърце на сърце, за да не изгасне никога в паметта на народа ни. В дните на най-тежки изпитания и големи национални катастрофи, особено в епохата на турското робство, почитта към двамата братя обединява душите на поробените българи, свързва мислите в едно, кара сърцата на хиляди да туптят в едно чувство, в една радост. Обезправените, измъчваните, потиснатите роби са се почувствували на техния празник господари на духа, горди, че са излъчили из народа си такива големи създатели на духовен подвиг, първи творци на славянска култура, носители на най-благородните качества, с които може да бъде надарена човешката личност.

С такава почит към делото на светите братя и днес са изпълнени сърцата на всички българи. Нека си спомним само радостта на хиляди деца, не само в големите градове, но и в най-затънтените селца и колиби, малки български ученици, които на 24 май всяка година изживяват в най-чиста радост празника на славянските първоучители. Тоя празник всякога е бил за възрастния един от най-хубавите му спомени от детските години. Но тая година, денят на Кирил и Методий трябва да бъде нещо повече от училищен празник. Той отново трябва, както в дните на робството, да се превърне в общонароден изблик на радост и възторг. Защото онова, за което наши деди копнеха в сърцата си и в празника на двамата братя виждаха духовно осъществяване на своя копнеж за освобождение и обединение на българския народ, днес наистина се осъществява пред нашите очи. Делото на солунските братя отново хвърля своето сияние върху всички български краища, за да потвърди духовната сила на българския народ и да подчертае значението му като творец на култура.

СЛЕДОВНИЦИТЕ НА КИРИЛ И МЕТОДИЙ

(Изказване на П. Динеков пред участниците във Втория международен конгрес по българистика)

Една забележителна годишнина придава особен смисъл на работата на Втория международен конгрес по българистика. Идването на учениците на Кирил и Методий преди 1100 години в България и делото им за съхраняване и продължаване на започнатото от Кирил и Методий е притегателно събитие за изследователите на българистиката. До тяхната просветителска и културна дейност се докосва всеки, който търси изворите на нашата писменост. Юбилеят привлече снощи делегатите на конгреса на тържествена вечер в Народния дворец на културата „Людмила Живкова“.

На вечерта присъства кандидат-членът на Политбюро на ЦК на БКП, заместник-председател на Министерския съвет, председател на Съвета за духовно развитие и на Комитета за култура Георги Йорданов.

Слово за пристигането на Климент, Наум и Ангеларий в българските земи и за тяхното дело произнесе един от най-изтъкнатите наши учени акад. Петър Динеков. Пред представител на „Работническо дело“ той очерта ролята на Кирило-Методиевите ученици.

– Чудесно е, че тези годишнина се отбелязва специално в работата на конгреса, Няколко са изводите, когато говорим за учениците на Кирил и Методий, Най-напред – те пристигат в българските земи не случайно, а защото добре знаят за стремежа на Борис I да извоюва автономия за българската църква. Приети най-радушно от държавата, учениците веднага започват книжовната си дейност. Големите нужди на държавата от

просветители водят до решението Наум да остане да работи в Източна България, а Климент – в Западна. Още повече че там византийското влияние е по-изявено. Климент развива блестяща просветителска и литературна дейност. Така в България се създават три културни средища – Плиска, Охрид и Преслав. Цялата старобългарска литература, създадена по това време, е написана на езика, създадем от Кирил и Методий,

Пристигането на учениците в България и дейността им тук позволява да се съхрани и обогати делото на Кирил и Методий. От България това дело се разпространява и сред другите славяни, за да стане основа на славянската писмена култура.

Участник във вечерта бе и проф. Френсис Томсън от Белгия:

– Благодарение на учениците на Кирил и Методий се създава не само българска, но и славянска култура. Затова тяхната мисия е важна за целия славянски свят и за европейската култура. Учениците поставят ново начало на делото на Кирил и Методий и превръщат България в люлка на славянската култура.

В художествената програма на вечерта прозвуча стихотворението на Иван Вазов „Българският език“, изпълнени бяха музикални творби, посветени на Кирил и Методий. Показан бе игралният филм „Последният езичник“ – вариант за разпространение в чужбина на филма на Борислав Шаралиев "Борис Първи".

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1775, л. 1. Печатно. - в. „Работническо дело“, № 148, С., 28 май 1986 г., с. 4.

№ 6

**1100 Г. ОТ ИДВАНЕТО НА КИРИЛОМЕТОДИЕВИТЕ
УЧЕНИЦИ В БЪЛГАРИЯ.**

ОПТИМИСТИЧНО ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ.

(Интервю на Антон Илиянов с П. Динев)

Преди хиляда и сто години в България пристигат изгонените от Моравия и Панония ученици на братята Кирил и Методий, които полагат основите на българската просвета и култура. По този повод представителят на редакцията Антон ИЛИЯНОВ се среща с академик ПЕТЪР ДИНЕКОВ и го помоли да отговори на въпросите му.

– Кога и при какви обстоятелства идват в България учениците на Кирил и Методий. На какво се дължи радушното им посрещане от далновидния държавник княз Борис Първи!

– Посвещавайки силите си на славянската просвета, двамата братя Кирил и Методий винаги са били обкръжени от ученици – близки сътрудници. От изворите се вижда, че учениците са взели участие още в първите стъпки при създаването на славянската писменост.

Съдбата на делото на Кирил и Методий е и съдба на техните ученици. Със смъртта на архиепископ Методий в 885 г. и последвалите събития започва залезът на славянската писменост в Моравия и Панония. Покровителствуваният от Рим и Светополк Нитрански епископ Вихинг, враг на Методий, фактически заема неговото място. Новият папа Стефан V забранява литургията и свещените служби да се извършват на славянски.

Борбата срещу Методиевите ученици започва с остри спорове по догматически въпроси. Тя се е водила при крайно неблагоприятна обстановка за тях. Вихинг и неговите хора, вече взели властта и, имайки покровителството на Светополк, се нахвърлили с груби нападки и клевети, обвинявайки ги в заговор срещу княза. Учениците, които имаха учителска длъжност, били затворени и оковани с вериги, а по-късно осъдени на вечно изгнание.

Вероятно някои от тях са останали в Моравия, опитвайки се да поддържат славянската писмена традиция, други минали в Хърватско, където пренасят глаголицата, запазена до късно в хърватската книжнина; трети биват продадени на евреите; за тяхната съдба разказва най-старото житие на Наум от X в., а най-старите, най-изтъкнатите ученици се запътили към България.

С нашата страна пряко са свързани Климент, Наум, Ангеларий и Константин. Първите трима са пристигнали от Моравия по Дунав. Княз Борис ги посреща с голяма почит и радост. За тях били положени много грижи, били настанени в домовете на видни сановници. Наскоро Ангеларий починал. Климент и Наум получили важни назначения в духовната йерархия на страната.

В България пристигнала и втора група Методиеви ученици по друг път, през Цариград. Предполага се, че в тази група е бил Константин Преславски. Какво ги е привлякло към българската столица? Защо – по израза на Теофилакт – са копнеели за България, за България са мислели и на България са се надявали? Логично е да допуснем, че старите ученици са се връщали в родината и са изпитвали към нея носталгия. Връщали са се към езика на своите бащи, въплътен в творчеството на техните учители.

Кирило-Методиевите ученици са познавали и положение то на България. Покръстена преди две десетилетия, тя през първите години се е борила за своята църковна автономия, а след това – за създаване на славянско духовенство, което в онази епоха означава славянска просвета и култура. Мъдрият дипломат княз Борис е разбрал добре, че християнизацията е голяма стъпка напред в общественото и културното развитие на страната. Но само при едно условие – ако се запазят политическата независимост и народностният облик.

Съзнавайки добре това, княз Борис, от една страна, полага усилия да осигури автономността на българската църква, обръщайки се ту към Цариград, ту към Рим – и успява да постигне това с решението на Цариградския събор в 870 г., а от Друга – праща млади хора да се учат във Византия, постепенно настанява славянското духовенство в българските епархии, привлича славянски културни дейци, насърчава книжовния труд и творчество. Тъкмо затова приема с радост Методиевите ученици – в тяхно лице вижда перспектива за културния напредък на своята страна.

1. *С пристигането на Методиевите ученици в България започва славянизирането на българската просвета и култура. Какво бихте споделили за този процес?*

2. С пристигането на Методиевите ученици в България се решава основният въпрос за славянизиране на българската култура и разпределение то на просветните кадри широко в държавната територия. Към учениците се прибавят и изпратените да учат във Византия младежи. Постепенно се подготвят и млади книжовници и просветни дейци в българските културни средища. Могат да се набележат три основани средища: Плиска, Преслав и Охрид, които отразяват два отделни етапа в културното развитие: първият е Плисковският – а вторият – Охридският и Преславският. Двадесет години след покръстването е достатъчен период, за да се изградят черкви и манастири – тогавашните училища. В Плиска са съществували писмени традиции още от създаване на българо-славянската държава. Самото пристигане на Методиевите ученици е спомогнало много за организиране на просветен и книжовен живот.

Това се потвърди от няколко блестящи открития, направени от български учени. Те установиха, че Кирило–Методиевите ученици още в Плиска превеждат от гръцки на старобългарски богослужебни книги, които не са били преведени дотогава. Княз Борис се е стремил да се въведе

славянско богослужение и затова веднага е поставил задача на дошлите Кирило–Методиеви ученици да допълнят необходимите текстове за славянско богослужение.

Както се вижда, Плиска играе важна роля в книжовната дейност на Кирило–Методиевите ученици в България. В нея се поставя началото на онова единство, което съществува в българската средно вековна книжнина и култура от X в. нататък. В основата на това единство лежи не само старобългарският език, но и главните направления на литературното развитие.

С изпращането на Климент в областта на Кутмичевица и назначаването му за епископ в Охрид, се поставя началото на Охридския книжовен център. Климент развива огромна просветна и книжовна дейност, която представлява една от най-блестящите страници в историята на българската култура. Климент е учител, просветител – обучава огромен брой ученици, разгръща широка обществена дейност, създава богато литературно дело.

Наум отначало е оставен в Плиска за организиране из просветния и книжовния живот в Източна България. Той бил не само организатор на литературния живот, но и писател. Положил заедно със своите сътрудници основите на Плиско–Преславския културен център. По-късно Наум е изпратен от Симеон в Кутмичевица като учител, защото Климент бил назначен за епископ. В Преслав вече е била събрана група от книжовници, които са подели делото на Наум.

Съборът в Преслав в 893 г. дава силен тласък на литературното и културното развитие. Покрай глаголицата се създава нова азбука – кирилицата. Симеон събира богата библиотека – както е отбелязано в неговата похвала: „Събра всички божествени книги, с които и своите палати изпълни." Българската литература от този период се отличава с

необикновено богатство на преводите; библиотеката на Симеон е служела като база за преводаческа дейност.

- *Какво бихте казали за облика на целокупната българска литература през IX и X век?*

- Преславският и Охридският културни центрове създават облика на целокупната българска литература през IX и X в., нейния златен век. Тя възплъщава един голям просветен подем, в който училището и образованието, философията и науката играят първостепенна роля. Ранната българска литература има просветителски характер. Това от една страна се обуславя от нуждите на българското общество след покръстването, а от друга – естествено продължава великото просветителско дело на Кирил и Методий. Пристигането на учениците на двамата братя в България решава по-нататъшната съдба на това дело, продължава го, укрепва го, организира го, осъществява го исторически и завинаги след тежките несполуки, което го е претърпяло на Запад. Въздействието на Кирил и Методий върху развитието на българската култура е огромно. Тяхното дело обновява духовния живот на страната.

С поставянето на големите проблеми на човешкото битие и на съдбата на света се крие общочовешкият характер на старобългарската литература, както добре изтъква Д. С. Лихачов. Италианският славист проф. Р. Пикио прибави още една особеност: старобългарската литература провъзгласи раждането на една нова литературно-езикова цивилизация и постави основите на един нов, много важен период в историята на цялото средновековно християнство.

Благодарение на учениците на Кирил и Методий в България възкръсва делото на двамата солунски братя, за да бъде предадено оттук на другите славянски народи и да оцелее през вековете.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1776. Печатно. - в. „Нова светлина“, С., 19
юни 1986 г., с. 2.

**ПОЛСКАТА ТЕМА В ЛИЧНИЯ АРХИВ НА АКАД. ПЕТЪР
ДИНЕКОВ В ЦЕНТРАЛНИЯ ДЪРЖАВЕН АРХИВ В СОФИЯ**

Извлечение от ф. 1987 К, Инвентарен опис № 1

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 9. Благодарствено слово на П. Динеков по случай удостояването му с най-високото научно отличие на Варшавския университет. Варшава. 1972 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 21. Книжка на П. Динеков от Варшавския университет за специализацията му за периода 1933-1935 г. Оригинал. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 22. Удостоверение от редакцията на в. "Литературен глас" в уверение, че П. Динеков е негов кореспондент във Варшава. София. 15 ян. 1934 г. Оригинал. Ръкопис. фр. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 23. Легитимация от редакцията на в. "Камбана" за удостоверяване на П. Динеков за кореспондент на вестника в Полша. София. 16 юни 1934 г. Оригинал. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 25. Свидетелство на П. Динеков за положени изпити от специализацията му във Варшавския университет. Варшава. 7 ян. 1935 г. Оригинал. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 68. Награда на П. Динеков за заслуги към полската култура. Варшава. 30 май 1978 г. Оригинал. Ръкопис. Печатно. Пол. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 169. Писма, телеграми и илюстрирани картички от Полския културен център, СУ "Кл. Охридски", ВИТИЗ

”Кръстю Сарафов”, Ангел Давидов, Надя Оббова, Лора и Елка Бакалови, Евелина Балчева и др. до П. Динеков с поздравения за удостояването му със званието “Народен деятел на културата”, Нова година, именни и рождени дни. София, Бургас, Пловдив, Варна. 1972 г. Оригинал. Бланка. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 172. Телеграма от Дамян Данев до П. Динеков с поздравии по повод удостояването му с награда на Полския център на дружеството за европейска култура. София. 25 май 1978 г. Бланка. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 184. Покана от посолството на Полша до П. Динеков за коктейл по случай награждаването му със Златна значка на Ордена за заслуги към ПНР. София. Б.д. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 240. П. Динеков, В памет на Адам Мицкевич. Статия, публикувана във в. ”Полско-български преглед” с редакционни бележки на П. Динеков. София. 24 дек. 1920 г. Оригинал. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 371. П. Динеков, Помен за Хенрих Сенкевич. Статия, публикувана във в. ”Литературен глас”. Бр. 256. София. 30 дек. 1934 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 372. П. Динеков, Полска хроника – академии, награди, издания, юбилеи, библиотеки. Статия, публикувана във в. ”Литературен глас”. Бр. 269. София. 3 апр. 1935 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 424. П. Динеков, Казимир Тетмайер почина. Статия-некролог за смъртта на полския писател, публикувана във в. ”Зора”. София. 15 март 1940 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 455. П. Динеков, Поздрав на свободна Полша. Статия, публикувана във в. ”Литературен фронт”. София. 2 февр. 1945 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 465. П. Динеков, Нова и вечна Полша. Статия, публикувана във в. "Лост", бр. 10. София. 8 май 1946 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 478. П. Динеков, Впечатления от литературния живот в Полша. Статия, публикувана във в. "Литературен фронт". София. 10 апр. 1948 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 479. П. Динеков, Културният подем в Полша. Статия за възстановяването на културния живот в Полша след Втората световна война, публикувана във в. "Отечествен фронт". София. 17 апр. 1948 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 480. П. Динеков, Полската литература в България. Статии, публикувани във в. "Изгрев" и в. "Народ". София. 27 май, 14 юни 1948 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 484. П. Динеков, Адам Мицкевич – велик поет на славянството. Статия по случай 150 години от рождението на полския поет, публикувана във в. "Литературен фронт". София. 19 март 1949 г. Чернова. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 493. П. Динеков, Полша в борбата за мир. Статия. Б.м. 25 апр. 1950 г. Чернова. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 494. П. Динеков, Проблеми на съвременната полска литература. Статия за Петия конгрес на полските писатели във Варшава, публикувана във в. "Литературен фронт". София. 27 юли 1950 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 511. П. Динеков, Адам Мицкевич в България. Статия по случай 100 години от смъртта на поета. София. 23 юни 1955 г. Оригинал. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 514. П. Динеков, Две полски антологии на българската литература. Рецензия на новоизлезлите във Варшава "Антология на българската поезия" и "Антология на българския разказ

през 19 и 20 в.”, публикувана във в. “Литературен фронт”. София. 19 юли 1956 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 526. П. Динеков, Полската култура и българо-полските културни връзки. Статия, публикувана във в. “Работническо дело”, бр. 124. София. 4 май 1958 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 535. П. Динеков, Юлиуш Словацки. Статия по случай 150 годишнината от рождението му, публикувана във в. “Народна култура”, бр. 42. София. 17 окт. 1959 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 587. П. Динеков, „Пан Тадеуш“ в България. Статия. Варшава. 1968 г. Печатно. Полски ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 598. П. Динеков, Миколай Рей. От полския ренесанс до българското възраждане. Статия. Б. м. 19 ян. 1970 г. Чернова. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 644. П. Динеков, Република на оптимизма. Статия по случай националния празник на Полша, публикувана във в. “Литературен фронт”, бр. 29. София. 18 юли 1974 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 651. П. Динеков, Голяма загуба за полската култура. Статия-некролог по повод смъртта на полския литературен критик и учен Казимеж Вика, публикувана във в. “Литературен фронт”, бр. 9. София. 27 фев. 1975 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 662. П. Динеков, Мечислав Яструн. Статия по повод излезлите на български две негови книги за Адам Мицкевич и Юлиуш Словацки. София. [след 1975 г.]. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 697. Магда Панова, Още едно признание за българската литературна мисъл. Рецензия на сборника със статии на П.

Динеков “За българската литература, фолклор и връзките с Полша”, публикувана във в. Литературен фронт”. София. 16 фев. 1978 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 763. П. Динеков, Българската литература от IX и X в. Статия, публикувана в сп. “Полска наука”. Варшава. 1981 г. Печатно. Англ. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 783. П. Динеков, Из моя полски бележник. Статия, публикувана във в. “Литературен фронт”. София. [след 1982 г.]. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 814. П. Динеков, Малко спомени. Статия за постановката на пиесата “Задушница” от Адам Мицкевич в Народния театър. София. 26 ян. 1987 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 854. П. Динеков, Пенчо Славейков и Адам Мицкевич. Статия. Б.м. Б.д. Копие. Машинопис. Фр. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1126. П. Динеков, Болеслав Прус. Статия за живота и творчеството на полския писател. Б. м. Б. д. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1225. П. Динеков, Нови преводи из полската литература. Критична статия от Петър Динеков за преведените от Слава Щиплиева полски книги. София. Б. д. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1258. П. Динеков, Първият български превод из произведенията на Адам Мицкевич”. Статия. Б. м. Б. д. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1263. П. Динеков, Трима полски поети. Стаф-Тувим-Галчински. Статия за творческата обвързаност на тримата поети. София. Б. д. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1350. Рецензия от П. Динеков за докторската дисертация на Богдан Крупски “Ролята на полските

модернисти в литературния живот на България от 1923 г.” София. 29 ян. 1976 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1410. Рецензия от П. Динеков за книгата на полския учен Збигнев Клейн “От къде се познаваме?”. София. 18 авг. 1987 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1462. П. Динеков, Багряна на полски. Рецензия за книгата “Елисавета Багряна – стихотворения”, полско издание. София. Б. д. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1469. П. Динеков, По повод на една рецензия. Мнение за превода на сборника “Избрани произведения” от Юлиуш Словацки. София. Б. д. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1542. П. Динеков, Проф. Юлиян Кшижановски. Биографичен очерк за полския литературен историк и учен. София. [1976 г.] Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1575. Доклад от П. Динеков по случай полския национален празник. София. 20 юли 1960 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1576. Доклад от П. Динеков за излезлия през 1960 г. том с разкази на Й. Йовков на полски език и рецензия от литературния критик Янина Прегер. София. 1960 г. Чернова. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1584. П. Динеков, Николай Рей. От полския ренесанс до българското възраждане. Доклад. София. 19 ян. 1970 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1604. П. Динеков, Българска тематика в полската литература през XIX век. Доклад за дейността на полски писатели – емигранти в България. София. 9 окт. 1979 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1617. Доклад от П. Динеков, изнесен на тържественото заседание на полския национален празник. София. 21 юли 1986 г. Оригинал. Препис. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1664. Слово на П. Динеков за Адам Мицкевич по повод 100 годишнината от смъртта му, публикувано във в. "Отечествен фронт". София. 29 ноем.1955 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1668. Слово от П. Динеков за живота и творчеството на Юлиуш Словацки. София. 14 окт. 1959 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1674. П. Динеков, Дора Габе и полската литература. Слово, произнесено в Полския културен център. София. 28 окт. 1963 г. Оригинал. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1695. Слово от П. Динеков, произнесено при откриването на изложбата на българската и полска книги в Полския културен център. София. 19 юли 1979 г. Чернова. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1760. Интервю на полския журналист Кшистоф Копровски с акад. П. Динеков за връзката между българската и полската култури през Средновековието. София. 23 дек. 1981 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1827. П. Динеков, Българското възраждане в романите на полския писател Зигмунт Милковски. Изследване. Б. м. Б. д. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1861. Бележки на П. Динеков за срещите между български и полски писатели. София. 25 окт.1963 г. Чернова. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1871. Бележки на П. Динеков за живота и творчеството на полския литератор Ян Каспрович. София. 1981 г. Чернова. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1980. Писма и договори между издателство “Народна култура” и П. Динеков за редактиране на книгата на М. Яструн - “ Адам Мицкевич”, “Избрана лирика” от Владислав Броневски, “Избрана лирика” на Юлиан Тувим и др.; да присъства на заседанията на Литературния съвет; за избирането му за член на редколегията при издателството и др. София. 22 авг. 1950 - 1991 г. Оригинал. Копие. Бланка. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2027. Писмо от председателя на Полския комитет на славистите до П. Динеков за провеждането на VII международен конгрес на славистите с приложена програма. Варшава. 8 февр. 1973 г. Оригинал. Машинопис. И на пол. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2079. Слово на П. Динеков с поздравления от името на българските писатели при откриване на научна сесия, посветена на Адам Мицкевич. Варшава. 14 апр. 1956 г. Чернова. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2123. Протоколи, водени от П. Динеков от заседанията на комисията, присъждаща наградата “Паисий Хилендарски” на полския учен-езиковед Тадеуш Шимански. София. 1972 г., 19 дек. 1977 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2124. Тетрадка с бележки на П. Динеков от Конференцията по славянска поезика . Варшава. 1972 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2304. Списък на романи, избрани стихотворения и песни от полски автори към “Полска библиотека”. Приложено е и писмо от Полския културен център в София до П. Динеков. София. 1981 г., 26 март 1988 г. Оригинал. Копие. Ръкопис. Машинопис. И на пол. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2307. Програма за честване 100 годишнината от рождението на писателя Стефан Жеромски, с участие на П. Динеков. София. Б. д. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2310. Изложение от Литературната секция при подкомисията за полско-българско културно сътрудничество. София. Б. д. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2665. Писмо от С. Барутчийски до П. Динеков с молба за справка за полски книги и др. София. 27 юни 1934 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2701. Писмо от Крум Божев до П. Динеков за работата си в Българското посолството и уреждането на среща – прием на всички културни деятели, за направения абонамент и др. Варшава. 9 дек. 1958 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2726. Писма от Ядвига (Ягода) Бохусова до П. Динеков по лични въпроси, служебни теми засягащи Динеков, с поздравления по различни поводи. София. Варна. Варшава. Гданск и др. 26 ноем. 1953 – 10 юли 1989 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2729. Илюстрирани картички от Кина Бояджиева до П. Динеков с поздравления за 24 май, с покана за гостуване в Полша и др. Варшава. 1978 - 21 май 1988 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2738. Писмо и новогодишна картичка от Данута Бромовска до П. Динеков за поставената пиеса на Иван Вазов - “Службогонци” на сцената на театър “Людовик Солски” в град Тарнув, с поздравления и др. София. Краков. 21 дек. 1975 - 19 авг. 1981 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2805. Писмо от Александър Возник до П. Динеков за публикуването на статията на Динеков за Мицкевич в

тримесечника на Полската академия на науките. София. 26 юли 1955 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2810. Писма и илюстрирана картичка от Цветана Вранска до П. Динеков за уреждане такси за предстоящи курсове в Полша; с поздравления от Варшава и др. с. Галата. Варшава. 1946 – 28 юли 1957 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2816. Писмо от Войдан Вълчев до П. Динеков за платен членски внос към СБП, за организирана среща в Полски културен център и др. София. 20 дек. 1990 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2822. Писмо от Антон Гаевски до П. Динеков за следването му във Варшава и впечатленията му от града. Варшава. 22 юни 1951 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2859. Писмо от Зигмунд [Гетегер] до П. Динеков за издаването на неговия труд “Българската литература и фолклор” и интереса към него. Варшава. 16 дек. 1977 г. Оригинал. Машинопис. Англ. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2869. Писмо от Г. Габровски до П. Динеков за творческите му планове, предстоящата вечер посветена на П. Яворов и с поздравления. Краков. 5 юли 1957г., 8 апр. 1958 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2900. Илюстрирана картичка от Стоян Цеков Даскалов до П. Динеков с поздравии от Краков. Краков. 3 юли 1952 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2919. Писмо от Богдан Дианков до П. Динеков за публикуването на статията му в Списанието на БАН, за срещата му с проф. Мостовски и др. Варшава. 27 окт. 1964 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2925. Писма, илюстрирани и визитни картички и стихове от Блага Димитрова до П. Динеков за запазен негов екземпляр на “Пан Тадеуш” след бомбандировките над София, за възможността гр. В. Търново да стане център на славянската филология, благодарност за съветите му по нейни преводи, за живота и заниманията ѝ в Ленинград, за преживяванията ѝ във военен Ханой и др. Варна. В. Търново, Париж, Ханой, Берлин, Прага и др. 10 ян.1944 –1988 г. Оригинал. Ръкопис. Машинопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2933. Писма от Розалия [Ликова] до П. Динеков за конкурса за Балканска стипендия, възможността за специализация, живота ѝ във Варшава и др. Варшава. 4 септ. 1967 – 8 фев. 1968 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2935. Писма , илюстрирани, пощенски картички и телеграма от Димитър Добрев до П. Динеков с пожелания за успехи в подготовката на събраните съчинения на Ю. Словацки, с молба да напише материал за сборник, подготвен за издаване по повод 50 години от излизането на първия брой на в. “Светлоструй”, да рецензира книгата “Христо Смирненски” от Любен Георгиев, с поздравления за статия написана по повод годишнина от излизането на произведения от Елисавета Багряна и Йордан Йовков, за предговора на Динеков на Полската антология; с поздравии за удостояването му с титлата “хонорис кауза” на Варшавския университет, с впечатления от пътуванията си в чужбина и др. София. Русе. Будапеща. Варшава. Белград и др. 1955 – 1986 г. Оригинал. Копие. Ръкопис. Машинопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2942. Писма от Тереса Домбей до П. Динеков с молба да бъде поканена от Центъра по българистика в София за довършване на студията си “Новаторството на Гео Милев”, за работата ѝ

като преподавател по старобългарска литература във Варшава и др. Варшава. 26 дек. 1965 г., 25 май 1987 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2960. Писма и телеграма от Евелина до П. Динеков за специализацията ѝ в Полша, впечатления от Варшава, с поздрав и др. Варшава. 21 авг. 1977 г. Оригинал. Бланка. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2977. Писмо и илюстрирана картичка от Джордже Живанович до П. Динеков с благодарност за изпратената книга “Пан Тадеуш”, песните на Броневски и други, поздравления до Кую Куев и Блага Димитрова. Белград. 1959 – 1988 г. Оригинал. Ръкопис. Сърбохърв. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 2994. Илюстрирани картички от Халина Зиулковска, Е. Можейко, А. Возняк и други до П. Динеков с новогодишни поздравления. Варшава, Белград, Краков, Монте Карло, Блумингтън, Добровник. 1952 – 1966 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3010. Писма от Малина Иванова до П. Динеков за съвместна научна работа, за участието ѝ в конгреса на преводачите на полска литература, с молба за мнение за студията ѝ и др. Варшава, Страсбург, Варна. 7 март 1955-9 февр.1984 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3021. Писма от Димитър Икономов до П. Динеков за направените преводи; намерения оригинал на “Рибен буквар”; превода си на ръкописа на Людвик Пшеницки “Някои спомени от 1829 г., писани в България”, предстоящ за отпечатване и др. Русе. 6 апр. 1949 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3028. Пощенска карта от С. Илчев до П. Динеков за книгите, които Динеков му изпраща от Полша за продажба в антикварните магазини. София. 25 юни 1934 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3086. Писма и пощенски картички от Ханна Карпинска до П. Динеков с поздравления за полученото полско отличие, с поздрави за Нова година и др. Варшава. 9 фев. 1962 – 26 окт. 1984 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3096. Пощенска карта от А. Келчински до П. Динеков за работата си в Истанбул и интерес към научната дейност на Динеков, с поздрави за проф. Романски, Мирчев, Леков, Мутафчиев и Живко Сталев. Истанбул. 29 апр. 1943 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3140. Писмо от Барбара [Коних] до П. Динеков за живота в семейството ѝ. Краков. 17 юни 1976 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3142. Илюстрирана картичка от Константин до П. Динеков за пребиваването си в Лодз като преподавател по руски език и стилистика в Университета, с поздравления. Лодз, Полша. 24 фев. 1989 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3145. Писма и илюстрирани картички от Елка Константинова до П. Динеков с молба от името на редакцията на сп. “Септември” да отговори на поставени въпроси с посочен регламент на отговора им; за работата си с краковските българисти; удоволствието от преподавателската ѝ работа; с поздравления за получена награда; пожелания по повод празници и др. София, Краков. 30 дек. 1968 – 1987 г. Оригинал. Бланка. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3224. Илюстрирана картичка от Кристина Мамайко до П. Динеков с благодарност за получено писмо, поздравления от колегите ѝ, за изпратени книги, предстоящо посещение в България и др. Полша. 8 юли 1972 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3283. Писмо и илюстрирани картички от Георги Михайлов до П. Динеков за написване на доклад за българо-

полските връзки и сътрудничество, новогодишни поздравления и др. Букурещ. 5 март 1948 – 1 ян.1991 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3287. Писма и картички от Катя Михайлова до П. Динеков с впечатления от общи приятели и познати, литературния семинар, пребиваването ѝ в Полша, с поздравления и др. Варшава. 15 авг. 1972 – 1 ян. 1990 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3297. Писма и поздравителни картички от Можейко до П. Динеков за работата си в Дания; изпращането от Динеков на нейна книга за Иван Вазов, издадена във Варшава, желанието на г-жа Кнудсян да пише дисертация за Любен Каравелов, с поздрав и др. Дания, Полша. [28 дек. 1960]- 24 юни 1967 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3340. Писмо от проф. Джорджио Нурижан до П. Динеков за изпратената му рецензия с молба да я публикува във в. “Българска мисъл”, за необходимостта да уточнят някои сведения за полската литература. София. 21 ноем. 1979 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3344. Писма от Хана Ожеховска до П. Динеков за работата ѝ свързана с българската литература в Германия; с приложено писмо от нея до акад. Димитров за научните ѝ публикации в България. Варшава, Берлин. 19 ноем. 1959 – 11 юли 1985 г. Оригинал. Копие. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3354. Пощенска карта и писмо от Люба Паликарова до П. Динеков с молба за съдействие на Зофия Волниковна за издаване на Антологията ѝ; с покана да посети юбилейната ѝ изложба и др. Варшава, София. 1939, 1988 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3372. Писмо и пълномощно от Елин Пелин дадено на П. Динеков за получаване на хонорар за авторско право от издадените му книги “Гераците” и “Земя” на полски език от издателства

във Варшава и Познан. Приложено е придружително писмо от автора. София. 18 септ. 1947- 29 юни 1949 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3392. Писмо от Райна Печинова до П. Динеков с молба за оценка на преводите ѝ от полски език. Краков. 19 май 1950 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3417. Писмо от Мария Прастек до П. Динеков за невъзможността ѝ да присъства при откриването на кабинета по българистика в Краков, включването ѝ в летния семинар, работата ѝ в Центъра и др. Варшава. 22 март. 1979 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3424. Писмо от Зина Пушкарлова до П. Динеков за изпращането на библиографичен указател за Ю. Словацки, под редакцията на баща ѝ за полската литература. Москва. 11 дек. 1959 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3427. Писма и илюстрирани картички от Сабина Радева до П. Динеков за работата ѝ по изготвянето на речник, живота в Полша и др. Краков. 9 ноем. 1949 - 15 окт. 1961 г. Оригинал. Ръкопис. И на пол. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3436. Писма и илюстрирани картички от Ханна Райнерова до П. Динеков с благодарност за изпратените ѝ книги, преводите ѝ на Йордан Радичков, с подробности около рецензията на романа ѝ, поздравления за високото полско звание получено за заслугите му и др. Прага, София, Варшава, Краков. 1959 – 1981 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3455. Писма и илюстрирани картички от Барбара Розинска до П. Динеков с благодарност за изпратените книги, за поканата да присъства на летния семинар за българисти и слависти в София, с впечатления от запознанството си с Емилиян Станев,

съболезнования за смъртта на проф. Андрейчин и др. Вроцлав. Варшава. Ленинград. Англия. 24 дек. 1971 – 20. дек. 1980 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3456. Писма, пощенски и поздравителни картички от Стоян Романски до П. Динеков с одобрение от решението му да стане доброволен асистент към ръководената от него катедра, за специализацията на Динеков в Полша, работата му като преподавател във Варшава и др. Варшава. 11 март 1933 – 21 авг.1940 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3458. Писма и илюстрирани картички от Криста и Тадеуш Рос до П. Динеков за работата ѝ върху дисертацията “Житията на Иван Рилски” и с молба за съдействие да работи с ръкописите в Рилския манастир, за изпратени книги и списания, поздрав и др. Регенсбург, Гьотинген, Варшава. 16 дек. 1966 – 29 май 1981 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3464 Илюстрирани картички от Сабина до П. Динеков за живота ѝ в Краков. Краков. 1957 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3505. Писма и илюстрирани картички от Ванда Смоховска до П. Динеков за творческата си и преводаческа работа, с молба да ѝ изпрати стихосбирките на К. Павлов, за желанието ѝ да посети България и др. 1981 г. и б. д. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3556. Писмо от Януш Таговски до П. Динеков с благодарност за сътрудничеството му с Полския информационен и културен център, с поздравления за издаването на книгата “За българската литература и фолклор и връзките им с Полша” и др. София. 27 дек. 1977 – 1978 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3582. Писма и илюстрирани картички от Благовеста и Александър Томови до П. Динеков за изпратената част от изследването на Томов за Мицкевич, с благодарност за изпратените му

книги на Талев, поздравии и др. Велинград. София. Мюнхен. 10 апр. 1955 – 19 дек. 1978 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3653. Писмо от Хенрина до П. Динеков за трудностите в книгоиздаването в Полша, за невъзможността да отпечата книгата си “Български юнашки епос”, за изпращането му на отпечатък от книгата си, за настъпилите обществено-политически и финансови промени в началото на прехода и др. Варшава. 11 ноем. 1991 г. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3722. Писма от К. [Шулев] до П. Динеков за статията на посланика ни в Полша и кадровите промени в Ягеловския университет; литературната му дейност във Варшава; с молба да му изпрати посочена статия за Иван Вазов, необходима му за юбилея на писателя. Варшава. 11 май 1949 - 25 март 1950 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3749. Писмо и телеграма от Полската легация в София до П. Динеков за възстановяване на стипендията му. София. 1934 – 1935 г. Оригинал. Машинопис. И на пол. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3750. Писма от книгоиздателство “Азбука” до сътрудниците на в. “Литературен глас” за освобождаването от длъжност на главния редактор Д. Б. Митов; за продължаване издаването на вестника под името “Литературен час” с главен редактор П. К. Чинков и с покана за сътрудничество през настоящата година на П. Динеков. София. 1934 - 1935 г. Оригинал. Копие. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3751. Писмо от Търговското представителство на СССР в Полша до П. Динеков за получени книги за него. Варшава. 5 май 1935 г. Бланка. Машинопис. Ръкопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3770. Писма от посолството на НРБ в Полша до П. Динеков с покана от Полския комитет по славистика и Института по славистика при Полската академия на науките за участие в заседание посветено на Константин-Кирил, за публикуване статията за

Бронеvски във в. “Литературен фронт”, с молба да провери валидността на членството в Археологическия институт в София на проф. Войслав Моле от Краковския университет и др. Варшава. 8 авг. 1950 – 16 септ. 1969 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3772. Програми и покани от БАН, Българо-полски комитет, СБП, АН на СССР и др. до П. Динеков за чествания на 100-годишнината на Иван Вазов, на полската поезия и др. София, Югославия, Москва. 1950 - 1985 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3814. Писмо от Председателя на Научната сесия на Полската академия на науките – проф. Казимир Вика до П. Динеков за изпращането на комплект от юбилейното издание на творчеството на Мицкевич. Варшава. 12 март 1956 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3826. Писмо от Полската академия на науките до П. Динеков за публикуването на доклада му от Международната конференция по поезика във Варшава, с благодарност за сътрудничеството му и др. Варшава. 12 юли 1962 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3832. Покана от Клубът на културните дейци до П. Динеков да присъства на вечер по случай 15 годишнината от подписването на културната спогодба между България и Полската народна република. София. 1962 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3833. Писмо от редакцията на “Нова култура” във Варшава до П. Динеков с молба за участие в анкета на полското литературно списание. Варшава. 5 март 1963 г. Копие. Машинопис. Рус. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3834. Писмо и покана от Полския културен център до П. Динеков да присъства на възпоменателна вечер за

Владислав Броневски и с благодарност за изнесения доклад. София. 1963 г. Бланка. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3837. Писмо от МВнР до П. Динеков с молба да изпрати на полското издателство “ПИВ” материали за старата българска култура и изкуство. Варшава. 12 юни 1964 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3842. Писмо от Ректора на Варшавския университет до П. Динеков с покана да вземе участие на защитата на докторската дисертация на Хенрика Чайка. Варшава. 5 ян. 1965 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3860. Покани от Европейската общност на писателите, Агенцията за авторско право и Полската секция на литературните критици до П. Динеков за участие в прием по случай закриването на Международната среща. Краков. 1966 г. Печатно. Фр., пол. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3883. Писмо, илюстрирани и визитни картички от посолството на Полската народна република в София до П. Динеков с известие за награждаването му с отличие “Заслужил за полската култура”, благодарност за доклада, изнесен на тържествена вечер, посветена на Броневски, с покана от Националния съвет на Патриотичния фронт за национално възраждане за участие във втория конгрес на културата на полски език в Катовице, с поздравления и пожелания по повод избирането му за член на Управителния съвет на Дружеството за българо-полска дружба и др. София. 25 март 1970 – 15 септ. 1988 г. Оригинал. Копие. Ръкопис. Машинопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3912. Покана от Полския информационен и културен център, Клубът на културните дейци и Дружеството за приятелство и дружба между НРБ и Полша до П. Динеков да присъства на

литературно-музикална вечер, посветена на 75-годишнината от рождението на полския поет-революционер Владислав Броневски. София. дек. 1972 г. Оригинал. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3944. Писмо от Института за славянска филология при Вроцлавския университет до П. Динеков с благодарност за съгласието му да участва в научната конференция “Славянският народен епос”. Вроцлав. 14 юни 1975 г. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3947. Писмо от Института за литературни изследвания при Полската академия на науките до П. Динеков с покана за участие в Международния симпозиум “Комунистическото и обществено значение на славянските литератури”. Приложена е програма. Варшава. 12 ноем. 1976 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3993. Покана от Полския информационен център в София до П. Динеков да присъства на беседата “Литературна историческа българистика в Полша” на доц. д-р Тереса Домбек. София, март 1980 г. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 3994. Писмо от Дружеството за приятелство между България и Полша до П. Динеков с покана за среща с полския извънредния и пълномощен посланик. София. [март] 1980 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4045. Писмо от Организационния комитет по издаване на алманаха “От Висла до Марица” до П. Динеков за съдействие в работата. Варшава. 9 дек. 1983 г. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4084. Писмо от българския културен център във Варшава до П. Динеков с молба да се уточни състава на Редакционния комитет по издаването на том II от алманаха “От Висла до Марица”. Варшава. 28 юни 1986 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4096. Писмо от Полската академия на науките до П. Динеков с покана за участие в конференция. Варшава. 25 апр. 1988 г. Оригинал. Машинопис. Фр. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4116. Писмо от Ягелонския университет до КК, Генерална дирекция “Международна културна дейност” и други за провеждане на научна сесия посветена на 20 годишнината на Никола Й. Вапцаров с посочена програма и с покана за участие на представители на Комитета в сесията. Краков. 3 дек. 1989 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4136. Покана и илюстрирани картички от Българо-полското дружество и културен център в София до П. Динеков за честване на годишнина от смъртта на полския поет Адам Мицкевич, за среща с полския писател Вилхелм Мах и др. София. Б. д. Оригинал. Ръкопис. Печатно.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4244. Портрети на Адам Мицкевич. Полуфигура. Варшава. 1928 г. Репродукции. 2 бр.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4206. Е. Георгиев, Взаимодействие между славянските литератури като проявление на чувствата между племенните общности. Доклад, изнесен на Конференция на ЮНЕСКО по изучаване на славянските култури. Варшава. 8 – 11 септ. 1972 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4307. Зб. Фолеевски, Мария Домбровска и нейната истина за човека. Доклад. Варшава. 1972 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4308. С. Грачиоти, Патриотизмът и националните ценности в полската литература. Доклад. Варшава. 1971 г. Отпечатък.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4309. Жужанна Зелдехей – Деак, Възприемане на руската литература в Унгария (IX век). Доклад, изнесен на конференцията във Варшава. 1972 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4310. М. Ибровац, Народната сърбохърватска поезия в славянската литература. Доклад. Варшава. 1972 г. Отпечатък.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4311. Т. Икмен, Общи сюжети и черти на славянския модернизъм. Доклад, изнесен на Конференцията във Варшава. 1972 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4312. Р. Кембел, Херцен, Мишле и “Демократическите легенди на севера”. Доклад. Варшава. 1972 г. Отпечатък.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4313. Н. Кирай, Типология на полските романтически драми. Доклад. Варшава. 1972 г. Отпечатък.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4314. Ломунов, Лев Толстой – романист и неговия принос в световната литература. Доклад. Варшава. 1972 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4315. З. Маркевич, Ролята на Мицкевич, вдъхновителя на обществения романтизъм, в съвременната френска литература. Доклад, изнесен на Конференцията във Варшава. 1972 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4316. И. Я. Науменко, Хуманизмът в творчеството на Я. Купал и Я. Колас. Доклад. Варшава. 1972 г. Отпечатък.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4317. от С. В. Никольский, Художественото съзнание в епохата на национално възраждане (с материали от чешката, словашка и български литератури). Доклад. Варшава. 1972 г. Отпечатък. Рус. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4318. Х. Ожовски, Полската поезия в световната литература на XX век. Доклад. Варшава. 1972 г. Отпечатък. Пол. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4319. С. Паррот, Влияние на славянската литература върху националната музика на славяните. Доклад. Варшава. 1972 г. Копие. Машинопис. Рус. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4320. К. Хоралек, Значение и международни контакти на славянския фолклор”. Доклад. Варшава. 1972 г. Отпечатък. Рус. и пол. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4321. Ж. Хам, Бинаризмът в началото на развитието на югозападните славянски литератури. Доклад. Варшава. 1972 г. Копие. Машинопис. Фр. ез.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4322. Г. Халдар, Представянето на индусите в славянската култура, етническият им характер и историческата мисия. Доклад, изнесен на Конференцията във Варшава. Калкута. 1972 г. Копие. Машинопис.

ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 4323. Г. Хетсо, Михаил Лермонтов в скандинавските страни. Доклад. Варшава. 1972 г. Копие. Машинопис.